

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน
(อาจารย์สมใจ ศรีนวล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ไพศาล สุกใส)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(อาจารย์สมใจ ศรีนวล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ไพศาล สุกใส)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์จำเริญ แสงฉวงแข)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ประโชชน์ เรืองโรจน์)

มหาวิทยาลัยทักษิณอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

..... ประธานอนุกรรมการบัณฑิตศึกษา
(อาจารย์ ดร. ฉันท ศงช่วย)

วันที่ 6 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาและการให้คำแนะนำอย่างดี จากอาจารย์สมใจ ศรีนวล ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ไพศาล สุกใส กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อีกทั้งได้สละเวลาในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยตลอดมา จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข และอาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์ กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้กรุณาชี้แนะและสละเวลาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพิ่มเติม จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ผู้สอนไทยคดีศึกษาทุกคน ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้มีความรู้ และความสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ยงยุทธ ชูแว่น และอาจารย์จริน ศิริ ที่ได้ช่วยให้คำแนะนำทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ อาจารย์ประมวล มณีโรจน์ อาจารย์วินัย สุกใส อาจารย์สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ อาจารย์อุทิศ สังขรัตน์ อาจารย์สุภรัตน์ ศิริมุสิกะ ที่ได้กรุณาช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เพื่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

คุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทดแทนคุณคุณพ่อเลี้ยง ศิริมุสิกะ คุณแม่จำเนียร ศิริมุสิกะ ที่ให้ความรักความห่วงใย และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมาไว้ ณ โอกาสนี้

บรรเทิง ศิริมุสิกะ

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	7
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	8
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	8
	นิยามศัพท์เฉพาะ	9
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	10
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
	เอกสารที่เกี่ยวกับการผลิต	11
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง	22
	เอกสารที่เกี่ยวกับจังหวัดพัทลุง	31
3	การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑล นครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503)	36
	ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต	37
	วิธีการผลิต	78
	ผลกระทบจากการผลิต	100
4	พลวัตการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑล นครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503)	110

บทที่	หน้า
5 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	138
บทย่อ	140
สรุปผล	140
อภิปรายผล	148
ข้อเสนอแนะ	150
บรรณานุกรม	152
บุคลากร	156
บทคัดย่อ	165
ประวัติย่อของผู้วิจัย	168

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภาคใต้ของประเทศไทยมีลักษณะโครงสร้างทางกายภาพที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ เพราะมีสภาพเป็นพื้นแผ่นดินที่ยื่นไปในทะเลในแนวเหนือ-ใต้ ดังที่ กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พื้นที่ตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไปทางทิศใต้จนจดเขตประเทศมาเลเซีย เป็นบริเวณที่อยู่ในเขตคาบสมุทร มีทะเลขนานทั้งสองด้าน ด้านตะวันออกเป็นอ่าวไทย และทะเลจีนใต้ ด้านตะวันตกเป็นทะเลอันดามันและมหาสมุทรอินเดีย ส่วนบริเวณตอนกลางของภาคมีเทือกเขาทอดยาวลงมาตั้งแต่ภาคกลาง สภาพพื้นที่เป็นป่าและเนินสูง มีที่ราบตามชายฝั่งทะเลและมีแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลจากเทือกเขาออกสู่ทะเล พิริยะ ไกรฤกษ์² ได้กล่าวถึงลักษณะพื้นที่และภูมิอากาศของภาคใต้ไว้ สรุปได้ว่า ลักษณะของพื้นที่มีเทือกเขาแบ่งคาบสมุทรนี้ออกเป็นสองส่วน คือ ฝั่งตะวันตกอยู่บริเวณเทือกเขาภูเก็ตและฝั่งตะวันออกอยู่บริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราชแนวเทือกเขาทั้งสองนี้ทอดคู่ขนานกันไปจากเหนือลงใต้ มีพื้นที่ราบและภูเขาสูงเดี่ยวโดด ๆ หรือแนวเขาลึก ๆ ระหว่างเทือกเขาทั้งสองมากมายไปจนถึงเขตต่อแดนประเทศมาเลเซีย โดยมีเทือกเขาสันกาลาลีร์ทอดขวางคาบสมุทรจากตะวันออกไปตะวันตก ลักษณะพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตกเป็นแผ่นดินที่มีการยุบตัวลง ส่วนชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเป็นแผ่นดินที่กำลังยกกระด้างสูงขึ้นจากตะกอนที่ถูกแม่น้ำพัดพามาจากเทือกเขาในทิศตะวันตก ลักษณะภูมิอากาศชายฝั่งทะเลทั้งสองด้านจะอยู่ภายในทิศทางของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้ฝนตกระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ส่วนในเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน ชายฝั่งทะเลตะวันตกออกจะมีฝนตก ด้วยอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนืออีกด้วย แต่ปริมาณน้ำฝนที่ตกทั้งหมดในแต่ละปีของฝั่งทะเลด้านตะวันออกยังน้อยกว่าปริมาณน้ำฝนทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกอยู่มาก ส่วนสงขล สงเมือง³ กล่าวถึงลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้สรุปได้ว่า ภาคใต้เป็นภาคที่มีภูมิประเทศหลายแบบ เช่น ชายฝั่งทะเล มีทั้งชายฝั่งทะเล

¹ กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ. วิถีไทย. 2542. หน้า 35.

² พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทัศนียก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 1543. หน้า 5 - 7.

³ สงขล สงเมือง. ท้องถิ่นนิยมกับปัญหาการรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่มีมีต่อปัญหาการเมืองการปกครองปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีภาคใต้. 2525. หน้า 7 - 12.

ตะวันออกและชายฝั่งทะเลตะวันตก ที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นที่ราบระหว่างเทือกเขากับทะเล ที่ราบระหว่างเทือกเขาและหุบเขาเป็นบริเวณพื้นที่แคบๆ อยู่ระหว่างเทือกเขาที่สลับซับซ้อน เขตเทือกเขาและป่าไม้ ในอดีตเป็นป่าดงดิบเต็มไปด้วยพืชพันธุ์ไม้เมืองร้อนนับร้อยชนิด แม่น้ำ ลำคลองเกิดจากเทือกเขาทั้งสามไหลผ่านบริเวณที่ราบชายฝั่งก่อนลงสู่ทะเล

ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพของภาคใต้ดังกล่าว ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ภาควิถีมีความผูกพันอยู่กับพื้นที่ภูเขา พื้นที่ราบ และพื้นที่ติดกับทะเลลักษณะความเป็นอยู่ตลอด ถึงการประกอบอาชีพของผู้คนที่อยู่ในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขาจะประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่หาของป่า คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบจะประกอบอาชีพทำนา และคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดกับทะเลจะประกอบอาชีพประมง เป็นต้น

พัทลุงเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคใต้ที่มีพื้นที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบและเทือกเขา ดังที่ ประเสริฐ วิทย์รัฐ¹ และชัยวุฒิ พิชะกุล² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พัทลุงเป็นจังหวัดที่ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเลโดยตรงแต่จะมีเขตติดต่อกับทะเลสาบ ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปทางทิศตะวันตกเป็นภูเขา และพื้นที่สูงสลับซับซ้อนแล้วค่อยลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออก ในเขตนี้ มีความอุดมสมบูรณ์ สภาพเดิมเป็นดินร่วนปนทราย ดินภูเขา ดินลูกรัง และเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น คลองปากประ คลองท่าสาบ คลองลำปำ คลองท่ามะเค็ด คลองหารเทา เป็นต้น เขตที่ราบสลับกับเขาตอนกลาง คือ บริเวณพื้นที่ทางทิศตะวันออกของเขตแรกเป็นเนินเขาแบบเนินลูกฟูกสลับกับที่ราบเป็นตอนๆ สภาพดินเป็นทรายและดินเหนียวมีภูเขาหินปูนสูงๆ ต่ำๆ อยู่ทั่วไป เช่น เขาอ้อ เขาทอง เขาชัยบุรี เขาหัวแตก เป็นต้น ระหว่างภูเขามีย่านน้ำและที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก เขตที่ราบดินตะกอนชายฝั่งทะเลสาบเป็นที่ราบไปรด์ฝั่งทะเลสาบสงขลามัญเขาหินปูนหลายแห่ง เช่น เขาจึงใจ เขาพระแสน เขาหินแท่น เขาแดง เขาอกทะลุ เป็นต้น นอกนั้นยังมีหนองบึงอีกหลายแห่ง บึงที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ “ทะเลน้อย” เขตหมู่เกาะในทะเลสาบสงขลา เช่น เกาะนางคำ เกาะหมาก เกาะแก่ง เกาะขาม เกาะแพ เกาะขวน เกาะเสือ เกาะกระ เกาะสี่ เกาะห้า เป็นต้น เกาะเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนอาศัย เพราะมีที่ราบใช้ในการเพาะปลูกน้อยมาก ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามเกาะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการประมง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ

¹ ประเสริฐ วิทย์รัฐ. “พัทลุง : สภาพภูมิศาสตร์, ” ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง. 2528. หน้า 17 – 19.

² ชัยวุฒิ พิชะกุล. “พัทลุง, จังหวัด, ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2449 – 2461.

แวดล้อมของท้องถิ่น เกษะที่มีประชากรอาศัยอยู่มากและมีฐานะเป็นตำบล คือ เกษะหมากกับ เกษะนางคำ

สภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกันของพื้นที่ในจังหวัดพัทลุงดังที่กล่าวมาแล้วทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากินตลอดถึงวิธีการผลิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันด้วย ดังที่ วินัย สุกใส¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สภาพพื้นที่บริเวณรอบทะเลสาบสงขลาสามารถแบ่งพื้นที่ที่ตั้งชุมชนน้อยใหญ่ออกได้เป็น 3 เขต ได้แก่ ชุมชนในเขตภูเขาและควนเป็นเขตพื้นที่ทางตะวันตกสุดนับเทือกเขาบรรทัดลาดต่ำลงมาเรื่อย ๆ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตนี้มักถูกเรียกเป็น “หมู่เหนือ” มีชีวิตผูกพันอยู่กับการหาของป่าล่าสัตว์ ทำสวน ทำไร่ ชุมชนในเขตพื้นที่ราบตอนกลางเป็นเขตที่ราบลุ่มมีภูเขาเล็ก ๆ และควนสลับอยู่บ้างในพื้นที่ที่ผู้คนอาศัยอยู่ในเขตนี้มักถูกเรียกเป็น “หมู่ทุ่ง” มีชีวิตผูกพันอยู่กับอาชีพทำนา ชุมชนในเขตที่ราบลุ่มชายฝั่งเป็นเขตที่อยู่ติดทะเลสาบสงขลา ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตนี้มักถูกเรียกเป็น “หมู่เล” มีชีวิตผูกพันอยู่กับการประมง ดังที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศที่ส่งผลทำให้ผู้คนแต่ละชุมชนในจังหวัดพัทลุงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดถึงวิธีการผลิตที่แตกต่างกัน

บริเวณเชิงเขาบรรทัดซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดพัทลุง ได้มีผู้คนตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ช้านานแล้ว ตามที่เรียกกันว่า “หมู่เหนือ” มีวิถีชีวิตหาเลี้ยงชีพจากความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่ในบริเวณป่าเขาด้วยวิธีการหาของป่าล่าสัตว์ และทำไร่ปลูกพืช ดังที่ พรเทพ รักพลเรือน² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เทือกเขาบรรทัดเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของภาคใต้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของจังหวัดพัทลุง ตรัง สตูล และบางส่วนของจังหวัดสงขลา รวมทั้งเป็นต้นน้ำสำคัญของทะเลสาบสงขลาอีกด้วย จากการสำรวจพบว่าพื้นที่บริเวณเทือกเขาบรรทัดมีผู้คนตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเป็นเวลารชานแล้ว และปรากฏในวารสารแลใต้³ ได้กล่าวไว้ทำนองเดียวกัน สรุปได้ว่า เทือกเขาบรรทัดที่กินเขตตรงกับพัทลุงมีชุมชนมากมายเรียงรายอยู่ริมเชิงเขา และตั้งอยู่กลางหุบเขาก็มียุ บางชุมชนอยู่มาแล้วถึง ๒๐๐ ปี

¹ วินัย สุกใส. “ภูเขา ทุ่งราบ และทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา,” ใน โลกของกลุ่มทะเลสาบ. 2541. หน้า 118–119.

² พรเทพ รักพลเรือน. “ป่าไม้และที่ดินทำกิน,” ใน แลใต้ หมายเลข 15. 2537. หน้า 31.

³ กองบรรณาธิการแลใต้. “พิทักษ์ป่าและคนบนภูเขาบรรทัด,” ใน แลใต้ หมายเลข 24. 2538. หน้า 41–42.

ชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากินและวิธีการผลิตของผู้คนบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีความแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดพัทลุง โดยมีความผูกพันอยู่กับป่าเขามีวิธีการผลิตเพื่อยังชีพด้วยการเก็บหาของป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติและการล่าสัตว์สืบทอดกันมาช้านาน ดังที่ สงบ ส่องเมือง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การหาของป่าเป็นอาชีพดั้งเดิมที่ยังคงมีความสำคัญมาถึงยุคนี้ของคนในจังหวัดพัทลุงที่อาศัยอยู่บริเวณป่าเขา ผลผลิตที่ได้จากป่า เช่น สัตว์ป่า น้ำผึ้ง น้ำมันยาง แก่นไม้ เปลือกไม้ ผลไม้ เป็นต้น และยางูทร ชูแว่น² ได้กล่าวถึงการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดไว้ สรุปได้ว่า ชุมชนในบริเวณเชิงเขาบรรทัดตั้งอยู่ในที่ถันดาร์ สภาพพื้นที่ในอดีตเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก การทำมาหากินของชาวบ้านจึงต้องอาศัยธรรมชาติ คือ การหาของป่า ล่าสัตว์ และการทำไร่เลื่อนลอย วิธีการผลิตดังกล่าวนับเป็นอาชีพหลักที่เก่าแก่ควบคู่มาอยู่กับหมู่บ้านที่ได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวบ้านในอดีตนั้นจะอยู่กันแบบเครือญาติ มีการผลิตแบบยังชีพ ความสัมพันธ์ทางการผลิตตั้งอยู่บนพื้นฐานของความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การติดต่อกับสังคมภายนอกเกิดขึ้นเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงถึงสภาพพื้นที่และความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีต ดังที่ บ่าว หลงขาว³ ชาวบ้านตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ปัจจุบันอายุ 72 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ได้เล่าถึงชุมชนในบริเวณเชิงเขาบรรทัด สรุปได้ว่า หมู่บ้านนี้ได้มีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานกันมาเป็นเวลาช้านาน ในสมัยที่เขายังเป็นเด็กบริเวณหมู่บ้านมีป่ารกเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ๆ ต่อมาชาวบ้านก็บุกเบิกเอาพื้นที่ทำไร่ปลูกพืช บริเวณป่าเหล่านั้นมีสัตว์จำพวก เสือ หมี หมูป่า กวาง เป็นต้น อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ปะ (พ่อ) ของเขาเป็นคนที่มึนร่างกายกำยำแข็งแรงเคยต่อสู้กับสัตว์ร้าย

¹ สงบ ส่องเมือง. “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุงพุทธศตวรรษที่ 20 – 25,” ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง. 2528. หน้า 169.

² ยงูทร ชูแว่น. การดำรงอยู่ของวิธีการผลิตแบบ “ไร่เลื่อนลอย” ในหมู่บ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2518 – 2529. 2532. หน้า 23 – 32.

³ บ่าว หลงขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 2 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ในปีนั้นมาหลายครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับ เจริญ นวลเปียน¹ ชาวบ้านตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง อายุ 90 ปี นับถือศาสนาพุทธ ได้เล่าว่า ปู่ของเขาเป็นผู้มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร เป็นอย่างดี และมีคาถาอาคมแก่กล้าเป็นที่เกรงกลัวของสัตว์ร้าย ส่วนพ่อของเขาสมัยที่เป็นหนุ่ม ได้เคยขึ้นไปบนภูเขาหลายครั้ง คอนั้นบริเวณป่าเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่และสัตว์ร้าย คนในหมู่บ้านไม่ค่อยกล้าไปหาของป่าไกลๆ นัก ผู้ที่มีความกล้าหาญเช่นพ่อของเขาจึงมักได้ของป่า จำพวกน้ำผึ้ง ผลไม้ สมุนไพร เป็นต้น มาแจกจ่ายญาติพี่น้องเสมอๆ ส่วน ละ ลากานัน² ชาวบ้านตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง อายุ 70 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ได้เล่าว่า ในอดีตนั้นคนในหมู่บ้านไม่ว่าจะนับถือศาสนาพุทธหรืออิสลามจะอยู่กันแบบสังคมเครือญาติ คือ จะมีความสัมพันธ์กันโดยไม่โดยสายโลหิตก็โดยการแต่งงานกัน การแต่งงานข้ามศาสนาเป็นการ ผสมผสานทางวัฒนธรรมส่งผลให้ชาวบ้านได้มีความใกล้ชิดกันในเวลาต่อมา

จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัด พัทลุงในอดีตมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในการทำมาหากิน ซึ่งได้อุปนิสัยต่อกันมาจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐในด้านการปกครองที่มีผล ต่อชุมชนอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ช่วงที่มีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยการจัดตั้ง มณฑลดังที่ปรากฏในหนังสือสมุดภาพรัชกาลที่ 5 ความว่า

พระองค์ได้ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองบ้านเมืองอย่างใหญ่หลวง กล่าวคือใน พ.ศ. 2435 โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการปกครองแบบจตุสดมภ์ ที่เคยปฏิบัติมาเป็นเวลา กว่า 400 ปี ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ให้แบ่งสรรอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของ แต่ละกระทรวงให้เป็นส่วน และจัดการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นแบบมณฑลขึ้นตรงต่อ กระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่ว พระราชอาณาจักร³

¹ เจริญ นวลเปียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 12 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

² ละ ลากานัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 2 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

³ กองบรรณาธิการ โดยหม่อมราชวงศ์นครินทร์ จักรพงษ์ และไพศาลย์ เปี่ยมเมตตา วัฒน. สมุดภาพรัชกาลที่ 5. 2535. หน้า 68.

ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือกราบบังคมทูลของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน ร.ศ. 117 ข้อที่ 2 ความว่า “มณฑลนครศรีธรรมราชนี้ ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวมหัวเมืองใหญ่ 3 หัวเมือง คือเมืองนครศรีธรรมราช 1 เมืองสงขลา 1 เมืองพัทลุง 1 กับเมืองแขกซึ่งขึ้นอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราช และเมืองสงขลา มาแต่ก่อนรวมเข้าเป็นมณฑล”¹

สงบ ส่องเมือง ได้กล่าวถึงผลจากการจัดตั้งมณฑล สรุปได้ว่า การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชเมื่อเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2439 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น การปกครอง การศาล เศรษฐกิจ การคมนาคมขนส่ง การศาสนา การศึกษา เป็นต้น ขงยุทธ ชูแว่น² ได้กล่าวถึงชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดที่มีผลจากการจัดตั้งมณฑล สรุปได้ว่า ในสมัยตอนต้นรัตนโกสินทร์หมู่บ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดขึ้นอยู่กับเมืองพัทลุง แต่มีอิสระในการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ให้มีการจัดตั้งมณฑลขึ้นทำให้พัทลุงมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น การปกครอง การศึกษา เศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนต่างๆ โดยรัฐได้จัดส่งผู้มีอำนาจในการปกครองเข้าไปปกครองท้องถิ่นแทนผู้นำในชุมชน

หลังจากการจัดตั้งมณฑลแล้วมีการจัดตั้งมณฑลแล้วมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการผลิตของชุมชนบ้างในบางช่วงที่มีเหตุการณ์สำคัญๆ เช่น เมื่อมีรถไฟผ่าน การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย เหตุการณ์หลังสงครามโลก เป็นต้น แต่ก็ไม่มากนัก จนถึง พ.ศ. 2504 รัฐได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และใช้ต่อมาจนถึงฉบับที่ 8 มีการส่งเสริมวิธีการผลิตแบบใหม่ทำให้วิธีการผลิตของผู้คนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง ดังที่ จอมพลถนอม กิตติขจร ได้กล่าวไว้ว่า

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นครั้งแรก ในปีงบประมาณ 2504 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ประจักษ์เป็นอย่างดีตลอดมาว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

¹ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. “รายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ร.ศ. 116 ของพระยาสุโขมนัวินิจ ข้าหลวงเทศาภิบาล, ” ใน เอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยที่พระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ร.ศ. 115 – 125 (พ.ศ. 2439 – 2449). 2520. หน้า 139.

² ขงยุทธ ชูแว่น. การดำรงอยู่ของวิธีการผลิตแบบ “ไร่เลื่อนลอย” ใน หมู่บ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2518 – 2529. 2532. หน้า 23 – 32.

แห่งชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล จึงได้ปรากฏว่าการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นผลให้ประเทศมีเสถียรภาพมั่นคงทั้งทางการเงินและการคลัง ได้รับความเชื่อถือจากสถาบันระหว่างประเทศและนานาประเทศทั่วโลก ดังนั้นรัฐบาลจึงได้พิจารณาให้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อยึดถือนโยบายเศรษฐกิจของรัฐอยู่ตลอดมา¹

การผลิตของชุมชนบริเวณพื้นที่เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงช่วงการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นประเด็นอยู่ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การปกครอง ที่ส่งผลต่อวิธีการผลิตของชุมชนและจากลักษณะเฉพาะ อันเนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างออกไปจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคใต้ การดำรงชีวิตและการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกและพื้นที่ส่วนอื่นๆ ในจังหวัดพัทลุง ตลอดถึงการพัฒนารูปแบบวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้เกิดผลงานที่สร้างความเข้าใจต่อวิธีการผลิตของชาวบ้านในท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งรอบด้าน ในลักษณะที่มองเห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในสังคมอันสลับซับซ้อนให้มีความเชื่อมโยงต่อเนื่อง สามารถจะนำไปพิจารณาประกอบเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง และในส่วนอื่นๆ ของประเทศที่มีลักษณะเดียวกันได้ในอนาคตต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) โดยกำหนดประเด็นศึกษาไว้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต
2. วิธีการผลิต
3. ผลกระทบจากการผลิต

¹ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515 – 2519. 2515. หน้าคำนำ ของ ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี.



ศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง
ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช
จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503)

วิทยานิพนธ์
ของ
บรรเทิง ศิริมุสิกะ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา

กรกฎาคม 2545

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

ISBN 974 – 451 – 391 – 8

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้ามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นการศึกษาและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต ของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ที่เน้นองค์ความรู้พื้นฐานของสังคมท้องถิ่น ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาได้
2. สามารถนำแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ไปเผยแพร่และปรับใช้กับการศึกษาเรื่องอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้
3. สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เช่น อาชีพในท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะศึกษาชุมชนที่อยู่บริเวณพื้นที่เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในเขตพื้นที่ 5 อำเภอ 1 ถึงอำเภอ ดังนี้
 - 1.1 อำเภอป่าพยอม
 - 1.2 อำเภอศรีบรรพต
 - 1.3 ถึงอำเภอศรีนครินทร์
 - 1.4 อำเภอกงหรา
 - 1.5 อำเภอตะโหมด
 - 1.6 อำเภอป่าบอน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) ในประเด็นต่อไปนี้
 - 2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต
 - 2.1.1 ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ
 - 2.1.2 ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การเมือง การปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม ภาวะเศรษฐกิจ เป็นต้น
 - 2.2 วิธีการผลิต จะกล่าวถึงวิธีการผลิตแต่ละชนิดโดยจำแนก ดังนี้
 - 2.2.1 การผลิตแบบเสาะหา ได้แก่ การเก็บของป่า และการล่าสัตว์ โดยมีวิธี

การการผลิต เช่น เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ การร่วมมือกันของชุมชนในการประกอบการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ เป็นต้น

2.2.2 การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ได้แก่ การปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ โดยมีวิธีการผลิต เช่น เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น การร่วมมือกันของชุมชนในการประกอบการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น

2.3 ผลกระทบจากการผลิต

2.3.1 ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ รายจ่าย และความจำเป็นพื้นฐานของครอบครัว และชุมชน เป็นต้น

2.3.2 ด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน ระบบลงแขก ระบบเกลอ เป็นต้น

2.3.3 ด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การผลิต หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ในการทำให้เกิดสิ่งของที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงก่อนการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ. 2503

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต หมายถึง สิ่งที่ใช้ในการผลิตโดยตรงและสิ่งที่มีผลต่อวิธีการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2503

วิธีการผลิต หมายถึง กระบวนการผลิตและลักษณะการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2503

ผลกระทบจากการผลิต หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2503 ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

ชุมชนเชิงเขาบรรทัด หมายถึง ผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันบริเวณเชิงเขาบรรทัดในเขตท้องที่อำเภอป่าพะยอม อำเภอสรีบรรพต ถึงอำเภอสรินครินทร์ อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมด และอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่างๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ช่วยในการกำหนดแนวทางการศึกษา จัดทำเค้าโครงวิจัยและประกอบการเสนอผลวิจัย

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกตและถ่ายภาพประกอบ เช่น ภาพภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการผลิต เป็นต้น การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการบันทึกเสียง และ/หรือจดบันทึกตามความเหมาะสม การสังเกตจะใช้วิธีการจดบันทึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้บอกข้อมูล ดังนี้

2.1 บุคคลที่มีภูมิสำเนาและมีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ไม่จำกัดเพศ ชุมชนละ 10 คน จำนวน 6 ชุมชน

2.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ปลัดอำเภอ ป่าไม้อำเภอ เกษตรอำเภอ ตำรวจ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา เป็นต้น จำนวน 10 คน

2.3 ประชาชนทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จำนวน 20 คน

3. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

3.1 นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่างๆ มาศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อหาความสัมพันธ์สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้

3.2 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้บันทึกในแถบบันทึกเสียงมาถอดความ โดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา

3.3 นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการผลิตในสมัยก่อน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ และข้อมูลจากการศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.4 วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

4. ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และมีภาพประกอบ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 - 2504)” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับการผลิต
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง
3. เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดพัทลุง

เอกสารที่เกี่ยวกับการผลิต

1. ความหมายของการผลิต

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าผลิต ไว้ว่า “ผลิต ก. ทำให้เกิดมีขึ้น, ทำให้มีขึ้นโดยแรงงานหรือเครื่องจักร”¹

นอกจากนี้นักวิชาการได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ซึ่งพอจะประมวลได้ ดังนี้
นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต (Production) เป็นขบวนการแสวงหาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติโดยใช้พลังงานและความสามารถของคนแต่ละสังคม คนจะต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาและมันสมองมาสร้างกรรมวิธีเพื่อแสวงหาอาหารและปัจจัยจำเป็นต่าง ๆ ในการครองชีพจากวัตถุดิบซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ²

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. 2530. หน้า 352.

² นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. 2536. หน้า 51.

อภินันท์ จันตะนี และคณะ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิต หมายถึง การนำปัจจัยการผลิตต่างๆ ซึ่งมีต้นทุน ที่ดิน แรงงาน ผู้ประกอบการมาทำให้เกิดผลผลิตที่เป็นสินค้าและบริการตามความต้องการและรวมถึงการกระทำใด ๆ ที่ทำให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้น”¹

อัมพร วิจิตรพันธ์ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “เป็นการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด (good) ขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ หรือเป็นการให้บริการแก่มนุษย์ และสิ่งที่ผลิตขึ้นหรือให้บริการนั้นเป็นประโยชน์ ... การผลิตเป็นกระบวนการขั้นมูลฐานทางเศรษฐกิจ”²

ทำนอง สิงคาลวณิช ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต หมายถึง การจัดหรือการทำให้ขึ้นให้เป็นผล ถ้าเป็นการผลิตทางการเกษตร ก็หมายถึงการจัดหรือการทำให้มีผลิตผลทางเกษตร เช่น ข้าว ผัก เนื้อสัตว์ และอย่างอื่นที่จะต้องจัดหรือทำให้ขึ้นเพื่อสนับสนุนให้มีการผลิตทางการเกษตรได้ดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น เครื่องมือท่อนแรง การชลประทาน ปุ๋ย เป็นต้น³

อภินันท์ จันตะนี และทัฬหิม วงศ์ประยูร ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต หมายถึง การนำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นประโยชน์เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งของ ปัจจัย 4 สินค้าและบริการ เกิดขึ้นจากการผลิต การผลิตเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพราะถ้าไม่ต้องผลิตสินค้า (Goods) ใดๆ สอนองความต้องการของมนุษย์ ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะไม่เกิดขึ้น และไม่จำเป็นต้องศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์⁴

¹ อภินันท์ จันตะนี และคณะ. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. 2539. หน้า 54.

² อัมพร วิจิตรพันธ์. หลักเศรษฐศาสตร์. 2522. หน้า 28 - 31.

³ ทำนอง สิงคาลวณิช. พัฒนาการเกษตร. 2523. หน้า 51.

⁴ อภินันท์ จันตะนี และทัฬหิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 53.

กาญจณี พลจันทร์ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิต หมายถึง การนำปัจจัยการผลิตมาทำการผลิตสินค้าและบริการมาทำให้สินค้าอื่นมีประโยชน์มากขึ้น หรือผลิตสินค้าสนองความต้องการของมนุษย์โดยตรง”¹

สุนิตย์ เป็นนานบอน ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต หมายถึง การสร้างสินค้าและบริการขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การผลิตจะเกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพยากรไปในลักษณะต่าง ๆ กัน เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นมีค่าสามารถสนองความต้องการได้มากขึ้น กล่าวโดยทั่วไปก็คือการประกอบอาชีพหรือการทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการเลี้ยงชีวิตการบริโภค²

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้วสามารถที่จะสรุปได้ว่า การผลิต หมายถึง การนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาทำให้เกิดสินค้าหรือบริการที่เป็นประโยชน์ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ การผลิตเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตไว้ซึ่งพอประมวลได้ดังต่อไปนี้

จรินทร์ เทศวานิช³ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิตแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน สภาพธรรมชาติที่อยู่ใต้ดิน บนดิน และเหนือพื้นดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จึงควรที่จะใช้ให้ประหยัด สิ้นเปลืองน้อยที่สุด และให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2. แรงงาน หมายถึง การทำงานทุกชนิดที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการรวมถึงแรงงานในการใช้กำลังกายและกำลังความคิดของมนุษย์ แต่การทำงานที่ไม่ได้สร้างเศรษฐกิจและบริการอันก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น การเล่นเกม การลักขโมยผิดกฎหมายไม่ถือว่าเป็นแรงงานทางเศรษฐกิจ

¹ กาญจณี พลจันทร์. ภูมิศาสตร์ศาสตร์. 2519. หน้า 4.

² สุนิตย์ เป็นนานบอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 9.

³ จรินทร์ เทศวานิช. หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. 2531. หน้า 51 - 52.

3. ทุน หมายถึง สินค้าประเภททุนหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการผลิต
4. การประกอบการ หมายถึง การจัดตั้งองค์กรผลิตเพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ โดยนำเอาปัจจัยการผลิตทั้งสามประการข้างต้นมาประกอบกันโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้มีประสิทธิภาพในการผลิตมากที่สุด

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน¹ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรมาผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ที่ดิน ได้แก่ ที่ดินรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์ฯ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝน เป็นต้น
2. แรงงาน ได้แก่ สติปัญญา ความรู้ ความคิด แรงกาย และแรงใจที่มนุษย์ทุ่มเทให้แก่การผลิตสินค้าและบริการ
3. ทุน ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยการผลิตอื่นๆ ในการผลิตสินค้าและบริการ
4. ผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมปัจจัยการผลิตทั้งสามประเภทที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ

สุนิตย์ เป็นนาบอน³ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การผลิตสินค้าและบริการจำเป็นต้องใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยนี้บางแห่งก็เรียกว่า ที่ดิน ซึ่งมีความหมายแทน

1. ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดที่ใช้ในกระบวนการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แร่ธาตุ ความชื้น เป็นต้น
2. แรงงาน หมายถึง แรงงานคนที่เป็นร่างกายและแรงความคิดที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการที่สามารถสนองความต้องการได้
3. ทุน แยกได้เป็น 2 อย่างคือ ทุนที่เป็นทรัพย์สิน ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องจักร ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อใช้ทำให้เกิดเป็นสินค้าและบริการขึ้นมามากขึ้นรวมทั้งโรงงานและวัตถุต่างๆ ที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ และเงินทุน ได้แก่ จำนวนเงินที่มีไว้เพื่อซื้อหรือสร้างทุนที่เป็นทรัพย์สินหรือทรัพยากรอีกทีหนึ่ง เงินที่จ่ายไปเพื่อการนี้เรียกว่า การลงทุน

¹ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค. 2537. หน้า 2-3.

³ สุนิตย์ เป็นนาบอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 43.

4. การประกอบการ ได้แก่ การจัดรวบรวบปัจจัยการผลิตอื่นๆ มาทำให้มีการผลิตเกิดขึ้น ผู้ดำเนินการในส่วนนี้เรียกว่า ผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการผลิตขึ้นมาเป็นผู้มีความคิดริเริ่มเข้ารับภาระเสี่ยงภัย เพื่อทำให้เกิดเป็นสินค้าและบริการขึ้นมามีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ในการผลิต

อภินันท์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร¹ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตในทำนองเดียวกันว่า “ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ ปัจจัยการผลิตประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการในการผลิตสินค้าแต่ละครั้งผู้ผลิตส่วนใหญ่มักจะเลือกใช้ปัจจัยการผลิตให้ได้ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุดและดีที่สุด”

สมยศ นาวิการ² ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิตแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ที่ดิน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนดิน และใต้ดิน ซึ่งมนุษย์นำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต
2. แรงงาน หมายถึง กำลังคนทำงานกับธุรกิจใดธุรกิจหนึ่ง ซึ่งรวมถึงแรงงานของประชาชนผู้จำหน่ายและคนงาน
3. ทุน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่คนงานใช้สำหรับการผลิตทั้งสามประการสำหรับการผลิตและการขาย ตลอดจนผู้ที่รับผิดชอบการใช้ที่ดิน แรงงาน และทุนให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

จากทฤษฎะนักวิชาการที่ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตสรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุนและการประกอบการ

¹ อภินันท์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 46.

² สมยศ นาวิการ. การบริหารธุรกิจ. 2530. หน้า 4 - 5.

3. ขั้นตอนการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไวพ้อประมวลได้ดังนี้

คำรัสสิริ อุทยานนท์ และกัลยา ชินพันธ์¹ ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไวสรูปได้ว่า ขั้นตอนของการผลิตแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นประถม หมายถึง การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การทำสวน การทำไร่ การป่าไม้และการประมง
2. การผลิตขั้นมัธยม หมายถึง การนำเอาวัตถุดิบอันเป็นผลผลิตในขั้นประถมมาใช้ในการผลิตโดยเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม
3. การผลิตขั้นอุดม หมายถึง งานบริการ การค้าปลีก การค้าส่ง การขนส่งเป็นการนำผลผลิตในขั้นมัธยมเคลื่อนย้ายไปสู่ผู้บริโภคตามแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

อารีย์ สิกขมาน² ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการผลิตไวสรูปได้ว่าขั้นตอนของการผลิตแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นปฐม ได้แก่ การผลิตทางเกษตรกรรม ซึ่งมีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ จับสัตว์น้ำ เพาะพันธุ์ปลา เป็นต้น
2. การผลิตขั้นที่สอง ได้แก่ การนำผลผลิตในการผลิตขั้นปฐมมาดัดแปลงเพื่อการเก็บรักษา หรือผลิตเป็นสินค้าอื่น เช่น นำมาหมักดอง ทำแห้ง บรรจุกระป๋อง ตัดเย็บ แกะสลัก ถลุงแร่ ทำเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น
3. การผลิตขั้นที่สาม ได้แก่ การผลิตด้านบริการเพื่อให้ได้รับความสะดวกในการใช้สินค้าต่างๆ เช่น บริการขนส่ง บริการด้านการเงินการค้า การประกันภัย การรักษาพยาบาล การสอน การพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ เป็นต้น

สวาท เสนาณรงค์ และคณะ³ ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการผลิตไวสรูปได้ว่าขั้นตอนของการผลิตแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

¹ คำรัสสิริ อุทยานนท์ และกัลยา ชินพันธ์. วิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. 2524. หน้า 29.

² อารีย์ สิกขมาน. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. 2533. หน้า 101.

³ สวาท เสนาณรงค์ และคณะ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2533. หน้า 44 - 46.

1. การผลิตขั้นปฐมภูมิ คือ การเก็บสิ่งที่มียอยู่แล้วตามธรรมชาติ และทำให้สิ่งที่เกิดจากธรรมชาติได้เองแพร่หลายยิ่งขึ้นเป็นการผลิตแบบง่าย ๆ เช่น การเก็บของป่า การจับปลา เป็นต้น
2. การผลิตขั้นทุติยภูมิ คือ การที่มนุษย์จะเพิ่มคุณค่าของสิ่งผ่านการผลิตขั้นปฐมภูมิมาแล้ว โดยเปลี่ยนลักษณะเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น เช่น อุตสาหกรรม หัตถกรรม เป็นต้น
3. การผลิตขั้นตติยภูมิ คือ การบริการและการแลกเปลี่ยนในการผลิตขั้นนี้มนุษย์ไม่ได้เพิ่มคุณค่าโดยการเปลี่ยนรูปลักษณะของสินค้าแต่มนุษย์ได้ให้บริการที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ เช่น ครู หนายความ แพทย์ เป็นต้น

เสนีย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวิน¹ ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไว้สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการผลิตแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผลผลิตพื้นฐาน เช่น การป่าไม้ การทำฟาร์มปศุสัตว์ การเหมืองแร่ การประมง เป็นต้น
2. การแปรรูป เช่น โรงงานแปรรูปอาหาร โรงพิมพ์ เป็นต้น
3. การกระจายผลผลิต เป็นธุรกิจของพ่อค้าคนกลางในการซื้อผลผลิตจากองค์การผลิตอื่น ๆ เพื่อไปจำหน่ายแก่ผู้บริโภคซึ่งอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ กัน เช่น การขายส่ง การขายปลีก เป็นต้น
4. การบริการ เช่น การประกันภัย การให้บริการของหนายความ การรักษาผู้เจ็บป่วยของแพทย์ เป็นต้น

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ขั้นตอนการผลิตสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ การผลิตขั้นปฐมภูมิ เช่น การเก็บสิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การทำสวน การทำไร่ การป่าไม้ การประมง เป็นต้น การผลิตขั้นทุติยภูมิ เช่น การนำวัตถุดิบในขั้นปฐมภูมิมาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น เช่น การอุตสาหกรรม หัตถกรรม เป็นต้น และการผลิตขั้นตติยภูมิ หมายถึง งานบริการ การค้าปลีก การค้าส่ง การขนส่ง และรวมถึงงานบริการที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ เช่น การสอน การรักษาพยาบาล กฎหมาย เป็นต้น

¹ เสนีย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวิน. เศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน. 2520. หน้า 54.

4. กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม

นักวิชาการได้กล่าวถึง กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมไว้พอประมวลได้ ดังนี้

ผ่องศรี วนาสิน¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมไว้สรุปได้ว่า กลุ่มเลี้ยงชีพแบบดั้งเดิมมีลักษณะการดำรงชีวิตและขั้นของความเจริญแตกต่างกันสามารถแบ่งออกเป็น

3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเก็บอาหารแบบดั้งเดิม เลี้ยงชีพด้วยการเก็บอาหารและสิ่งต่าง ๆ ที่ธรรมชาติเป็นผู้ให้รวมทั้งการล่าสัตว์และการตกปลาด้วยเครื่องมือง่าย ๆ
2. กลุ่มปลูกพืชแบบดั้งเดิม กลุ่มนี้ดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จำนวนเล็กน้อยเพื่อเป็นอาหารเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการต่อสู้กับธรรมชาติสร้างสิ่งที่ต้องการมากกว่าที่ธรรมชาติอำนวยความสะดวกให้เท่านั้น
3. กลุ่มเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิม ได้แก่ พวกเลี้ยงสัตว์อ่อนเร่ กลุ่มนี้จะเลือกสัตว์เลี้ยงที่จะเป็นประโยชน์ทั้งเพื่อการบริโภค และอุปโภค โดยไม่คำนึงถึงสัตว์ประเภทที่สามารถอยู่รอดด้วยการหาอาหารเองแต่ก็มีวิธีเพิ่มอาหารให้สัตว์เลี้ยงด้วยการอพยพเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งที่มีอาหาร

ทวี ทองสว่าง² ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจสรุปได้ว่า เศรษฐกิจของมนุษย์จำแนกได้ 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพ หรือแบบเลี้ยงตัวเองเป็นการประกอบอาชีพเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัว อาจมีเหลือจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนบ้างไม่มากนัก เช่น การเก็บของป่า การล่าสัตว์ การเพาะปลูก เป็นต้น
2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบการค้าเป็นการประกอบอาชีพผลิตส่งของต่าง ๆ ขึ้นเพื่อส่งออกจำหน่ายโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประมง การขุดแร่ธาตุต่างๆ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์แบบการค้า การพาณิชย์ การขนส่ง การอุตสาหกรรมผลิตสินค้าสำเร็จรูป เป็นต้น

¹ ผ่องศรี วนาสิน. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2524. หน้า 25.

² ทวี ทองสว่าง. หลักภูมิศาสตร์เศรษฐศาสตร์. ม.ป.ป. หน้า 70 - 73.

สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจสรุปได้ว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพของมนุษย์จำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพหรือแบบเลี้ยงตัวเอง คือ การประกอบอาชีพเพื่อใช้บริโภคเองภายในครอบครัว อาจมีเหลือจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนบ้างไม่มากนัก สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.1 การเก็บแบบดั้งเดิม เช่น การเก็บผลไม้ ผัก ถั่ว มัน น้ำผึ้ง ขางไม้ เปลือกไม้ จับปลา ล่าสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นต้น

1.2 การเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิมหรือการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน เช่น การเลี้ยงสัตว์โดยอาศัยพืชพรรณตามธรรมชาติ เป็นต้น

1.3 การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เช่น การทำไร่เลื่อนลอย การเพาะปลูกกิ่งเคลื่อนที่หรืออยู่ที่เดิม ทำการเพาะปลูกโดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ปลูกในพื้นที่แคบๆ พืชที่ปลูก เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวเจ้า อ้อย เป็นต้น

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบการค้า คือ การประกอบอาชีพผลิตสิ่งของต่างๆ ขึ้นเพื่อส่งออกจำหน่ายโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประมง การทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ เป็นต้น

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรณศิริ² ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม สรุปได้ว่า มนุษย์ในสมัยก่อนส่วนใหญ่มีวิธีผลิตอาหารแบบเก็บพืชผักจากป่า ล่าสัตว์ป่าและตกปลา การล่าสัตว์และหาของป่า เครื่องมือที่ใช้เช่น กระบอง หอก ลูกดอก ธนู หลุมพราง กับดัก ขวาน มีด ดาบ ขวาน โปะ เป็ด ยาเบื่อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้ สุนัข ม้า อูฐ เรือ การเก็บผักหักฟันเป็นกรรมวิธีทางเศรษฐกิจของสังคมที่มีความพอเพียงในตัวเอง การหาอาหารขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยตรง การเก็บอาหารเป็นต้น กำเนิดของการผลิตอาหาร (การทำนาและเลี้ยงสัตว์) และพวกล่าสัตว์ เก็บผักสมัยนี้ก็ไม่ใช้ลักษณะเดียวกับสมัยเมื่ออดีตเหมือนกว่าปีโน้นพวกเก็บผัก ตกปลา ล่าสัตว์ สมัยนี้อยู่เป็นแหล่งตามที่ตนเองเห็นว่ามีความพอเท่านั้น

¹ สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก. 2524. หน้า 95 – 97.

² นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. 2526. หน้า 16 – 17.

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้ว สามารถที่จะสรุปได้ว่า กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม หมายถึง กิจกรรมการผลิตแบบหาเลี้ยงชีพ ดำรงชีวิตด้วยวิธีการเก็บหาอาหารล่าสัตว์ ตกปลา ด้วยเครื่องมืออย่างๆ และสิ่งต่างๆ ที่ธรรมชาติเป็นผู้ให้ รวมทั้งการปลูกพืชแบบดั้งเดิม และเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการต่อสู้กับธรรมชาติ สร้างสิ่งที่ต้องการมากกว่าที่ธรรมชาติอำนวยความสะดวกให้เท่านั้น

5. ผลกระทบจากการผลิต

งานวิจัยได้กล่าวถึงผลกระทบจากการผลิตไว้พอประมาณได้ ดังนี้

นริศศรี แวคล้ายหงษ์¹ ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกวียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผู้ผลิตจะมีรายได้ตามขนาดของการประกอบการ โดยผู้ผลิตที่มีกิจการขนาดใหญ่ได้เปรียบในด้าน การผลิตและการตลาด ทำให้มีรายได้มากกว่าผู้ผลิตที่มีกิจการงานที่รับจ้างทำ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยทำให้การหมุนเวียนของเงินในท้องถิ่นคล่องตัว บุตรธิดา ได้รับการศึกษาสูงขึ้น ผู้เกี่ยวข้องมีอำนาจในการซื้อมากขึ้น ทางด้านสังคมทำให้สังคมของท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงมีการปรับปรุงระบบการทำงานกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต มีสภาพครอบครัวและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามประกอบอาชีพนี้ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ

ทวี มาระเสนา² ได้ศึกษาสภาพการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิพาทิ ศูนย์ศิลปกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราชพบว่า มีผลกระทบด้านต่างๆ สรุปได้ว่าผลกระทบต่อผู้ผลิตทำให้ได้พัฒนาฝีมือของผู้ผลิต ทำให้ผู้ผลิตมีรายได้เพิ่มขึ้น มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น ทำให้ผู้ผลิตมีคุณสมบัติและจิตใจที่ดีงาม ผลกระทบต่อครอบครัว ส่งผลให้ฐานะความเป็นอยู่

¹ นริศศรี แวคล้ายหงษ์. ศึกษากระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกวียน. 2539. หน้า 121.

² ทวี มาระเสนา. การศึกษาสภาพการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิพาทิ ศูนย์ศิลปกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราช. 2537. หน้า 58 - 87.

ของครอบครัวดีขึ้น ทำให้มีโอกาสได้อบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันสูงขึ้น และเกิดความอบอุ่นในครอบครัว และผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้ผลิตมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านทั้งในท้องถิ่นเดียวกันและท้องถิ่นอื่นมากขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกรักและผูกพันกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมย่านลือเพา

มาติน ช่างเสียง¹ ศึกษาการผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผลการศึกษามีผลกระทบสรุปได้ว่าผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้มีขยะและสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้นและเกิดมลภาวะมีกลิ่นกระจายไปทั่วชุมชน ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจทำให้รายได้ของครอบครัวดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้น การว่างงานของชาวบ้านลดน้อยลงและผลกระทบทางด้านสังคมทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว และเครือญาติ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของเพื่อนบ้านภายในชุมชนเดียวกันและชุมชนอื่น ๆ

วรารณ์ มาเกิด² ได้ศึกษาภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านตุม ตำบลบัวบาน อำเภอบางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษารูปได้ว่าผลกระทบใดๆ ที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่นจากกิจกรรมต่างๆ ล้วนเป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ เกื้อหนุนส่งเสริมไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านทุน ที่ดิน แรงงาน และผู้ประกอบการรวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ ความแปลกใหม่ของการประกอบกิจกรรมปัจจัยเหล่านี้จะผลกระทบถึงกระบวนการผลิต เทคนิคการผลิต การจัดการ การกระจายรายได้ให้เปลี่ยนแปลงไป และส่งผลกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีวิต ค่านิยมต่างๆ ของประชาชน ในชุมชนต่างๆ จากนั้นจะแพร่กระจายไปสู่ชุมชนรอบข้างอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นแนวดำเนินชีวิตแบบใหม่ของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ต่อไป

¹ มาติน ช่างเสียง. การผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา. 2539. หน้า 51 - 57.

² วรารณ์ มาเกิด. ภูมิปัญญาในกาสรเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านตุม ตำบลบัวบาน อำเภอบางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. 2538. หน้า 132.

จิตร เสนะ¹ ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการปกครองอาชีพทอเสื้อที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพง มีผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม คือ ทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพงทำให้ชาวบ้านมีรายได้ มีเงินออม ลดภาระหนี้สิน มีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ลดการอพยพแรงงาน มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินมากขึ้น และทางสังคม การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพงทำให้เกิดสถานะการว่างงานของชาวบ้าน ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างชื่อเสียงให้หมู่บ้าน ทำให้ลดการเกิดอาชญากรรม โจรผู้ร้าย เลิกยาเสพติด ไม้มั่วสุมอบายมุข ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้าน

จากงานวิจัยที่กล่าวมา สามารถที่จะสรุปได้ว่า การผลิตมีผลกระทบต่อชุมชนในหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง

ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง

จากแผนที่อาณาเขตของจังหวัดพัทลุง แสดงให้เห็นพื้นที่อยู่ในเขตปกครองของจังหวัดพัทลุงบริเวณเชิงเขาบรรทัดในสภาพปัจจุบันได้แบ่งเขตการปกครองเป็นอำเภอและกิ่งอำเภอ ดังนี้

1. อำเภอป่าพะยอม

ป่าพะยอมเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่ง สำนักงานอำเภอป่าพะยอม² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอป่าพะยอม สรุปได้ว่า อำเภอป่าพะยอม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 159,056.8 ไร่ ห่างจากตัวเมืองพัทลุง 38 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 638 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอควนขนุนและอำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง

¹ จิตร เสนะ. การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพการทอเสื้อ : ศึกษากรณีบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. 2534. หน้า 116.

² สำนักงานอำเภอป่าพะยอม. ข้อมูลพื้นฐานอำเภอป่าพะยอม. 2541. หน้า 1 – 5.

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงและอำเภอชะอวด
จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง และอำเภอห้วยยอด
จังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปทางทิศตะวันตก จดเทือกเขาบรรทัด หรือเทือกเขานครศรีธรรมราช สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ภูเขา 19,625 ไร่ พื้นที่ราบ 139,021 ไร่ และพื้นที่น้ำ 375 ไร่ มีทรัพยากรป่าไม้พื้นที่ 101 ตารางกิโลเมตร แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ คลองตลิ่งชัน คลองใหญ่ คลองป่าพะยอม คลองห้วยน้ำใส สภาพภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น อุณหภูมิต่ำสุด 23 องศาเซลเซียส สูงสุด 32 องศาเซลเซียส มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-สิงหาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน-กุมภาพันธ์ มีปริมาณน้ำฝนต่ำสุด 600 มิลลิเมตรต่อปี สูงสุด 980 มิลลิเมตรต่อปี

ประวัติความเป็นมาป่าพะยอมยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอป่าพะยอม เมื่อปี พ.ศ. 2533 โดยแยกจากอำเภอควนขนุน และในปี พ.ศ. 2538 ได้ยกฐานะเป็นอำเภอป่าพะยอม เขตการปกครองประกอบด้วย 4 ตำบล คือ ตำบลป่าพะยอม ตำบลบ้านมะพร้าว ตำบลเกาะเต่า ตำบลลานข่อย ที่ตั้งอำเภออยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลป่าพะยอม ถนนสายป่าพะยอม-ควนดินสอ

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอป่าพะยอมมีประชากรทั้งสิ้น 30,358 คน เพศชาย 15,364 คน เพศหญิง 14,964 คน (พ.ศ. 2541) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แยกเป็นพื้นที่ทำนา 27,685 ไร่ ทำสวนยางพารา 62,611 ไร่ ทำสวนผลไม้ 2,613 ไร่ ทำประมง 1,300 ไร่ ด้านวัฒนธรรม ประชาชนในอำเภอป่าพะยอมนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด มีขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นเดียวกับศาสนิกชนชาวพุทธโดยทั่วไป เช่น ประเพณี ชักพระ ลอยกระทง วันสารทเดือนสิบ งานบวช งานวันกตัญญู ทำศพ เป็นต้น

2. อำเภอศรีบรรพต

ศรีบรรพตเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่ง อุดม หนูทอง¹ และสำนักงานอำเภอศรีบรรพต² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอศรีบรรพต สรุปได้ว่า อำเภอศรีบรรพตตั้งอยู่ทางทิศ

¹ อุดม หนูทอง. “ศรีบรรพต, กิ่งอำเภอ.” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3391-3392.

² สำนักงานอำเภอศรีบรรพต. แผนพัฒนาอำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง ประจำปี 2542. 2542. หน้า 1-8.

ตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 136,565 ไร่ (218.504 ตารางกิโลเมตร) ห่างจากตัวจังหวัดพัทลุง 33 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเทือกเขาบรรทัดหรือเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นเทือกเขาแบ่งเขตระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศลดต่ำไปทางทิศตะวันตกจดเทือกเขาบรรทัดเป็นที่ราบสูงมีภูเขาเตี้ยๆ สลับซับซ้อน เช่น เขาปู่ เขาย่า เขาแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้เนินสูงสลับที่ราบทางทิศตะวันออกอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และสัตว์ป่า แต่สภาพปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงเป็นสวนยางพาราและสวนผลไม้ โดยเฉพาะในเขตตำบลเขาย่า มีเนื้อที่ทำนามากที่สุด ทางทิศตะวันตกของอำเภอเป็นที่เกิดของต้นน้ำลำคลองหลายสาย เช่น คลองเปลี่ยะ คลองนางพระ คลองห้วยหลอด คลองตะแพน คลองท่าแพะ เป็นต้น มีภูเขาและป่าไม้มาก มีไม้เนื้อแข็งไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้บากุด ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอง เป็นต้น ไม้เหล่านี้มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจมากและยังเป็นประโยชน์ต่อการรักษาต้นน้ำลำธารให้น้ำไหลอยู่ตลอดปี ทางกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ประกาศเป็นเขตสงวนป่าไม้ เช่น ป่าควนตอ ป่าควนฤทธิ์ ป่าควนเสียบ และป่าควนดินขาว เนื้อที่ 24.10 ตารางกิโลเมตร ป่าห้วยส้ม และป่าลำนาวา มีเนื้อที่ 1.32 ตารางกิโลเมตร ป่าอ่าวรำคาญ-ในวัง มีเนื้อที่ 30.51 ตารางกิโลเมตร เป็นต้น สภาพภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศอบอุ่นถึงเย็นสบาย เนื่องจากอยู่ใกล้ภูเขา อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 27.5 องศาเซลเซียส มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-สิงหาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน-กุมภาพันธ์ มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,920.8 มิลลิเมตรต่อปี

ประวัติความเป็นมา คำว่า “ศรีบรรพต” หมายถึง ภูเขาที่เป็นสิริมงคลหรือภูเขาแห่งความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งอำเภอศรีบรรพตเป็นชื่อที่นำมาจากชื่อพระพุทธรูปองค์หนึ่ง คือ “พระนูนศรีบรรพต” ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดเขาปู่ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือมาก เดิมทีว่ากิ่งอำเภอศรีบรรพต ตั้งอยู่อาคารโรงเรียนชุมชนบ้านสำนักปราง และเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2522 ที่ว่าการกิ่งอำเภอศรีบรรพตถูกผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เผาทำให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก ต่อมาทางราชการและราษฎรในท้องที่ได้สมทบทุนร่วมกันต่อเติมอาคารที่ว่าการกิ่งอำเภอศรีบรรพตขึ้นมาใหม่ และในปี พ.ศ. 2536 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้น

เป็นอำเภอศรีบรรพต ปัจจุบันอำเภอศรีบรรพตแบ่งเขตการปกครองเป็น 3 ตำบล คือ ตำบลเขาปู่ ตำบลเขาย่า และตำบลตะพาน

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอศรีบรรพตมีประชากรทั้งสิ้น 15,809 คน (พ.ศ. 2542) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีพื้นที่ในการทำเกษตรทั้งสิ้น 102,154 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ทำนา 12,400 ไร่ ทำสวน 23,009 ไร่ ทำสวนยางพารา 56,838 ไร่ ทำไร่ 3,140 ไร่ และปลูกพืชผัก 1,610 ไร่ ด้านวัฒนธรรม ประชาชนนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ประเพณีส่วนใหญ่จะเป็นเช่นเดียวกับศาสนิกชนชาวไทยพุทธโดยทั่วไป เช่น ประเพณีชักพระ ลอยกระทง บวชนาค งานวันกตัญญู ทำศพ เป็นต้น

3. กิ่งอำเภอศรีนครินทร์

กิ่งอำเภอศรีนครินทร์เป็นกิ่งอำเภอในพัทลุง สำนักงานกิ่งอำเภอศรีนครินทร์¹ ได้กล่าวถึงสภาพของกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ สรุปได้ว่า กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 252.14 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองพัทลุง 16.5 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ภูเขาบรรทัดในเขตอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นที่ราบสูงมีภูเขาและคลองธรรมชาติหลายแห่ง สภาพภูมิอากาศมีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนมกราคม

ประวัติความเป็นมา กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ เดิมชื่อ กิ่งอำเภอชุมพล จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งพื้นที่จากอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ต่อมาจังหวัดพัทลุงได้รายงานขอเปลี่ยนแปลงชื่อ “กิ่งอำเภอศรีนครินทร์” โดยได้รับพระบรมราชานุญาต อนุญาตพระนามาภิไธยสมเด็จพระศรีนครินทร์พระบรมราชชนนีเป็นชื่อกิ่งอำเภอ และคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการขอเปลี่ยนชื่อจังหวัดอำเภอ และตำบล หมู่บ้าน หรือสถานที่ราชการอื่น ๆ ได้มีมติที่ประชุมครั้งที่ 3/2539 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2539 เห็นชอบให้เปลี่ยนแปลง

¹ สำนักงานกิ่งอำเภอศรีนครินทร์. บรรยายสรุปกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง.

ชื่อ “กิ่งอำเภอชุมพล” เป็นชื่อ “กิ่งอำเภอสรินครินทร์” ตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2539 กิ่งอำเภอสรินครินทร์ แบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล คือ ตำบลชุมพล ตำบลบ้านนา ตำบลลำสินธุ์ ตำบลอ่างทอง

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม กิ่งอำเภอสรินครินทร์ มีประชากรทั้งสิ้น 24,378 คน ชาย 12,489 คน ผู้หญิง 11,889 คน (พ.ศ. 2541) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทำนา ทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ ด้านวัฒนธรรมประชาชนในกิ่งอำเภอสรินครินทร์ ได้ยึดถือปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นเดียวกับศาสนิกชนชาวพุทธโดยทั่วไป เช่น ประเพณีทำบุญวันสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ ประเพณีลอยกระทง งานบวช ทำศพ เป็นต้น

๔. อำเภอกงหรา

กงหราเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่ง ชัยวุฒิ พิชะกุล¹ และสำนักงานอำเภอกงหรา² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอกงหรา สรุปได้ว่า อำเภอกงหรางตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 159,930 ไร่ (255,856 ตารางกิโลเมตร) ห่างจากตัวจังหวัดพัทลุง 40 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 840 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเมืองพัทลุง และกิ่งอำเภอสรินครินทร์ จังหวัดพัทลุง
ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอโตนด จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ เทือกเขาบรรทัด หรือเทือกเขาานครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเทือกเขาที่แบ่งเขตระหว่างจังหวัดพัทลุง กับจังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิศาสตร์โดยทั่วไป สภาพพื้นที่เป็นที่ราบเชิงภูเขามีสถลักษณะลาดต่ำจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก แบ่งเป็นพื้นที่ป่าและภูเขาร้อยละ 40 ที่ราบธรรมดาร้อยละ 40 ที่ราบลุ่มร้อยละ 20 มีเทือกเขาที่สำคัญทางทิศตะวันตกคือเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและแนวภูเขาพญาไธสง ซึ่งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่า มีลำคลองสำคัญไหลผ่านอำเภอ คือ คลองหะหลัง คลองหรั่ง คลองบ้านพุด คลองหลักสาม และคลองขรต ราษฎรได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่เดิมพื้นที่

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. “กงหรา, อำเภอ, ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. 2529. หน้า 3 - 4.

² สำนักงานอำเภอกงหรา. แผนพัฒนาอำเภอกงหราจังหวัดพัทลุงประจำปี 2542. 2542. หน้า 1 - 10.

สภาพภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น มีฝนตกเกือบตลอดปีนับเป็นอำเภอที่มีปริมาณฝนตกมากที่สุดของจังหวัดพัทลุง อุณหภูมิระหว่าง 20.30 องศาเซลเซียส มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน ระยะเวลาตั้งแต่เดือนมีนาคม – สิงหาคม และฤดูฝน ระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน – กุมภาพันธ์ ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 6,160 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

ประวัติความเป็นมา คำว่า “กงหรา” มีประวัติความเป็นมาในเชิงนิทานปรัมปราว่า ในสมัยก่อนบริเวณอำเภอกงหราเป็นทะเลกว้างใหญ่มียาฉลามชดัดต่อไปถึงประเทศจีน สมัยนั้นครอบครัวหนึ่งบิดาชื่อ พญาไธสง มีบุตร 3 คน คนโตเป็นชายอยู่มานานหนึ่งอยู่มานานหนึ่ง บุตรชายคนโตได้ขออนุญาตบิดาไปทำงานที่เมืองจีน จนเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้ากรุงจีน จึงได้ชวนบุตรชายพญาไธสงเข้าไปทำงานในราชวัง ต่อมาพระเจ้ากรุงจีนทรงเห็นว่าบุตรชายของพญาไธสงทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงยกพระราชธิดาให้อภิเษกสมรสกันแล้วยกเมืองให้ปกครองแทนตน คนทั่วไปเรียกว่า “พระเจ้ากรุงจีน” ต่อมาพระเจ้ากรุงจีนทรงคิดถึงบ้านเกิด จึงได้ชวนภรรยาเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้าน ฝ่ายพญาไธสงทราบข่าวบุตรจะมาก็ไปรอรับอยู่ที่ท่าหน้า ครั้นบุตรชายเดินทางมาถึงเห็นสภาพบิดามารดาอยู่ในฐานะยากจนเกิดความละอายภรรยา จึงไม่ยอมรับว่าเป็นบิดามารดาของตนเอง ฝ่ายพญาไธสงเห็นบุตรชายแสดงอาการรังเกียจเกิดความน้อยใจกลั่นใจตายกลายเป็นหิน ชาวบ้านเรียกว่า “เขาพญาไธสง” ตั้งอยู่ที่บ้านพญาไธสง หมู่ที่ 6 ตำบลชรัต อำเภอกงหรา ก่อนตายพญาไธสงได้สาปแช่งบุตรชายไว้ว่า หากเดินทางกลับขอให้เรือถูกพายุจมกลางทะเล ซึ่งปรากฏว่าเมื่อบุตรชายพญาไธสงเดินทางกลับก็ถูกพายุพัดเรือล่มลงกลางทะเล ทุกคนตายหมดกลายเป็นหิน เรียกว่า “เขาพญากรุงจีน” ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4, 8, 9, 11 ตำบลกงหรา ส่วนเรือสำเภาพายุพัดจมลงทะเลเห็นแต่กงเรือลอยโผล่ให้เห็นเหนือผิวน้ำ แต่ชาวปักษ์ใต้นิยมเรียกชื่อสั้นๆ จากคำว่า “กงลอยร่า” เป็น “กงร่า” นานๆ เข้ากลายเป็น “กงหรา”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กงหรมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเมืองชรัต ซึ่งเป็นเมืองขึ้นเมืองพัทลุงใน พ.ศ. 2382 เมื่อทางฝ่ายไทยสามารถปราบกบฏเมืองไทรบุรีบางส่วนมาไว้ที่ตำบลชรัต อยู่ในอำเภอกงหรา เดียวนี้และเมื่อสมัยเมืองพัทลุงย้ายจากตำบลลำปำไปตั้งที่ตำบลคูหาสวรรค์ พ.ศ. 2466 กงหราค้เป็นตำบลหนึ่งขึ้นกับอำเภอเมืองพัทลุง แต่เนื่องจากว่าต่อมาบริเวณตำบลกงหรมีประชากรเพิ่มมากขึ้นทุกปี และอยู่ห่างจากอำเภอเมืองพัทลุงมาก การไปมาติดต่อไม่สะดวกทางกระทรวงมหาดไทยเล็งเห็นความจำเป็นที่จะตั้งกิ่งอำเภอขึ้นจึงได้ประกาศตั้งเป็นกิ่งอำเภอขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2518 ต่อมาเมื่อพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเป็นอำเภอกงหรา โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 98 ฉบับพิเศษ ตอนที่ 115 หน้า 7 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2524

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอกงหรา มีประชากรทั้งสิ้น 31,144 คน (พ.ศ. 2541) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมยกเป็นพื้นที่ทำนา 13,377 ไร่ สวนยางพารา 26,803 ไร่ สวนทุเรียน 637 ไร่ สวนเงาะ 503 ไร่ สวนลองกอง 726 ไร่ สวนมะพร้าว 36 ไร่ สวนมังคุด 106 ไร่ ด้านวัฒนธรรมประชาชนในอำเภอมิทั้งชาวไทยและมุสลิมผสมผสานกันแม้จะต่างศาสนากันแต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวก ประเพณีของชาวพุทธ ได้แก่ ประเพณี จิงเปรต ชักพระ บวชนาค แต่งงาน ทำศพ เป็นต้น ส่วนประเพณีอิสลาม ได้แก่ การถือศีลอด การเข้าสู่นิต เป็นต้น

5. อำเภอดะโหมด

ดะโหมดเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่ง ชัยวุฒิ พิชะกุล¹ และ สำนักงานอำเภอดะโหมด² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอดะโหมด สรุปได้ว่า อำเภอดะโหมดตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 165,162.32 ไร่ (2,6425.97 ตารางกิโลเมตร) ห่างจากตัวจังหวัดพัทลุง 39 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 885 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง และเทือกเขาบรรทัด

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ทางทิศตะวันตกเป็นที่สูงมีภูเขาสลับซับซ้อน พื้นที่ค่อนข้างลาดเอียงไปทางทิศตะวันออกเป็นลหะธารหลายสาย เช่น คลองโหล๊ะจิงกระ คลองหัวช้าง คลองดะโหมด คลองกง คลองท่าเขียด เป็นต้น พื้นที่ด้านตะวันออกประกอบด้วยพื้นที่ป่าไม้ที่มีที่ราบสลับเนินสูง เหมาะแก่การทำไร่ ทำนา ทำสวน ผลไม้ ทรัพยากร ธรรมชาติ ในบริเวณที่เป็นภูเขาทางทิศตะวันตกของอำเภอดะโหมดมีป่าไม้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ายิ่งกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติแล้ว ได้แก่ ป่าเหียง และป่าห้ำ มีเนื้อที่ 6.43 ตารางกิโลเมตร ป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาตีนป่า ป่าเขาหลักไก่อ และป่าเขาพระ มีเนื้อที่ 19.10 ตารางกิโลเมตร

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. “ดะโหมด, กิ่งอำเภอ, ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. 2529. หน้า 1241 - 1242.

² สำนักงานอำเภอดะโหมด. ข้อมูลบรรยายสรุป โครงการจังหวัดเคลื่อนที่ (ผู้ว่าฯ พบประชาชน) และโครงการตลาดนัดสัญจร. 2542. หน้า 1 - 4.

ป่าควนหวาน ป่าควนนอโม และป่าห้วยหาร มีเนื้อที่ 1.80 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศ แบบร้อนชื้น ความแตกต่างของอากาศมีน้อย อากาศอบอุ่นตลอดปี มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-สิงหาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน-กุมภาพันธ์

ประวัติความเป็นมา คำว่า “ตะโหมด” เดิมชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “บ้านโหมด” หรือ “ตำบลโหมด” ซึ่งมีผู้รู้ในท้องถิ่นสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่า “โมชพะ” ซึ่งเป็นชื่อดำบลที่ปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกหลักที่ 55 จารึกด้วยอักษรขอมภาษาไทยพบที่กรุงเทพมหานคร ประเทศพม่า คำว่า “โมชพะ” มาจากรากคำภาษาสันสกฤต มุ + ชล = โมชพะ แต่คนไทยถิ่นปักษ์ใต้ออกเสียงเพี้ยนเป็น “โหมด” ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งอุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ได้เสด็จไปที่บ้านโหมดทรงได้หึงงานบ้านโหมดคนหนึ่งเป็นหม่อมห้าม จนเป็นเรื่องให้เกิดคำขวัญว่า “หึงงานบ้านโหมด” ในขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่บ้านโหมดนั้น ได้ทรงรับสั่งถามชาวบ้าน คนเฒ่าคนแก่ว่า คำว่าโหมดมีความหมายอย่างไร ได้มีผู้ทูลให้ทราบหลายความหมาย แต่อย่างไรบ้างก็ไม่ปรากฏหลักฐานในที่สุดพระองค์ให้เพิ่มคำว่า “ตะ” เข้าไปข้างในเป็น “ตะโหมด” คำนี้ใช้มาจนทุกวันนี้ เดิมกิ่งอำเภอตะโหมดอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเขาชัยสน ต่อมาได้พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่ม 103 ตอนที่ 45 ลงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2529 ยกฐานะกิ่งอำเภอตะโหมดขึ้นเป็นอำเภอ ตั้งแต่วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2529 อำเภอตะโหมด แบ่งการปกครองออกเป็น 3 ตำบล คือ ตำบลแม่ขรี ตำบลตะโหมด และตำบลคลองใหญ่

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอตะโหมดมีประชากรทั้งสิ้น 26,483 คน (พ.ศ. 2542) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แยกเป็นพื้นที่ทำนา 13,907 ไร่ ทำสวน 88,453 ไร่ และอื่นๆ 2,549 ไร่ ด้านวัฒนธรรม ประชาชนอำเภอตะโหมดนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 60 ศาสนาอิสลามร้อยละ 40 และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้หลายอย่าง เช่น ไทยพุทธ มีประเพณีลากพระ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีสงกรานต์ฯ ไทยอิสลาม

6. อำเภอป่าบอน

ป่าบอนเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ชัยวุฒิ พิชะกุล¹ และสำนักงานอำเภอป่าบอน² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอป่าบอน สรุปได้ว่า อำเภอป่าบอนตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 238,035.17 ไร่ (380.047 ตารางกิโลเมตร) ห่างจากตัวจังหวัดพัทลุง 50 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 986 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอตะโหมด และอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอรัตนภูมิ และอำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เทือกเขาบรรทัด อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และ อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ทางทิศตะวันตกจดเทือกเขาบรรทัด พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่สูง มีป่าไม้มากเป็นต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น คลองป่าบอน คลองพรุหือ เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของอำเภอนี้ ถัดจากด้านทิศตะวันตกพื้นที่จะค่อยๆ ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออกจดทางรถไฟสายใต้ ในเขตนี้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับป่าไม้ เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำไร่ ทำนา ทำสวน เป็นต้น สภาพภูมิอากาศมีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น ไม่ถึงกับร้อนจัด มีความแตกต่างของอุณหภูมิฤดูร้อนในเดือนกุมภาพันธ์-กันยายน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 33 องศาเซลเซียส และในฤดูฝนระหว่างเดือนตุลาคม-มกราคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 26 องศาเซลเซียส กล่าวได้ว่าอำเภอป่าบอนมี 2 ฤดู คือฤดูร้อนกับฤดูฝน ซึ่งได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จะเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม-กันยายน ฤดูนี้จะมีฝนตกหนักทั่วไปในภาคใต้ ปริมาณน้ำฝนในอำเภอป่าบอนเฉลี่ย 1,133.5 มิลลิเมตรต่อปี

ประวัติความเป็นมา คำว่า “ป่าบอน” มีประวัติความเป็นมาในเชิงตำนานเล่าต่อๆ กันมาว่า บริเวณอำเภอป่าบอน โดยเฉพาะตำบลป่าบอนสมัยก่อนที่ประชาชนจะอพยพเข้ามาอยู่อาศัยนั้น พื้นที่เป็นที่ลุ่ม มีต้นบอนขึ้นหนาแน่นมาก เมื่อประชาชนเข้ามาอาศัยตั้งบ้านเรือนจึงเรียกกันว่า “บ้านป่าบอน” อีกนัยหนึ่งเล่ากันว่าเดิมบริเวณนี้มีบ่อนการพนันมาก เช่น บ่อนไก่ชน บ่อนวัวชน เป็นต้น ชาวบ้านในท้องถิ่นจึงเรียกว่า “ป่าบอน” อำเภอป่าบอนเดิมอยู่

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. “ป่าบอน, อำเภอ, ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 5. 2529. หน้า 2097 - 2098.

² สำนักงานอำเภอป่าบอน. ข้อมูลพื้นฐานระดับอำเภอ. 2541. หน้า 1 - 8.

ในเขตการปกครองของอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ต่อมาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 จึงได้แยกพื้นที่เขตการปกครองของตำบลป่าบอน ตำบลหนองธง และตำบลโคกทราย จัดตั้งขึ้นเป็นอำเภอป่าบอน เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2533 ต่อมาได้แยกพื้นที่ตำบลหนองธง ออกเป็นตำบลทุ่งนารีและแยกตำบลป่าบอนออกเป็นตำบลวังใหม่ ปัจจุบันอำเภอป่าบอนจึงมีเขตการปกครองเป็น 5 ตำบล คือ ตำบลป่าบอน ตำบลหนองธง ตำบลโคกทราย ตำบลทุ่งนารี และตำบลวังใหม่

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอป่าบอนมีประชากรทั้งสิ้น 41,073 คน (พ.ศ. 2541) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แยกเป็นพื้นที่ทำนา 58,333 ไร่ ทำสวน 144,748 ไร่ ทำไร่ 3,939 ไร่ ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ข้าว และ สับปะรด ด้านวัฒนธรรม ประชาชนอำเภอป่าบอนยังคงรักษามรดกวัฒนธรรมนิยมประเพณีไว้ หลายอย่าง เช่น ประเพณีลากพระ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีการบวชนาค การจัดงาน วันกตัญญู การแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียน เป็นต้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุง จากเอกสารต่าง ๆ ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของจังหวัดพัทลุงตามที่ ชัยวุฒิ พิชะกุล¹ สำนักงานจังหวัดพัทลุง² ปก แก้วกาญจน์³ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย⁴ และสำนักงานจังหวัดพัทลุง⁵ ได้กล่าวถึงจังหวัดพัทลุง สรุปได้ว่าจังหวัดพัทลุง ตั้งอยู่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันออกโดยอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถไฟสายใต้ 846 กิโลเมตร มีพื้นที่ 3,787.06 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,366,875 ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. “พัทลุง, จังหวัด,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2449 - 2461.

² สำนักงานจังหวัดพัทลุง. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดพัทลุง. 2527. หน้า 1 - 11.

³ ปก แก้วกาญจน์. การค้าทางเรือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา. 2540. หน้า 19 - 22.

⁴ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. ข้อมูลสถิติสำคัญจังหวัดพัทลุง. 2538. หน้า 2 - 6.

⁵ สำนักงานจังหวัดพัทลุง. บรรยายสรุปจังหวัดพัทลุงประจำปี 2542. 2542. หน้า 1 - 45.

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ เขตอำเภอชะนวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับ เขตอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และอำเภอกาหลง จังหวัดสตูล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีร่องน้ำลึกแบ่งเขตอำเภอระโนด อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอสทิงพระ และอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ เทือกเขานครศรีธรรมราช หรือเทือกเขาบรรทัด ซึ่งแบ่งเขตอำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอเมืองตรัง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยพื้นที่ราบสูงภูเขาทิศตะวันตก ตั้งแต่บริเวณเทือกเขาบรรทัดแล้วค่อยลาดต่ำลงมาเป็นที่ราบทางทิศตะวันออก นอกจากนั้นยังมีดินแดนบางส่วนเป็นเกาะอยู่ในทะเลสาบสงขลา เนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวนี้ทำให้พื้นที่ทางตะวันออกเหมาะสมแก่การทำนาและการทำประมงบริเวณชายฝั่ง ส่วนพื้นที่ทางทิศตะวันตกเป็นป่าไม้รวมทั้งมีการทำสวนยางและสวนผลไม้มานานชนิด นอกจากนั้นแล้วเทือกเขาบรรทัดยังเป็นแหล่งกำเนิดแหล่งน้ำที่สำคัญหลายสาย เช่น คลองลำปำ คลองปากประ คลองท่ามะเดื่อ คลองป่าพะยอม คลองตลิ่งชัน คลองหานโพธิ์ คลองควนขนุน เป็นต้น ซึ่งไหลผ่านที่ราบด้านตะวันออกสู่ทะเลสาบสงขลา ลักษณะภูมิอากาศจังหวัดพัทลุง อยู่ในสภาพไม่ร้อนจัดและไม่หนาวจัด แต่อากาศค่อนข้างชื้น อุณหภูมิเฉลี่ย 27.4 องศาเซลเซียส ความชื้นเฉลี่ย 61.4–96.5 มิลลิเมตรต่อปี ฤดูแบ่งเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนสิงหาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน ถึงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

ประวัติความเป็นมา พัทลุงเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งในภาคใต้ที่เคยมีมนุษย์อาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือเดินทางผ่านพื้นที่บริเวณนี้มาแล้วประมาณ 2,500–4,000 ปี จากการค้นพบหลักฐานขวานหินที่ชาวบ้านเรียกว่า “ขวานฟ้า” ซึ่งเป็นยุคสมัยหินใหม่ทั่วไปในจังหวัดพัทลุง ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-18 พบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยศรีวิชัย คือ พระพิมพ์ดินดิบเป็นรูปสถูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เทวรูปและพระพุทธรูปของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมอินเดียน่าจะได้แพร่หลายเข้ามาสู่เมืองพัทลุงตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 13 และเมืองพัทลุงก็น่าจะเป็นชุมชนที่มีความเจริญมั่นคงแล้ว จากการศึกษาเอกสารเข้าใจว่า เมืองพัทลุงตั้งขึ้นครั้งแรกบนพื้นที่ฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ที่วัดเขียนบางแก้ว

วัดทั้ง วัดสทิงพระ ทั้ง 3 อารามรวมเป็นคณะสามป่าแก้ว ขึ้นกับเมืองสทิงพระ แต่ไม่ได้ระบุศักราชที่สร้างเมืองและสร้างพระไว้ เพียงแต่สันนิษฐานว่าอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 และแพร่หลายพระพุทธรูปศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ไปยังอาณาจักรสุโขทัยและเมืองอื่น ๆ โดยผ่านเมือง นครศรีธรรมราช

พทลุงสมัยอยุธยาในช่วงเวลา 417 ปี ที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอยู่นั้นได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในหัวเมืองพทลุงหลายอย่างที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การก่อสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุบนเขาพะโคหรือเขาพระพุทธรูปบรรพต ในสมัยออกเมืองราชแสนเป็นเจ้าเมืองพทลุง โดยนำอิฐปูนบรรจุเรือลำเลมาจากกรุงศรีอยุธยาต่อมาในสมัยพระสุรราชาเป็นเจ้าเมือง ได้มีนิมนต์พระมหาเถรอาญาพูนก่อสร้างพระมหาธาตุสูง 1 เส้น 1 วา สร้างพระวิหาร พระธรรมศาลา และพระพุทธรูป พระโมคคัลลาน พระสารีบุตร ไว้กลางเมืองพทลุงที่พะโค สมัยออกหลวงเยวราชเดช ออกเมืองภักดีเทพ และออกเมืองคำเป็นเจ้าเมือง ได้มีพวกโจรสลัดอาแจฮารูจากปลายแหลมมลายู ยกกำลังปล้นเมืองพทลุงที่พะโค และเสียเมืองแก่โจรสลัดกวาดต้อนราษฎรไปเป็นเชลยจำนวนมากและระหว่างปี พ.ศ. 2141 - 2144 พวกอุซงฆตนะจากปลายแหลมมลายูยกเข้าตีเมืองพทลุงบุกรุกเข้าไปถึงตำบลภูหาสวรรค์ ทำลายวัดวาอารามและกวาดต้อนราษฎรไปเป็นเชลยเป็นจำนวนมาก ทำให้เมืองพทลุงเสื่อมโทรมลงมาก เมืองพทลุงได้มีการฟื้นฟูบูรณะสิ่งปรักหักพังและรวมราษฎรตลอดจนบูรณะวัดวาอารามอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยก่อนขุนเทพดำรงเป็นเจ้าเมือง ต่อมาเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ พ.ศ. 2199 ได้ปราบกบฏพระไทรภูวนาทิตยวงศ์ พระยาพทลุง และศรีภูริปริชา โดยประหารชีวิตทั้ง 3 คน และส่งคนจากเมืองหลวงคือ พระยาวิชิตณรงค์ ขุนหลวงศรีสาคร ออกญาจักรีออกหลวงเพชรคำแหง ออกหลวงราชราชสงคราม ออกญาแก้วเกรพพิไชยเขต ตามลำดับ จนถึงสมัยพระยาราชบังสัน (ตะดา) เป็นเจ้าเมือง พ.ศ. 2291 - 2306 ซึ่งท่านเจ้าเมืองผู้นี้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองต่อมารวราชการอยู่ได้ 5 ปี (2306 - 2310) ก็ถึงแก่กรรมที่กรุงศรีอยุธยา เนื่องจากหัวเมืองต่างๆ ถูกเกณฑ์ไปช่วยราชการสงครามกับพม่าและเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในปี พ.ศ. 2310

พทลุงสมัยกรุงธนบุรี เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว พวกขุนนางและเชื้อพระวงศ์ต่างก็ตั้งตัวเป็นอิสระ ทางหัวเมืองปักษ์ใต้ พระปลัด (หนู) ผู้รักษาการเมืองนครศรีธรรมราชตั้งตัวเป็นอิสระเรียกว่า “ชุมชนเจ้านคร” ได้ปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมด เจ้านคร (หนู) ได้ส่งหลานชายคือพระยาท่าเสม็ดไปปกครองเมืองพทลุง และย้ายเมืองพทลุงไปตั้งที่ตำบลท่าเสม็ด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเจ้าเมืองอยู่ได้ 2 ปี ก็ถึงแก่กรรม ต่อมาเจ้านคร (หนู) ได้ส่งพระยาพิมลจันทร์ (สามีท้าวเทพกระษัตรี) ไปเป็นเจ้าเมืองพทลุง และย้ายเมืองพทลุงไปท่าเสม็ดไปตั้งที่บ้านควนมะพร้าว (ตำบลพญาขัน) พ.ศ. 2312 และถูกสมเด็จพระ

เจ้าตากสินยกทัพหลวงมาตีเมืองนครศรีธรรมราช เจ้านคร (หนู) พระยาพิมลจันทร์ หลวงสงขลา (วิเถียน) สู้ไม่ได้จึงพากันหนีไปเมืองปัตตานีและถูกจับตัวส่งกลับให้พระเจ้าตากสินสำเร็จโทษ ต่อจากนั้นโปรดเกล้าฯ ให้นายจันทรมหาเล็กเป็นเจ้าเมืองพัทลุง (พ.ศ. 2312 - 2315) และย้ายเมืองพัทลุงไปตั้งที่บ้านม่วง (ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง) ชาวบ้านเรียกว่า “พระยาบ้านม่วง” แต่ถูกถอดจากราชการโดยไม่ทราบสาเหตุ และได้โปรดเกล้าฯ ให้นายขุนบุตรพระยาราชบังสัน (ตะดา) เป็นพระยาแก้วเคราพิไชยเขตขุนว่าราชการเมืองพัทลุง คนทั่วไปนิยมเรียกว่า “พระยาพัทลุงขุนคางเหล็ก” ในสมัยนี้ได้ย้ายเมืองพัทลุงไปตั้งที่โคกลุง ตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง

พัทลุงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ปราบดาภิเษกขึ้นสวราชสมบัติ พ.ศ. 2325 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาแก้วเคราพิไชยเขต (ขุน) เป็นเจ้าเมืองต่อไป และให้ยกเมืองพัทลุงขึ้นเป็นเมืองท่า ในช่วงปี พ.ศ. 2325 - 2382 มีเหตุการณ์พม่ายกทัพตีหัวเมืองปักษ์ใต้และเกิดกบฏหลายครั้งจนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าเมือง จนถึง พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เสด็จประพาสเมืองพัทลุง พระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร) ได้สร้างพลับพลาที่ประทับแรมไว้ริมทะเลสาบตำบลลำปำ และ พ.ศ. 2437 รัชกาลที่ 5 ให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองหัวเมืองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล จนกระทั่ง พ.ศ. 2437 ได้ประกาศตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งประกอบด้วยเมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา และเมืองพัทลุง มีเจ้าเมืองพระยาสมรราช (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรก ตั้งศาลว่าการที่เมืองสงขลาและโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ว่าราชการเมืองและกรรมการเมืองมีเงินเดือนตามหน้าที่ทุกคน พ.ศ. 2444 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุนทรานุรักษ์ (เลื่อง ภูมिरัตน์) ออกมาเป็นข้าหลวงประจำเมืองพัทลุง การครองเมืองพัทลุงมีผู้ว่าราชการเมืองผลัดเปลี่ยนกันหลายคน จนถึง พ.ศ. 2466 สมัยพระยาคณาภัยสุนทร (สา สุวรรณานนท์) เป็นผู้ว่าราชการเมืองพัทลุง ได้มีพระบรมราชานุญาตโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายตัวเมืองจังหวัดพัทลุงจากตำบลลำปำไปตั้งใหม่ที่บ้านวังเนียง ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง และได้ทำพิธีเปิดที่ทำการศาลากลางจังหวัดหลังใหม่ เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2468 และพัฒนามาเป็นเมืองท่าสำคัญของการค้าเมืองหนึ่งด้วยในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา

พัฒนาการของชุมชนฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ปรากฏหลักฐานต่าง ๆ และพัฒนามาเป็นชุมชนที่เจริญรุ่งเรืองและเสื่อมลงตามกาลเวลาของการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองในแต่ละยุคในแต่ละสมัยไม่ทำให้เมืองพัทลุงเสื่อมสลายลงกลับทำให้เมืองพัทลุงมีฐานอำนาจการผลิตสินค้าสำคัญหลายอย่าง เช่น ข้าว เครื่องเทศ ของป่า เป็นต้น และเป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนเมืองต่าง ๆ บริเวณลุ่มทะเลสาบมาแต่

อดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการค้าทางเรือในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาที่อาศัยปัจจัยทางด้านเส้นทางการคมนาคมทางรถไฟเป็นตัวเชื่อมกับการค้าทางเรือบริเวณนี้ด้วย

สภาพสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดพัทลุงมีประชากรทั้งสิ้น 502,709 คน (พ.ศ. 2541) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แยกเป็นพื้นที่ทำนา 676,150 ไร่ ปลูกยางพารา 658,611 ไร่ ปลูกพืชอื่นๆ 81,370 ไร่ นาถั่ว 1,518 ไร่ ด้านวัฒนธรรมประชาชนในจังหวัดพัทลุงนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 89.30 นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 10.64 และศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.06 ขนบธรรมเนียมดั้งเดิมที่เกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การบวช งานศพ ประเพณีชักพระ ประเพณีวันสารท เป็นต้น การละเล่นพื้นเมือง เช่น หนังตะลุง มโนราห์ เพลงบอก ลิเกป่า เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าใจเกี่ยวกับการผลิตปัจจัยที่ผลิต ผลกระทบจากการผลิต ตลอดจนสภาพภูมิประเทศประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตของผู้คนซึ่งใช้เป็นแนวทางการเขียนเค้าโครงวิจัยเรื่องศึกษาการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 - 2504)

บทที่ 3

การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง

ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช

จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 - 2503)

เทือกเขาบรรทัดเป็นเทือกเขาที่ทอดยาวในแนวเหนือใต้ ต่อมาจากเทือกเขานครศรีธรรมราชไปจนถึงเทือกเขาสนกาลาศิริ เป็นเทือกเขาที่กั้นพรมแดนระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล เขตพื้นที่ของจังหวัดพัทลุงที่อยู่ติดเชิงเขาบรรทัดในปัจจุบัน ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ คืออำเภอป่าพะยอม อำเภอศรีบรรพต อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมด อำเภอป่าบอน และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์

ลักษณะของพื้นที่โดยทั่วไปของบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เป็นภูเขาและที่ป่าสูงสลับซับซ้อนแล้วค่อยลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออกจนจดทะเลสาบสงขลา พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่จะมีสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งมีลักษณะดินร่วนปนทราย ดินภูเขา ดินลูกรัง บางพื้นที่จะมีการพังทลายของดินได้ง่ายเมื่อมีการทำลายป่า มีพันธุ์ไม้และสัตว์ป่ามากมายและยังเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น คลองปากประ คลองท่าสำเภา คลองลำปำ คลองหารเทา คลองท่ามะเค็ด เป็นต้น น้ำจากลำคลองต่างๆ เหล่านี้จะไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดพัทลุง

การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 - 2503) จะมีลักษณะการผลิตที่มีความเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพในช่วงแรก เนื่องจากชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับป่าเขา มีวิธีการหาเลี้ยงชีพโดยการเก็บของป่าและการล่าสัตว์ ต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านในชุมชนมีจำนวนมากขึ้น จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ลดน้อยลง ชาวบ้านจึงค่อยเปลี่ยนแปลง พัฒนาการผลิตมาเป็นรูปแบบการเกษตรเบื้องต้น โดยมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อการค้าเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำมาหากินของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในอดีต ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้จากธรรมชาติและถ่ายทอดสู่ลูกหลานสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนบริเวณนี้

การศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) จึงเป็น การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวกับวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดใน จังหวัดพัทลุงก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นแผน พัฒนาที่รัฐบาลมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เป็นเกษตรแผนใหม่ในปัจจุบัน โดยจะเน้นการผลิต เพื่อเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การปลูกพืชเชิงเดี่ยว การเลี้ยงสัตว์เพื่อขาย เป็นต้น ในการศึกษา ครั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นไว้ 3 ประเด็น คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต วิธีการผลิต และ ผลกระทบจากการผลิต ผลของการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต

การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัด เป็นกระบวนการแสวงหาอาหารและสิ่งจำเป็นในการ ดำรงชีพจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยใช้พลังงานและความสามารถของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ สติปัญญามาสร้างกรรมวิธีเพื่อแสวงหาอาหารและสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต การผลิตของ ชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ต้องอาศัยปัจจัยที่เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานเพื่อให้สามารถเกิด การผลิต ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต และปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ซึ่งผลจากการ ศึกษาปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต

เป็นปัจจัยที่มีความจำเป็นในการผลิต คือ ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ดิน หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการผลิตของชาวบ้านบริเวณ เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ได้แก่ ที่ดิน น้ำ พืช สัตว์ และแร่ธาตุ ซึ่งมีความเกี่ยวข้อง กับการผลิต โดยผู้คนได้เข้าไปจับจองถือกรรมสิทธิ์เพื่อใช้ทำกิจกรรมในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ รวมทั้งสร้างที่อยู่อาศัย และได้แบ่งปันให้ลูกหลานสืบทอดกันมา ปัจจัยที่ดินสามารถแบ่งออก ได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ทรัพยากรดิน และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ

1.1.1 ทรัพยากรดิน จัดเป็นทรัพยากรดินประเภทอสังหาริมทรัพย์ ดังที่ นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ที่ดินเป็นทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ แบ่งสันปันส่วนได้ เอกชนเป็นเจ้าของได้ ซื้อ - ขายได้ หรือยกให้กันได้ และทำลายได้

¹ นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. 2526. หน้า 53.

ที่ดินมีความสำคัญทั้งในด้านต่าง ๆ คือ ด้านลักษณะและคุณภาพของดิน ด้านปริมาณของที่ดิน และด้านกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.1.1 ด้านลักษณะและคุณภาพของดิน ลักษณะของพื้นที่เชิงบริเวณ เขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะเป็นที่สูงแล้วค่อยลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออกสู่ทะเลสาบลงขลา ดังที่ สมเสริม ชูรักษ์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เทือกเขาบรรทัดตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางระหว่างอ่าวไทยกับทะเลอันดามัน แบ่งเขตจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง มีเทือกเขาสลับซับซ้อน เช่น เขาแก้ว เขาคราม เขาหลัก เป็นต้น ยอดเขาที่สูงที่สุดคือยอดเขาร้อน สูงประมาณ 1,322 เมตร และมียอดเขาที่สำคัญ คือ เขากะช่อง หรือเขาค่านช่อง ที่เป็นเส้นทางระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง ในปี พ.ศ. 2446 พระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร) และพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้ร่วมกันตัดถนนซึ่งมีความคดเคี้ยวมาก จึงให้ชื่อว่า “ถนนพับผ้า” และเรียกเขาค่านช่องว่า “เขาพับผ้า” จนถึงปัจจุบัน

ลักษณะทางธรณีวิทยาเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ดังที่ ไพโรจน์ ชูภักดี² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ลักษณะทางธรณีวิทยาประกอบด้วยหินที่มีอายุตั้งแต่ยุคออร์โดวิเซียน หรือประมาณ 450 ล้านปีมาแล้ว จนถึงยุคไทรแอสซิก - จูแรสซิก หรือประมาณ 150 – 220 ล้านปี หินยุคออร์โดวิเซียนเป็นหินที่มีอายุเก่าแก่มากที่สุดในเขตเทือกเขาบรรทัด มีลักษณะเป็นกลุ่มเทือกเขาหินปูนที่กระจายอยู่ทั่วไป และมีเทือกเขาขนาดเล็ก - ใหญ่ ที่อยู่เป็นกลุ่มและโดดๆ มีหน้าผาสูงชัน และมียอดเขาตะปุ่มตะป่ำมากมาย หินปูนที่เกิดในยุคออร์โดวิเซียนนี้จัดอยู่ในกลุ่มหินปูนทุ่งสง ซึ่งประกอบด้วยหินปูนเนื้อดิน และหินปูน มีสีเทาอมน้ำตาล สีเทา สีเทาเข้ม โดยที่ชั้นหินแสดงลักษณะเป็นชั้นที่หนาบาง จนถึงลักษณะชั้นบางพบหินปูนโดโลไมต์แทรกสลับอยู่ในชั้นหินปูนในบางบริเวณ หินตะกอนที่เกิดการสะสมตัวในลำดับถัดมา คือ หินที่เกิดในช่วงอายุไซลูเรียน - ดีโวเนียน - คาร์บอนิเฟอรัส คือ มีอายุโดยประมาณ 280 - 430 ล้านปี ซึ่งหินในช่วงอายุนี้นับกระจายอยู่บริเวณขอบด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกวางตัวเป็นแนวยาวเหนือ - ใต้ หินชุดนี้ประกอบด้วย หินดินดานเนื้อปนทราย หินโคลนเนื้อปนซิลิกาและหินทราย มีสีน้ำตาลแกมเหลือง น้ำตาลแกมเขียว น้ำตาลแกมเทา สีเทาแกมเหลืองถึงเทาเข้ม มีซากดึกดำบรรพ์ตระกูล tentaculites stylipinas trilobites bryozoa และ brochipod ให้เห็นอยู่ในบางบริเวณ หินชุดนี้วางตัวอยู่บนหินปูนยุคออร์โดวิเซียนโดยจัดอยู่ในกลุ่มหินตะนาวศรี หินทั้งสองชุดดังกล่าวถูกแรงกระทำครั้งใหญ่ในช่วงอายุไทรแอสซิก จูแรสซิก

¹ สมเสริม ชูรักษ์. ท้องถิ่นของเรา 1 (จังหวัดพัทลุง). 2539. หน้า 23 – 25.

² ไพโรจน์ ชูภักดี. อุทยานแห่งชาติเขาปู่เขายอด. 2539. หน้า 3 – 5.

โดยการคันตัวแทรกขึ้นมาของหินแกรนิต มีผลให้หินทั้งสองชุดดังกล่าวเกิดการโก่งตัวและมีการแปรสภาพบางส่วน เกิดเป็นกลุ่มเทือกเขาสูงที่วางตัวเป็นแนวยาวเหนือ-ใต้ ที่มีหินแกรนิตอยู่ในบริเวณส่วนกลางของเทือกเขา โดยที่พบว่าการวางตัวของเทือกเขานี้ต่อเนื่องมาจากเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช-พัทลุง-ตรัง-สตูล หินแกรนิตที่พบได้แก่ หินใบโอไท์แกรนิต หินทั้งสามชุดดังกล่าวถูกแรงกระทำรุนแรงอีกครั้ง ช่วงประมาณยุคครีเทเชียส ประมาณ 70-140 ล้านปี ทำให้เกิดการเคลื่อนตัวและมีการแตกหักมาก โดยที่มีแนวการเลื่อนตัวหลักอยู่ในแนวประมาณตะวันออกเฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้ และมีแนวย่อยอยู่ในแนวประมาณตะวันออกเฉียงใต้-ตะวันตกเฉียงเหนือ

ในเขตบริเวณเชิงเขาบรรทัดนอกจากประกอบด้วยหินแล้วยังประกอบด้วยดินตะกอนที่ยังไม่แข็งตัว ที่เกิดจากการผุพังสลายตัวของหิน และถูกพัดมาสะสมตัวกันในบริเวณที่ต่ำกว่าเป็นชั้นหนาขึ้น ได้แก่ บริเวณหุบเขา ไหล่เขา เชิงเขา ตะกอนเหล่านี้ประกอบด้วย กรวด ทราย ทรายแป้ง ลูกกรัง เป็นต้น บริเวณที่ราบเชิงเขารอบๆ ด้านทิศตะวันตกบริเวณเขตอำเภอป่าพะยอม อำเภอศรีบรรพต และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง จนถึงเขตอำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เป็นบริเวณที่มีแร่ดีบุกที่สำคัญ ซึ่งเคยมีเหมืองที่เปิดดำเนินการมาแล้วไม่น้อยกว่า 18 เหมือง แต่ปัจจุบันนี้ได้หยุดดำเนินการเกือบหมดแล้ว ซึ่งแร่ดีบุกในบริเวณนี้มีต้นกำเนิดมาจากหินแกรนิตที่คันตัวขึ้นมาสัมผัสกับหินท้องที่ ได้แก่ หินปูน ยุคออร์ควิเซียนและหินยุคไซลูเลียน-ดีโวเนียน-คาร์บอนิเฟอรัส นอกจากนี้ในบริเวณเทือกเขาหินปูนยุคโดวิเซียนในบริเวณเขตอำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เป็นบริเวณที่มีแหล่งแร่ตะกั่วที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้

เขตที่ราบสูงระนาบอยู่ถัดจากเขตภูเขาสูงมาทางทิศตะวันออกมีพื้นที่สูงๆ ต่ำๆ ดังที่ รุ่ง เขียวคำ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พื้นที่สูงเรียกว่า “ควน” เช่น ควนตะแบก ควนดิน ควนไผ่หุด ควนดินสอ เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้นิยมปลูกพืชสวนและผลไม้ เขตที่ราบลุ่มดินตะกอน เป็นเขตที่อยู่ติดกับลำคลอง หนอง บึง เนิน ควน หรือดอน และเขาหินปูน พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำนาและปลูกผัก เขตบริเวณนี้ประกอบด้วยดินตะกอนและดินทราย

1.1.1.2 ด้านปริมาณของที่ดิน พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วงปี พ.ศ. 2439-2500 ยังมีลักษณะเป็นป่าดงดิบ มีชาวบ้านเข้าไปตั้งบ้านเรือนอาศัยกันอยู่น้อยมี

¹ รุ่ง เขียวคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2543

ไม่กี่ชุมชน ดังที่ ทอง จุลนิต และต้น จุลนิต¹ ได้กล่าวถึงปริมาณของที่ดินในบริเวณเชิงเขาบรรทัด สรุปได้ว่า ตลอดเชิงเขาบรรทัดในสมัยนั้นมีลักษณะเป็นป่ามีพื้นที่ว่างมากมาย มีชาวบ้านที่อาศัยอยู่เป็นชุมชนที่มีอายุเก่าแก่ไม่เกิน 10 ชุมชน แต่ละชุมชนมีบ้านเรือนอยู่ไม่กี่ครัวเรือน เช่น ชุมชนป่าพะยอม ชุมชนบ้านตะแพน ชุมชนเขาปู่เขาย่า ชุมชนงหรา ชุมชนชะรัต ชุมชนตะโหมค ชุมชนเหมืองตะกั่ว เป็นต้น สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าที่สมบูรณ์ ชาวบ้านที่เข้าไปอยู่อาศัยสามารถจับจองพื้นที่สำหรับสร้างบ้านเรือนได้เอง และสามารถหาพื้นที่สำหรับปลูกพืชได้อย่างอิสระ เมื่อพบพื้นที่บริเวณใดที่เหมาะสมก็จะจับจองกันด้วยวาจาแล้วโค่นถางป่าเพื่อทำไร่ เมื่อเก็บเกี่ยวพืชผลผลิตเสร็จแล้วหากพื้นที่ไม่เหมาะสมก็จะละทิ้งไปหาที่ใหม่ ปลอมให้พื้นที่เดิมเป็นพื้นที่ที่รกร้างแล้วจึงค่อยกลับมาถางถางและปลูกพืชใหม่ หรือบางครั้งก็ไม่กลับไปทำอีกเลย หย้า ชูจางวาง² ได้กล่าวถึงพื้นที่บริเวณบ้านเหมืองตะกั่ว อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง สรุปได้ว่า ชาวบ้านในบริเวณบ้านเหมืองตะกั่วส่วนใหญ่จะอพยพมาจากบ้านตะโหมค และเป็นชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งสิ้น เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2440 ชาวบ้านเหล่านี้ได้เข้าไปจับจองพื้นที่ทำกิน โดยผู้ใดจะจับจองบริเวณใดก็ได้ เพราะพื้นที่ยังเป็นที่ว่างเปล่า ชาวบ้านจะเข้าไปถางป่าเพื่อทำไร่ จะใช้อุปกรณ์เครื่องมือ ได้แก่ ขวาน พร้า ในการถางป่า ในช่วงแรกชาวบ้านจะทำไร่เลื่อนลอย กล่าวคือเมื่อพบพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกพืชก็จะชักชวนกันไปถางพื้นที่ทำไร่ปลูกข้าว และปลูกพืชผักต่างๆ เช่น พริก แตงกวา พักทอง มันเทศ ถั่วลิสง เป็นต้น ในการจับจองพื้นที่ทำไร่หากเป็นครอบครัวเล็กที่มีสมาชิก 4-5 คน จะใช้พื้นที่ประมาณ 3-4 ไร่ แต่ถ้าเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิก 8-10 คน ก็จะใช้พื้นที่เพิ่มขึ้นเป็น 6-8 ไร่ เพราะในการทำไร่ชาวบ้านจะใช้แรงงานคน และจะทำให้พอสำหรับการบริโภคในแต่ละปี เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วก็จะปลอมให้พื้นที่นั้นให้ว่างเปล่าเพื่อให้ดินเพื่อให้ดินมีสภาพสมบูรณ์ แล้วไปหาพื้นที่ทำไร่ใหม่ต่อไปอีก บางคราวจะทิ้งไว้ 2-3 ปี ก็จะกลับมาทำไร่ในที่เดิมอีกหรืออาจจะทิ้งไปเลย ปลอมให้เป็นที่ว่างใครจะเข้าไปทำก็ได้

¹ ทอง จุลนิต และต้น จุลนิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 311/4 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2543

² หย้า ชูจางวาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 1 ตำบลเหมืองตะกั่ว อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2543

1.1.1.3 ด้านกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ที่ดินถือเป็นอสังหาริมทรัพย์ เป็นทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไม่ได้ การถือครองที่ดินจึงมีองค์ประกอบด้านกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของ ครอบครอง ซึ่งพอจะแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ การถือครองและการเป็นเจ้าของที่ดิน สิทธิ ในที่ดิน และการครอบครองที่ดินโดยการรับมรดก การถือครองและการเป็นเจ้าของที่ดิน พื้นที่ บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงช่วงปี พ.ศ. 2439 การถือครองที่ดินนั้นมียู่แล้ว ดังที่ ฉ้าย หมีแดง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การถือครองที่ดินชาวบ้านจะมีหลักง่ายๆ ว่า ใครทำมาหากิน บริเวณใดก็ถือครองกรรมสิทธิ์บริเวณนั้น เพราะพื้นที่ยังว่างเปล่าอยู่มาก หรือบางพื้นที่ที่เคยมี ผู้ถือครองมาก่อนแล้วแต่โยกย้ายออกไป ชาวบ้านคนอื่นจึงเข้ามาถือครองพื้นที่ทำกินต่อไปได้ วิธีที่จะได้ทรัพย์สินมาถือครอง เช่น ใช้การแบ่งปันกัน ตกลงกันฉันทัญญาติมิตร การใช้อำนาจ เพื่อเข้าครอบครองพื้นที่ เป็นต้น การถือครองพื้นที่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าไปจับจองพื้นที่เป็น กลุ่มหรือเป็นพวก กลุ่มละ 3-5 ครัวเรือน เมื่อได้พื้นที่เหมาะสมแล้วก็จะแบ่งที่กันโดยกำหนด เขตแดนตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ลำห้วย ลำคลอง ภูเขา เป็นต้น การกำหนดพื้นที่ เมื่อได้พื้นที่แล้วก็จะสร้างที่พักอาศัยให้อยู่ใกล้ๆ กันเป็นกลุ่ม เพราะในอดีตต้องมีการพึ่งพา อาศัยกัน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมยังเป็นป่ามีความยากลำบากและมีอันตราย มาก เรื่องอาหารการกินก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันใครมีอะไรหรือหาอะไรมาได้ก็จะมีการแบ่งปันกัน ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2497 ทางราชการได้รับรองสิทธิการครอบครองที่ดินในบางพื้นที่โดย อาศัยกฎหมายที่ดิน ครอบครองใดมีที่อยู่อาศัยและทำการผลิตอยู่บริเวณใดก็ให้เป็นเจ้าของพื้นที่ บริเวณนั้น ดังที่ เจิม นวลเปียน² ได้กล่าวถึงสิทธิในการครอบครองที่ดินของชุมชนบ้าน ในตระ สรุปได้ว่า ชาวบ้านที่เข้าไปอยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นคนจากพัทลุง และตรัง เพราะบ้าน ในตระเป็นพื้นที่ที่ติดต่อกับ 3 จังหวัด คือ พัทลุง ตรัง และสตูล เป็นเส้นทางผ่านที่ใช้ เดินทางติดต่อกัน โดยชาวบ้านจะเดินทางผ่านบ้านโล๊ะจิ้งกระขึ้นภูเขาแล้วผ่านบ้านในตระไป ออกที่อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เหตุที่ชาวบ้านเข้าไปจับจองพื้นที่ เพราะบ้านในตระมี สภาพดินที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การปลูกพืชชนิดต่างๆ ได้ดี โดยไม่ต้องมีการบำรุงรักษา มากนัก ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบกว้างมีเนื้อที่หลายพันไร่ อยู่ระหว่างหุบเขา

..

¹ ฉ้าย หมีแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2543

² เจิม นวลเปียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

และเป็นพื้นที่ว่างเปล่ายังไม่มีเจ้าของ ชาวบ้านจึงเข้าไปจับจองทำกิน และแจ้งการทำประโยชน์ ประโยชน์ ปัจจุบันพื้นที่ที่ได้รับสิทธิในการทำกินมีประมาณ 5,000 ไร่เศษ และมีชาวบ้าน เข้าไปตั้งบ้านเรือน ประมาณ 80 ครัวเรือน มีจำนวนพื้นที่ชาวบ้านเข้าไปจับจองประมาณ 270 แปลง

สิทธิในที่ดิน หมายถึง สิทธิการเป็นเจ้าของที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ ดังที่ นวล พงษ์สุด และเพิ่ม เกลี้ยงสงค์¹ ได้กล่าวถึงการถือสิทธิในที่ดินของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด สรุปได้ว่า การแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของชาวบ้านอาจแสดงด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น รั้วบ้าน เครื่องหมาย เอกสารสิทธิ์ตามกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการการครอบครองที่ดิน บางครั้งอาจเป็นเพียงการเช่า การรับจ้างอง หรือครอบครองพื้นที่แทนญาติพี่น้องที่ย้ายไปอยู่ ที่อื่น เป็นต้น การมีกรรมสิทธิ์หรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สินส่วนบุคคลมีมากขึ้นตามลำดับเมื่อ มีชาวบ้านเข้าไปอยู่อาศัยมากขึ้นและได้มีการรับรองกรรมสิทธิ์ การจัดแบ่งเขตการปกครองของ ทางราชการ การปรับปรุงการปลูกพืช โดยเฉพาะการทำสวนยางพารา การทำสวนผลไม้ การทำนาในพื้นที่ลุ่ม ตลอดจนการทำไร่ตามที่ลาดบริเวณเชิงเขา เป็นต้น ผู้คนได้เข้าไปจับจอง กว้างซื้อที่ดินขอสิทธิในการครอบครอง นอกจากนี้ เพ็ง เศรษฐสุข และเริ่ม ชูแก้ว² ได้กล่าวถึงการถือสิทธิในที่ดิน สรุปได้ว่า ในสมัยก่อนสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลมีน้อย การเป็นเจ้าของที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ งานช่วยกันทำมาหากิน การถือครองหรือเป็นเจ้าของที่ดิน จึงมีการร่วมกันทำเป็นกลุ่มโดยเฉพาะครอบครัวเครือญาติ เดิมทีเดียวผู้คนมักจะอยู่รวมกันเป็น กลุ่ม มีกิจกรรมและการทำมาหากินร่วมกัน ทรัพย์สินบางส่วน เช่น ที่ดิน อาคาร เครื่องใช้ บางอย่าง เป็นต้น ก็จะเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันในกลุ่ม ซึ่งจะสร้างเงื่อนไขในการกินการใช้ ทรัพย์สินนั้น ๆ ได้ตามที่กลุ่มหรือเครือญาติกำหนดไว้ นอกจากนี้รัฐยังมีสิทธิ์ยึดคืนเอามาใช้ ประโยชน์เพื่อส่วนรวมหรือเป็นของรัฐได้หากมีความจำเป็น เพราะยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการ ถือครอง กรรมสิทธิ์ได้ก็ต่อเมื่อสังคมรับรู้ ส่วนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ดินในอดีตได้แบ่งกันเองโดยถือหลักเขตจากพรมแดนตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ ลำคลอง ลำห้วย เป็นต้น

¹ นวล พงษ์สุด และเพิ่ม เกลี้ยงสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้ สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 4 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2543

² เพ็ง เศรษฐสุข และเริ่ม ชูแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดกงหรานอก อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544

สว่าง เพชรเรืองสุด¹ ได้กล่าวถึงสิทธิในการครอบครองที่ดินของชุมชนบ้านท่าเหียง สรุปได้ว่าการจับจองที่ดินเพื่อทำกินนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านในท้องถิ่น มาจากถิ่นอื่นมีจำนวนน้อยมาก เพราะพื้นที่ในตำบลเขาปู่มีจำนวนน้อยด้วย ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา และเมื่อ พ.ศ. 2475 ทางราชการประกาศให้จัดพื้นที่ราบให้เป็นพื้นที่สาธารณะ ต่อมามีการเก็บภาษีพื้นที่ทำกินเรียกว่า “ค่ารังวัด” โดยมีเจ้าหน้าที่และผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้วัดและประเมินพื้นที่เหล่านั้น ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2490 พื้นที่ยังรกร้างว่างเปล่า มีการทำไร่เลื่อนลอย แต่หลังจากนั้นเมื่อพื้นที่มีกรรมสิทธิ์ชาวบ้านจึงมีการแบ่งแยกพื้นที่ทำกินกันอย่างชัดเจนมากขึ้น แล้ว ทองรักษ์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การจับจองพื้นที่ทำกินบริเวณบ้านตะโหมด ชาวบ้านจะจับจองเป็นเจ้าของพื้นที่และได้ทำกินในบริเวณนั้นไม่มีการทำไร่เลื่อนลอย ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2460 ชาวบ้านจะมีการตกลงกันเอง ในการแบ่งแยกพื้นที่เพื่อทำกินแต่ในสมัยนั้นยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในการถือครอง ชาวบ้านจะใช้วิธีบอกกล่าวกันด้วยวาจา ชาวบ้านยังไม่ต้องเสียภาษีพื้นที่ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2464 รัฐได้เริ่มเก็บเงินเฉพาะผู้ชายคนละ 4 บาท เรียกว่า เงินรัชชูปการ ประมาณในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการเปลี่ยนมาเป็นการเสียภาษีบำรุงท้องที่แทน ประมาณในช่วงปี พ.ศ. 2497 ได้มีการให้ชาวบ้านบางส่วนแจ้งสิทธิการถือครองที่ดิน โดยได้รับหนังสือรับรองสิทธิการครอบครองที่ดินหรือ สด. 1 และได้ออกเอกสารสิทธิเป็น นส. 3 ในการครอบครองที่ดิน

การครอบครองที่ดินโดยการรับมรดก ชาวบ้านชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีการมอกรรมสิทธิ์ที่ดินของตนให้แก่ทายาทโดยในระยะแรกๆ นั้นเป็นเพียงการบอกกล่าวให้ด้วยวาจา หรือบอกส่งฝากไว้กับผู้ที่เชื่อถือได้ ให้ญาติช่วยจัดการมอที่ดินแก่ทายาทหรือหากมีปัญหา ก็อาจให้ผู้นำในหมู่บ้านช่วยตัดสินให้

¹ สว่าง เพชรเรืองสุด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2543

² แล้ว ทองรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

วิธีการถือครองพื้นที่เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในสมัยการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช ดังที่ พุ่ม ชูหว่าง และสัง ราชเล็ก¹ กล่าวไว้สรุปได้ว่า พื้นที่ยังรกร้างว่างเปล่า ไม่มีเจ้าของ จึงสามารถจับจองพื้นที่ทำมาหากินได้ตามต้องการ เมื่อพบพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกพืชก็มีการจับจองโดยวิธีการปักกำ คือ การนำเอาไม้ผ่าปลาย แล้วเอาหญ้าหรือใบไม้มาหนีบไว้นำไปปักไว้เป็นการบอกกล่าวให้ผู้ที่ไปพบเห็นทราบว่า พื้นที่บริเวณนั้นมีผู้จับจองเป็นเจ้าของแล้ว ส่วนเขตพื้นที่ที่ไร้ต้นไม้หรือไม้เนื้อแข็งปักไว้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอาณาเขต ส่วนคนอื่นๆ ก็จะจับจองที่ดินดัดๆ กันไปโดยไม่ให้เข้ากับเขตพื้นที่ที่มีผู้จับจองไว้แล้ว ในบางพื้นที่ที่มีที่ดินว่างเปล่ามาก ก็จะมีผู้คนอพยพบ้านเรือนเข้าไปอาศัยอยู่ใกล้ๆ กันแล้วจับจองพื้นที่ทำกินในบริเวณที่ดัดไปโดยไม่ไกลจากที่พักอาศัยมากนัก แล้วชักชวนเครือญาติหรือคนอื่นๆ ที่มีความสนิทสนมกัน ให้ไปสร้างบ้านเรือน โดยการแบ่งที่ดินที่จับจองไว้ให้ผู้ที่ไปอยู่ด้วยเพื่อจะได้เป็นเพื่อนบ้าน ต่อมาการจับจองและครอบครองที่ดินต้องมีการแจ้งการทำประโยชน์เพื่อขอสิทธิในการเป็นเจ้าของครอบครองพื้นที่และต้องเสียค่าภาษี ดังที่ แจ้ง พงษ์สุด และฉิ่ง คงเกลี้ยง² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การเสียภาษีหรือค่าผลประโยชน์ในพื้นที่ให้แก่รัฐทุกๆ ปี ทำให้มีสิทธิในพื้นที่นั้นๆ และสามารถแบ่งแยกให้เป็นมรดกแก่ลูกหลานได้ หรือขายพื้นที่นั้นให้กับผู้อื่นได้ การเก็บภาษีในระยะแรกเก็บไร่ละ 20 สตางค์ หากไม่เสียภาษีในปีใดปีหนึ่งก็จะถูกปรับ ชาวบ้านเรียกว่า “ถูกเกาะ” ซึ่งผู้ครอบครองที่ดินแต่ละครอบครัวจะแจ้งพื้นที่ที่ครอบครองไว้จำนวนน้อย ส่วนที่ไปดางป่าทำไร่ที่ไกลบ้านก็ไม่ได้แจ้งเพื่อหลบเลี่ยงภาษี ต่อมาเมื่อชาวบ้านเข้าไปครอบครองพื้นที่ทำกินมากขึ้นค่าภาษี ก็ได้เพิ่มขึ้นตามลำดับเป็นไร่ละ 20 บาท และ 50 บาท และมีการสำรวจพื้นที่เพื่อออกกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของอย่างชัดเจน ประมาณหลังช่วงปี พ.ศ. 2500 พื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปทำกินจะต้องมีเอกสารสิทธิ และต้องเสียภาษีให้กับรัฐ ต่อมาเมื่อมีกฎหมายเขตหวห้ามอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า และเขตอุทยานต่างๆ ได้เกิดขึ้นและปรากฏพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปทำกินอยู่ก่อนแล้วเกิดมีปัญหาเกี่ยวกับหน่วยอนุรักษ์ต่างๆ เหล่านั้น เช่น พื้นที่บ้านโนนตระ อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง เป็นต้น เมื่อพื้นที่มีสิทธิในการ

¹ พุ่ม ชูหว่าง และสัง ราชเล็ก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 1 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2544

² แจ้ง พงษ์สุด และฉิ่ง คงเกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 7 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2544

ครอบครองและสามารถขายให้กับผู้อื่นได้โดยถูกต้อง จึงได้มีผู้บุกรุกป่าขอสิทธิครอบครองพื้นที่ เพื่อหวังผลในการขายพื้นที่ ต่อมาได้มีการนำยางพาราและผลไม้ชนิดต่าง ๆ มาปลูกและได้รับ ผลผลิตดีทำให้ผู้คนเข้าไปหาพื้นที่เพื่อปลูกยางพาราและทำสวนผลไม้ พื้นที่ก็ยังมีราคาสูงขึ้น สภาพของพื้นที่โดยทั่วไปบริเวณเชิงเขาบรรทัดได้กลับกลายเป็นป่าดงดิบแบบธรรมชาติเป็นสวน ยางพาราและสวนผลไม้ที่ชาวบ้านได้ปลูกขึ้น และในปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่มีเจ้าของครอบครอง โดยมีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองเป็นโฉนดและนส. 3

กรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน ที่ทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ในจังหวัดพัทลุง ดังที่ สวน ทองศรีนุ่น¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านตกลงกันเองโดย ฟังคำแนะนำของผู้นำในชุมชนนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบมณฑล จังหวัด พัทลุง ขึ้นตรงกับมณฑลนครศรีธรรมราชจึงต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการของ รัฐบาลกลาง แต่สายใยการบริหารงานเหล่านี้ไม่ได้โยงไปสู่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดที่ไม่มี การรวมตัวกันอย่างทั่วถึง แต่ตรงกันข้ามสายใยเหล่านี้กลับต้องเข้าไปสนองกับโครงสร้างอำนาจ และหน้าที่ในท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ ดังนั้นจึงเกิดโครงสร้างประกอบด้วยขอบข่ายของความ สัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการระหว่างสามัญชนกับ มุลนายที่ตนเองอยู่ในสังกัด กรง รัตนานุกูล² ได้กล่าวถึงการเก็บภาษีพื้นที่ และการเกณฑ์ แรงงาน สรุปได้ว่า ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2470 ชาวบ้านก็ต้องอาศัยการคุ้มครองและบารมี ของผู้มีอิทธิพลเพื่อให้จ่ายภาษีบำรุงท้องที่น้อยลงหรือไม่ต้องเกณฑ์แรงงาน การให้ความคุ้มครอง ในลักษณะนี้เป็นการช่วยเหลือต่อต้านการเรียกร้องมากเกินไปจากระบบราชการ การอุปถัมภ์ อย่างไม่เป็นทางการในที่นี้โดยปกติแล้วจะมีความเกี่ยวพันไม่ทางใดทางหนึ่งกับการปกครองอย่าง เป็นทางการ เช่น เจ้าหน้าที่ที่มีตำแหน่งในการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือบางคนอาจจะเป็น เจ้าหน้าที่ที่ไม่มีตำแหน่งในการปกครอง แต่สถานภาพของเขาในฐานะมูลนายส่วนหนึ่งที่ขึ้นอยู่กับ ความสัมพันธ์ของเขากับรัฐบาล ส่วนบุคคลผู้มีอำนาจและหน้าที่อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งรู้จักกันใน

¹ สวน ทองศรีนุ่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 7 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2543

² กรง รัตนานุกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลงหรา อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2544

ฐานะ “นักเลง” จะเกิดขึ้นจากสภาพการณ์ในท้องถิ่น ดังที่ สว่าง อินทร์ปาน¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า นักเลงหรือโจร ในจังหวัดพัทลุงเกิดขึ้นมาก เพื่อทำหน้าที่คอยตรวจสอบข้าราชการที่ละเลยหน้าที่ เช่น ชาวบ้านมีความจำเป็นที่ชาวบ้านต้องระมัดระวังไม่เพียงแต่เรื่องเงินทองและของมีค่า ไม่อย่างนั้นก็จะถูกขโมย เรียกค่าไถ่ เป็นต้น และยังมีส่วนที่คอยต่อต้านอำนาจรัฐที่เขาเปรียบไม่เป็นธรรมหรืออยู่นอกระบบอีกด้วย

1.1.2 ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ นอกจากที่ดินแล้วทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ได้แก่ น้ำ พืช สัตว์ และแร่ธาตุ ที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ถือว่ายังไม่เป็นกรรมสิทธิ์ ไม่มีการให้สัมปทานถือสิทธิ์ครอบครอง ชาวบ้านทุกคนมีสิทธิ์ที่จะใช้สอยร่วมกัน ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวที่มีอยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัด สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ น้ำ ป่าไม้ สัตว์ และแร่ธาตุ

1.1.2.1 น้ำ เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ หากขาดน้ำพืชและสัตว์ก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ หรือถ้าหากมีน้ำมากเกินไปจนขาดความสมดุลพืชและสัตว์ก็ไม่สามารถอยู่ได้เช่นกัน แหล่งน้ำแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ น้ำฝน และแหล่งน้ำธรรมชาติ ดังที่ สมเสริม ชูรักษ์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า น้ำฝน จากสถิติลักษณะภูมิอากาศและปริมาณน้ำฝนในจังหวัดพัทลุง จัดอยู่ในลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน จะเกิดความแห้งแล้งอยู่ 2 ช่วง คือ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคม และอีกช่วงหนึ่งคือ ระหว่างเดือนมิถุนายน – เดือนสิงหาคม ส่วนที่ฝนตกหนักมากคือเดือนตุลาคม – เดือนธันวาคม ปริมาณฝนเฉลี่ยในรอบ 31 ปี ประมาณ 2,304.96 มิลลิเมตร แต่น้ำฝนในจังหวัดพัทลุงมีความแปรปรวนมาก บางปีต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก บางปีมีฝนตกจำนวนวันน้อยกว่าค่าเฉลี่ยแต่ปริมาณน้ำฝนมาก แสดงว่าปีใดฝนตกน้อยวัน ปริมาณฝนมากน้ำก็จะท่วมหลังจากแห้งแล้งมานาน ในระยะหลัง ๆ จังหวัดพัทลุงจะพบกับปัญหาน้ำท่วมบ่อยขึ้น ขณะเดียวกันในปีนั้น ๆ มีความแห้งแล้งเป็นระยะยาวนานด้วย เพราะปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาเพียงระยะสั้นไม่กี่วันแต่ปริมาณน้ำมาก อิทธิพลที่มีผลต่อปริมาณน้ำฝนที่ตกในแต่ละปีในจังหวัดพัทลุง คือ ฤดูกาล อุณหภูมิ และลมมรสุม

ฤดูกาล จังหวัดพัทลุงมี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน และฤดูฝน ฤดูร้อน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนกรกฎาคม เป็นช่วงมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ปริมาณฝนจะน้อย เนื่องจาก

¹ สว่าง อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2543

² สมเสริม ชูรักษ์. ท้องถิ่นของเรา 1 (จังหวัดพัทลุง). 2539. หน้า 17 - 19.

ระยะนี้จังหวัดพัทลุงจะอยู่ในเขตอับลม ดังที่ แดง โสมสาย¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ภูเขาบรรทัดจะกั้นกำบังลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ไว้ ทำให้ฝนตกในเขตจังหวัดพัทลุงน้อย ส่วนฤดูฝนระหว่างปลายเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนมกราคมของปีถัดไป และจะตกมากในเดือนพฤศจิกายน เพราะได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

อุณหภูมิ จังหวัดพัทลุงจะร้อนที่สุดประมาณ 36.8 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน ดวงอาทิตย์จะตรงศีรษะปีละ 2 ครั้ง คือ ประมาณวันที่ 10 เมษายน และวันที่ 4 กันยายน ของทุกปี ส่วนอุณหภูมิต่ำที่สุดโดยเฉลี่ยประมาณ 26.5 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคม

ลมมรสุม จังหวัดพัทลุงได้รับอิทธิพลลมมรสุม 2 ฝ่าย คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะเริ่มพัดมาจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ในเดือนพฤษภาคม - เดือนกันยายน และฝนจะตกในฤดูร้อน ซึ่งมีปริมาณน้อยเนื่องจากเทือกเขาบรรทัดกั้นกำบังลม ส่วนลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะเริ่มพัดในเดือนตุลาคม - เดือนเมษายน ในเดือนพฤศจิกายน - เดือนธันวาคม จะมีอิทธิพลของลมหนาวที่พัดผ่านอ่าวไทย จะนำฝนมาตกหนักและอาจเกิดพายุดีเปรสชันหรือไซนร้อนพัดเข้าสู่จังหวัดพัทลุง ทำให้เกิดน้ำท่วมหนักบางปีติดต่อกันหลายครั้งในเดือนธันวาคม

ในการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณน้ำฝนย้อนหลังไปจนถึงปี 2439 ได้เนื่องจากไม่มีหน่วยงานใดกล่าวไว้ แต่ก็ได้ข้อมูลปริมาณน้ำฝนระหว่างปี 2494 - 2528 จากสถานีตรวจอากาศจังหวัดสงขลา ซึ่งได้แต่กล่าวว่าปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีในปัจจุบันคงไม่แตกต่างจากในอดีต จึงสามารถสรุปได้ว่า ในเขตท้องที่จังหวัดพัทลุงฝนจะตกมากในช่วงเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม และฝนตกน้อยในเดือนเมษายน - พฤษภาคมของทุกปี รายละเอียดดังตารางแสดงปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ และจำนวนวันฝนตกในคาบ 35 ปี (พ.ศ. 2494 - 2528) จากสถานีตรวจอากาศจังหวัดสงขลาเป็นตัวแทนของจังหวัดพัทลุง

¹ แดง โสมสาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 3 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2543

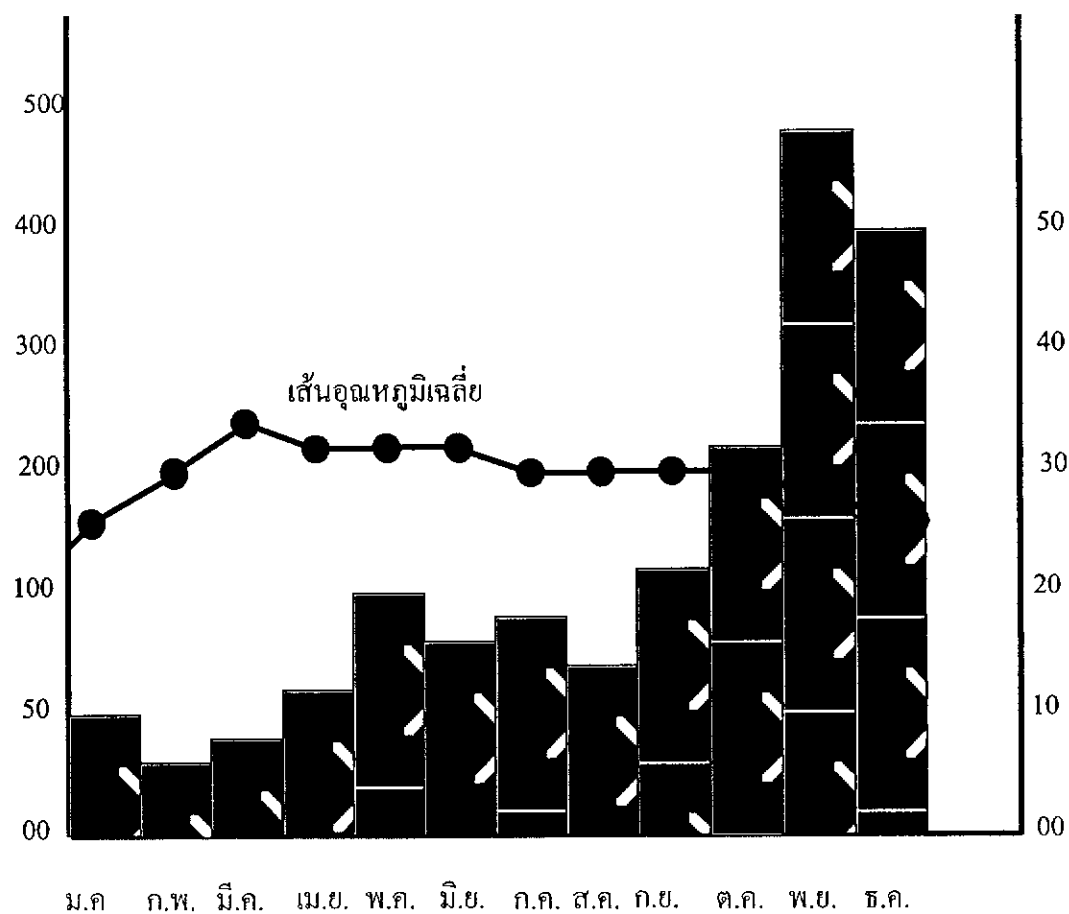
ตาราง 1 แสดงปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ และจำนวนวันฝนตก ระหว่างปี พ.ศ. 2494 - 2528

เดือน	ปริมาณน้ำฝน ม.ม.	อุณหภูมิ องศาเซลเซียส	จำนวนวัน ฝนตก
มกราคม	102.2	26.8	10.6
กุมภาพันธ์	31.7	27.3	4.5
มีนาคม	41.5	27.9	5.3
เมษายน	68.3	28.5	7.3
พฤษภาคม	123.4	28.4	13.9
มิถุนายน	98.6	28.1	12.0
กรกฎาคม	107.0	27.8	12.7
สิงหาคม	102.7	27.9	12.9
กันยายน	131.4	27.5	14.5
ตุลาคม	289.4	27.0	21.5
พฤศจิกายน	568.2	26.6	22.5
ธันวาคม	430.4	26.5	20.0
รวม	2,094.8	-----	157.7
เฉลี่ย	-----	27.5	-----

ที่มา : สถานีตรวจอากาศจังหวัดสงขลา

จากตารางปริมาณน้ำฝนของจังหวัดพัทลุงจะมีปริมาณสูงสุดเฉลี่ยใน 35 ปี คือ เดือนพฤศจิกายน 568.2 มิลลิเมตร ฝนจะตกหนักติดต่อกันจนถึงเดือนธันวาคม ทำให้เกิดน้ำท่วมในเดือนธันวาคม - ต้นเดือนมกราคม และด้วยอิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนำอากาศหนาวเข้ามาด้วย ทำให้เดือนธันวาคมมีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดด้วย คือ 26.5 องศาเซลเซียส สถิติปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิเฉลี่ยของจังหวัดพัทลุงในคาบ 10 ปี

ตาราง 2 แผนภูมิแสดงปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิ



ที่มา : สถานีตรวจอากาศจังหวัดสงขลา

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่าค่าเฉลี่ยของปริมาณน้ำฝนมีความแตกต่างกันในแต่ละเดือน ส่วนค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิไม่ค่อยแตกต่างกันมากนักในแต่ละเดือน

แหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำในบริเวณเทือกเขาบรรทัดแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ เป็นต้นน้ำกำเนิดลำธารที่มีน้ำไหลไปทางทิศตะวันตก (จังหวัดตรัง) และเป็นต้นกำเนิดลำคลองที่ไหลไปทางทิศตะวันออก (จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุง) ดังที่ ผอม เยาว์นุ่น และชาย คงเกลี้ยง¹ ได้กล่าวสรุปได้ว่า ลำคลองที่ปรากฏทางทิศตะวันออกของเทือกเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงประกอบด้วยลำคลองสายสำคัญที่มีน้ำในลำคลองไหลตลอดปี ได้แก่

1. คลองป่าพะยอม เกิดจากเขาหินกลิ้ง เทือกเขาบรรทัดในเขตอำเภอป่าพะยอม ไหลผ่านพื้นที่ราบลุ่มรอบทะเลน้อยไหลลงสู่พุมควนเคร็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช ต้นน้ำคลองป่าพะยอมได้มีโครงการอ่างเก็บน้ำในโครงการพระราชดำริซึ่งนิยมเรียกกันว่า “เขื่อนบางเลน”

2. คลองปากประ เกิดจากคลองเมื่อกับคลองปากคลองและสาขาต่าง ๆ มารวมกันที่บ้านท่าสำเภาเหนือ เป็นคลองท่าสำเภา ไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านปากประ ซึ่งมีน้ำลึกและมีความกว้างกว่าลำคลองสายอื่น ๆ ในจังหวัดพัทลุง

3. คลองนาท่อม เป็นลำคลองที่เกิดจากโดนเขาคราม โดนลำใน โดนนางว ด่าบล บ้านนา ไหลผ่านอำเภอเมืองพัทลุง ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่ลำป่า และนำตะกอนไปทับถมที่ปากน้ำเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากน้ำเรียกว่า “เกาะลอยหรือเกาะแสนสุข”

4. คลองหานโพธิ์ ต้นกำเนิดจากโดนไพรวัลย์ คลองเฉลิม โดนไร่เหนือ ไหลผ่านอำเภอกงหรา อำเภอเขาชัยสน อำเภอบางแก้ว ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

5. คลองท่ามะเดื่อ เกิดจากโดนเหมืองตะกั่ว อำเภอป่าบอน ไหลผ่านคลองท่าเขียว อำเภอยะเอนก ผ่านอำเภอบางแก้ว ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

6. คลองป่าบอน ต้นกำเนิดจากโดนแม่แดง ต้นน้ำเป็นโครงการอ่างเก็บน้ำในพระราชดำริ ส่งน้ำใช้ในอำเภอป่าบอน ไหลผ่านอำเภอปากพะยูน ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านคลองเกิด อำเภอปากพะยูน

7. คลองพรุฬห์ คลองหลง ต้นกำเนิดจากโดนสามชั้นอำเภอป่าบอน ไหลเป็นแนวแบ่งเขตจังหวัดสงขลากับจังหวัดพัทลุง ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่คลองหลวง อำเภอปากพะยูน

สภาพโดยทั่วไปของลำคลองที่มีต้นกำเนิดในบริเวณเทือกเขาบรรทัด จะเป็นน้ำตกที่ไหลมารวมกันเกิดเป็นลำธาร ลำห้วย และคลอง โดยมีน้ำไหลลงจากยอดเขาสูงตลอดปี

¹ ผอม เยาว์นุ่น และชาย คงเกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง สิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดกงหรานอก อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2544

ไม่ขาด สามารถหล่อเลี้ยงพืชพรรณไม่ให้เกิดความอดอยาก และใช้หล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณรอบๆ เทือกเขาบรรทัด ทั้งจังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง ได้พอเพียงตลอดปี ส่วนด้านคุณภาพของน้ำ เท่วที่สังเกตน้ำในลำคลองต่างๆ ยังใสสะอาด มีตะกอนดินน้อย ไม่มีของเสียหรือสิ่งมีพิษในน้ำ

น้ำตกที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัดในเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุงมีมากมาย แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้บริเวณเทือกเขาที่ยังคงรักษาความชุ่มชื้น สามารถเก็บรักษาน้ำให้ไหลอยู่ได้ตลอดทั้งปี ดังที่ ภัคค์ กุลชู และพ่วง สุดใจ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า น้ำตกบริเวณเทือกเขาบรรทัดที่มีน้ำไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาตลอดปี มีดังนี้

1. น้ำตกเหรียญทอง หรือน้ำตกร้อยชั้น อยู่ห่างจากตลาดเขาปู่ประมาณ 7 กิโลเมตร มีน้ำตลอดปี
2. น้ำตกพระยานคร หรือนานายากร อยู่ใกล้กับน้ำตกเหรียญทอง มี 6 ชั้น มีน้ำตลอดปี
3. น้ำตกเขาคราม อยู่ห่างจากตัวเมืองพัทลุงประมาณ 25 กิโลเมตร มีทั้งหมด 9 ชั้น เป็นน้ำตกที่ตกจากหน้าผาสูงชัน มีน้ำตลอดปี
4. น้ำตก 3 ชั้น อยู่ในตำบลทุ่งนารีห่างจากอำเภอป่าบอนประมาณ 20 กิโลเมตร ต้องเดินทางด้วยเท้าไปตามแนวลำคลองพรุพอประมาณ 3 ชั่วโมง มีขนาดใหญ่และมีน้ำตลอดปี
5. น้ำตกโดนแพรทองหรือน้ำตกบ้านโดน อยู่ในตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ ห่างจากน้ำตกเขาครามประมาณ 7 กิโลเมตร มีความสูงมาก และมีน้ำไหลตลอดปี
6. น้ำตกนกกร้าหรือน้ำตกคลองหะหลัง อยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลกงหรา ไปตามถนนสายคลองหะหลัง ระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่ตกจากหน้าผาชัน น้ำชัดแรงมาก บนสันเขามีเส้นทางลัดเลาะออกสู่บ้านไม้ดำ จังหวัดตรังได้ น้ำตกนี้มีหลายชั้นเช่นกัน และแต่ละชั้นมีชื่อต่างกัน เช่น วังขานาง นานาไม้ไผ่ ลานนัย วังใหญ่ เป็นต้น และยังมีบ่อน้ำร้อนธรรมชาติอยู่ด้วยในบริเวณน้ำตกนี้ และมีน้ำตลอดปี
7. น้ำตกโดนปลิว หรือน้ำตกบ้านไร่เหนือ อยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลกงหรา มีความสูงและไหลเป็นชั้นๆ มีน้ำตลอดปี
8. น้ำตกโนहरา อยู่ในอำเภอกงหรา มีความสูงมาก มีน้ำตลอดปี

¹ ภัคค์ กุลชู และพ่วง สุดใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเท่ง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 5 ตำบลตะโหมด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544

9. น้ำตกลานหม่อมจู้ย อยู่หมู่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอดะโหมด มีน้ำตลอดปี

10. น้ำตกไพรวัลย์หรือน้ำตกโหน่ง อยู่ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา เป็นน้ำตกที่มีขนาดใหญ่มีความสวยงาม และมีน้ำตลอดปี

1.1.2.2 ป่าไม้ พืชทั้งอกรวมกันหลาย ๆ ชนิดจนกลายเป็นป่า หรือเรียกตามภาษานักอนุรักษ์ป่าว่า “สังคมพืช” ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังที่ ไพโรจน์ ชูภักดี¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ป่าไม้บริเวณเชิงเขาบรรทัด เป็นแหล่งรวมพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตที่ใหญ่และสำคัญที่สุด มีสิ่งมีชีวิตอีกจำนวนมากที่อยู่ในป่าที่มนุษย์ยังไม่รู้จัก สิ่งมีชีวิตดังกล่าวอาจจะมีค่าอย่างมหาศาลต่อชีวิตมนุษย์ เช่น เป็นแหล่งวัตถุดิบของยารักษาโรคและสารเคมีตามธรรมชาติที่สำคัญ เป็นแหล่งพันธุกรรมเพื่อใช้ในการปรับปรุงพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์และยังอำนวยความสะดวกนันทนาการทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อมวลมนุษยชาติโดยรวม ป่าในเขตเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จัดว่าเป็นป่าดิบชื้น ป่าชนิดนี้จะมีอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นป่าที่รกทึบประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่หลากหลายที่สุดกว่าป่าชนิดอื่นใด โดยขึ้นเบียดเสียดกันอย่างหนาแน่นทุกระดับชั้นจนแลดูเขียวชอุ่มตลอดปี พบในบริเวณที่มีฝนตกเกินกว่า 2,000 มิลลิเมตรต่อปี และตกติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยบริเวณดังกล่าวจะมีระดับความสูงไม่เกิน 600 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ส่วนใหญ่แล้วจะพบป่าชนิดนี้ขึ้นกระจายอยู่ตามบริเวณหุบเขา ริมน้ำ ริมธาร และแหล่งน้ำต่าง ๆ ดังที่ จัง จันศรีพานิช และชุม อินขาว² ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่เด่นและเป็นพันธุ์ไม้ที่สำคัญของป่าดิบชื้นแห่งนี้ เช่น พันธุ์ไม้ในวงศ์ไมยราง ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอ ไม้ต้นเป็ดแดง ไม้สะตอ ไม้เงาะป่า ไม้กระท้อน ไม้ก่อเต็ย เป็นต้น ส่วนไม้ชั้นรอง เช่น ส้มแขก มังคุดป่า ชะมวง มะพูด มะไฟ เป็นต้น สำหรับไม้ชั้นกลางและไม้ชั้นล่างมักจะพบว่าเป็นพันธุ์ไม้ในวงศ์ปาล์มและหวายในตระกูลต่าง ๆ นอกจากนี้ตามพื้นล่างของป่ามักจะเต็มไปด้วยเถาวัลย์และเป็นแหล่งที่พบพันธุ์ไม้จำพวกสมุนไพรและกล้วยไม้หลายชนิด เช่น อบเชย พันธุ์ไม้วงศ์จิง บ่า กะทือ คล้า กุหลาบพวง เอื้องปากเป็ด เอื้องสาย ข่าหลวงหลังลาย นางครวญ กล้วยป่า บุก เป็นต้น พืชที่อยู่ในบริเวณเชิงเขาบรรทัดเป็นพืชป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพด้านพันธุ์ไม้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีไม้ที่มีค่าและหายากอีกมากมาย เช่น กฤษณา หลุมพอ พญาไม้ หยี ทองบั้ง

¹ ไพโรจน์ ชูภักดี. อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า. 2539. หน้า 33 – 35.

² จัง จันศรีพานิช และชุม อินขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 ตำบลกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

คณชิตำ เอื้องหมายนา เปล้าน้ำเงิน วานสากเหล็ก หุ้งฟ้า ตินเป็ด เป็นต้น การจำแนกหมวดหมู่โดยอาศัยลักษณะทางกายภาพของพืชที่อยู่ตามบริเวณเชิงเขาบรรทัด แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ การจำแนกโดยอาศัยการเจริญเติบโต การจำแนกทางนิเวศวิทยาตามลักษณะพฤกษศาสตร์ การจำแนกตามอุณหภูมิ การจำแนกโดยการอาศัยกิจกรรมทางการเกษตร การจำแนกโดยอาศัยกิจกรรมทางพืชสวน การจำแนกตามพื้นที่ถิ่นอาศัย การจำแนกตามที่ปรากฏพันธุ์พืชโดยทั่วไป

1. การจำแนกโดยอาศัยการเจริญเติบโต โดยถือหลักตามอายุของพืช แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ คลละ ลำชู¹ ได้กล่าวถึงชื่อพืชแต่ละกลุ่มสามารถสรุปได้ คือ

1.1 พืชฤดูเดียวหรือพืชล้มลุก เช่น มะเขือ พริก ถั่ว เป็นต้น

1.2 พืชข้ามปี เป็นพืชประเภทหัวที่ลำต้นเมื่อหมดอายุก็ตายไปแต่ส่วนที่เป็นหัวยังอยู่ และสามารถเจริญเติบโตได้อีก เช่น บุก ท้อ จิง ข่า เอื้อง กล้วยป่า กาหระ บอน มัน เป็นต้น

1.3 พืชต้น เป็นพืชที่มีอายุเจริญเติบโตมากกว่า 3 ปีขึ้นไป สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตะเคียนทอง ไม้หลุมพ้อ ไม้มะค่า ไม้ยาง ไม้ไผ่เขียว ไม้พะยอม ไม้มะหาด ไม้ฉากบุด เป็นต้น ไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้สะทัง ไม้จำปา ไม้พังกาเหรา ไม้ตีนเป็ด ไม้สะเดา ไม้สะตอ ไม้ทุเรียนป่า เป็นต้น ไม้เถา เช่น เถาสะบ้า เถารางจืด หวาย คณชิตำ หลุมนก เถาอวด เถาปลัด เถานมแมว เถาไม้กระเทียมโรง เป็นต้น

2. การจำแนกทางนิเวศวิทยาตามลักษณะพฤกษศาสตร์ สามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ ยูซุบ สาบวช² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า มีชื่อพืชที่แยกตามประเภท คือ

2.1 พืชผลัดใบ เช่น ตะเคียน ตะแบก ไผ่เขียว พะยอม ยาง หลุมพ้อ เป็นต้น

2.2 พืชใบเขียวชุ่ม เช่น มังคุด พุด แะ มะไฟ มะปริง ทุเรียนป่า เป็นต้น

2.3 พืชน้ำ เช่น สาหร่าย แพงพวย ผักตบ ผักลิ้น บอน บัว เป็นต้น

¹ คลละ ลำชู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

² ยูซุบ สาบวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

2.4 พืชที่ลุ่ม เช่น สะเม็ด ชะเมา หว่า มันทู ตรุด ขรี คร้า กรุ่ม กก
กะพ้อ เป็นต้น

3. การจำแนกตามอุณหภูมิ พืชในบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จัดเป็นพืชที่อยู่ในเขตร้อนชื้น พืชที่งอกในบริเวณนี้จึงเป็นพืชที่ต้องการอากาศร้อน ฝนตกชุกและมีความชื้นสูงมีพันธุ์ไม้ต่างๆ ในบริเวณนี้ ดังที่ มู ลำซู้¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พันธุ์ไม้ที่มีมาก เช่น ไม้ยาง ไม้หลุมพอง ไม้บากุด ไม้ตะเคียน ไม้พะยอม ไม้จำปา ไม้ตีนเป็ด ไม้สะทัง หวาย เถาสะบ้า เถานมแมว เป็นต้น

4. การจำแนกโดยการอาศัยกิจกรรมทางการเกษตร สามารถแบ่งออกได้เป็น 13 ประเภท ดังที่ หมัดสาเระ สาบวช² ได้กล่าวถึงพันธุ์พืชที่สามารถสรุปได้ คือ

4.1 ธัญพืช เช่น ข้าว ถั่ว สะตอ พะเนียง บวบ เป็นต้น

4.2 พืชให้แป้ง เช่น เผือก มัน ข้าวโพด ข้าว พักทอง สาเก พักเขียว เป็นต้น

4.3 พืชให้น้ำตาล เช่น อ้อย ดาล เป็นต้น

4.4 พืชน้ำมัน เช่น ปาล์ม มะพร้าว ละหุ่ง เป็นต้น

4.5 พืชน้ำมันที่ใช้แปรรูป เช่น ไม้ยาง พะยอม เป็นต้น

4.6 พืชที่ให้จี๊ฉิ่ง เช่น สน ครั้ง เป็นต้น

4.7 พืชเครื่องเทศ เช่น พริกไทย ดีปรีเชือก ไม้หวาน ไม้จัน ต้นตำมัง จิง
ข่า เป็นต้น

4.8 พืชสมุนไพร เช่น หุ้งฟ้า ดินเป็ด กฤษณา เข็มพระราม เปล้า เป็นต้น

4.9 พืชให้สี เช่น ไม้มะเกลือ อันชัน โคน แพ หมากร เป็นต้น

4.10 ไม้ผล เช่น สะทอน มังคุด ทุเรียน เงาะป่า สะตอ ลูกเนียง เป็นต้น

4.11 พืชเส้นใย เช่น ลำเจียก ลับรด ปอ เคย เป็นต้น

4.12 พืชให้น้ำยาง เช่น ยาง พะยอม ยางพารา สน เป็นต้น

4.13 พืชให้เนื้อไม้ เช่น ไม้ตะเคียน ไม้ไข่เขียว ไม้ยาง ไม้หลุมพอง ไม้พะยอม
เป็นต้น

¹ มู ลำซู้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19
หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

² หมัดสาเระ สาบวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15
พฤษภาคม พ.ศ. 2543

5. การจำแนกโดยอาศัยกิจกรรมทางพืชสวน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังที่ รัส๊ะ ลำซู่¹ ได้กล่าวถึงชื่อพืชสรุปได้ ดังนี้

5.1 พืชประเภทไม้ผล เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด สะท้อน เป็นต้น

5.2 พืชประเภทผัก เช่น ผักหวาน มันปู สะหมุย มันหมู ผักโหม เป็นต้น

5.3 พืชประเภทไม้ดอกไม้ประดับ เช่น กล้วยไม้ ชบา เข็ม แสงจันทร์ เป็นต้น

6. การจำแนกตามพื้นที่ถิ่นอาศัย พันธุ์พืชที่แบ่งตามบริเวณที่พืชขึ้นในบริเวณที่ออกเขา บรรทัดแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภท คือ พืชบริเวณลาดเขาระดับต่ำและหุบเขา พืชบริเวณสันเขาระดับต่ำ พืชบริเวณลาดเขาระดับสูง พืชบริเวณสันเขาระดับสูง พืชบริเวณยอดเขา พืชบริเวณลานหิน พืชบริเวณตามแนวลำห้วย

6.1 พืชบริเวณลาดเขาระดับต่ำและหุบเขา บริเวณลาดเขาที่มีความชันไม่มากนักและหุบเขาที่มีการระบายน้ำไม่ดี หรือเป็นลำธารเล็กๆ ซึ่งน้ำแห้งในฤดูแล้ง พบพรรณไม้ต่างๆ ดังที่ พราก เพชรสัง² ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้สรุปได้ว่า มีพันธุ์ไม้ต่างๆ ดังนี้ ไม้พื้นล่าง ประกอบด้วย พืชล้มลุก เช่น หวาย เฟิร์น กล้วยไม้ดิน กล้าไม้ และลูกไม้ชนิดต่างๆ เช่น ปุคใหญ่ กระตือ เร่วคง เอื้องหมายนา คล้า กาเลนชา ราชครูดำ ดาถิบขึ้นก เข็มทอง เข็มน้ำ พาโหมหิน พร้าวนกลุ่ม เอื้องดอกแดง กล้วยไม้ดิน เอื้องทางหนูมาน เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นล่าง เช่น พริกนก กล้วยค่าง ผักหวานช้างโขลง เปล้าทอง อ้ายปรัก ปรัก จิกนม กอมขม เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นบน เช่น สาย สยขาว กาแซะ กะออก เหยียง เลือดควายใบใหญ่ ลำแพนป่า ยางใต้ ไม้หอม ปออีเก้ง ลำโรง กระดังงาดง เป็นต้น

6.2 พืชบริเวณสันเขาระดับต่ำ เป็นบริเวณสันเขาแคบๆ มีความสูงไม่เกิน 500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล มีการระบายน้ำได้ดี หน้านดินน้อย พันธุ์พืชมีความแตกต่างจากบริเวณแรก คือ มีลักษณะคล้ายป่าดิบแล้ง พบพันธุ์ไม้ต่างๆ ดังที่ หมุน สุขทอง³ ได้กล่าวถึงพันธุ์พืช สรุปได้ว่า ไม้พื้นล่าง ประกอบด้วยไม้ขนาดเล็ก มีพรรณไม้ที่พบขึ้น

¹ รัส๊ะ ลำซู่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543.

² พราก เพชรสัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 1 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2543

³ หมุน สุขทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

ไม้พื้นล่าง เช่น หวายชนิดต่างๆ กระพ้อ พาโหมดัน เข็มน้ำ ราชครูดำ หมาผู้ป่า มะนาวผี เตยหนู หมาเง เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นล่าง เช่น นวลยูง ไหลเผือก หันช้าง จำ เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นบน เช่น ตัดตบรรณ มังคาน ดังหน เป็นต้น

6.6 พืชบริเวณลานหิน เป็นพืชที่กระจายอยู่เป็นหย่อมๆ ตามแนวลำธารบนลานหินทราย หรือหินแกรนิตที่ไม่ใหญ่มาก มักขึ้นตามซอกหินที่มีการสะสมดินไว้ ดังที่ ชุม ทิดเต๊ะ¹ ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้สรุปได้ว่า พันธุ์ไม้ที่พบ เช่น พืชล้มลุก กลุ่มกล้วยไม้ เฟิร์น ชนิดต่างๆ ไม้ยืนต้น เช่น ตะเคียนหิน และไม้อื่นๆ เช่น ส้าน คิ้วขาว กระเจาะ ไกรทอง เป็นต้น

6.7 พืชบริเวณตามแนวลำห้วย เป็นบริเวณแนวแคบๆ ขนานไปตามลำห้วย จัดเป็น พืชไม่พลัดใบ ดังที่ จาง เจียวคำ² ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้สรุปได้ว่า พันธุ์ไม้ที่พบประกอบด้วย พืชล้มลุก เฟิร์น ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เช่น ปาหนัน เสม็ดชุน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี พรรณไม้ที่สามารถดูไปตามกระแสน้ำได้ดียวกันน้ำหลาก เช่น เต๋อเต๋อ ผักหนาม เป็นต้น

7. การจำแนกตามที่ปรากฏพันธุ์พืชโดยทั่วไป สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ พืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และพืชที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ ดังที่ เอื้อน เพชรสุวรรณ³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า

7.1 พืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีลักษณะเป็นป่าดงดิบโดยทั่วไปเป็นป่าซึ่งต้นไม้มี ใบสีเขียวตลอดปี รกทึบทั้งในชั้นเรือนยอดไม้ใหญ่และไม้พื้นล่าง พบในบริเวณที่เป็นเทือกเขาสูง เช่น เขาแหลม เขาแดนตรัง เขาแดนนคร ควนหินแท่น เขาหินแท่น เขาแดน เขายางแตก เขาควนโป่ง เป็นต้น สภาพพื้นที่เทือกเขาบรรทัดมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ พันธุ์ไม้ที่พบเป็นไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้ยาง ไม้หลุมพอ ไม้ตะเคียนทอง ไม้พิกล เป็นต้น ส่วนไม้พื้นล่างที่อยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ เช่น หวาย กล้วยไม้ป่า สมุนไพรร และวุ้น ชนิดต่างๆ

¹ ชุม ทิดเต๊ะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

² จาง เจียวคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

³ เอื้อน เพชรสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงระหวัด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

7.2 พืชที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ โดยที่ผู้คนได้เข้าไปถางป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติแล้วปลูกพืชใหม่ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สวนยางพารา ปลูกกันทั่วไปในบริเวณเชิงเขาบรรทัด และสวนผลไม้ที่นิยมปลูกกันมาก เช่น สวนทุเรียน สวนลางสาด สวนเงาะ สวนมังคุด เป็นต้น ซึ่งทำให้สภาพป่าเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม แต่ก็ยังเหลือสภาพป่าธรรมชาติอยู่มาก

พืชพรรณไม้ต่าง ๆ ที่อยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัด ดังที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่บริเวณนี้ และพืชพรรณไม้ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความชุ่มชื้น ฝนตกตามฤดูกาล ส่งผลต่อการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงเป็นอย่างยิ่ง

1.1.2.3 สัตว์ พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีภูเขาสูงชัน สลับซับซ้อน ดังที่ พุม จิตณรงค์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สภาพป่าในช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2500 ยังมีลักษณะเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านที่เข้าไปบุกรุกถางป่าเพื่อจับจองที่ดิน ทำสวนทำไร่ยังมีน้อย ส่วนใหญ่จะเข้าไปอาศัยอยู่และหาของป่ามากินเป็นอาหาร จึงทำให้สัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด ทั้งสัตว์เล็กและสัตว์ใหญ่ เช่น พวกกระซัง เม่น ชะมด ลิง ค่าง หมี เสือ กวาง สมเสร็จ หมูป่า เป็นต้น เขียว ชุมเอียด² ได้กล่าวไว้ซึ่งสอดคล้องกันสรุปได้ว่า ในสมัยนั้นบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาชาวบ้านได้เข้าไปถางป่าเพื่อใช้พื้นที่ทำสวน ทำไร่และอยู่อาศัย ประมาณหลัง พ.ศ. 2480 ได้มีการถางป่าเพื่อทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ในบางพื้นที่ ทำให้สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย ประกอบกับชาวบ้านได้ล่าสัตว์ป่ามาเป็นอาหารและจำหน่าย พันธุ์สัตว์ป่าจึงลดจำนวนลงไปในอย่างรวดเร็ว บางชนิดเกือบสูญพันธุ์หรือสูญพันธุ์ไปแล้วก็มี สัตว์ป่าบริเวณเชิงเขาบรรทัดสามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 7 ประเภท คือ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นกชนิดต่าง ๆ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ปลา สัตว์พวกแมงและแมลง และสัตว์ประเภทอื่น ๆ

¹ พุม จิตณรงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 132 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² เขียว ชุมเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198/1 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2544

1. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น เลียงผา สมเสร็จ หมีขอ เสือโคร่ง เสือดำ เสือปลา อีเก้ง หมูป่า หมูหริ่ง กวาง ลิง ค่างแว่นถิ่นใต้ ชะนี กระงวงควาย กระงวงหนู อีเห็น เครือ ชะมดเช็ด หมีควาย หมีขอ หมีคน อีเก้งหรือฟาน อ้นกลาง ลิงลม เม่นหางพวง ใหญ่ กระรอก พังพอน แมวป่า กระต่ายป่า วัวป่า เป็นต้น

2. นกชนิดต่างๆ นกในบริเวณพื้นที่เชิงเขาบรรทัดที่พบแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ นกที่พบมากทั่วบริเวณพื้นที่ และนกที่อาศัยอยู่เฉพาะที่ ดังที่ แคล้ว จันทรแสง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า นกที่พบมากทั่วบริเวณพื้นที่ เช่น เขี้ยวรุ้ง นกเขาเขียว นกคัคคูลาย นกบั้งรอกใหญ่ นกบั้งรอกเขียวอกแดง นกกางเขนป่า นกไผ่ป่า นกกรง นกคุ้ม นกกะเต็นหัวดำ นกโพระดกธรรมดา นกโพระดกกลางแดง นกโพระดกหน้าผากดำ นกหัวขวานแดง นกหัวขวานแครงอกเทา อีแร้ง นกฮูก นกกางเขน เป็นต้น ส่วนนกที่อาศัยอยู่เฉพาะที่ เช่น นกเขา นกเปล้าธรรมดา นกหกเล็บปากแดง นกบั้งรอกเล็กท้องเทา นกกะเต็นแดง นกเงือกหัวหงอก นกหัวขวานแดงลาย นกหัวขวานสีดำ นกพญาปากกว้างลายเหลือง นกเขียวปากงุ้ม นกเขียวหางน้ำตาล เป็นต้น แสดงว่านกชนิดนี้มีการกระจายพันธุ์เป็นแบบกลุ่ม โอกาสในการพบเห็นนกชนิดนี้ในบริเวณพื้นที่ทั่วไปจึงมีน้อยกว่าชนิดแรก ในช่วงที่มีนกกมากจะอยู่ในช่วงเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน และในช่วงเดือนมกราคม – มีนาคม เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากนกอพยพย้ายถิ่นบางส่วน

3. สัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูเห่า งูเหลือม งูจงอาง งูกะปะ งูเขียว งูสิง งูหลาม งูเหลือม งูเห่าดอกสีน้ำตาล เต่ากระ เต่าอาน เต่าดำหรือเต่ากา ตะกวด กระแต กระรอก กิ้งก่าดง กิ้งก่าธรรมดา กิ้งก่าบิน กิ้งก่าบินหัวสีฟ้า จิ้งเหลนลาย เป็นต้น

4. สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น คางคก จงโคร่ง อึ่งอ่าง ปาด เขียด กบ กง เต่านาก เป็นต้น

5. ปลา เช่น ปลาดุก ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาชีวิ ปลาตะเพียน ปลาหวด (คล้ายปลาดุก) ปลาไหล เป็นต้น

6. สัตว์พวกแมงและแมลง เช่น ผีเสื้อ ตัวต่อ แตน แมงปอ ผีเสื้อ ค้างคาว จักจั่น หิ่งห้อย แมงพลับ แมงจู้ เป็นต้น

7. สัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น กุ้ง หอย ปู ทาก ปลิง กิ้งกือ เห็บ เป็นต้น

¹ แคล้ว จันทรแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขริ อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

จากการที่พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีพันธุ์สัตว์ที่มีจำนวนมาก จึงทำให้ชาวบ้านมีการผลิต โดยการล่าและหาสัตว์ เพื่อการบริโภค และเพื่อการค้า

1.1.2.4 แร่ธาตุ หมายถึง สารประกอบอินทรีย์ที่เกิดอยู่ในดิน อากาศ หิน และน้ำ ซึ่งมีคุณสมบัติทางเคมีและฟิสิกส์คงที่ แร่ส่วนใหญ่จะพบในลักษณะเป็นสารประกอบอนินทรีย์เคมี เกิดมาพร้อมกับการเกิดของโลก เมื่อส่วนใดของโลกเย็นลงและแข็งตัว แร่ที่เป็นสารประกอบอนินทรีย์เคมีที่อยู่บริเวณนั้นก็แข็งตัวด้วย จังหวัดพัทลุงมีแหล่งแร่หลายชนิด ดังที่ ชุ่น อึ้งทอง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีแร่อยู่หลายชนิด แต่ที่มีมากได้แก่ แร่ตะกั่ว นอกจากนี้ยังมีแร่ดีบุก และแร่ฟอสเฟตบ้างเล็กน้อย และจากการสำรวจแหล่งแร่ในจังหวัดพัทลุงยังมีแร่อีกหลายชนิด เช่น แร่เหล็ก แร่ลิกไนต์ แร่บิชไมต์ แร่หินปูน เป็นต้น แร่ธาตุบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีมากทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก โดยเฉพาะในเขตบริเวณอำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง อำเภอป่าพะยอม อำเภอสรีบรรพต กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมด และอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นบริเวณที่มีแร่ดีบุกมาก ในช่วงปี พ.ศ. 2500 เคยมีเหมืองที่เปิดดำเนินการมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 เหมือง แต่ในปัจจุบันได้หยุดดำเนินการเกือบหมดแล้ว ซึ่งแร่ดีบุกในบริเวณนี้มีต้นกำเนิดมาจากหินแกรนิตที่ดันตัวขึ้นมาสัมผัสกับหินท้องที่ ได้แก่ หินปูนยุคออร์โดวิเซียน และหินยุคไซลูเลียน – ดีโวเนียน – คาร์บอนิเฟอรัส นอกจากนี้ในบริเวณเทือกเขาหินปูนยุคโดวิเซียนในบริเวณเขตอำเภอกงหรา อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นบริเวณที่มีแหล่งแร่ตะกั่วที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ดังที่ สุป ไหลละหมาด² ได้กล่าวถึงบ้านเหมืองตะกั่วสรุปได้ว่า คำว่า “เหมืองตะกั่ว” เพราะบริเวณนี้มีแร่ตะกั่วอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในลำธารซึ่งมีน้ำไหลมาจากน้ำตกโดนปลิวและคลองวังครามไหลมารวมกันที่คลองท่าเขียว เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2470 ได้มีชาวจีนเข้าไปทำกิจการเหมืองแร่ตะกั่วด้วย

1.2 แรงงาน หมายถึง สิ่งที่ใช้เป็นแรงงานในการผลิต โดยรวมถึงการใช้ความรู้ ความคิด สติปัญญา แรงใจ แรงกาย ที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้ทุ่มเทให้การผลิตในช่วง พ.ศ. 2439 – 2503 แรงงานในรูปแบบต่างๆ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ลักษณะ

¹ ชุ่น อึ้งทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

² สุป ไหลละหมาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

คือ รูปแบบของแรงงาน ประเภทของแรงงาน การแบ่งงานกันทำ ความชำนาญเฉพาะอย่างของแรงงาน

1.2.1 รูปแบบของแรงงาน เป็นรูปแบบของคนใช้แรงงานในการผลิตที่เรามองเห็นได้จากผลตอบแทนจากแรงงานในด้านต่างๆ ที่ได้ลงแรงไป ดังที่ เปลื้อง สวนแก้ว และหลง ชูสงค์¹ ได้กล่าวถึงแรงงานบริเวณเชิงเขาบรรทัดไว้ สรุปได้ว่า มีการใช้แรงงานในหลายรูปแบบ เช่น การใช้แรงงานในลักษณะให้บริการโดยไม่มีค่าตอบแทน แรงงานที่ได้ค่าตอบแทนเป็นเงินตรา และมีแรงงานที่ได้รับผลตอบแทนเป็นสิ่งของหรือผลผลิตในเรือกสวนไร่นา

แรงงานให้บริการ คือแรงงานที่ลงไปจะออกมาในรูปความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การบริการงานทั่วไป งานบวช งานแต่งงาน งานศพ หรือการออกปากกินวาน เป็นต้น

แรงงานที่มีผลตอบแทนเป็นเงินตรา เป็นการออกแรงทำงานเพื่อให้ผลงานออกมาในรูปเงินตรา แรงงานในลักษณะนี้เรียกว่า “แรงงานจ้าง” เช่น การรับจ้างทำสวน การรับจ้างทำนา การรับจ้างก่อสร้างอาคารบ้านเรือน การรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

แรงงานที่ได้รับผลตอบแทนเป็นสิ่งของหรือผลผลิตในเรือกสวนไร่นาที่คนลงแรงเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว เช่น ข้าว ผลไม้ พืชผัก เป็นต้น

1.2.2 ประเภทของแรงงาน สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะผลตอบแทนจากการใช้แรงงาน ดังที่ หนูรัก หมื่นศรี² ได้กล่าวถึงแรงงานประเภทต่างๆ บริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วงปี พ.ศ. 2439–2503 สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แรงงานไม่มีค่าจ้าง แรงงานจ้าง และแรงงานเกณฑ์

แรงงานไม่มีค่าจ้าง เป็นแรงงานที่มีการออกปาก ขอช่วย หรือช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ การซื้อของบริจาคการกุศล แรงงานฟรีเป็นการออกแรงให้โดยสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ จะทำได้ไม่ทำได้ แต่ส่วนใหญ่แรงงานฟรีก็ถูกบังคับทางอ้อมได้เช่นกัน เช่น คนในสังคมเขาบริจาคกัน หรือการร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ หากเราไม่บริจาคหรือไม่ไปร่วม

¹ เปลื้อง สวนแก้ว และหลง ชูสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 135 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขริ อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² หนูรัก หมื่นศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 426 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขริ อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2544

กิจกรรมคนก็จะนิทานว่าร้าย กลายเป็นคนเห็นแก่ตัวที่ไม่มีใครอยากคบค้าด้วยก็อาจเป็นไปได้แต่ถ้าเราเพิกเฉยเสียก็ไม่มีใครลงโทษเราได้

แรงงานจ้าง เป็นการทำงานโดยได้รับค่าจ้างที่เป็นตัวเงินหรือสิ่งของ เช่น การไปถางป่าขุดดินเพื่อแลกกับข้าวสาร เมื่อสร้างบ้านก็จะมีการช่วยเหลือกันจนเสร็จ แต่เมื่อคนอื่นมีงานอะไรที่ต้องใช้แรงงานก็ต้องช่วยกันทำจนเสร็จเช่นกัน เพราะในสมัยนั้นเงินหายากและผู้ที่เข้าไปอาศัยอยู่ยังมีการพึ่งพากันสูง จะอยู่โคตเคียวคนเดียวไม่ได้ แรงงานที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากคนไม่ค่อยมีเครื่องทุ่นแรงประเภทเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์เข้ามาใช้ ดังนั้นหากคนไหนที่เพื่อนบ้านไม่พอใจจะทำอะไรจึงลำบาก

แรงงานเกณฑ์ เป็นการออกแรงงานส่วนเกินเพิ่มขึ้นเกินกว่าที่ควรจะต้องออกเพื่อให้แก่คนอื่นเพราะถูกบังคับ แรงงานเกณฑ์เป็นแรงงานจำต้องทำไม่มีทางเลือกเลยได้ ดังที่ มัชเยว์แสง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2480 จะเห็นได้เป็นรูปธรรมในรูปแบบของภาษี เงินตราที่จ่ายแทนภาษี ผลผลิตจากที่ดินที่เช่าผู้อื่นทำ แรงงานทาส ทหารเกณฑ์และงานที่รัฐเกณฑ์ให้ทำเนื่องจากไม่มีเงินจ่ายภาษี และขาดใช้ความคิด ได้มีการเก็บภาษีบุคคลและต่อมาได้มีการเก็บภาษีท้องที่หากไม่จำก็ต้องถูกจับไปทำงานทดแทน เช่น ไปช่วยทำถนน ทำทางรถไฟ ทำสถานที่ราชการ เป็นต้น

1.2.3 การแบ่งงานกันทำ คือการแบ่งงานหรือแบ่งหน้าที่กันทำงาน เพราะคนเราจะทำทุกอย่างลำพังตนเองไม่ได้ การแบ่งแยกแรงงานเป็นกระบวนการที่สำคัญทางหลักการเศรษฐกิจในสังคมพื้นฐาน การแบ่งแยกแรงงานอย่างง่ายที่สุดและเป็นไปตามธรรมชาติที่สุด ดังที่ คำ อินทสระ² ได้กล่าวถึงการแบ่งแยกแรงงานสรุปได้ว่าชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ช่วง พ.ศ. 2439 - 2503 ส่วนใหญ่จะมีการแบ่งแยกงานกันทำซึ่งส่วนใหญ่จะทำตามหน้าที่ คือหน้าที่ผู้ชาย หน้าที่ผู้หญิง และหน้าที่เด็ก ผู้ชายหรือผู้เป็นพ่อจะมีหน้าที่รับผิดชอบทุกอย่างในครอบครัว เช่น เรื่องที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เป็นต้น ผู้หญิงหรือแม่มีหน้าดูแลบ้าน และความเป็นอยู่ของทุกคนภายในบ้าน ส่วนเด็กหรือลูกมีหน้าที่ช่วยเหลือ

¹ มัช เยว์แสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 8 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2543

² คำ อินทสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2544

พ่อแม่ เป็นต้น ซึ่งเข้ากับหลักการทางชีวภาพ คือการแบ่งงานกันตาม อายุ และเพศ การแบ่งแยกแรงงานในอดีตมีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับการหาอาหารและระดับการผลิตอาหาร

ระดับการหาอาหาร ผู้ที่เข้าไปอาศัยอยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วง พ.ศ. 2439 ดังที่ พร้อม ขอบธรรม¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ระยะแรกส่วนใหญ่ยังเป็นการหาอาหารแบบดั้งเดิม คือจะมีการหาของป่าและล่าสัตว์มาเป็นอาหาร การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ยังทำกันน้อย มีบ้างก็จะทำแบบไร้เลื้อนลอย มีการปลูกข้าวแต่พอกิน และเลี้ยงสัตว์เพื่อไว้ใช้งานหรือไว้กิน การหาอาหารจะหาจากที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพราะธรรมชาติยังมีความอุดมสมบูรณ์มาก สัตว์ป่า ปลา และผัก ผลไม้ยังมีมากมาย ส่วนใหญ่ผู้ชายมีหน้าที่หาอาหาร ล่าสัตว์ หาปลา และผลไม้ในป่าเพื่อไว้กินไม่ค่อยมีการขาย เพราะไม่มีตลาดรับซื้อหากมีมากก็จะมีแบ่งปันกันกินหรือนำไปแลกเปลี่ยนกับอาหารชนิดอื่น เช่น ข้าวสาร เกลือ เป็นต้น เด็กและคนชราจะไม่ค่อยเข้าป่าหาอาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นคนวัยหนุ่ม-สาว หรือพ่อ-แม่ ที่มีหน้าที่หาอาหาร เด็กมีหน้าที่ช่วยเลี้ยงน้อง ดูแลบ้าน ช่วยเหลืองานบ้าน เป็นต้น เด็กจะเริ่มเรียนรู้การแบ่งแยกหน้าที่ ส่วนการแบ่งแยกแรงงานตามเพศนั้นขึ้นอยู่กับพลังงาน เช่น ผู้ชายมีหน้าที่ล่าสัตว์ ปลูกที่อยู่อาศัย ผลิตเครื่องมือ เพราะเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานมาก ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการดูแลบ้าน เลี้ยงลูก เก็บผัก ปรุงอาหาร ผลิตเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

ระดับการผลิตอาหาร การแบ่งแยกแรงงานตามเพศของคนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ในช่วงปี พ.ศ. 2439–2503 เป็นไปในทำนองที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังที่ รัศมี แสงมณี และว่อง แสงมณี² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า งานบางอย่างผู้หญิงเรียนรู้และสามารถทำได้ เช่น การปรุงอาหาร การทอผ้า เป็นต้น ซึ่งผู้ชายต้องกินและใช้ผลงานนั้นแต่ทำไมไม่ทำ หรือไม่อยากทำ ส่วนผู้หญิงก็ไม่สามารถทำการผลิตได้ เช่น การล่าสัตว์ การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่างๆ การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องแบ่งหน้าที่กันทำ นอกจากการแบ่งแยกแรงงานแบบอายุ และเพศแล้ว ในอดีตยังมีการแบ่งหน้าที่ตามความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องการเข้าป่าล่าสัตว์ ผู้ชายมีหน้าที่เข้าป่าล่าสัตว์ ส่วนผู้หญิงอยู่บ้านก็ห้ามแต่งตัวแต่งหน้า

¹ พร้อม ขอบธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 112 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขริ อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² รัศมี แสงมณี และว่อง แสงมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขริ อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544

จนกว่าสามีจะกลับมาถึง เป็นต้น ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดเป็นชุมชนที่มีการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์ กินเป็นอาหารในช่วงแรกแต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงมาทำการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์มากขึ้นตามลำดับ เมื่อป่ามีน้อยลงจากการบุกรุกถางป่าเพื่อทำสวนยางพาราและสวนผลไม้มากขึ้นประมาณช่วงหลัง พ.ศ. 2480 ลักษณะการทำงานมักจะมีการช่วยเหลือโดยจะทำงานเป็นกลุ่มหรือในหมู่ญาติพี่น้อง การแบ่งงานมีที่มาจากการช่วยเหลือกัน ซึ่งต้องอาศัยแรงงานคนอย่างเดียว ดังนั้นแรงงานจึงมักถูกแบ่งตามค่านิยม เช่น ผู้ชายมีประสิทธิผลเร็วกว่ามากกว่าผู้หญิงในด้านการใช้แรงงาน เวลา จึงให้ผู้ชายทำงานที่หนักกว่าและใช้สมองมากกว่าผู้หญิง ส่วนผู้หญิงก็มีหน้าที่ดูแลบ้าน จัดเตรียมอาหารการกินตลอดถึงคอยดูแลความเป็นอยู่ของทุกคนภายในบ้าน

1.2.4 ความชำนาญเฉพาะอย่างของแรงงาน หมายถึง ความถนัด ความสามารถ ความชอบ และความสนใจในการทำงานแต่ละด้าน แต่ละอย่าง คนแต่ละคนมีความสนใจ และชอบทำอะไร ๆ ไม่เหมือนกัน และกิจกรรมในการดำรงชีพของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายก็มีมากมายหลายด้านเกินกว่าความสามารถของบุคคลเดียวจะทำได้ทุกด้าน ซึ่งในโลกสมัยใหม่ที่มีแนวคิดของมนุษย์ซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ยังมีกิจกรรมแตกแขนงซับซ้อนมากขึ้น คน ๆ เดียวจึงไม่สามารถรอบรู้ให้ละเอียดและเชี่ยวชาญไปได้หมดทุกด้าน เราอาจจะรู้ได้เพียงกว้าง ๆ แต่จะารู้ลึกซึ้งลงไปในแต่ละด้านคงเป็นไปได้ยาก คนเราจึงเลือกทำได้ลึกซึ้งหรือฝึกฝนให้รู้จริง ๆ ได้เพียงด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งก็ได้ แต่ต้องเป็นเรื่องที่ต่อเนื่องกัน เช่น นายพรานย่อมรู้เรื่องเกี่ยวกับการล่าสัตว์และเรื่องป่าได้ดี ส่วนชาวประมงย่อมจะรู้เรื่องการหาปลาและทะเลได้ดี เป็นต้น ลักษณะการทำงานจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ การแบ่งตามความถนัด ความแข็งแรง โดยอาศัยอายุเป็นหลัก ส่วนการแบ่งหน้าที่กันทำในสมัยนี้ แบ่งตามความเชี่ยวชาญ และความถนัดเป็นเกณฑ์ สาเหตุที่เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง เกิดมาจากคนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน มีความสามารถและสติปัญญาไม่เท่ากัน และมีความสนใจต่างกัน ดังที่ คล้อย โยธาพริก¹ ได้กล่าวถึงสรุปได้ว่า ความชำนาญเฉพาะอย่างของคนบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีหลายอย่างที่ต่างคนต่างมีความชำนาญ เช่น บางคนมีความชำนาญในการเดินป่าขึ้นเขา บางคนชำนาญในการล่าสัตว์ บางคนชำนาญในการเป็นหมอสามารถรักษาคนป่วยได้ บางคนมีความชำนาญในการปลูกต้นไม้ เป็นต้น

¹ คล้อย โยธาพริก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 398 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขริ อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

1.3 ทุน หมายถึง สิ่งของหรือทรัพย์สินที่ใช้เป็นปัจจัยในการผลิต สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ทุนประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่คนสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการผลิต และเงินทุน

1.3.1 ทุนประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่คนสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการผลิต ซึ่งในชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ สามารถจำแนกเป็น 4 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้ในการหาอาหาร ลำสัตว์ ปลุกพืช และเลี้ยงสัตว์ ดังที่ เอื้อน เรืองยิ่ง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการหาอาหาร เช่น ไม้สอย พะอง ไม้คานหาบ สากแหก จอบ เสียม มีด พร้า ขวาน เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ เช่น หอก แหวน หลาว ธนู ลูกดอก ขวาก กบดัก มีด ปืน เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการปลุกพืช เช่น จอบ เสียม คันไถ เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ เช่น เชือกล่าม คอกขัง เล้าไก่ ที่สำหรับใส่อาหารสัตว์ เป็นต้น

1.3.2 เงินทุน คือ เงินที่ใช้สำหรับเป็นทุนในการซื้อหาสิ่งของหรือเครื่องใช้ในการผลิตช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2503 ชาวบ้านในชุมชนเชิงเขาบรรทัดมีเงินทุนน้อยมาก ดังที่ ตั้ง ชัยลิก² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เนื่องจากชาวบ้านมีรายได้เป็นรายวันน้อยมากดังนั้นชาวบ้านจัดทำเครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นมาใช้เองเป็นส่วนมาก มีการใช้เงินเพื่อซื้อเครื่องมือเครื่องใช้จากการที่ไม่สามารถทำขึ้นได้เอง คือ การซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ที่ผลิตเองไม่ได้ เช่น มีด ขวาน พร้า จอบ เสียม เป็นต้น ส่วนเครื่องมือประเภทเครื่องทุ่นแรงที่ใช้เครื่องจักร เครื่องยนต์แบบปัจจุบันแทบจะไม่มีเลย

ระบบเงินทุน สิ้นเชื่อ และดอกเบี้ย ในช่วง พ.ศ. 2439 - 2503 ดังที่ ปิ่น พลเพชร³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีระบบเงินทุนและสิ้นเชื่อ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อชาวบ้านจะเก็บเงินส่วนหนึ่งที่ได้เงินมาจากการขายผลผลิตที่ได้จากป่า เช่น การขายน้ำผึ้ง น้ำมันยาง หวาย เป็นต้น เพื่อเป็นทุนซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ในการหาของป่า ลำสัตว์ ปลุกพืชและเลี้ยงสัตว์ เช่น มีด ปืน จอบ เสียม พันธุ์ข้าว พันธุ์

¹ เอื้อน เรืองยิ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 400 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² ตั้ง ชัยลิก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

³ ปิ่น พลเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 147 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544

เป็นต้น นอกจากนั้นที่มาของเงินทุนได้จากการกู้ยืม และการขอเงินในหมู่ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง ในกรณีการกู้ยืมนั้นมีลักษณะการกู้แบบเดียวกับในปัจจุบัน คือ มีการจ่ายดอกเบี้ยแต่เป็นไปในรูปของสิ่งของ เช่น ยืมข้าวเปลือกจำนวน 5 ถัง ต้องคืน 6–8 ถัง ในปีต่อไป เป็นต้น โดยไม่มีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร หากในหมู่เครือญาติอาจจะมีการช่วยเหลือให้กู้ยืมกันในรูปแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

1.4 ผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่คิดวางแผนและตัดสินใจ รวมทั้งการเลือกใช้ปัจจัยการผลิตอื่นๆ มาใช้ในการผลิตสิ่งของต่างๆ ซึ่งเรียกว่า “การจัดการ” ในกรณีผู้ประกอบการของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ตกทอดสืบต่อกันมา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ ผู้จัดการเกี่ยวกับการเก็บของป่า ผู้จัดการเกี่ยวกับการล่าสัตว์ ผู้จัดการเกี่ยวกับการปลูกพืช ผู้จัดการเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์

1.4.1 ผู้จัดการเกี่ยวกับการเก็บของป่า การเก็บหาอาหารนับได้ว่าเป็นรูปแบบแรกของการผลิตเพื่อยังชีพ เพราะรูปแบบการผลิตประเภทนี้อยู่บนพื้นฐานของการเก็บอาหารจากธรรมชาติ เช่น ผัก ผลไม้ รากไม้ อาหารต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ดังที่ แชน กงช่วย¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว ชาวบ้านที่เข้าไปอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ในระยะแรกยังไม่มีการผลิตแบบเกษตรกรรม ยังคงหาของป่าและล่าสัตว์เป็นอาหาร มีบ้านเรือนที่อาศัยกันเป็นชุมชนไม่กี่ชุมชน ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ชุมชนต่างๆ ยังสามารถดำรงรักษารูปแบบของวิถีการผลิต การดำรงชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีนิยมดั้งเดิมของตนเองไว้ได้พอสมควร จากการศึกษาทำความเข้าใจ สังคมแบบเก็บอาหารบริเวณเชิงเขาบรรทัดซึ่งสามารถช่วยให้เข้าใจแง่มุมต่าง ๆ ของคนในสมัยนั้น รวมทั้งสภาพแวดล้อมบางแห่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารและทรัพยากรนานาชนิด หากเปรียบเทียบกับสังคมแบบเก็บหาอาหารในช่วงปี พ.ศ. 2500 ข้อมูลความเป็นจริงสภาพความเป็นอยู่ อาจแตกต่างไปจากวิถีชีวิตและพฤติกรรมของชาวบ้านในสมัยนั้น ซึ่งอาจอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์แตกต่างกัน สังคมแบบเก็บอาหารในปัจจุบันไม่ได้เป็นแบบเมื่อก่อน ซึ่งความจริงแล้ววิธีการจัดการเกี่ยวกับการหาอาหารย่อมมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลง

¹ แชน กงช่วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 188 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

อยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับการจัดการอื่น ๆ ซึ่งการปรับตัวของชาวบ้านบริเวณนี้อาจมีลักษณะพัฒนาการแตกต่างไปจากพื้นที่บริเวณอื่น ๆ เพราะยังคงอาศัยธรรมชาติในการหาเลี้ยงชีพและการเปลี่ยนแปลงทางเกษตรกรรมแผนใหม่ การหาของป่าชาวบ้านจะแบ่งกันหาระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ผู้หญิงจะหาอาหารในบริเวณใกล้บ้านและไม่มีความยากลำบากในการหามากนัก เช่น ผัก ผลไม้ เป็นต้น เพื่อนำมาเป็นอาหารในครัวเรือน ผู้ชายจะหาอาหารที่อยู่ไกลและมีความยากลำบากกว่า เช่น ต้องปีนขึ้นไปเก็บบนที่สูง หรือต้องเข้าไปหาในป่าที่อยู่ไกลที่พื้เป็นต้น ซึ่งสามารถหาได้ในจำนวนที่มากเพื่อนำไปแจกจ่ายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่น

1.4.2 ผู้จัดการเกี่ยวกับการล่าสัตว์ การล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ช่วง พ.ศ. 2439 - 2503 ดังที่ พ่วง กรณีย์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในสมัยนั้นมีสัตว์ป่ามากมาย หากจะหาไม่ต้องเข้าป่าลึกก็สามารถหาได้ มีทั้งสัตว์ใหญ่และสัตว์เล็ก เช่น หมูป่า สมเสร็จ กวาง กระซัง กระรอก ไก่ป่า ปลา เป็นต้น เครื่องมือช่วยในการล่า เช่น กระบอง หอก ลูกดอก ธนู กับดัก ดาข่าย โป๊ะ เบ็ด ขวาน มีด เป็นต้น นอกจากนี้อาจใช้สุนัขช่วยในการล่าสัตว์ด้วย วิธีการล่า ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่จะชักชวนกันไปหลาย ๆ คน มีการวางแผนในการไล่ต้อนให้สัตว์เข้าที่ลับขนหรือเหนี่ยวแล้วจึงจู่โจมเข้าไปจับ หรือใช้วิธีวางกับดักหรือวางยาเบื่อ ก่อนจะมีการล่าสัตว์ชาวบ้านจะมีการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกครั้ง เพื่อช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ การล่าสัตว์จะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ จะอยู่ที่บ้าน

1.4.3 ผู้จัดการเกี่ยวกับการปลูกพืช เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการหาอาหารมาเป็นการปลูกพืช เมื่ออยู่เป็นชุมชน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ความต้องการอาหารสิ่งของเครื่องใช้มากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการเพาะปลูกเพื่อให้ได้อาหารมากเพียงพอ รวมทั้งเพื่อการแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่จำเป็นที่ผลิตเองไม่ได้ จึงต้องดำเนินการเพาะปลูกพืช โดยแต่ละครัวเรือนตัดสินใจในการทำไร่ ทำนา โดยใช้แรงงานในครัวเรือน หรือการร่วมมือกันเป็นชุมชน ดังที่ ต้วน ชูจิต² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การจัดการเกี่ยวกับการปลูกพืชบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในสมัยนั้น ได้มีการพัฒนามาโดยลำดับนับตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. 2439 ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพในการหาของป่าเป็นอาชีพหลัก ได้เปลี่ยนมาทำไร่ปลูกข้าว

¹ พ่วง กรณีย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 357 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² ต้วน ชูจิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

และพืชผักต่าง ๆ บ้างแต่ก็ทำแบบไร้เลือนลอย การจัดการเกี่ยวกับการปลูกยังไม่ชัดเจน ต่อมาเมื่อประมาณช่วง พ.ศ. 2460 เริ่มมีรถไฟมีการขนส่งสินค้า ชาวบ้านเริ่มปลูกพืชเพื่อนำไปขายเป็นรายได้ให้กับครอบครัวมากขึ้น มีการทำนา ทำสวน ทำไร่ ทั่วไปแต่ไม่มากนักและยังปลูกพืชแบบผสมผสานเป็นพันธุ์พื้นเมือง ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2484 ได้เริ่มมีการทำสวนยางพาราและปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นมากขึ้น มีชาวบ้านจากภายนอกพื้นที่เข้าไปจับจองพื้นที่โค่นถางป่า เพื่อทำสวนทำไร่ มีการจัดการเกี่ยวกับการปลูกอย่างมีระบบมากขึ้น

1.4.4 ผู้จัดการเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการล่าสัตว์มาเป็นการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เป็นการประกอบกิจการของครัวเรือนโดยสามีและภรรยาเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันในการประกอบการ ดังที่ เพ็ญ ชุนเอียด¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านในสมัยนั้นสามารถแบ่งการเลี้ยงสัตว์ได้เป็น 3 ประเภท คือ สัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งาน เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า เป็นต้น สัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภค เช่น หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์นั้นจะแตกต่างกับการล่าสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่จะทำความเข้าใจกับการปลูกพืช เริ่มแรกเป็นการจับสัตว์มาเลี้ยงแล้วขยายพันธุ์ให้มีจำนวนมากขึ้น แต่การล่าสัตว์เป็นการเดินทางไปหาสัตว์ในธรรมชาติ ตามป่า เขา ตามแต่จะพบได้ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สืบทอดกันมา ลักษณะการเลี้ยงสัตว์โดยทั่วไป ดังที่ คลาย มณีพันธุ์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงจะมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อขายบ้าง การเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพและมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ เป็นการเลี้ยงสัตว์รวมกับการเพาะปลูก สัตว์ที่เลี้ยงโดยทั่วไปตามบริเวณเชิงเขาบรรทัดใน จังหวัดพัทลุงมักจะเป็นสัตว์ที่นำมาใช้แรงงานในการเพาะปลูกเป็นส่วนใหญ่ เช่น เลี้ยงวัว ควาย ในพื้นที่ทำนา ส่วนการเลี้ยงสัตว์โดยตรงเป็นการเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารและเลี้ยงเพื่อใช้งาน เป็นการเลี้ยงแบบอาชีพ สมัยแรกๆ เป็นการเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคในครอบครัว และแบ่งปันกันระหว่างเครือญาติ ส่วนการเลี้ยงเพื่อขายเป็นการเลี้ยงแบบอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 ผู้ที่เลี้ยงสัตว์โดยตรงเลี้ยงเป็นจำนวนมาก และไม่ได้ประกอบอาชีพอย่างอื่นเลยจะมีหน้าที่ให้อาหารและดูแลสัตว์ทำนุตนเอง แต่ในสมัยก่อนเลี้ยงตามวิถีธรรมชาติ มีการลองผิดลองถูกจนได้วิธีการเลี้ยงที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

¹ เพ็ญ ชุนเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงระหวัด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² คลาย มณีพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงระหวัด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

1.2 ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิต ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ โครงสร้างพื้นฐาน การเมืองการปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม และภาวะเศรษฐกิจ

1.2.1 โครงสร้างพื้นฐาน ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะของชุมชนที่อยู่ห่างกัน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในการแลกเปลี่ยนผลผลิต ดังที่ เจิม นวลเปียน¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ถนนหนทางไม่สะดวกชาวบ้านจะมีการเดินเท้าไปตามทางพลีในการแลกเปลี่ยนผลผลิต ซึ่งแต่ละชุมชนจะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดที่อยู่ใกล้ชุมชน เช่น ชุมชนป่าพะยอม ชุมชนศรีบรรพต จะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดควนขนุน ตลาดปากคลอง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และที่ตลาดห้วยยอด จังหวัดตรัง ชุมชนกงหรา ชุมชนศรีนครินทร์ จะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดสี่กั๊ก จังหวัดพัทลุง และที่ตลาดห้วยยอด จังหวัดตรัง และชุมชนตะโหมด ชุมชนป่าบอน จะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดบางแก้ว ตลาดหารเทา จังหวัดพัทลุง และตลาดท่าชะมวง จังหวัดสงขลา การเดินทางไปแลกเปลี่ยนสินค้าในแต่ละครั้ง ชาวบ้านต้องใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 2 วัน การขนส่งผลผลิต ผู้ชายจะใช้วิธีหาบ ผู้หญิงจะใช้วิธีเท็น จึงมีผลต่อการนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยน เพราะในแต่ละครั้งชาวบ้านไม่สามารถนำผลผลิตจำนวนมากได้ และต้องใช้เวลาในการเดินทางมาก จึงมีผลกระทบต่อการผลิตเป็นอย่างมาก ส่วนการสัญจรทางน้ำ ชาวบ้านจะใช้ไม้ซุง หรือไม้ไผ่ผูกทำเป็นแพ เพื่อบรรทุกผลผลิต เช่น หวาย น้ำมันยาง ผลไม้ เป็นต้น แล้วต้องลงมาตามลำคลอง จะขายทั้งผลผลิตและแพที่นำมาด้วย นอกจากนี้ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดยังมีการสร้างระบบชลประทาน โดยการท่อน้ำจากลำคลองเพื่อใช้ในการปลูกพืช จะเห็นได้ว่าโครงสร้างพื้นฐานเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด ในจังหวัดพัทลุง

1.2.2 การเมืองการปกครอง เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการผลิตของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ดังที่ สมเสริม ชูรักษ์² ได้กล่าวถึงประวัติการปกครองของจังหวัดพัทลุง สรุปได้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2439 สมัยรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปการปกครองได้ส่งผลต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชาวบ้านบริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัดเช่นกัน โดยเฉพาะ

¹ เจิม นวลเปียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² สมเสริม ชูรักษ์. ท้องถิ่นของเรา 1 (จังหวัดพัทลุง). 2539. หน้า 41 – 45.

การตั้งเมืองและแบ่งเขตการปกครอง ซึ่งเมืองพัทลุงได้แบ่งเขตการปกครองเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอกกลางเมือง (อำเภอเมืองพัทลุง) อำเภออุดร (อำเภอควนขนุน) อำเภอทักษิณ (อำเภอปากพะยูน) เมืองพัทลุงขึ้นกับมณฑลนครศรีธรรมราช โปรดเกล้าฯ ให้พระยายมราช (ปัน สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล และรัฐบาลได้ส่งผู้ว่าราชการจังหวัดมาปกครองเมืองพัทลุงแทนเจ้าเมืองเดิม ลดตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัด ให้สร้างอาคารที่ทำการเมืองพัทลุงขึ้นแทนวังเจ้าเมืองที่เคยใช้เป็นสถานที่ว่าราชการ ในระบบมณฑลเทศาภิบาลได้มีการแต่งตั้งผู้ว่าราชการจากสกุลเจ้าเมืองเดิมก่อนเพื่อเป็นการถนอมน้ำใจ คือพระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร) จนถึง พ.ศ. 2452 มีมาตรการเด็ดขาดโปรดเกล้าฯ ให้มีผู้ว่าราชการมาจากเมืองอื่น ๆ ซึ่งเคยเป็นเจ้าเมืองในหัวเมืองปักษ์ใต้โดยส่วนใหญ่ ซึ่งผู้ว่าราชการในระยะนี้ต้องเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เฉลี่ยแล้วดำรงตำแหน่งได้ 1-2 ปีเท่านั้น เนื่องจากมีปัญหาต่างๆ ขึ้น โดยเฉพาะปัญหาโจรผู้ร้ายเกิดขึ้นอย่างรุนแรงใน พ.ศ. 2452 รัชกาลที่ 6 ขณะทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชได้เสด็จประพาสเมืองพัทลุง พระกาญจนดิษฐ์ดี (อวบ ณ ถลาง) ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงต้องถูกปลดจากตำแหน่งเนื่องจากระงับโจรผู้ร้ายที่กำเริบอย่างหนักไว้ไม่อยู่ จนถึงสมัยพระคณาภัยสุนทร (สา สุวรรณสาร) เป็นผู้ว่าราชการมีขุนโจรที่สำคัญ อาทิ นายรุ่ง ดอนทราย เป็นหัวหน้าได้รับฉายาว่า ขุนพัฒน์ หรือขุนพัทลุง นายคำหั่วแพร (เจ้าฟ้าเขียว) ขุนอัสถกคต เป็นรองหัวหน้า ทางมณฑลนครศรีธรรมราชได้ส่งนายพันตำรวจโทพระวิชัยประชาบาล (บุญโกย เอโกบล) มาปราบปรามจึงสงบลงระยะหนึ่ง พ.ศ. 2467 สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์อุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ได้ขอพระบรมราชานุญาตรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองพัทลุงมาอยู่ที่บ้านคูหาสวรรค์ เพื่อแก้ปัญหาโจรผู้ร้ายและเพื่อสะดวกในการคมนาคมทางรถไฟ บ้านเมืองสงบมาจนถึงรัชกาลที่ 7 เกิดมีโจรผู้ร้ายขึ้นอีก ว่าที่ร้อยตรีบุตร พันธรัญได้วางแผนปราบปรามจนราบคาบ และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนพันธรักษ์ราชเดช” (พ.ศ. 2478)

ใน พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบการปกครองประชาธิปไตย จังหวัดพัทลุงมีผู้แทนราษฎรได้ 1 คน ซึ่งในระยะแรกๆ ประชาชนชาวพัทลุงมีความสนใจในการปกครองระบบใหม่นี้มาก พิจารณาได้จากการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังที่ จำ เที่ยวนิล¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ได้มีการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในจังหวัดพัทลุง ในระยะแรกแสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวจังหวัดพัทลุง

¹ จำ เที่ยวนิล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 178 หมู่ที่ 6 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ยังสนับสนุนบุคคลในเชื้อสายเจ้าเมืองพัทลุงเดิม คือได้เลือก ร.ต. ถัด รัตนพันธุ์ ซึ่งมีเชื้อสายสกุล ณ พัทลุง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรก และประชาชนชาวจังหวัดพัทลุงมีความสนใจในการปกครองในระบบนี้มาก จากผลการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีจำนวนร้อยละเป็นอันดับ 1 และอันดับแรกๆ ของประเทศหลายสมัย แต่ระบอบการปกครองประชาธิปไตยของไทยมีปัญหาเรื่อยมา เป็นเหตุให้เกิดลัทธิคอมมิวนิสต์เข้าแทรกแซงขึ้นทั่วประเทศ และมีผลต่อจังหวัดพัทลุงอย่างรุนแรง ทำให้การพัฒนาบ้านเมืองต้องหยุดชะงักไประยะหนึ่ง ทำให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดประสบกับปัญหามากมายในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ดังที่ ขงยุทธ ชูแว่น¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครองตลอดถึงเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะวิธีการผลิตแบบเดิม คือ วิธีการปลูก การล่า การหา การเลี้ยง และการทำไร่เลื่อนลอยยังดำเนินอยู่อย่างเหนียวแน่น จึงเป็นสิ่งที่สวนทางกับนโยบายของรัฐ การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน ชุมชนในด้านต่างๆ มีสาเหตุต่อเนื่องมาจากปัญหาทางด้านการเมืองมาโดยตามลำดับ จนถึงสมัยที่มีพรรคคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งขบวนการนี้ได้แทรกซึมเผยแพร่อุดมการณ์ไปทั่วประเทศ สำหรับพื้นที่ในภาคใต้้นกองกำลังพรรคได้อาศัยพื้นที่ป่าทึบของเทือกเขาบรรทัดธรรมชาติเป็นฐานที่มั่นสำคัญ ดังนั้นหมู่บ้านในเขตเชิงเขาดังกล่าวตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง สงขลา และสตูล จึงเป็นเป้าหมายในการแทรกซึมเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ ด้วยเหตุนี้หมู่บ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงจึงอยู่ในเขตการปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา จนรัฐบาลต้องส่งกำลังปราบปรามอย่างต่อเนื่องและเข้มข้นขึ้น มีการเสริมกำลังรบด้วยปืนใหญ่ เครื่องบินและกองทหารรับจ้าง การยิงปืนใหญ่และทิ้งระเบิดฐานที่มั่นของคอมมิวนิสต์บนภูเขา เป็นเรื่องยากและซับซ้อนในการกำหนดเป้าหมายการโจมตีที่แน่นอน การรุกรบของรัฐบาลจึงเป็นเพียงผลักดันให้ฝ่ายตรงข้ามถอยร่นเพื่อไปตั้งฐานที่มั่นแห่งใหม่ในเขตป่าเขาที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ดังที่ ไสว อินทร์ปาน² ได้กล่าวถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกราไก และชาวบ้านในชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้สรุปได้ว่า เพราะพวกราไกไม่เข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่รู้ข่าวสารในการติดต่อ ไม่รู้จักวิถีการหลบหลีกอันตรายจากอาวุธสงครามดังกล่าว จึงทำให้ต้องเสียชีวิตลงไปเป็นอันมาก ส่วนที่

¹ ขงยุทธ ชูแว่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนตะโหนด ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2543

² ไสว อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 5 ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

เหล็กรอดชีวิตอยู่ก็พากันขึ้นตระหนกหนีเตลิดเข้าป่าไปในเขตจังหวัดสตูล ตรัง และสงขลา สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านบริเวณเชิงเขาก็ได้รับผลกระทบจากการปราบปรามผู้ก่อการร้ายเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากการที่ราษฎรในบางหมู่บ้านต้องอพยพ ละทิ้งหมู่บ้านเข้าไปอาศัยอยู่ในกองทหารที่มาตั้งค่ายอยู่นานเป็นแรมเดือน บรรดาผู้ชายต้องเข้ารับการฝึกฝนการใช้อาวุธจากทหารในค่าย แล้วออกลาดตระเวนในเขตหมู่บ้าน ต้องอาศัยเสบียงอาหารในค่ายทหารพอประทังชีวิตให้อยู่รอดได้ ซึ่งไม่สะดวกสบายเหมือนอยู่ที่บ้าน และส่งผลกระทบต่อการผลิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก

1.2.3 การคมนาคมสื่อสาร การเดินทางติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณเชิงเขาบรรทัดและกับตัวเมืองพัทลุงเมื่อมีความจำเป็น เช่น การเดินทางติดต่อค้าขายหรือหาซื้อสิ่งของที่จำเป็น การติดต่อราชการหรือทางราชการจะเข้าไปเยี่ยมเยียนชุมชน การติดต่อสัมพันธ์กับญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เป็นต้น ดังที่ แคล้ว ปานแก้ว¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในช่วง พ.ศ. 2439–2503 ยังเป็นลักษณะการคมนาคมที่ต้องเดินทางด้วยเท้า หากมีสิ่งของก็ต้องหาหรือแบก สำหรับการเดินทางติดต่อระหว่างชุมชนต่าง ๆ กับเมืองพัทลุง เพื่อนำผลผลิตจากป่าที่หาได้ เช่น ผลไม้ น้ำผึ้ง สมุนไพร เป็นต้น นำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ หรือการติดต่อธุระอื่น ๆ ในการเดินทางจะเดินไปตามเส้นทางเล็ก ๆ ผ่านป่า เขา ลำธาร เป็นเส้นทางเดินเรียกว่า “ทางพลี” ซึ่งมีอันตรายมากชาวบ้านจึงมักจะเดินไปกันเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 4–5 คน หลังจากแลกเปลี่ยนผลผลิตของตนกับสิ่งที่ต้องการและสิ่งของที่จำเป็นในครอบครัวแล้ว ก็จะเดินทางกลับเนื่องจากระยะทางห่างไกลและยากลำบากชาวบ้านจึงไม่อาจเดินทางไปมาได้ภายในเวลาหนึ่งวัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพักแรมระหว่างทางโดยการอาศัยเพื่อนฝูงที่สนิทสนมกันนอนพักค้างคืนพอรุ่งเช้าจึงเดินทาง เนื่องจากชาวบ้านต้องอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการทำมาหากิน ดังนั้นหากปีใดธรรมชาติแปรปรวน ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลทำให้พื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยและพืชผลไม้ไม่สมบูรณ์ ภาวะการขาดแคลนอาหารจึงเกิดขึ้น ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องเดินทางไปพึ่งพาหมู่บ้านไกล ๆ เช่น เมืองพัทลุง เขาชัยสน เป็นต้น การเดินทางไปหมู่บ้านต่าง ๆ มักจะไปตามลำคลองโดยการไ้เรือหรือล่องแพไปตามแม่น้ำ พร้อมกับนำผลผลิต เช่น กล้วย ทุเรียน สะตอ น้ำผึ้ง และของป่าอื่น ๆ เพื่อเอาไปแลกเปลี่ยนกับข้าวสาร ปลาเกลือ เป็นต้น การเดินทางไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ห่างไกล

¹ แคล้ว ปานแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 5 ตำบลพริ้ว อำเภอบาเจาะ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ต้องนอนพักค้างคืน ทำให้ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านมีความสนิทสนมกันมากขึ้น จนเกิดประเพณีการ “เป็นเกลอ” ขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างยิ่งจนเป็นที่นิยมกระทำสืบต่อมาจนถึงรุ่นลูกหลาน และบางครั้งก็มีการแต่งงานกันระหว่างสมาชิกในชุมชนต่างๆ สมนึก เพชรสังข์¹ ได้กล่าวถึงการคมนาคมสรุปได้ว่า การคมนาคมระหว่างชุมชน - ตัวเมืองไม่สะดวก ไม่มีถนนที่ใช้เป็นเส้นทางในการเดินทาง จากสาเหตุการคมนาคมติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนเชิงเขาบรรทัดกับตัวเมืองไม่ค่อยสะดวก จึงทำให้อำนาจรัฐไม่อาจเข้าไปควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึงด้วยเหตุนี้หมู่บ้านจึงมีความสัมพันธ์กับตัวเมืองค่อนข้างน้อยมาก ลักษณะสังคมต้องพึ่งพาผู้นำในกลุ่มนอกจากนี้ชาวบ้านมีความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์และอำนาจเร้นลับ เช่น เมื่อเป็นไข้ป่า (ไข้มาลาเรีย) ชาวบ้านมักเชื่อว่าถูกผีเข้า หรือถูกกระทำจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านมีความผูกพันกับธรรมชาติที่เป็นป่าเขา ซึ่งได้เอื้อต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในบริเวณนี้ตลอดมา ก่อนจะมีการโค่นถางป่าหรือตัดต้นไม้ก็ต้องมีการเซ่นไหว้ บวงสรวง เพื่อขอมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือรุกขเทวดาที่ปกปักรักษา ซึ่งลักษณะของวิถีชีวิตการผลิตและวิถีชีวิตเช่นนี้ได้ดำเนินมาช้านาน ในอดีตลำคลองที่เป็นเส้นทางสัญจรที่มีต้นน้ำจากเทือกเขาบรรทัดไหลผ่านพื้นที่ต่างๆ เช่น คลองป่าพะยอม เกิดจากเขาหินกลิ้ง เขตอำเภอป่าพะยอม ไหลผ่านพื้นที่ที่ราบลุ่มรอบทะเลน้อยลงสู่พรุควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช คลองปากประ เกิดคลองต่างๆ ที่ไหลมาจากเทือกเขาบรรทัดมารวมกันที่บ้านปากประ คลองนาท่อม เกิดจากโดนเขาคราม โดนลำใน โดนนาว ไหลลงสู่ทะเลสาบที่คลองลำป่า คลองห่านโพธิ์ เกิดจากโดนไพรวัลย์ ไหลลงสู่ทะเลสาบที่คลองบางแก้ว คลองป่าบอน เกิดจากโดนแม่แดง ไหลลงสู่ทะเลสาบที่บ้านคลองเกิด อำเภอปากพะยูน คลองพรุห้อย เกิดจากโดนสามชั้น ไหลลงสู่ทะเลสาบที่คลองหลวง อำเภอปากพะยูน เป็นต้น ต่อมาเมื่อประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจที่ทำให้การคมนาคมสื่อสารสะดวก รวดเร็วขึ้น ได้มีการสร้างถนนหนทางติดต่อจากตัวเมืองพัทลุงไปชุมชนต่างๆ เช่น พัทลุง-ตรัง พัทลุง-ป่าพะยอม พัทลุง-ป่าบอน เป็นต้น และนำความเจริญสู่พื้นที่บริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัด ทำให้การผลิตของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กล่าวคือการผลิตเพื่อขายได้ขยายตัวแทนการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างเมื่อก่อน

¹ สมนึก เพชรสังข์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมูวิกกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

1.2.4 สังคมและวัฒนธรรม ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ดังที่ เปี้ยน แยมรัตน์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ในบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ซึ่งมีการสร้างวัดและมัสยิดหลายแห่งมานาน วัดที่เก่าแก่ เช่น วัดเขว่งส์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลงหรา จากซากฐานพระพุทธรูปหินทรายแดง มีอายุอย่างน้อยตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีหลักฐานจากเศษถ้วยชามสังคโลกและอิฐที่มีอายุในสมัยเดียวกันกับฐานพระพุทธรูปวัดตะโหมด ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด วัดกงหราเก่า ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา วัดถ้ำเขาปู่ ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต นอกจากนี้ยังมีสถานที่ที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่ถือว่าเก่าแก่ เช่น ที่ฝังศพโต๊ะหมุด ตั้งอยู่ที่ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด ที่ฝังศพมะระโหม หรือทวดโหม ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 5 ตำบลชะรัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ดังที่ พิน สมศรี² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ทวดโหมเป็นเจ้าเมืองชะรัด ได้เข้าไปอยู่ที่กรุงสุโขทัยและรับอาสาปราบศึกจนได้รับความดีความชอบได้รับราชการอยู่ในเมืองหลวง ต่อมาถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏจึงหนีกลับเมืองชะรัดและถึงแก่กรรมที่เมืองนี้ ปัจจุบันสถานที่ฝังศพเหลือแต่เนินดินมีลักษณะกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เมตร ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของชาวอิสลามในพื้นที่นี้ จากหลักฐานดังกล่าวเชื่อกันว่าชุมชนดังกล่าวมีมาแล้วตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้หนังสือเจ้าคุณยมราช มีถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้กล่าวถึงบ้านชะรัดสรุปได้ว่า ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองชะรัดนี้ขึ้นกับเมืองพัทลุง ใน พ.ศ. 2382 เมื่อทางฝ่ายไทยสามารถปราบกบฏเมืองไทรบุรี ได้ก็ได้ส่งแขก (ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม) ชาวไทรบุรีบางส่วนมาไว้ที่เมืองชะรัดซึ่งเป็นบรรพบุรุษของอิสลามในบริเวณนี้ ต่อมาชุมชนได้ขยายตัวขึ้นเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นผู้คนได้ออกไปหาที่ทำกินใหม่ ดังนั้นหมู่บ้านใหม่ๆ จึงเกิดขึ้น และในที่สุดก็กระจายไปตามบริเวณเชิงเขาบรรทัด จนกลายเป็นชุมชนในปัจจุบัน สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในสมัยก่อน ดังที่ วิรัตน์ ส่งแสง³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีผู้น้อยไม่กี่ชุมชน ชาวบ้านจะสร้างที่อยู่อาศัยใกล้ๆ กันเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ประมาณกลุ่มละ 5 – 10

¹ เปี้ยน แยมรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² พิน สมศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 9 ตำบลลำสินธุ์ ถึงอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2543

³ วิรัตน์ ส่งแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 197 หมู่ที่ 7 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ครัวเรือน ระยะทางแต่ละชุมชนห่างกันประมาณ 5–10 กิโลเมตร เช่น ชุมชนบ้านป่าพะยอม ชุมชนบ้านคลองใหญ่ ชุมชนบ้านลานข่อย ชุมชนบ้านหน้าป่า ชุมชนบ้านตะพาน ชุมชนบ้านเขาปู่ ชุมชนบ้านเขาป่าเหว ชุมชนบ้านกงหรา ชุมชนบ้านชะรัด ชุมชนบ้านตะโหมค ชุมชนบ้านเหมืองตะกั่ว เป็นต้น ส่วนใหญ่ชุมชนแต่ละชุมชนจะนับถือศาสนาเหมือนกัน กล่าวคือถ้านับถือศาสนาพุทธก็จะเป็นชาวพุทธทั้งชุมชน และชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะเป็นอิสลามทั้งชุมชนเช่นกัน ซึ่งหมู่บ้านที่นับถือศาสนาต่างกันจะไม่ค่อยติดต่อดังสัมพันธ์กันมากนัก ชุมชนที่ชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลาม ก็จะติดต่อดังสัมพันธ์กับชุมชนที่นับถืออิสลามด้วยกัน ส่วนชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธก็จะติดต่อกับชุมชนชาวพุทธด้วยกัน สาเหตุการแบ่งแยกดังกล่าว ก็คงสืบเนื่องมาจากศาสนาและประเพณีที่แตกต่างกัน ประกอบกับหมู่บ้านยังเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตัวเองได้ จึงไม่ค่อยมีความจำเป็นที่จะต้องติดต่อกันและกัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้คนก็ยังรักสามัคคีกันในชุมชนนั้น ๆ สามารถสื่อสารติดต่อกันได้ดีเพราะประชาชนทั้งสองกลุ่มวัฒนธรรมนี้ต่างพูดภาษาถิ่นได้เหมือนกัน มีลักษณะความเป็นอยู่ การทำมาหากิน และการดำรงชีวิตที่คล้ายกันจึงไม่มีอุปสรรคเกี่ยวกับศาสนาที่มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง และมีอยู่บ่อยครั้งที่มีการแต่งงานระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม ซึ่งการแต่งงานข้ามศาสนาเช่นนี้ทำให้ชุมชนต่างวัฒนธรรมที่มีความเชื่อต่างกัน ได้มีความเข้าใจกันมากขึ้นในเวลาต่อมา ไม่ปรากฏว่ามีปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคมและวัฒนธรรม ดังที่ จิตร เกื้อหนู¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะมีลักษณะของครอบครัวเริ่มต้นจากการสมรสของหญิง-ชาย การสมรสถือว่าการที่ชายหญิงแสดงตนให้สังคมได้รับรู้ว่าบุคคลทั้งสองจะอยู่ร่วมกัน โดยปฏิบัติตามวิธีการของกฎหมายและขนบธรรมเนียม ประเพณี และโดยผลแห่งการนี้ทั้งสองฝ่ายย่อมเกิดสิทธิและหน้าที่ต่อกันและกัน ในการเลือกคู่ อาจจะมีเหมาะสมที่ฝ่ายชายและหญิงมีความโน้มเอียงที่จะรักใคร่กัน โดยที่มีความคล้ายกับตนในด้านบุคลิก ทัศนคติ รสนิยม สติปัญญา การศึกษา เชื้อชาติ อาชีพ และศาสนา หรือการที่ชายและหญิงอาจรักใคร่กันโดยไม่มี ความคล้ายคลึงกันเลยก็ได้ ข้อห้ามในการสมรส ในอดีตปรากฏว่า มีข้อห้ามบางประการเกี่ยวกับการสมรส ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสายโลหิต เช่น พี่กับน้อง ญาติพี่น้องที่มีความใกล้ชิดกัน เป็นต้น อายุของชายหญิงที่แตกต่างกันมาก ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้น และข้อห้ามเกี่ยวกับวงศ์วานญาติ เป็นต้น ระบบครอบครัว

¹ จิตร เกื้อหนู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 195 หมู่ที่ 6 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ถือเป็นรากฐานที่สำคัญของสถาบันทั้งหลาย และเป็นหน่วยผลิตที่สำคัญต่อชุมชนและสังคม เมื่อมีการสมรสหรือแต่งงานระหว่างหนุ่มสาว พ่อ-แม่จะแบ่งพื้นที่สำหรับสร้างบ้านเรือนและเป็นที่ทำกินโดยให้แยกออกไปเป็นส่วนตัว พร้อมกับมอบสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นในการก่อตั้งครอบครัวใหม่ เช่น ถ้วยชาม หม้อข้าวหม้อแกง เครื่องใช้ที่จำเป็น เป็นต้น แต่มีบางครอบครัวที่แต่งงานแล้วยังต้องอยู่ร่วมกับพ่อแม่ฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายก็ได้ เนื่องจากเหตุผลต้องอยู่ดูแลพ่อแม่ ช่วยทำงาน หรือคอยรับเป็นผู้สืบทอดทรัพย์สินสมบัติพ่อแม่ต่อไป

1.2.5 ภาวะเศรษฐกิจ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2503 มีลักษณะเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง ดังที่ สงบ เมืองแก้ว¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า มีลักษณะเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง โดยมีการแลกเปลี่ยนกันบ้าง กิจกรรมการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ มีการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ สินค้าและบริการ ที่ได้จากการผลิตให้เกิดคุณค่ากับผู้บริโภค รูปแบบการผลิตจะอยู่ในรูปแบบการผลิตขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ การเก็บพืชผัก ผลไม้ต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติไปแลกเปลี่ยนหรือจำหน่าย ซึ่งทำให้สิ่งของที่เกิดจากธรรมชาติได้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น เป็นการผลิตแบบหาของป่า ได้แก่ การเก็บของป่า การล่าสัตว์ การผลิตแบบเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการผลิตแบบดั้งเดิมของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยอดีตเรียกว่า เกษตรกรรมแผนเก่า ต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านมีการผลิตเพื่อบริโภคที่เหลือจึงมีการซื้อขายกัน เมื่อมีการปลูกยางพาราและทำสวนปลูกผลไม้ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลง จากการหาของป่า และล่าสัตว์มาเป็นเกษตรกรรมมากขึ้น ต่อมาประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ชาวบ้านจะมีการผลิตเพื่อขายมากกว่าผลิตเพื่อบริโภค มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและเลี้ยงสัตว์ที่ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น เช่น มีการใช้เครื่องมือทุ่นแรง ถัดเลือกพันธุ์พืช การผสมพันธุ์สัตว์ การใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชมาใช้ในการผลิต ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น จึงมีการแลกเปลี่ยนและเปลี่ยนความเป็นเจ้าของในสินค้าและบริการ เมื่อผู้ประกอบการทำการผลิตสินค้าและบริการได้แล้ว ก็จะนำสู่กระบวนการแลกเปลี่ยน ดังที่ เสียง เมืองแก้ว² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่จะ

¹ สงบ เมืองแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 219 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² เสียง เมืองแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 219 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

กระทำกัน 2 วิธี คือ การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ และการแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางหรือการค้าขาย

1. การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ ชาวบ้านจะมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ หรือแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในระหว่างคนที่อาศัยอยู่ใกล้กัน ต่อมาก็ทำกันในระหว่างคนที่อยู่ไกลกัน การแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นเพราะชาวบ้านจะผลิตสินค้าต่างกัน การแลกเปลี่ยนจะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคู่แลกเปลี่ยนมีผลผลิตส่วนเกินหรือสนใจผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนโดยเฉพาะ ซึ่งผลผลิตของบริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วงนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตจากป่า เช่น หวาย น้ำมันยาง น้ำผึ้ง ไม้ เป็นต้น จะนำไปแลกเปลี่ยนกับ เกลือ กะปิ ข้าวสาร น้ำปล หอม กระเทียม เป็นต้น การแลกเปลี่ยนในสมัยนั้นเป็นพฤติกรรมแบบง่าย ๆ ในหมู่เครือญาติหรือคนสนิท แต่ก็ทำให้ผลผลิตในชุมชนได้หมุนเวียน และแลกเปลี่ยนไปถึงสมาชิกในละแวกใกล้เคียงได้ทั่วถึงกันเป็นพฤติกรรมการหมุนเวียนผลผลิตที่ไม่มีกลไกที่ซับซ้อน เช่น ไม่มีระบบการตลาดที่ซับซ้อน ชาวบ้านจะไม่นึกถึงมูลค่าของสิ่งของ แต่จะนึกถึงเพียงปริมาณหรือขนาดในการแลกเปลี่ยน เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการให้และการรับโดยไม่มีเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้อง การให้และการรับเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของและบริการด้วยน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีมาตั้งแต่เริ่มตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นชุมชน เพราะการผลิตต้องพึ่งพาธรรมชาติมากและไม่มีหลักในการประกันผลผลิตที่ดีพอ เมื่อใดที่กลุ่มประสบความล้มเหลวในการผลิตเพราะธรรมชาติไม่อำนวย หรือเพราะตนเองไม่ชำนาญ ผู้ที่ผลิตได้ดีและมากกว่าก็ต้องแบ่งปันผลผลิตของตนให้กับคนที่ผลิตได้น้อย จึงทำให้ชุมชนในสมัยนั้นประสบความสำเร็จในการให้และการรับด้วยการตั้งค่านิยมของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ขึ้นมาใช้ในสังคม สาเหตุเพราะความอดัดกันดาร แห้งแล้งลำบาก ในสิ่งแวดล้อมแบบนี้ความเอื้อเฟื้อเป็นหลักประกันความอยู่รอดเพราะทุกคนในชุมชนจะมีอาหารพอยังชีพ ซึ่งเป็นหลักประกันสังคมให้อยู่รอดได้ แสง ชูศรีอ่อน¹ ได้กล่าวถึงระบบปันส่วนสรุปได้ว่า เป็นระบบการเฉลี่ยผลผลิตให้สมาชิกในสังคม ทุกคนได้มีกินมีใช้กันอย่างทั่วถึง ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือการแบ่งปันผลผลิตส่วนกลางตามอัตราส่วนเท่าที่บุคคลได้ลงแรงไป ใครทำมากได้มากใครทำน้อยได้น้อย ถือว่าเป็นระบบที่ยุติธรรมและการแบ่งตามเวลาที่ทำในอัตราเท่า ๆ กัน โดยไม่คำนึงถึงความสามารถและผลงานที่ทำได้ ดังที่

¹ แสง ชูศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544

ลบ ชูศรีอ่อน¹ ได้กล่าวถึงการแจกจ่ายผลิตผลและทรัพยากร สรุปได้ว่า จะเป็นการแจกจ่ายผลิตผลแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะใช้กันมากในสมัยนั้น ส่วนการแบ่งปันตามส่วนเป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เริ่มมีการตั้งราคาส่งของ มีเทคโนโลยีทางการผลิตสูงขึ้น คนมีความชำนาญในการผลิตมากขึ้น การผลิตก็ทำได้มากขึ้น สังคมมีประชากรมากขึ้น จึงทำให้ระบบนี้ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ

2. การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางหรือการค้าขาย เป็นการแลกเปลี่ยนผลิตผลและบริการเพื่อให้สิ่งของเหล่านั้นกระจายถึงมือผู้บริโภคในวงกว้างขึ้น ดังที่ เลียม จันไข่² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางมีใช้มากขึ้นในช่วงที่มีรถไฟวิ่งผ่านหรือประมาณ พ.ศ. 2465 เพราะผู้แลกเปลี่ยนไม่จำเป็นต้องรู้จักกันก็สามารถใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนได้ ในระบบการค่านี้นั้นจะมีการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดอยู่ด้วยเสมอ ดังนั้นความสัมพันธ์ส่วนบุคคลหรือการเห็นแก่หน้ากันจึงไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง ทำให้เกิดความสะดวกในการซื้อขายการตั้งราคาสินค้าที่มีการผลิตขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุที่ทำให้ความเจริญก้าวหน้าในเรื่องของผลิต

วิธีการผลิต

วิธีการผลิต หมายถึง วิธีการที่มนุษย์นำทรัพยากรธรรมชาติ หรือปัจจัยการผลิตมาใช้ในการผลิตสิ่งที่ต้องการใช้ ในส่วนนี้จะกล่าวถึงกระบวนการผลิตและลักษณะการผลิตซึ่งชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงต้องใช้กำลังแรงงาน และปัจจัยพื้นฐานอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทำการผลิต เพื่อให้ได้ผลิตผลและสามารถนำไปบริโภคได้ผู้วิจัยได้ศึกษา และจำแนกประเด็นการศึกษาไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. การผลิตแบบเสาะหา
2. การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น

¹ ลบ ชูศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² เลียม จันไข่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544

1. การผลิตแบบเสาะหา

ชุมชนเชิงเขาบรรทัดในระยะแรกเป็นชุมชนขนาดเล็ก กระจายอยู่ตามเชิงเขาในพื้นที่ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอป่าพะยอม ถึงอำเภอศรีนครินทร์ อำเภอกงหรา อำเภอดงมะดะ และอำเภอป่าบอน ในระยะแรกๆ ที่ประชากรยังมีน้อย ประกอบกับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การผลิตในช่วงแรกๆ จึงเป็นการผลิตแบบดั้งเดิม คือ การเก็บ การล่า พืชผล และสัตว์มาใช้ในการบริโภคเลี้ยงตนเอง ตามสภาพทางภูมิศาสตร์บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีลักษณะของพื้นที่เต็มไปด้วยภูเขาน้อยใหญ่มากมาย หมู่บ้านหรือชุมชนบริเวณเชิงเขาจึงมักตั้งอยู่ในที่ราบใกล้ๆ กับเชิงเขา ปกคลุมด้วยป่าไม้เบญจพรรณอันเป็นต้นน้ำลำธารขนาดเล็กสามารถหล่อเลี้ยงระบบการผลิตของชุมชน วิธีการผลิตจึงนับเป็นกรรมวิธีทางเศรษฐกิจของสังคมที่มีความพอเพียงในตัวเอง การหาอาหารขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง เช่น การเก็บผัก หาผลไม้ หาสมุนไพร หาปลา หาน้ำผึ้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร เช่น การล่าหมูป่า กวาง สมเสร็จ หมู ลิง ค่าง กระซัง เป็นต้น จากสภาพทั่วไปของพื้นที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน และสภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิต ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 เมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ได้มีการถางป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ลดจำนวนลง การผลิตแบบเสาะหา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การเก็บของป่า และการล่าสัตว์

1.1 การเก็บของป่า เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดได้กระทำกันมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งมีลักษณะการผลิตแบบดั้งเดิมที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตแบบการเก็บของป่าที่สืบทอดต่อกันมา สามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบเก็บของป่า ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบเก็บของป่า การร่วมมือกันของชุมชนในการผลิตแบบเก็บของป่า

1.1.1 เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการเก็บของป่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะใช้เครื่องมือและวิธีการในการผลิต โดยจะใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และใช้วิธีการในการผลิตที่สอดคล้องเหมาะสมกับเครื่องมือ ดังที่ เดิม หมั่นเทศ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดใช้เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการเก็บของป่า สามารถแยกออกเป็นประเภท 4 ประเภท คือ เครื่องมือและวิธีการในการเก็บพืช

¹ เดิม หมั่นเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 5 ตำบลกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2544

เครื่องมือและวิธีการหาไม้ เครื่องมือและวิธีการในการหาสมุนไพร เครื่องมือและวิธีการในการหาผึ้ง

1.1.1.1 เครื่องมือและวิธีการในการเก็บพืช ผลไม้ ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือที่ประดิษฐ์ขึ้นเอง เช่น เชือก พะอง มีด ขวาน กระสอบ เป็นต้น เพื่อใช้ในการผลิตการเก็บพืช ผลไม้ต่างๆ ที่มีลำต้นสูง ได้แก่ เนียง เหยียง สะดอ ประทุเรียน มะไฟ ชาวบ้านจะใช้ไม้สอย หรือปีนขึ้นไปเก็บ หากต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่มากไม่สามารถปีนไปเก็บได้ก็จะใช้วิธีการใช้ไม้ที่มีขนาดไม่ใหญ่นักมาผูกติดกับลำต้น (พะอง) แล้วปีนขึ้นไปเก็บพืช ผลไม้ต่างๆ การขนย้ายจะใช้วิธีการแบกหรือหาม

1.1.1.2 เครื่องมือและวิธีการหาไม้ ไม้ไผ่ หวาย ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะหาไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ดังที่ ชอบ หมั่นเทศ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะใช้พร้า หรือขวานในการตัดไม้ไผ่ หวาย หวายที่หาขายมีหลายชนิด เช่น หวายเล็ก หวายข้อดำ หวายจีหมี หวายพังกา เป็นต้น โดยจะเหลาเป็นเส้นหรือตัดเป็นท่อนๆ ทำเป็นมัดนำไปขายเพื่อใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ แล้วผูกทำเป็นแพ ล่องไปตามลำคลอง เพื่อนำไปขายบริเวณกลุ่มทะเลสาบสงขลา การหาไม้เพื่อนำไปสร้างบ้านเรือน ชาวบ้านจะใช้ไม้เนื้อแข็งในการสร้างที่อยู่อาศัย เช่น ไม้กระบาก ไม้กระบากดำ ไม้มังคาก ไม้ยางปอย ไม้ตะเคียนหิน ไม้ตะเคียนทราย ไม้หลุมพอ ไม้ไข่เจียว ไม้มะคะ ไม้พะยอม ไม้คำเสา ไม้โยง ไม้ก้านตอง ไม้จำปา เป็นต้น วิธีการหาไม้ชาวบ้านจะใช้ขวานเป็นเครื่องมือในการโค่น จากนั้นก็จะใช้เลื่อยตัด ซึ่งเป็นเลื่อยที่ต้องใช้แรงงานคน 2 คนในการตัด จากนั้นก็จะใช้ขวานถากท่อนไม้แล้วนำมาเลื่อยด้วยเลื่อยคือ สำหรับใช้ทำไม้กระดานและไม้รื้อดต่างๆ การแปรรูปไม้ต้องใช้เวลามาก หากต้นไม้มีขนาดใหญ่ต้องใช้แรงงานคนโค่นถึง 4 คน ใช้ขวาน 4 ค้อน โดยโค่นอยู่ด้านหน้าต้นไม้ 2 คน ด้านหลังอีก 2 คน ต้องใช้เวลาโค่นประมาณครึ่งวัน เมื่อตัดเสร็จก็จะทำเป็นแพล่องไปตามลำคลองนำไปขายบริเวณพื้นที่ทะเลสาบสงขลา

1.1.1.3 เครื่องมือและวิธีการในการหาสมุนไพร ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในสมัยนั้นเมื่อเกิดเจ็บไข้ไม่สบายส่วนใหญ่จะใช้วิธีการรักษาด้วยหมอพื้นบ้าน และใช้สมุนไพรที่มีอยู่ในบริเวณนั้น และยังหาเพื่อนำไปขายด้วย ดังที่ วัน ขุนจันทร์²

¹ ชอบ หมั่นเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 5 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² วัน ขุนจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหมด อำเภอดงระหวัด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

พืชที่ชาวบ้านหาการรักษาโรค เช่น ลั่นเต่า น้ำคั้นจากใบเป็นยาหลังคลอดบุตร สาบแร้งสาบกา ใบทาแก้แผลสด ผื่นคัน น้ำร้อนลวก พอกหน้าท้องแก้ท้องเสีย ดมแก้ไข้ รากใช้ต้วยแก้ไข้ หุ้งฟ้า ใช้เปลือกต้มเป็นยาแก้ไข้ บำรุง แก้กิด ขับระดู ใบเป็นยาพอกแก้ข้อต่อเคลื่อนไหว ดินเป็ด ใช้เปลือกเป็นยารักษาโรคบิด ขับพยาธิ ขับระดู ใบใช้พอกคืบพิษต่างๆ รากเป็นยาขับลม ยางใช้ทาแก้แผลบนผิวหนัง กระพุ่ม เปลือกเป็นยาบำรุง ใบทำยาอมบ้วนปาก กฤษณา รักษา โรคปวดข้อ ไขข้ออักเสบ ฝีดาษ ปวดท้อง ปวดบวมตามร่างกาย บำรุงกำลัง ขับลม ขมิ้นเครือ เถาเป็นสมุนไพรใช้รักษาโรคผิวหนัง ปวดท้อง เนื้อไม้ใช้ล้างแผลพุพอง เจ็บปลา รักษาโรคเลือดประจำเดือนมากผิดปกติ กลัวยไม้คั้น ใช้น้ำคั้นจากรากคั้นกับไขข้ออักเสบ เอื้องหมายนา ใช้เหง้าตำพอกสะดือรักษาโรคท้องมาน เป็นยาถ่าย น้ำคั้นจากต้นแก้ท้องร่วง น้ำคั้นจากใบใช้อาบลดไข้ เป็นต้น ในการหาสมุนไพรชาวบ้านจะใช้มีดสำหรับตัด หรือใช้ จอบขุด พืชที่นิยมหา ได้แก่ สาบแร้งสาบกา กระหุ้งฟ้า ดินเป็ด กระพุ่ม กฤษณา นอกจากนี้ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด มีการหาน้ำมันยาง ชาวบ้านใช้เครื่องมือ ได้แก่ ขวาน โดยการใช้ขวานเจาะต้นยางให้เป็นโพรง แล้วใช้ไฟจุดให้น้ำมันยางไหลออกมา จากนั้นก็จะตัก น้ำมันใส่ถัง เพื่อนำไปขาย ส่วนการทำได้ชาวบ้านจะนำน้ำมันยางที่ได้ไปคลุกกับใบไม้หรือ เปลือกไม้ เช่น ใบอุจ ใบหูหมี่ เปลือกเสม็ด เปลือกมะพร้าว เป็นต้น แล้วใช้ใบเตย ห่อมัดด้วยเชือกให้แน่นทำเป็นถ้ำ มีความกว้างประมาณ 1.5 นิ้ว ความยาวประมาณ 1.5 ฟุต นำไปขายถ้ำละ 1 สตางค์

1.1.1.4 เครื่องมือและวิธีการหาผึ้ง ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดหา น้ำผึ้งมาเป็นเวลาช้านาน ได้ผลิตเพื่อนำน้ำผึ้งมาบริโภคและจำหน่าย โดยมีวิธีการผลิตที่ใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น การจับผึ้งของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เป็นวิธีการหาเลี้ยงชีพจากป่าที่ชุมชนมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติอย่างแนบแน่น ชาวบ้านได้จับผึ้งและ ใช้ประโยชน์จากผลผลิตของผึ้งสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่ เคลื่อน อินทร์ปาน¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ผึ้งชอบทำรังในบริเวณป่าเชิงเขาหรือต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ขึ้นอยู่ตามช่องเขา ชาวบ้านที่มีความชำนาญในการหาผึ้งจะสังเกตจากพฤติกรรมของผึ้ง เช่น ต้นไม้ที่ผึ้งเคยทำรัง มาก่อนผึ้งมักจะกลับมาสร้างรังในที่เดิมอีก จะเปลี่ยนไปสร้างรังที่อื่นก็ต่อเมื่อบริเวณนั้นขาด ความอุดมสมบูรณ์หรือเกิดสิ่งรบกวน ส่วนการลงกินน้ำของผึ้งก็เป็นวิธีที่ชาวบ้านใช้สังเกตโดย ผึ้งจะนำน้ำไปให้ผึ้งตัวอ่อนหรือผึ้งตัวอื่น ๆ ชาวบ้านเรียกว่า “ซาบน้ำ” หากบริเวณนั้นมีผึ้งมา

¹ เคลื่อน อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง สิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 2 ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

ทำรังอยู่ก็จะเห็นผึ้งบินลงกินน้ำคราวละมาก ๆ เมื่อผึ้งโฉบบินขึ้นสูงชาวบ้านก็จะเดินตามผึ้งในแนวเส้นตรงจนพบรังของผึ้ง นอกจากนี้ชาวบ้านจะเดินมองหาผึ้งบนต้นไม้ใหญ่บริเวณช่องเขาหรือหุบเขา ส่วนใหญ่ฝูงผึ้งจะอยู่ในแนวทิศตะวันตกไปแนวทิศตะวันออกตามทางของช่องเขาหรือหุบเขาในบริเวณป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำผึ้งประกอบด้วย

1. วัสดุสำหรับใช้แคเพื่อปีนต้นไม้ที่มีรังผึ้ง เช่น ไม้แค ไม้งา ค้อน ตะปู
2. หมรง เป็นภาชนะที่ใช้ใส่น้ำผึ้ง ทำด้วยกาบไม้ไผ่เห็น หรือกาบไม้หลาโอน
3. เชือกครุ เป็นเชือกที่ใช้ผูกหมรงเพื่อหย่อนลงมายังพื้นดินข้างล่าง นิยมควั่นด้วย

หวาย

4. กาย เป็นคบไฟจุดเพื่อให้เกิดสะเก็ดสำหรับล่อผึ้งให้ออกจากรัง หรือเกิดควันสำหรับไล่ผึ้ง นิยมใช้ย่านขลุ ดันฉิ่ง หรือกาบมะพร้าวตากให้แห้งแล้วมัดด้วยหวายหรือเชือก
5. ไม้ปลิ มีรูปร่างคล้ายพระขรรค์ ใช้ตัดรวงผึ้ง ทำด้วยไม้หลาโอน หรือไม้เตาผี
6. ถัง ใช้สำหรับแบ่งน้ำผึ้งจากหมรง

ในการจับผึ้งแต่ละคราวชาวบ้านจะไปกันเป็นกลุ่ม แล้วสร้างที่พัก (ทับ) ไว้สำหรับหุงหาอาหารและพักผ่อนก่อนที่จะจับผึ้ง ซึ่งมีขั้นตอนในการจับผึ้งดังนี้ คือ ใช้การแคไม้ โดยการนำไม้ไปทาบติดกับต้นไม้ที่ต้องการ แล้วนำไม้งา 2 อัน ยาวประมาณ 30-45 เซนติเมตร ไปทับไม้แคไว้ โดยให้ปลายไม้ขัดกัน ใช้ตะปุดอกติดกับลำต้นไม้แน่น ส่วนปลายไม้ที่ขัดกันก็จะใช้ตะปุดอกให้ติดกับไม้แคและต้นไม้ให้แน่น ซึ่งจะทำขึ้นไปทีละชั้น แล้วเหยียบขึ้นล่างต่อขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงบริเวณที่ผึ้งอาศัยอยู่ การไล่ผึ้งออกจากรัง จะจุดกายที่เตรียมไว้ให้เกิดสะเก็ดไฟและมีควันมาก จากนั้นก็จะกายที่กำลังติดไฟอยู่ ไปเคาะกับกิ่งไม้ใกล้ ๆ กับรังผึ้งให้สะเก็ดไฟจากกายแตกกระจายลงมาข้างล่าง เมื่อฝูงผึ้งเห็นแสงจากสะเก็ดไฟก็จะบินตามไฟเพราะคิดว่าเป็นศัตรู เมื่อผึ้งบินออกไปไกลจากรังก็จะกลับรังไม่ถูกเพราะความมืด ส่วนผึ้งที่เหลืออยู่ก็จะใช้ควันไฟไล่ออกไปจนหมด จากนั้นจึงใช้ไม้ปลิตัดหัวน้ำผึ้งออกจากรัง โคนนายโหมลงใช้ปลิแทงระหว่างหัวน้ำผึ้งกับรัง และตัดหัวน้ำผึ้งปล่อยให้หัวน้ำผึ้งไหลลงสู่หมรง เมื่อได้น้ำผึ้งเกือบเต็มหมรง ก็จะใช้เชือกครุผูกหมรงหย่อนลงมาข้างล่าง นายโหมลงโคนก็จะถ่าน้ำผึ้งจากหมรงลงถังที่เตรียมไว้ ในการจับผึ้งแต่ละครั้งชาวบ้านจะใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน

1.1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบการเก็บของป่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 มีการผลิตแบบการเก็บของป่าเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเชื่อในการเก็บของป่า และมีพิธีกรรมเพื่อแสดงความเคารพ ศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับที่ก่อให้เกิดผลผลิตต่าง ๆ เหล่านั้น และให้ช่วยคุ้มครองปกป้องให้มีความปลอดภัย

ดังที่ สมบูรณ์ คงสงค์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ เช่น การหาพืช ผลไม้ จะมีการไหว้เจ้าที่ เจ้าป่า มีการทำพิธีเช่นไหว้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ดันไม้ทุกต้นมีรุกขเทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษา หากไปตัดต้นไม้หรือโค่นต้นไม้โดยมิได้บอกกล่าวอาจเกิดเภทภัยหรืออันตรายได้ ดังนั้นในการโค่นต้นไม้หรือถางป่าจึงมีการทำพิธีบวงสรวงอยู่เสมอ นอกจากนี้ในการจับผึ้งแต่ละครั้งชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะมีความเชื่อและพิธีกรรมในการจับผึ้ง ดังที่ เลื่อน หุ้งแก้ว² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะมีการไหว้ไม่มีเครื่องเช่น ไต้แก๊ว ไต้แก้ว ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า เทียน หมากรุก แล้วเริ่มพิธีด้วยการบวงสรวงภูมิเทพยดา หรือเรียกโดยทั่วไปว่าชุมนุมเทวดา เมื่อสวดคาถาชุมนุมเทวดาเสร็จแล้วก็จะขออนุญาตและขอพรจากเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าห้วย เจ้าคลอง เจ้าหนอง เทพารักษ์ผู้รักษาต้นไม้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้อนุญาตและช่วยเหลือในการจับผึ้งครั้งนี้ประสบความสำเร็จและมีความปลอดภัย นอกจากนี้ก่อนที่จะมีการจับผึ้งชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าการเลือกพืชผักพื้นบ้านประเภทเถาวัลย์เป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหาร จะไม่นำอาหารใส่ห่อหรืออาหารที่ปรุงเสร็จแล้วจากบ้านไปรับประทาน จะไปปรุงอาหารเองที่ขนาและจะเลือกผักพื้นบ้านประเภทเถาวัลย์มาปรุงอาหาร ห้ามสมาชิกของครอบครัวทะเลาะกัน ห้ามดุด่าหรือเฉียนตีลูก ห้ามสมาชิกของครอบครัวปรุงแต่งร่างกายด้วยเครื่องหอมหรือนุ่งห่มเสื้อผ้า นั่งคาบันไดบ้าน และให้นอนแต่หัวค่ำ ขณะที่กำลังจับผึ้งทุกคนที่ไปด้วยกันจะเรียกว่า “นายโหมลน” การไปจับผึ้งไม่นิยมให้ผู้หญิงไปด้วย ขณะจับผึ้งจะไม่พูดมากและไม่นำเรื่องของผู้อื่นมาพูด เป็นต้น

1.1.3 การร่วมมือกันของชุมชนในการผลิตแบบการเก็บของป่า การหาของป่าของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะมีการร่วมมือกันในการผลิตดังกล่าว

¹ สมบูรณ์ คงสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² เลื่อน หุ้งแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 3 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

ดังที่ หะยีสาด เดชอรัญ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในการเก็บพืช ผลไม้ ชาวบ้านจะมีความร่วมมือกัน เพราะต้องเดินทางเข้าไปในป่าที่ไกลๆ อาจจะมีอันตรายจากสัตว์ร้าย การหลงป่า หรืออุบัติเหตุขึ้นได้ นอกจากนี้ในการหาพืช ผลไม้ ที่มีลำต้นขนาดใหญ่ ต้องช่วยกันปีนขึ้นไปเก็บประมาณ 3-4 คน ในการตัดต้นไม้ก็เช่นเดียวกัน หากต้นไม้มีขนาดใหญ่จะต้องใช้แรงงานคนถึง 4 คน โดยจะโค่นด้านหน้า 2 คน ด้านหลังอีก 2 คน หลังจากนั้นก็ต้องช่วยกันเลื้อยไม้เป็นท่อนๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การจับฝิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความร่วมมือกัน เพราะต้องไปกันเป็นกลุ่ม ดังที่ หมุก ประชุมทอง² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เมื่อพบรังผึ้งชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันประมาณ 4-5 คน แล้วไปสร้างที่พักก่อนที่จะจับฝิ่ง และผู้ที่ไปจับฝิ่งทุกคนเรียกว่า “นายโหมลน” ซึ่งจะมีหน้าที่ต่างกัน เช่น ผู้ที่ไปตัดรังผึ้งเรียกว่า “โหมลนปลาย” ผู้ที่อยู่ข้างล่างเรียกว่า “โหมลนโคน” และนายโหมลนที่ทำหน้าที่ถ่ายน้ำผึ้ง เป็นต้น จะเห็นว่าแต่ละคนต่างมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ จึงก่อให้เกิดความร่วมมือกันของคนในชุมชนที่จะกระทำการกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น

1.2 การล่าสัตว์ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้ล่าสัตว์ป่าเพื่อนำมาเป็นอาหารและยังนำไปขายเพื่อเป็นรายได้ให้กับครอบครัวมาช้านาน นอกจากการหาของป่า การล่าสัตว์ป่าก็เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สืบทอดกันมา การล่าสัตว์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง สามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ เครื่องมือและวิธีการในการล่าสัตว์ ความเชื่อและพิธีกรรมในการล่าสัตว์ การร่วมมือกันของชุมชนในการล่าสัตว์

1.2.1 เครื่องมือและวิธีการในการล่าสัตว์ ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะประดิษฐ์เครื่องมือที่ใช้สำหรับการดัก การล่า การล่อสัตว์ขึ้นเอง โดยใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา ต่อมาประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ได้เริ่มมีการใช้ปืนสำหรับล่าสัตว์ ดังที่ คลเหลาะ หวดแท่น³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือและวิธีการในการ

¹ หะยีสาด เดชอรัญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

² หมุก ประชุมทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 3 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

³ คลเหลาะ หวดแท่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2543

ล่าสัตว์ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ การดัก การล่อ การล่า

1.2.1.1 การดัก ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือสำหรับดักสัตว์หลายชนิด

เช่น แร้ว หลุมพราง โป๊ะ กับดัก ขางดักนก เป็นต้น

1.2.1.1.1 แร้ว แร้วดินเป็นแร้วที่ใช้ดักให้ติดขานก ลักษณะนี้

นิยมทำด้วยเส้นใยหางวัวหรือเส้นเอ็นผูกติดกับหลักเล็ก ๆ หลักละ 1 บ่วง แล้วนำไปปักไว้ในทางหรือบริเวณที่นกมาหาอาหารกิน เมื่อนกเดินไปเดินมาแร้วก็จะติดขานก ก็สามารถจับนกได้ตามต้องการ แร้วอีกประเภทหนึ่งทำด้วยด้ายหรือเอ็น โดยทำบ่วงแร้วและลื่นไว้ตรงกลางและให้ขาข้างหนึ่งผูกติดไว้กับคานติด ส่วนอีกข้างหนึ่งผูกติดกับหลักหรือกิ่งไม้ ให้บ่วงแร้วพาดอยู่บนคานไว้ให้นกเกาะ และที่ปลายข้างหนึ่งพาดอยู่บนคานซึ่งติดกับลื่นของบ่วงแร้ว แล้วใช้ผลไม้หรืออาหารของสัตว์มาผูกไว้ เมื่อมีนกมาเกาะคาน ทำให้คานอันแรกตกลงต่ำ ทำให้ลื่นแร้วหลุด คานติดก็จะดึงบ่วงแร้วให้ติดขานก สามารถจับนกได้

1.2.1.1.2 หลุมพราง เป็นวิธีการที่ชาวบ้านใช้ดักสัตว์ป่าที่มี

ขนาดใหญ่ เช่น หมูป่า สมเสร็จ กวาง กวาง เป็นต้น โดยจะขุดหลุมบริเวณที่สัตว์เดินผ่าน ลึกประมาณ 1.5 เมตร กว้างประมาณ 1.5 เมตร ใช้ไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็งเหลาให้แหลมปักไว้บนหลุม ใช้ใบไม้ปิดปากหลุม เมื่อสัตว์เดินผ่านก็จะตกลงไปในหลุม ซึ่งมีไม้แหลมปักอยู่ สัตว์ก็จะบาดเจ็บหรือตายได้

1.2.1.1.3 โป๊ะ เป็นวิธีการดักคล้ายพะเนียดดักช้าง สัตว์จะเดิน

เข้าไปติดโป๊ะ หลังจากนั้นก็จะใช้ปืนยิง หรือใช้ไม้ทุบตีจนสัตว์ตาย

1.2.1.1.4 กับดัก ชาวบ้านจะทำกับดักสัตว์หลายลักษณะ เช่น

การดักสัตว์ใหญ่จะใช้ดักด้วยปิ่น โดยเอาเส้นเอ็นมาผูกกับไก่อปิ่น แล้วจึงไว้ตรงทางที่สัตว์เดินผ่าน ให้ลากล่องปิ่นตรงกับเส้นเอ็น เมื่อสัตว์เดินผ่านที่ดักไว้ ปิ่นก็จะลั่น ทำให้สัตว์ตาย ส่วนการกับดักสัตว์เล็ก เช่น กระรอก กระเจิง ชะมด เป็นต้น จะทำเป็นกรงให้สัตว์เข้าไปแล้วประตูจะปิดทันที สามารถจับสัตว์ได้ตามต้องการ

1.2.1.1.5 ขางดักนก ขางดักนกทำมาจากยางไม้ชนิดต่าง ๆ

เช่น น้ำยางพารา น้ำยางต้นตีนเป็ด น้ำมันยาง เป็นต้น นำมาผสมกันเข้าด้วยกันทำให้เกิดความเหนียว ใช้สำหรับดักนกต่าง ๆ ได้แก่ นกเป็ด นกฮูก นกควบ นกกรง การใช้ขางดักนกมีวิธีการใช้ 2 ลักษณะ คือ ขางดิน และขางปีก

1) ขางดิน วิธีการดัก คือ นำยางไปวางรอบริ้วไม้แล้วนำ

ไปปักไว้ในที่ที่คาดว่าจะมีนกมาเกาะ เมื่อนกมาเกาะยางจะติดดินนกทำให้ไม่สามารถบินได้

2) ยางปึก ยางดักปึกเป็นยางที่ผสมให้เหลวและลื่นกว่ายางดินนำไปพันรอบริ้วไม้ที่คาดว่านกจะมาเกาะ ยางจะติดปีกนกไม่สามารถบินได้

1.2.1.2 การล่อ เป็นวิธีการที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงใช้ล่อให้สัตว์เข้าไปติดกับดักที่เตรียมไว้ ดังที่ ลิมะ หวัดแทน¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่าเครื่องมือและวิธีการที่ชาวบ้านใช้ล่อสัตว์มีหลายชนิด เช่น การต้อ การเรียกด้วยเสียง การอ้อยเหยื่อ เป็นต้น

1.2.1.2.1 การต้อ เป็นวิธีการล่อสัตว์โดยการใช้ตุ๋นต่อผู้เรียกมา เมื่อตุ๋นต่อผู้เข้ามาก็จะติดกับดัก ส่วนใหญ่จะใช้มนการต้อนก เช่น นกเขา นกกรง เป็นต้น

1.2.1.2.2 การเรียกด้วยเสียง เป็นวิธีการล่อสัตว์โดยการใช้เสียงเลียนแบบเสียงสัตว์ ให้สัตว์เหล่านั้นเข้ามาในบริเวณกับดัก เช่น การเรียกนกกวัก การเรียกนกเขาไฟ การเรียกกระเจง เป็นต้น

1.2.1.2.3 การอ้อยเหยื่อ เป็นวิธีการล่อสัตว์ที่ใช้เหยื่อไปล่อให้สัตว์เข้ามา เมื่อสัตว์เข้ามาก็จะติดกับดัก เช่น การใช้ใบเหยื่อกระเจง จะใช้ใบไม้ที่กระเจงชอบกินนำไปปักไว้ใกล้กับดัก เมื่อกระเจงเข้าไปกินก็จะติดกับดัก การใช้ข้าวเปลือก หรือข้าวสุกไปหว่านให้ไก่ป่า หรือนกมากินที่บริเวณกับดัก การใช้เหยื่อล่อปลา เป็นต้น

1.2.1.3 การล่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะใช้เครื่องมือและวิธีการในการล่าสัตว์ โดยจะใช้เครื่องมือและวิธีการที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น ปืน ขวาน มีด เป็นต้น สัตว์ที่ชาวบ้านนิยมล่า เช่น กวาง กวาม เก้ง หมูป่า สมเสร็จ เป็นต้น ซึ่งสัตว์ป่าเหล่านี้มีจำนวนมากในพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัด ดังที่ มณี สุ่มหะลี และสระรือ แหละปานแก้ว² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะเข้าไปหารอยเท้าสัตว์ที่ต้องการ เมื่อพบรอยเท้าก็จะตามรอยเท้าไปจนพบสัตว์ จากนั้นก็จะช่วยกันด้อนสัตว์ให้เข้าที่กับดัก ซึ่งมีคนคอยดักรออยู่แล้วตีหรือใช้ปืนยิงสัตว์ ในการล่าสัตว์แต่ละครั้งชาวบ้านจะใช้เวลาในการล่า 1 - 2 วัน

¹ ลิมะ หวัดแทน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2543

² มณี สุ่มหะลี และสระรือ แหละปานแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2543

1.2.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการล่าสัตว์ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด

ในจังหวัดพัทลุง มีความเชื่อและพิธีกรรมในการล่าสัตว์ ดังที่ ย่อง ช่วยยก¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านบริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัดเชื่อว่าสัตว์ทุกชนิด มีสิ่งเร้นลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่ โดยเฉพาะสัตว์ใหญ่ เช่น กวาง ควาย สมเสร็จ หมูป่า เป็นต้น ดังนั้นในการล่าสัตว์ทุกครั้ง ชาวบ้านจะมีการทำพิธีบวงสรวงก่อน หากไม่เช่นนั้นชาวบ้านเชื่อว่าอาจเกิดอันตรายขึ้นได้ ในการล่ากวางจะต้องมีผู้ที่มีความสามารถด้านคาถาอาคม ที่สามารถทำลายสิ่งที่ยึดครองกวางได้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าบางครั้งเมื่อกำลังไล่ด้อนกวางอยู่นั้น กวางตัวนั้นก็หายไป หรือบางครั้งชาวบ้านเพิ่งเห็นกวางเดินออกไปแต่เมื่อเข้าไปดูรอยเท้า ก็กลับเป็นรอยเท้าเกาที่กวางเดินอยู่หลายวันแล้ว หรือขณะที่ไล่ด้อนกวางอยู่ มีผู้ที่ดักรอเพื่อที่จะยิงกวาง กวางตัวนั้นก็กลับกลายร่าง ทำให้ผู้ที่ดักรอยิงพลาดไปถูกผู้ที่กำลังไล่ด้อนกวางอยู่ก็ได้ วิธีการดักกวางก็มีความเชื่อและพิธีกรรมเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน กล่าวคือเมื่อทำบ่วงดักแล้ว ผู้ที่มีความรู้ด้านคาถาอาคม จะทำพิธีให้ผู้ที่ทำบ่วงดักกวางไปเก็บใบไม้ จากนั้นก็ให้เลี้ยงใบไม้พร้อมกับทองคำไปด้วย แล้วก็นำใบไม้เข้าไปในบ่วง เพื่อให้กวางที่เดินออกมาไม่สามารถมองเห็นบ่วง และเดินเข้าไปในบ่วงได้ การล่าสัตว์โดยการใช้ปืน มีใช้เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านจะใช้คาถาอาคมและใช้ยาบางชนิดในการผสมดินปืน ทำให้กระสุนปืนมีอำนาจมากในการยิงสัตว์ และใช้คาถาในการยิงปืนเพื่อบังคับให้กระสุนที่ออกจากไป ลดเลี้ยวได้ และตรงเป้าหมายด้วย ชาวบ้านเรียกว่า “ปืนศูนย์คด” ปืนชนิดนี้สามารถยิงสัตว์ใหญ่ๆ ได้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการแบ่งปันเนื้อสัตว์อีกด้วย กล่าวคือหากเดินทางผ่านผู้หนึ่ง มีครรภ์จะต้องแบ่งเนื้อสัตว์ให้ 2 เท้า และขณะเดินทางกลับเมื่อผ่านบ้านใคร เจ้าของบ้านอยากได้เนื้อสัตว์สามารถตัดเนื้อสัตว์ได้เลย จะไม่มีการขอหรือแบ่งให้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าหากมีการขอหรือการแบ่งให้ครวญต่อไปจะหาหรือล่าสัตว์ไม่ได้ตามต้องการ

1.2.3 การร่วมมือกันของชุมชนในการล่าสัตว์ การล่าสัตว์เป็นวิธีการหาอาหารของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ดังที่ เต็ม นะแหล่² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่าเมื่อเสร็จสิ้นจากการทำไร่ ปลูกพืช ชาวบ้านจะร่วมมือกันในการล่าสัตว์ป่าเพื่อเป็นอาหาร

¹ ย่อง ช่วยทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2543

² เต็ม นะแหล่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2543

ชาวบ้านจะร่วมมือกันในการทำเครื่องมือในการล่าสัตว์ คักสัตว์ เช่น การทำโป๊ะ การทำ หลุมพราง การทำอาวุธสำหรับไล่ล่า การทำกับดัก การทำแร้ว เป็นต้น ในการร่วมมือกัน ในการล่าสัตว์ชาวบ้านจะมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านคาถาอาคม จะเป็นผู้ทำพิธี นายพราน เป็นต้น ในการล่าสัตว์แต่ละครั้งจะไปกันเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ 4-5 คน โดยจะเดินหารอยสัตว์ จากนั้นจะเดินตามรอยสัตว์จนพบสัตว์ ก็จะช่วยกันไล่ต้อน ให้ตกหลุมพรางที่ขุดดักไว้ จากนั้นชาวบ้านจะชำแหละ และแบ่งปันเนื้อสัตว์กันตามที่ตั้งกลง ไว้ในการล่าสัตว์ชาวบ้านจะมีการร่วมมือช่วยเหลือกันเป็นอย่างมาก เพราะไม่สามารถล่าสัตว์ ได้โดยลำพัง

2. การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น

จากการเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบเสาะหาเป็นการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้นของชาวบ้าน บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2439 ชาวบ้านยังมีการผลิตแบบเสาะหา เพราะสภาพพื้นที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ มีประชากรอาศัยอยู่น้อย ทำให้มีผลผลิตเพียงพอ สำหรับบริโภค ต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2480 จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการผลิตเพื่อ บริโภคและเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้ผลผลิตที่หาได้จากป่าลดน้อยลง ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ชาวบ้านมีการผลิตเพื่อการค้ามากกว่าเพื่อบริโภค ดังนั้นลักษณะการผลิตของ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จึงเปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์

2.1 การปลูกพืช ชาวบ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการหาพืช ผลไม้จากป่ามาเป็น การปลูกพืช เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ผลผลิตจากป่าไม่เพียงพอสำหรับการ บริโภค ประกอบกับพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่ การปลูกพืช ชาวบ้านจึงมีการปลูกพืชกันมากขึ้น ลักษณะการปลูกพืชของชาวบ้านสามารถ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการปลูกพืช ความเชื่อและ พิธีกรรมในการปลูกพืช และการร่วมมือกันของชุมชนในการผลิตแบบการปลูกพืช

2.1.1 เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการปลูกพืช ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือ และวิธีการในการปลูกพืชแบบดั้งเดิม ดังที่ เปลื่อน แยมรัตน์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า

¹ เปลื่อน แยมรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 114 หมู่ที่ 7 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

ชาวบ้านจะประดิษฐ์เครื่องมือขึ้นใช้เองเป็นส่วนใหญ่ เช่น จอบ ขวาน พร้า เสียม เป็นต้น ลักษณะการปลูกพืชของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ การทำไร่ การทำนา การทำสวน

2.1.1.1 การทำไร่ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านจะมีการจับจองพื้นที่ที่ว่างเปล่าบริเวณเชิงเขาบรรทัด เมื่อได้พื้นที่ที่เหมาะสมแล้วก็จะใช้เครื่องมือสำหรับโค่นถางป่า ได้แก่ ขวาน พร้า ซึ่งชาวบ้านจะเริ่มทำกันประมาณเดือนมกราคม - มีนาคม หลังจากโค่นถางป่าเสร็จแล้วก็จะปล่อยให้เศษเผาไหม้ประมาณ 20 วัน จึงใช้ไฟเผาใบไม้และกิ่งไม้เล็กๆถูกไฟเผาจนหมด ยังคงเหลือแต่ไม้ใหญ่ๆ จึงเก็บมารวบรวมเป็นกอง จุดไฟเผาแล้วใช้ไม้คอยคั่นท่อนไม้และถ่านไฟไปยังไม้ที่เหลืออยู่บนไฟไหม้ไม้นั้นหมด ชาวบ้านจะเรียกวิธีการเผาแบบนี้ว่า “ปรน” หลังจากเตรียมพื้นที่เรียบร้อยแล้วก็จะปล่อยพื้นที่ทิ้งไว้ก่อนเพื่อรอน้ำฝนในการเพาะปลูก ขณะที่รอฝนตก ชาวบ้านจะเริ่มสร้างขนาไว้สำหรับปักในตอนที่เริ่มปลูกพืชจนเก็บเกี่ยวพืชหมด เมื่อฝนเริ่มตกประมาณเดือนพฤษภาคมหรือเดือนหก พื้นที่ทำไร่ก็พร้อมสำหรับการเพาะปลูก ชาวบ้านก็จะเตรียมเพาะเมล็ดพันธุ์พืชไว้ก่อนที่จะนำไปปลูก พืชที่ปลูก เช่น ข้าว พริกไทย ข้าวโพด พริกขี้หนู พักเขียว พักทอง แตงกวา เป็นต้น สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเพาะปลูก ได้แก่ จอบ เสียม มีด และไม้ไว้สำหรับแทงดินเพื่อฝังเมล็ดพืชเรียกว่า “ไม้สัก” วิธีการปลูกพืชแบบนี้ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำไร่” พืชที่ปลูกมักจะปลูกข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียวลงก่อน ส่วนพืชชนิดอื่นๆ มักจะปลูกแซมลงไปบ้างตามความเหมาะสม พืชที่ปลูกแซม เช่น ข้าวโพด พักทอง แตงกวา เป็นต้น สำหรับพืชประเภทที่ชอบอยู่บริเวณที่สูงไม่ชอบน้ำมาก มักปลูกไว้ตามบริเวณที่สูงหรือบริเวณปลวกหรือปลูกไว้ในอีกแปลงหนึ่งต่างหาก พืชที่ปลูก เช่น พริกขี้หนู พริกไทย มะเขือ ถั่วลิสง เป็นต้น ไร่ที่ปลูกพืชผสมส่วนใหญ่มักจะเป็นไร่ที่เพิ่งบุกเบิกใหม่ เรียกว่า “ไร่ใหม่” ซึ่งสภาพดินยังอุดมสมบูรณ์มีปุ๋ยในดินเพียงพอไม่ต้องหาปุ๋ยจากอื่นไปเพิ่ม สภาพดินก็จะร่วนซุยไม่อัดแน่นทำให้พืชผักขึ้นสวยงาม ส่วนไร่ที่เคยปลูกพืชมาแล้วส่วนใหญ่ชาวบ้านมักจะปลูกพืชชนิดเดียวและต้องหาปุ๋ยจากอื่นเข้าไปใส่เพิ่ม ปุ๋ยที่ชาวบ้านใช้ส่วนใหญ่ก็จะเป็นปุ๋ยคอก ดินหรือขี้ค้างคาวจากถ้ำ เรียกว่า “มายาเขา” หรือไม่ก็จะเป็นขี้เถ้าที่ได้จากการเผาหญ้าที่คายเอาไว้ผสมกับมูลสัตว์เลี้ยง เรียกว่า “มายาเผา” ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้รองหลุมก่อนปลูก ซึ่งเป็นวิธีการที่ยุ่งยากลำบากอยู่ในพื้นที่จำกัด พืชผลก็ไม่ค่อยงอกงามผลผลิตไม่ดีเหมือนที่บุกเบิกใหม่ และชาวบ้านก็ต้องการขยายพื้นที่ของตัวเองจึงมักจะบุกเบิกพื้นที่ใหม่ไปเรื่อย ๆ ส่วนพื้นที่ที่เคยทำแล้วก็จะปล่อยให้รกร้างเพื่อรอให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ใช้เวลาประมาณ

2-3 ปี จึงค่อยกลับมาทำใหม่โดยที่ไม่มีใครกล้ำมาทำในพื้นที่ที่มีเจ้าของอยู่แล้ว หรือถ้ามีใครมาทำก็ต้องบอกกล่าวเจ้าของเดิมก่อน ชาวบ้านเรียกว่า “การอวมที่ดิน” บางครั้งก็มีการปักเขตเอาพื้นที่โดยไม่ได้ทำผลประโยชน์ใดๆ เมื่อมีคนอื่นเข้าไปทำก็จะเกิดการทะเลาะกัน ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงบุกเบิกที่ใหม่เพื่อทำไร่เลื่อนลอยไปเรื่อย ๆ จำ เขียวคนิล¹ ได้กล่าวถึงการดูแลพืชหลังการปลูกไว้ สรุปได้ว่า หลังจากที่มีการเพาะปลูกเรียบร้อยแล้ว กว่าพืชจะเจริญเติบโตให้ผลผลิตชาวบ้านจะต้องคอยดูแลปราบวัชพืช กำจัดแมลง และคอยระวังสัตว์ต่างๆ ที่จะมาทำลายพืชผลที่ปลูกไว้ การการปราบวัชพืชใช้วิธีการถอนและใช้จอบดายวัชพืชออก การกำจัดแมลงใช้วิธีจับแล้วบีบด้วยมือหรือใช้ใบไม้หมักแล้วเอาน้ำประพรมต้นไม้ ในช่วงเวลาระหว่างการรอเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านจะได้ผลผลิตจากพืช เช่น แดงกวา ฟักทอง ข้าวโพด พริกขี้หนู มะเขือ เป็นต้น เมื่อข้าวเริ่มออกรวงประมาณเดือนธันวาคม ในช่วงนี้จะมีหนูป่ามากัดกินท้องข้าวชาวบ้านจะกำจัดโดยวิธีใช้ยาเบื่อ ใช้กับดัก เป็นต้น และข้าวจะสุกประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านจะต้องออกไปอยู่ไร่อีกครั้งหนึ่ง โดยซ่อมแซมขนาเก่าหรือสร้างขนาใหม่ เพื่อใช้เป็นที่พักสำหรับไล่สัตว์ที่มากินข้าวในไร่ ในช่วงกลางคืนจะมีหนูป่ามากินข้าวในไร่จึงต้องคอยไล่ค้อนโดยใช้วิธีการจุดประทัดจากกระบอกไม้ไผ่ หรือไม่ก็ใช้มีดพร้า ขวาน ปืน คอยดักข่มไล่ตีหรือยิง ส่วนในช่วงกลางวันจะมีฝูงนกมาจิกกินเมล็ดข้าว นกที่ลงกินข้าวเป็นฝูงๆ และมีจำนวนมาก เช่น นกกระจาบ นกกุลานกเขา เป็นต้น ชาวบ้านจะใช้วิธีไล่นกด้วยการตีเกราะเคาะไม้ สร้างหุ่นไล่กา ยิงด้วยธนู หวัก อินนุรักษ์² เครื่องมือที่ใช้เก็บเกี่ยวข้าวเรียกว่า “แคะ” ซึ่งสามารถเก็บข้าวได้ที่ละรวงเท่านั้น เมื่อเก็บรวงข้าวได้เต็มกำมือก็จะใช้คันข้าวมัดไว้เป็นมัดๆ เรียกว่า “เลียง” ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการขนย้าย ซึ่งจะใช้สาแหรกที่ทำจากหวายจักเลียงข้าวและคานหาบ ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่หาบกลับไปเก็บไว้ในยุ้งข้าวที่บ้าน เรียกว่า “ลอมข้าว”

¹ จำ เขียวคนิล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง สิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 178 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2543

² หวัก อินนุรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง สิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 7 ตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2543

2.1.1.2 การทำนา ในที่ราบลุ่มหรือพื้นที่ที่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ชาวบ้านจะใช้พื้นที่ในการทำนา ดังที่ เต็ม ขาวทอง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะใช้ขวาน พรวน และจอบในการถางป่าและขุดต่อไม้ในบริเวณ ที่ราบออกจนหมดแล้วยกเป็นคันนาเพื่อกักเก็บน้ำเรียกว่า “หักนา” เพื่อใช้พื้นที่นั้นสำหรับทำนา ปลูกข้าวโดยเฉพาะ ซึ่งมีพื้นที่นาอยู่ไม่มากนักในบริเวณเชิงเขา ในการทำนาชาวบ้านจะใช้แรงงานวัว ควาย โดยใช้เครื่องมือ ไถ คราด ในการพรวนดิน วิธีการทำนาชาวบ้านจะมีวิธีการทำนา 2 วิธี คือ การทำนาหว่าน การทำนาดำ

1) การทำนาหว่าน หมายถึง การหว่านเมล็ดข้าวลงในพื้นที่ที่ได้เตรียมไว้ โดยการหว่านเมล็ดข้าวแห้ง (เมล็ดข้าวที่ไม่ได้เพาะแช่น้ำให้แตกหน่อ) จะหว่านในพื้นที่แห้งไม่มีน้ำต้องรอให้ฝนตก ข้าวจึงแตกหน่อออกขึ้นเอง หรือการหว่านเมล็ดข้าวที่แตกหน่อแล้ว (เมล็ดข้าวที่เพาะโดยการแช่น้ำให้แตกหน่อก่อน) จะหว่านในพื้นที่มีน้ำขังเมื่อหว่านข้าวสามารถงอกได้ทันที หลังจากหว่านเสร็จแล้วต้นข้าวก็จะเจริญเติบโตขึ้นเอง จากนั้นก็มีการปราบวัชพืชด้วยวิธีการถอนหรือใช้เท้าเหยียบย่ำให้หมดแล้วจึงใส่ปุ๋ย ปุ๋ยที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นปุ๋ยคอกหรือขี้ค่างควา ชาวบ้านเรียกว่า “มายา” จากนั้นก็ต้องคอยระวังปราบศัตรูพืช เช่น หนอน แมลง หนู หมูป่า นก เป็นต้น จากนั้นจะรอจนข้าวสุกจึงเก็บเกี่ยว

2) การทำนาดำ หมายถึง การเตรียมพื้นที่นาสำหรับเพาะข้าวที่จะปลูกไว้แปลงหนึ่ง เรียกว่า “ต้นกล้า” และเตรียมที่นาสำหรับปลูกต้นกล้าที่ถอนจากแปลงเพาะมาปลูกใหม่อีกครั้งหนึ่ง การทำนาดำได้พัฒนาวิธีการปลูกมาหลังการทำไร่และการทำนาหว่าน การทำนาดำจะได้ผลผลิตดีและคงที่กว่า พื้นที่นาส่วนใหญ่บริเวณเชิงเขาบรรทัดจึงเป็นนาดำ เพราะพื้นที่มีน้อยส่วนประชากรมีเพิ่มมากขึ้น วิธีการทำนาดำต้องเตรียมแปลงเพาะต้นกล้า การถอนต้นกล้า การปักดำ ซึ่งจะเริ่มทำในช่วงฝนตกมีน้ำเพียงพอในแปลงนา เมื่อต้นกล้าโตได้ที่ ก็จะถอนต้นกล้ามารวมกันเป็นมัดๆ เรียกว่า “กำ” แล้วเอาต้นกล้าที่ผูกเป็นกำนั้นไปแยกปักดำให้เป็นระเบียบในแปลงนาที่ได้ไถคราดทำเพื่อไว้ การปักดำต้องมีระยะห่างเท่าๆ กัน ทำให้ดูสวยงาม ต้นข้าวเจริญเติบโตได้ดีและมีผลผลิตมากกว่าการหว่าน วิธีการ

¹ เต็ม ขาวทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 9 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543

ทำนาคำ ดังที่ พิน ทองขาว¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านใช้เครื่องมือในการไถนา เช่น คันไถ หางขาม หัวหมู แอก คราด เป็นต้น จะทำจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น ด้วยวิธีการนำไม้มาเจาะรูนำไม้มาต่อกันแล้วดอกลิ่มให้แน่นใช้เชือกผูกแอกให้ติดกับคอวัว ทั้งไม้และเชือกจะหาจากป่าใกล้บ้าน ยกเว้น “ผาน” ที่ทำกับเหล็กต้องซื้อจากตลาด หรือบางครั้งก็สั่งให้ช่างตีเหล็กทำให้ การไถนาจะเริ่มไถประมาณเดือนสิงหาคมซึ่ง เรียกว่า “ไถคะ” ทำแปลงสำหรับหว่านต้นกล้าซึ่งจะหว่านประมาณปลายเดือนสิงหาคม เมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับปลูกจะจัดเตรียมคัดเลือกเอาไว้ตั้งแต่สิ้นการเก็บเกี่ยวในปีก่อน โดยเลือกเอาข้าวที่มีเมล็ดพันธุ์ดีเก็บไว้เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ในปีต่อไป หลังจากตกกล้าประมาณหนึ่งเดือนกว่าๆ หรือประมาณต้นเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ฝนตกมีน้ำมากชาวบ้านจะเริ่มทำการไถแปรแล้วคราด เรียกว่า “ทำเทือก” สำหรับนำต้นกล้าไปปักดำ จะใช้เวลาในการปักดำไปจนถึงประมาณต้นเดือนธันวาคม หลังจากนั้นก็จะคอยดูแลปราบวัชพืชและแมลงพวกหนอน เพลี้ย ตลอดจนสัตว์อื่นๆ ที่จะมารบกวนกัดกินต้นข้าว จนกว่าต้นข้าวออกรวงและสุกประมาณเดือนกุมภาพันธ์จึงเริ่มเก็บเกี่ยว ซึ่งเป็นช่วงที่ฝนแล้ง วิธีการเก็บข้าวจะใช้กะเก็บทีละรวงแล้วใช้ขังข้าวผูกไว้เป็นเลียง เพื่อสะดวกในการขนย้ายไปเก็บไว้ในยุ้งข้าว

2.1.1.3 การทำสวน ในการปลูกพืชสวนของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 มีการปลูกพืชแบบผสมผสาน ดังที่ หวันนิ รังรงค์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะถางป่าเพื่อปลูกพืชต่างๆ เช่น ทุเรียน จำปา มะม่วง ทุเรียน ฝรั่ง เป็นต้น โดยใช้จอบขุดหลุมแล้วนำเมล็ด หรือต้นอ่อนไปปลูกไว้ หลังจากนั้นก็จะดูแลรักษาตามธรรมชาติ ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นมีการปลูกพืชก็เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ชาวบ้านได้เริ่มทำสวนผลไม้ และเริ่มมีการปลูกยางพารา ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 เมื่อมีการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีการปลูกพืชเพื่อการค้า มีการขยายพื้นที่ในการปลูก พืชที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมากคือ การปลูกยางพารา

¹ พิน ทองขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 9 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543

² หวันนิ รังรงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 227 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2543

ดั่งที่ พิน ทองขาว¹ ได้กล่าวถึงการปลูกยางพารา สรุปได้ว่า ยางพาราที่นำเข้ามาปลูกในประเทศไทยเริ่มจากการที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตเป็นคนแรกที่นำยางพาราจากมาลายา อาณานิคมของอังกฤษเข้ามาทดลองปลูกที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ในปี พ.ศ. 2442 ต่อมาในปี พ.ศ. 2444 พระยารัษฎานุประดิษฐ์ได้มอบหมายให้หลวงนครกิจบำรุง (คอยู่เกียด ณ ระนอง) ปลัดเมืองตรัง และนายกลอด สุทธินันท์ นำเมล็ดพันธุ์ยางพาราจากปีนังโดยทางเรือ จำนวน 21 กระสอบป่าน แจกจ่ายให้ข้าราชการและประชาชนนำไปปลูกกันมากขึ้น การสนับสนุนให้ราษฎรหันมาทำการปลูกยางพาราในระยะแรกนั้น พระยารัษฎานุประดิษฐ์ได้ใช้วิธีการยกเว้นการเกณฑ์แรงงานกระตุ้นความสนใจของประชาชน ให้สนใจการทำนา ทำสวนมากขึ้น โดยกำหนดว่าครัวเรือนใดทำนาไม่ต่ำกว่า 10 ไร่ หรือทำสวนไม่ต่ำกว่า 20 ไร่ จะได้รับการยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนสนใจการปลูกยางพารามากขึ้น สำหรับผู้ที่ประสงค์จะปลูกยางพาราจะได้รับอนุญาตให้หักไร่ถางพง เพื่อทำการปลูกข้าวได้ในฤดูกาล โดยมีพันธะกับทางราชการโดยการพันธุ์ยางไปเพาะในปีถัดไป ซึ่งรัฐบาลจะซื้อเมล็ดพันธุ์มาจำหน่ายให้ราษฎรในราคาต้นทุน ถ้าผู้ใดบิดพลิ้วก็จะยึดที่ดินแปลงนั้นและทำการปลูกยางเอง เพื่อขายทอดตลาดให้กับผู้ประกอบการรายอื่นต่อไป

เนื่องจากการทำสวนยางพาราต้องใช้ทุนมากในระยะต้น และการเก็บเกี่ยวผลผลิตต้องใช้เวลานานประมาณ 7 ปี เพราะฉะนั้นจึงมีเอกชนน้อยรายที่จะเข้ามาบุกเบิกทำสวนยางพารา คงมีแต่นายเหมืองคึกและเจ้าของสวนพริกไทยเชื้อสายจีนในเมืองตรังเท่านั้น ดังนั้นการปลูกยางพาราทางภาคใต้ของไทยในระยะแรกจึงขยายตัวน้อยมาก จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 เล็กน้อย สวนยางพาราได้ขยายกว้างไปยังมณฑลปัตตานี มณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลจันทบุรีตามลำดับ

สำหรับมณฑลนครศรีธรรมราชการเริ่มต้นปลูกยางพาราเกิดขึ้น จากความต้องการของไทยที่ประสงค์จะใช้ทุนจีนโพ้นทะเล เพื่อสกัดกั้นอิทธิพลของทุนอังกฤษ ไม่ให้ขยายตัวเข้ามาลงทุนบุกเบิกพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะในบริเวณชุมทางหาดใหญ่ลงไปจรดพรมแดนมาลายู ซึ่งอังกฤษได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนในความต้องการที่จะขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามาในภาคใต้ของไทย เพราะฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงได้ร่วมมือกับนายทุนชาวจีนเฉพาะที่รับเหมาก่อสร้างทางรถไฟสายใต้

¹ พิน ทองขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 9 ตำบลลำสินธุ์ ถึงอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543

หลังจากนั้นการทำสวนยางพาราจึงแพร่หลายไปยังคนไทย ซึ่งจะทำเป็นอาชีพเสริมมากกว่าเป็นอาชีพหลัก ดังที่ ไกรทอง แก้วคง¹ ได้กล่าวถึงการปลูกยางพาราในบริเวณเขาปู่สรุปได้ว่า เริ่มปลูกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2480 โดยได้นำพันธุ์ยางพารามาจากจังหวัดตรัง แต่จะปลูกกันไม่มากเพราะยังไม่มีตลาด การปลูกชาวบ้านจะถางป่าทำไร่ปลูกข้าวแล้วปลูกยางพาราลอดจนผลไม้อื่นๆ เช่น ทุเรียน มังคุด มะพร้าว เป็นต้น วัน เกื้อพันธ์² ได้กล่าวถึงการปลูกยางพาราที่บ้านตะโหนด สรุปได้ว่า มีการปลูกยางพาราเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2464 ผู้ที่นำมาปลูกคนแรก คือคุณตามิ่ง ซึ่งได้นำเมล็ดยางพารามาจากบ้านควนลัง อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา โดยนำปลูกที่บ้านไร่ตกและบ้านไร่ออก วิธีการปลูกยางพาราเริ่มจากการถางป่าทำไร่ปลูกข้าว หลังจากนั้นจะมีการปลูกยางพาราและผลไม้อื่นๆ ลงไปด้วย เช่น ทุเรียน มังคุด ลำไย เป็นต้น เริ่มกรีดยางพาราได้เมื่อ พ.ศ. 2474 ในช่วงแรกเมื่อกรีดยางได้จะนำไปขายที่อำเภอลำดวน ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2480 มีพ่อค้ารับซื้อยางพาราที่ตลาดบางแก้ว อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง คาโหด พลนุ้ย³ ได้กล่าวถึงการปลูกยางพาราที่บ้านคลองเฉลิม สรุปได้ว่า ในบริเวณนี้มีการปลูกยางพาราเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2470 โดยมีการปลูกครั้งแรกที่บ้านโนนวังและบ้านทุ่งนางชี ได้พันธุ์ยางพารามาจากจังหวัดตรัง ซึ่งชาวบ้านได้ไปรับจ้างถางไร่เพื่อปลูกยางพาราให้กับชาวจีนที่จังหวัดตรังจึงได้นำเมล็ดพันธุ์ยางพารามาปลูกด้วย ชาวบ้านในบริเวณนี้มีการจับจองพื้นที่ถางป่าเพื่อจะปลูกยางพาราและมีการปลูกผลไม้อื่นๆ ด้วย วิธีการปลูกยางพาราของชาวบ้านในบริเวณนี้ จะถางป่าแล้วนำเมล็ดยางพาราไปฝังไว้โดยไม่มีการจัดระยะเป็นแถวทำให้เกิดปัญหา คือ ต้นยางพาราที่งอกขึ้นมาจะเหลือน้อย เพราะมีสัตว์ป่าชนิดต่างๆ เข้ามากินเมล็ดยางพารา เช่น หมูป่า เม่น เป็นต้น ส่วนต้นที่งอกขึ้นมาสูงแล้ว ก็จะมีขวานมากัดกินยอดใบ สำหรับการปลูกยางพาราของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ดังที่ สมนึก เพชรสังข์⁴ ได้กล่าวไว้

¹ ไกรทอง แก้วคง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 7 ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2543

² วัน เกื้อพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหนด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2543

³ คาโหด พลนุ้ย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2543

⁴ สมนึก เพชรสังข์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2543

สรุปได้ว่า การปลูกยางพาราบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงเริ่มเมื่อ พ.ศ. 2460 หรือ ประมาณ 80 กว่าปีที่ผ่านมา และมีการปลูกอย่างกว้างขวาง มีการขยายตัวเพิ่มปริมาณอย่างรวดเร็ว ยางพาราที่นำมาปลูกจะเป็นพันธุ์พื้นเมืองและปลูกกันในลักษณะป่าไม้ยืนต้น ไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก เพียงแต่นำเมล็ดมาแล้วตากถางพื้นที่ฝั่งเมล็ด จะขุดหลุมหรือไม่ขุดหลุมก็สามารถปลูกได้ ไม่ต้องมีแถวมีแนวที่เป็นระเบียบ และที่สำคัญในแปลงพื้นที่ที่ปลูกยางพาราจะมีต้นไม้อื่น ๆ ทั้งประเภทไม้ล้มลุก ไม้เถา ไม้ยืนต้นชนิดต่าง ๆ ปะปนอยู่ด้วย ดังนั้นในสวนยางพารานอกจากจะได้รับผลประโยชน์จากยางพาราโดยตรงแล้ว ยังได้รับผลประโยชน์จากการอุปโภคและบริโภคไม้ชนิดอื่น ๆ จากแปลงยางพาราของตนเองอีกทางหนึ่งด้วย ต่อมาเมื่อทางการได้ส่งเสริมแนะนำการปลูกยางพาราทั้งเทคนิคการเพาะปลูก การปรับปรุงคุณภาพและการตลาด นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งเพราะได้มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตให้เป็นพืชชนิดเดียว และเพื่อขายอย่างเดียว แต่ต้องซื้อเครื่องบริโภคอุปโภครวมทั้งสินค้าทุนทุกชนิดจากเมือง ประกอบกับยางพารามีราคาไม่แน่นอน และให้รายได้ไม่สม่ำเสมอ เพราะในปีหนึ่งกรีดยางได้ไม่เกิน 120 วัน แต่ต้องซื้อและต้องใช้จ่ายทุกวัน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านบางส่วนต้องตกอยู่ในภาวะที่พึ่งตนเองได้ไม่มากนัก

2.1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการปลูกพืช การผลิตแบบดั้งเดิมจำเป็นต้องอาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญการผลิต จึงทำให้เกิดความเชื่อและพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเพื่อเป็นกำลังใจแก่ผลผลิต ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีวิถีชีวิตที่ต้องอาศัยธรรมชาติที่เป็นป่าเขา และอยู่ห่างไกลความเจริญ เมื่อเกิดสิ่งที่ไม่ดีกับชีวิตก็มีความเชื่อว่าถูกลงโทษจากสิ่งเร้นลับ ดังที่ แดง ชายเกตุ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในการหาพื้นที่สำหรับทำไร่ปลูกพืช ต้องมีการเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม บางพื้นที่จะไม่มีผู้ใดเข้าไปถางป่าเพื่อทำไร่ ทั้ง ๆ ที่พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ เช่น พื้นที่บริเวณ “ทุ่งนุ้ย” เป็นบริเวณพื้นที่ที่ไม่มีใครเข้าไปทำไร่ปลูกพืช เพราะเชื่อว่าเป็นบริเวณที่มีผีเรียกกันว่า “ผีป่อเพลง” ชาวบ้านจะหวาดกลัวกันมาก เมื่อพบพื้นที่สำหรับการทำไร่ปลูกพืชได้แล้ว ชาวบ้านจะทำพิธีเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้ช่วยคุ้มครองมิให้เกิดเภทภัยอันตรายต่าง ๆ ขึ้นได้ ให้มีความเจริญรุ่งเรืองในการทำมาหากิน เมื่อมีการปลูกพืชก็จะมีการทำพิธีทางไสยศาสตร์เรียกว่า “พิธีแรกปลูก” เมื่อจะเก็บเกี่ยวผลผลิตชาวบ้านก็จะดูฤกษ์ยามและทำพิธีบวงสรวงเจ้าที่ โดยการนำหมาก พลู กล้วย เทียน

¹ แดง ชายเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไร่เหนือ ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ข้าวตอก ดอกไม้ น้ำ เป็นต้น พร้อมกับทำพิธีเรียกว่า “พิธีแรกเก็บ” ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดได้ปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านาน

2.1.3 การร่วมมือกันของชุมชนในการผลิตแบบการปลูกพืช ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะมีการร่วมมือกันในการผลิตแบบปลูกพืช ดังที่ จิตร เกื้อหนู¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะมีการร่วมมือกันนับตั้งแต่การจับจองพื้นที่สำหรับทำไร่ โดยจะไปกันเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 – 5 คน หลังจากได้พื้นที่ที่ต้องการแล้ว จะมีการไถนถางป่าซึ่งต้องใช้แรงงานจำนวนมาก จะใช้วิธีการออกปาก (วาน) หรือการขอ (เป็นการแลกเปลี่ยนแรงงาน) หลังจากนั้นชาวบ้านจะช่วยกันสร้างที่พักใกล้กับพื้นที่ที่ทำไร่ เพื่อดูแลรักษาผลผลิต นอกจากนี้ การทำนา ทำสวน ชาวบ้านก็จะช่วยเหลือกันในด้านแรงงานดังกล่าวข้างต้น

2.2 การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีการเลี้ยงกันมาช้านาน นอกเหนือจากการล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร การเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารได้เพิ่มมากขึ้นเมื่อจำนวนสัตว์ป่าลดลง การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่จะทำควบคู่ไปกับการปลูกพืช ซึ่งมีการเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหารและไว้ใช้งาน ดังที่ จำปี พิบูลศรี² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การเลี้ยงสัตว์ในช่วงปี พ.ศ. 2439 มีการเลี้ยงสัตว์แต่ไม่มากนัก เช่น วัว ควาย หมูพื้นบ้าน ไก่ เป็นต้น ต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2480 เมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ได้มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารและใช้แรงงานมากขึ้น มีการเลี้ยงเพื่อขายบ้าง ประมาณปี พ.ศ. 2500 ได้มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อขายมากกว่าเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร การเลี้ยงสัตว์ในบริเวณนี้จะเลี้ยงแบบธรรมชาติ กล่าวคือสัตว์จะหาอาหารกินเองตามธรรมชาติ สัตว์ที่เลี้ยงมาก ได้แก่ ควาย (ในประมาณ พ.ศ. 2500 มีการเลี้ยงควายฝูงเพื่อไว้ใช้งานในการไถนา มักจะเลี้ยงกันแทบทุกครัวเรือน) ส่วนการเลี้ยงวัวมีการเลี้ยงไม่มากนัก มักจะเลี้ยงไว้เพื่อใช้ในการเดินทาง หมู่จี่พร้าว จะเลี้ยงไว้เป็นอาหารและเลี้ยงไว้ขาย มักจะปล่อยไว้ข้างบ้าน พืชที่เป็นอาหารของหมูพื้นบ้าน เช่น บอน มันสำปะหลัง มะพร้าว เศษอาหาร นอกจากนี้ชาวบ้านนิยมเลี้ยงไก่พื้นบ้านเพื่อเป็นอาหาร ลักษณะการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง สามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบเลี้ยงสัตว์

¹ จิตร เกื้อหนู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 195 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2543

² จำปี พิบูลศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2543

ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบการเลี้ยงสัตว์ การร่วมมือกันของชุมชนในการผลิตแบบเลี้ยงสัตว์

2.2.1 เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือที่มีอยู่ในท้องถิ่น และประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง เช่น เชือก ไม้ แฝก เป็นต้น วิธีการเลี้ยงจะเลี้ยงแบบธรรมชาติ กล่าวคือจะปล่อยให้สัตว์หาอาหารกินเอง สัตว์ที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดนิยมเลี้ยง คือ การเลี้ยงวัว การเลี้ยงควาย การเลี้ยงม้า การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงเป็ด

2.2.1.1 การเลี้ยงวัว ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีการเลี้ยงวัวเพื่อไว้ใช้งานและเพื่อขาย ดังที่ หวัค อินนุรักษ์¹ และเจียว อักษรเนียม² ได้กล่าวถึงการเลี้ยงวัว สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานในการไถนา ใช้เนื้อเป็นอาหาร และไว้ขายบ้าง การเลี้ยงไว้ใช้แรงงานจะเลี้ยงไว้ครอบครัพละ 2-3 ตัว ส่วนลูกวัวที่เพิ่มขึ้นจะขาย พันธุ์วัวที่เลี้ยงจะเป็นพันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีความแข็งแรงและทนทานต่อโรค วิธีการเลี้ยงวัวชาวบ้านจะใช้วิธีเจาะจมูก แล้วผูกเชือกล่ามไว้ให้กินหญ้าบริเวณไม้ใกล้จากบ้านหรือตามท้องนา ในบางครั้งก็จะปล่อยให้หากินเองบ้างแต่ต้องคอยดูแล ในตอนเย็นจะนำวัวเข้าคอก ซึ่งจะทำไว้ได้ถุนบ้านหรือใกล้ๆ บ้านโดยทำเป็นคอกล้อมด้วยไม้ มุงหลังคากันฝนอย่างง่าย

2.2.1.2 การเลี้ยงควาย ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีการเลี้ยงควายเพื่อใช้งานและเพื่อขาย ดังที่ จวน กรังทองด้วง³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะเลี้ยงควายไว้ใช้งาน เช่น ไถนา ลากไม้ เป็นต้น วิธีการเลี้ยงควาย ในครัวเรือนจะเลี้ยงไว้ใช้งานเพียง 2-3 ตัว จะใช้วิธีเจาะจมูกผูกเชือกล่ามไว้ให้กินหญ้าเช่นเดียวกับวัว แต่สำหรับผู้เลี้ยงมากเรียกว่า “เลี้ยงควายฝูง” แต่ละฝูงจะมีควาย 40-50 ตัว การเลี้ยงจะปล่อยควายให้หาอาหารเองตามธรรมชาติ การเลี้ยงควายฝูงจะมีอยู่ทั่วบริเวณเชิงเขาบรรทัดใน

¹ หวัค อินนุรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 7 ตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2543

² เจียว อักษรเนียม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

³ จวน กรังทองด้วง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2543

จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่อำเภอป่าพะยอมจนถึงอำเภอบางบอน ส่วนใหญ่จะเลี้ยงกันบริเวณที่ลุ่ม เพราะควายเป็นสัตว์ที่หนังหนา มีอุณหภูมิในร่างกายสูงมาก จึงต้องอาบน้ำหรือนอนแช่น้ำใน บึงหรือหนองน้ำในตอนเที่ยง ในตอนเย็นจะมีการด้อนควายเข้าคอก ลักษณะของคอกควาย จะใช้ไม้กันเป็นรูปสี่เหลี่ยมไม่ต้องมีหลังคา กันฝนหรือถ้ำเลี้ยงประมาณ 2-3 ตัว อาจจะผูกไว้ กลางแจ้งโดยไม่ต้องมีคอกก็ได้

2.2.1.3 การเลี้ยงม้า มีการเลี้ยงกันน้อย เพราะม้าจะเลี้ยงไว้เพื่อเป็น พาหนะแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเดินทางด้วยเท้าและเรือ มีการเลี้ยงเพื่อขายบ้าง แต่ไม่นิยมเลี้ยง เพื่อเป็นอาหาร วิธีการเลี้ยง ใช้เชือกผูกล้ามให้กินหญ้าเองตามธรรมชาติ

2.2.1.4 การเลี้ยงสุกร ชาวบ้านจะเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารและเพื่อขาย มีเลี้ยงเฉพาะชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธ ดังที่ ชู เศรษฐสุข¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สุกร ที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยงจะเป็นสุกรพันธุ์พื้นเมือง เรียกว่า “หมูจีพรี” มีลักษณะ คล้ายหมูป่า สีดำ รูปร่างเล็ก น้ำหนักประมาณ 10-20 กิโลกรัม หากโตเต็มที่ก็ไม่เกิน 50 กิโลกรัม วิธีการเลี้ยง จะปล่อยให้หาอาหารกินเอง โดยจะขุดคุ้ยหาอาหาร เช่น ไล่เดือน ผัก ผลไม้ เป็นต้น จะให้อาหารเพียงมือเดียวคือในตอนเย็น อาหารที่ให้ส่วนใหญ่จะใช้ปลายข้าวสารหรือเศษอาหาร ที่เหลือคัมผสมกับรำข้าว และใช้สาหร่าย หยวกกล้วย หรือผักต่างๆ หั่นให้ละเอียดแล้วผสม คลุกเคล้ากันให้กิน สำหรับโรงเรือนมีการสร้างแบบง่าย ๆ หรืออาจใช้เชือกผูกล้ามไว้ใต้ถุน บ้านหรือใต้ต้นไม้

2.2.1.5 การเลี้ยงแพะ ชาวบ้านจะเลี้ยงไว้เป็นอาหารและเพื่อขาย ชาวบ้านที่เลี้ยงแพะส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ดังที่ เต็ม ขาวทอง² ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า ชาวมุสลิมมักจะบริโภคเนื้อแพะและเนื้อแกะ วิธีการเลี้ยง จะเลี้ยงกันโดยทั่วไป แต่ละบ้านจะเลี้ยงแม่พันธุ์ไว้ 2-3 ตัว พ่อพันธุ์ 1 ตัว ปล่อยให้ผสมพันธุ์กันแล้วออกลูกเอง ตามธรรมชาติ การเลี้ยงจะใช้เชือกผูกคอกล้ามไว้ให้กินหญ้าตามบริเวณบ้าน บางครั้งก็จะปล่อยให้หาอาหารกินเองตามธรรมชาติ แพะเป็นสัตว์ที่กลัวฝนจึงต้องทำที่หลบฝนในช่วงกลางคืน หรือให้อาหารที่ใต้ถุนบ้าน

¹ ชู เศรษฐสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 94 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2543

² เต็ม ขาวทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 9 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543

2.2.1.6 การเลี้ยงไก่ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะเลี้ยงกันทั่วไปเกือบทุกบ้าน ดังที่ ห้อง ชายเกตุ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ไก่ที่เลี้ยงจะเป็นไก่พันธุ์พื้นเมือง เช่น ไก่ตะเภา ไก่กู ไก่แจ้ ไก่ชน เป็นต้น วิธีการเลี้ยง จะเลี้ยงแม่พันธุ์ไว้บ้านละ 4-5 ตัว และมีพ่อพันธุ์ 1-2 ตัว เพราะหากมากเกินไปก็จะมีปัญหาต่างๆตามมา เช่น อาหารไม่พอกิน ไก่จะแย่งรังกันไข่ทำให้ไข่ปนกันฟักไม่ออก หรือไก่อากเกินไปก็จะเป็นตัวไร เป็นฝืดเศษ หรือที่ร้ายแรงคือโรคระบาด เป็นต้น อาหารส่วนใหญ่จะปล่อยให้คุ้ยเขี่ยหากินเองตามบริเวณบ้าน จะไปยั่วข้าวเปลือก เศษอาหาร หรืออาหารต่างๆ เท่าที่หาได้ เช่น พวงผลไม้ เผือก มัน ปลวก มด แมลงต่างๆ ให้บ้างในตอนเย็น โรงเรือนจะทำไว้ใกล้ๆ บ้าน บางครั้งก็รวมอยู่กับคอกวัว หรืออยู่ใต้ถุนบ้าน หรือให้นอนอยู่บนต้นไม้ใกล้ๆ บ้าน รังไก่หรือที่สำหรับไข่ไก่เพื่อฟักออกมาเป็นลูกไก่ จะทำด้วยลังไม้ ลังกระดาษต่างๆ ใช้ฟางข้าว หญ้า หรือเศษใบไม้ เพื่อทำรังให้แม่ไก่ เมื่อแม่ไก่ฟักออกเป็นลูกไก่แล้วก็นำลูกไก่ออกคุ้ยเขี่ยหาอาหารกินเอง ไก่จะเจริญเติบโตเต็มที่และสามารถนำไปเป็นอาหารหรือขายได้ต้องใช้เวลาประมาณ 6 เดือน

2.2.2.7 การเลี้ยงเป็ด เป็ดเป็นสัตว์ปีกที่เลี้ยงง่าย ชาวบ้านมักนิยมเลี้ยงกันโดยทั่วไป จะเลี้ยงไว้เพื่อใช้ไข่และเนื้อเป็นอาหาร และขายบ้าง ดังที่ พุ่ม อินนุรักษ์² วิธีการเลี้ยงจะปล่อยให้หาอาหารกินเองตลอดทั้งวัน หรือปล่อยเป็นเวลาเฉพาะกลางวันตามบริเวณบ้าน หรือแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น หนอง บึง คลอง ทุ่งน้ำ เป็นต้น ให้อาหารกินบ้างในตอนเย็นก่อนเปิดเข้าคอก อาหารส่วนใหญ่จะเป็นข้าวเปลือก ปลาซัวดัมผสมรำข้าว สาหร่าย ผักต่างๆ หยวกกล้วย เป็นต้น ส่วนกลางคืนจะขังไว้ในคอกเพื่อให้เปิดไข่ก่อนแล้วจึงปล่อย การเลี้ยงเป็ดจะเลี้ยงไว้กินไข่และกินเนื้อ

2.2.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบการเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ได้มีการทำควบคู่กับการปลูกพืช ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ ดังที่ เจียว อักษรเนียม³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า

¹ ห้อง ชายเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 127 หมู่ที่ 7 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

² พุ่ม อินนุรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 3 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2543

³ เจียว อักษรเนียม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

ชาวบ้านจะมีความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์เลื้อย เช่น การเลี้ยงวัว ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับวัวลาย ว่าเป็นวัวที่เลี้ยงไว้เป็นเพื่อนคอก จะไม่ฆ่าเพื่อเป็นอาหาร หรือขาย เพราะไม่ค่อยมีคนซื้อ เชื่อว่าเป็นวัวที่ทำให้โทษหากไปทำร้ายมัน มักจะเลี้ยงไว้จนตายเอง ถึงจะนำเนื้อมาเป็นอาหารได้ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของวัว ชาวบ้านเชื่อว่าวัวตัวผู้ที่มีลักษณะดี ขวัญดี สามารถเลี้ยงไว้เป็นวัวชนได้ หรือการนำหัววัวที่ตายแล้วไปเก็บในยุ้งข้าวจะทำให้การปลูกข้าวมีผลผลิตที่ดี การเลี้ยงแพะ ชาวบ้านจะไม่มีการลักขโมยแพะ เพราะเชื่อว่าผู้ที่ขโมยแพะจะไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ชาวมุสลิมเชื่อว่าการแกะขนเพื่อให้พระเจ้าคุ้มครอง คือการแกะขนด้วยแพะจำนวน 7 ตัว จะมีค่าเท่ากับการแกะขนด้วยวัว 1 ตัว นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าการที่จะนำสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย ต้องมีการดูฤกษ์ยาม ในวันเริ่มต้นการเลี้ยงสัตว์ด้วย

2.2.3 การร่วมมือกันของชุมชนในการผลิตแบบการเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะมีการร่วมมือกันในการเลี้ยงสัตว์ ดังที่ เพชร ลำแดง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในการเลี้ยงสัตว์จำนวนมาก (ควายฝูง) จะมีการเลี้ยงรวมกันในแต่ละฝูง อาจมีเจ้าของ 2-3 คน หรือหลังจากเสร็จสิ้นการทำนา ชาวบ้านมักจะนำวัว ควายไปปล่อยเลี้ยงรวมกัน และคอยดูแลร่วมกัน มีการยืมวัว ควาย เพื่อใช้ในการไถนา นอกจากนี้เมื่อมีการจัดงานต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน ชาวบ้านจะมีการนำหมู วัว ควาย ไปช่วยงานอีกด้วย สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นการร่วมมือในการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้เป็นอย่างดี

ผลกระทบจากการผลิต

ผลกระทบจากการผลิต การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439-2503) ในช่วงแรกๆ เป็นการผลิตแบบดั้งเดิม คือจะผลิตสิ่งของที่มีคุณค่าใช้สอยเพื่อยังชีพโดยอาศัยธรรมชาติที่เอื้ออำนวย ต่อมาเมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นได้มีการผลิตสิ่งของที่มีคุณค่าในการแลกเปลี่ยน คือการผลิตขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยน ทำให้เกิดผลกระทบที่เกิดจากการผลิตแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

¹ เพชร ลำแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 1 ตำบลลำสินธุ์ ถึงอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

1. ด้านเศรษฐกิจ
2. ด้านสังคมวัฒนธรรม
3. ด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

1. ด้านเศรษฐกิจ

มีผลกระทบทางด้านการเศรษฐกิจ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ รายได้รายจ่าย ความจำเป็นพื้นฐานของสังคม

1.1 รายได้รายจ่าย ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ ดังที่ สุนทร กิจจานุโยค¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ผลผลิตที่ได้จากการหาของป่า เช่น น้ำผึ้ง ผลไม้ป่า สมุนไพร น้ำมันยาง กล้วยไม้ เป็นต้น ส่วนที่ได้รับจากการล่าสัตว์ป่า เช่น หมูป่า กวาง สมเสร็จ กระเจิง กระรอก นก เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ลดน้อยลงไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชากรจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบเกษตรเบื้องต้น คือ การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ พืชที่ปลูก เช่น ข้าว ข้าวโพด แตงกวา ทุเรียน มังคุด เป็นต้น และสัตว์ที่เลี้ยง เช่น วัว ควาย หมู แพะ เป็ด ไก่ เป็นต้น ทำให้ผลผลิตของชาวบ้านมีเพิ่มขึ้นและมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย ส่วนรายจ่ายชาวบ้านจะมีรายจ่ายในการซื้อเครื่องอุปโภคและบริโภค เช่น พริกกระป๋อง เกลือ ข้าวสาร เสื้อผ้า มีด จอบ เสียม เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านจะมีค่าใช้จ่ายน้อยมากในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะมีการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ต้องจ้างแรงงาน ชาวบ้านมีรายได้ไม่น้อยแต่รายจ่ายก็น้อยจึงทำให้ความเป็นอยู่ไม่เดือดร้อน

1.2 ความจำเป็นพื้นฐานของครอบครัว ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะผลกระทบ ดังที่ ไสว อินทร์ปาน² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในระยะแรกวัตถุประสงค์ของชาวบ้านจะทำการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นการผลิตเพื่อยังชีพและทำการผลิตเพื่อการบริโภคภายในชุมชนของตน เพราะฉะนั้นระบบการผลิตจึงเริ่มขึ้นที่ครอบครัวก่อน มีความต้องการเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้มีกินมีใช้อย่างเพียงพอ อาจจะ

¹ สุนทร กิจจานุโยค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดตะโหมด ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

² ไสว อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2543

มีการหมุนเวียนผลผลิตบ้างก็เฉพาะในกลุ่มเครือญาติที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน โดยการให้หรือแลกเปลี่ยนเพื่อให้ทุกคนได้มีของกินของใช้ในระดับที่พอกินพอใช้ จึงทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวอยู่ในฐานะพออยู่พอกินตามความจำเป็นพื้นฐานของครอบครัว

1.3 ความจำเป็นพื้นฐานของสังคม ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีผลกระทบ ดังที่ สวาท ทองรักษ์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ชาวบ้านยังมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่นไม่สะดวก การเดินทางส่วนใหญ่จะเดินด้วยเท้า ถ้ามีสิ่งของก็ใช้วิธีการหาบหรือใช้เกวียน หรือเดินทางด้วยเรือบ้างตามลำคลองที่มีน้ำไหลผ่านลงสู่ทะเลสาบสงขลาทำให้ผลผลิตที่ขายออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเป็นไปอย่างลำบากมาก ต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2480 ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าได้มีความก้าวหน้าขึ้นมีการคมนาคมติดต่อสะดวกขึ้น มีรถไฟวิ่งผ่านจังหวัดพัทลุง ทำให้การขนส่งสินค้าออกไปสู่ชุมชนอื่นมีมากขึ้น การผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนจึงมีมากขึ้น ชาวบ้านมีความต้องการทรัพย์สินเงินทองเพื่อแสดงถึงความร่ำรวย ความมีหน้ามีตา ยิ่งประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 การใช้ทรัพย์สินในการแข่งขันหาผลประโยชน์และเพื่อการยอมรับทางสังคม ดังที่ เอี่ยม มากคึก² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ผู้ที่มีทรัพย์สินมากสามารถช่วยเหลือสังคมได้มาก โดยจะสามารถให้บริการและช่วยเหลือสังคมได้ทุกขณะเมื่อสังคมต้องการเป็นที่หวังของคนอื่นๆ ในสังคม จึงมักได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมที่ด้อยพัฒนา ลักษณะความเป็นอยู่ของชาวบ้านในช่วงที่มีการผลิตแบบการเก็บของป่าและล่าสัตว์ และการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ชาวบ้านจะมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยธรรมชาติในการยังชีพเป็นอย่างมาก มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในสังคมมีการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เชื้อฟุ้งผู้อาวุโส ผู้นำ ผู้มีความรู้ การทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจมีน้อยมาก ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตตามความจำเป็นพื้นฐานของสังคม มีการปลูกพืชเพื่อเศรษฐกิจ ทั้งพืชไร่ พืชสวน โดยเฉพาะการทำสวนยางพารา ทำให้บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้เปลี่ยนแปลงสภาพไป พื้นที่ทุกพื้นที่จะมีเจ้าของครอบครองทำให้พื้นที่ป่ามีความสมบูรณ์มีจำนวนลดลง พืชพรรณต่างๆ กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีเจ้าของ สัตว์ป่าก็ลดจำนวนลงมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อไว้ใช้งานและบริโภคเพิ่มขึ้น

¹ สวาท ทองรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอดงระหวง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2543

² เอี่ยม มากคึก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 2 ตำบลตะแพน อำเภอบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2543

2. ด้านสังคมวัฒนธรรม

บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีผลกระทบด้านวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน

2.1 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ของชุมชนทุกชุมชน ดังที่ จิน บุญสุวรรณ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีลักษณะการผลิตเพื่อยังชีพ ทุกคนในครอบครัวจะมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน เช่น ผู้ชายมีหน้าที่ในการหาอาหาร ถางป่า ทำไร่ ผู้หญิงมีหน้าที่หุงหาอาหาร ดูแลบ้านเรือน ช่วยเหลือการทำไร่ เด็กผู้ชายมีหน้าที่ช่วยเหลือในการทำงานพ่อ เด็กผู้หญิงมีหน้าที่ช่วยเหลือในการทำงานของแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่อาศัยอยู่ด้วยกัน มีหน้าที่ดูแลบ้าน เลี้ยงดูลูกหลาน เป็นต้น การผลิตทุกขั้นตอนทุกคนในครอบครัวจะช่วยเหลือแรงงานกันอย่างเต็มที่ นอกจากในครอบครัวเดียวกันแล้ว ชาวบ้านบริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัดจะมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ซึ่งชาวบ้านจะให้ความสัมพันธ์กับกลุ่มเครือญาติ แม้แต่บางครอบครัวถึงแม้จะไม่ใช่เครือญาติ แต่มีความสัมพันธ์ต่อกันเสมือนญาติ ระบบเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในยุคการผลิตเพื่อยังชีพ ซึ่งมีการผลิตที่เหมือนกัน คือ การหาของป่า การล่าสัตว์ นอกจากการช่วยเหลือในด้านการแลกเปลี่ยนแรงงานแล้ว งานประเพณีและวัฒนธรรมชาวบ้านก็มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามอัธยาศัย ตั้งแต่เริ่มงานจนเสร็จสิ้นงานนั้น ๆ และมีความรู้สึกในการร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน ครอบครัวและเครือญาติจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการผลิต โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่าง ๆ และเป็นพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนแรงงาน ผลผลิต เป็นลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ต่อมาประมาณหลังปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตเป็นแบบเกษตรเบื่องันมากขึ้น กล่าวคือมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยจะทำการผลิตในรูปแบบการค้ามากกว่าการผลิตเพื่อยังชีพ ให้ความสัมพันธ์ของครอบครัว และระบบเครือญาติได้ลดความสำคัญลง

¹ จิน บุญสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17/1 หมู่ที่ 1 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2543

2.2 ความสัมพันธ์ของชุมชน ผลกระทบจากการผลิตที่ทำให้ความสัมพันธ์ของชุมชนเปลี่ยนไป ดังที่ ลบ ชูศรีอ่อน¹ ได้กล่าวสรุปได้ว่า แต่เดิมมีชาวบ้านอาศัยอยู่ตามบริเวณเชิงเขาบรรทัดไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน กลุ่มหนึ่งประมาณ 5-10 ครัวเรือน การผลิตเป็นการผลิตแบบยังชีพ คือ การหาของป่า การล่าสัตว์ การปลูกพืชแบบไร่เลื่อนลอย และการเลี้ยงสัตว์แบบพื้นบ้าน การทำงานทุกอย่างจะทำเพื่อพออยู่พอกินในครัวเรือน หากมีมากเหลือกินเหลือใช้ก็จะแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียง ที่จะทำให้ธุรกิจการค้ามีน้อย ความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันจึงมีมาก แต่ละกลุ่มจะเชื่อฟังผู้นำในหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้อาวุโสและเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ด้านศาสนาชาวบ้านส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ชุมชนส่วนใหญ่จะแยกกันอยู่ตามศาสนาที่นับถือ แต่ก็มี การติดต่อสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีไม่ค่อยมีปัญหาต่อกัน ชาวบ้านจะเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำทางศาสนาที่ตนนับถือเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าผู้นำทางศาสนาเป็นผู้มีความรู้สามารถสั่งสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามแนวทางแห่งคุณงามความดีตามศาสนาที่ตนนับถือได้ และยังถือว่าเป็นผู้เสียสละ บริสุทธิ์และทำเพื่อสังคม

ต่อมาเมื่อประมาณหลังปี พ.ศ. 2480 มีชาวบ้านเพิ่มมากขึ้นทั้งชาวบ้านในพื้นที่และชาวบ้านที่อพยพมาจากภายนอกที่ได้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่โดยจับจองที่ทำมาหากินมากขึ้น มีการคมนาคมที่ดีขึ้น สามารถขนส่งสินค้าได้ดีขึ้น การหาของป่า การทำไร่ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์ ได้มีการพัฒนาวิธีการผลิตให้ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเพื่อหวังผลทางเศรษฐกิจ แต่ถึงอย่างไรก็ตามวิถีการผลิตดังกล่าวก็ยังเป็นแบบธรรมชาติอย่างเดิม มีการผลิตเพื่อพอกินพอใช้ในฤดูกาลเท่านั้น การดำเนินชีวิตของชาวบ้านยังคงเป็นแบบเดิมโดยไม่มี ความจำเป็นที่ต้องติดต่อกับสังคมภายนอกมากนัก เพราะปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตแบบเดิมมี อยู่แล้วอย่างพร้อมมูล ดังนั้นชาวบ้านจึงยังคงมีความกลมเกลียวรักพวักพ้องอยู่กันแบบสังคม เครือญาติเหมือนเดิม ผู้นำของแต่ละหมู่บ้านอาจเป็นผู้อาวุโสที่มีความฉลาด มีเพื่อนฝูงมากและเป็นที่เคารพยกย่องในสังคม เป็นผู้คอยดูแลรักษาความสงบสุขของชาวบ้าน คอยตัดสินกรณีพิพาท และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านเหมือนเดิม ส่วนในด้าน ทรัพยากรตามธรรมชาตินั้น ชาวบ้านมีความรู้สึกลัวสิ่งของดังกล่าวเป็นสมบัติของชุมชนที่ทุกคน มีสิทธิ์สามารถนำเอามาใช้ได้เมื่อมีความจำเป็น พื้นฐานทางด้านสังคมได้สืบทอดกันมาช้านาน ยังเป็นลักษณะเด่นที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย ยิ่งหมู่บ้านที่มีความทึบกันดารและห่างไกลมาก

¹ ลบ ชูศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง สิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 6 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2543

เท่าไร ลักษณะของสังคมหมู่บ้านดังกล่าวก็มีความปรองดองเหนียวแน่นเป็นพิเศษมากขึ้นเท่านั้น ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 สังคมบริเวณเชิงเขาบรรทัดได้เปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านมีการแข่งขันทรัพยากรกันมากขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการผลิตแบบใหม่ที่เน้นการส่งออกมากขึ้น มีการบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำไร่ทำสวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทุกคนแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองมากขึ้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านลดน้อยลง ซึ่งมีผลต่อระบบลงแขก และระบบเกลอ

ระบบลงแขก ในระบบการผลิตแบบดั้งเดิม จำเป็นต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านในชุมชนจึงต้องอาศัยซึ่งกันและกัน โดยการอาศัยแรงงานจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงด้วย ระบบการลงแขก ดังที่ อุทัย วรศรี¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในการร่วมมือด้านแรงงานของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด ได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของเพื่อนบ้าน ผู้ที่มีความต้องการด้านแรงงานจะขอความช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่มีความสนิทสนม เรียกว่า “ออกปาก” หรือ “วาน” ซึ่งเป็นการขอความช่วยเหลือในการทำงานที่ต้องใช้แรงงานคนมาก เช่น การถางป่า การทำไร่ การสร้างที่อยู่อาศัย การทำกิจกรรมทางประเพณี เป็นต้น ชาวบ้านที่ได้รับการออกปากจะช่วยเหลือกันนับตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นการทำงานนั้นๆ ลักษณะการช่วยเหลือในการทำงานดังกล่าว เรียกว่า “ระบบการลงแขก” จากความเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น กล่าวคือการลงแขกที่เป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบดั้งเดิม ไม่อาจรองรับกิจกรรมการผลิตที่เพิ่มขึ้นได้ ทำให้มีการว่าจ้างแรงงานแทนการลงแขกมากขึ้น ระบบการลงแขกจึงค่อยลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัด

ระบบเกลอ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันกับชุมชนอื่นๆ บริเวณรอบลุ่มทะเลสาบ และมีความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติที่เกิดจากการโยกย้ายถิ่นฐาน เพื่อไปทำมาหากินตามชุมชนต่างๆ มีลักษณะการผลิตที่แตกต่างกัน เป็นเหตุให้เกิดระบบเกลอขึ้น ดังที่ แดง ชูแก้ว² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า จากความแตกต่างในเรื่องผลผลิตของแต่ละชุมชน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่ต่างกัน ก่อให้เกิดระบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะนำผลผลิตพวกพืช ผัก ผลไม้ หรือของป่าไปแลกเปลี่ยนกับข้าวสาร อาหารทะเล บริเวณลุ่มทะเลสาบ และจากความยากลำบากใน

¹ อุทัย วรศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 203 หมู่ที่ 2 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544

² แดง ชูแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 2 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544

การคมนาคม การสื่อสาร เพราะในช่วงนั้นการเดินทางต้องเดินทางด้วยเท้าไปตามเส้นทางที่
ทุรกันดาร และต้องใช้เวลาในการเดินทางคราวละหลายวันกว่าจะถึงที่หมาย จึงมีความจำเป็น
ในการทำความรู้จัก เพื่อจะได้พึ่งพาอาศัยกัน ทำให้มีการผูกเกลอ จนกลายเป็นค่านิยมที่
ชาวบ้านปฏิบัติกันมา ผู้ที่เป็นเกลอกันจะมีความสนิทสนมกันเป็นอย่างมาก เรียกว่า “เพื่อนเกลอ”
“อ้ายเกลอ” “อีเกลอ” หรือ “อ้ายคอ” มักจะแสดงออกให้เห็นถึงความผูกพันของอ้ายเกลอ เช่น
มีการนำสิ่งของไปฝาก มีการหยอกล้ออย่างแรงๆ โดยไม่โกรธกัน และทำให้เกิดความผูกพัน
มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เมื่อต่างฝ่ายมีงานประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานบวช งานแต่งงาน
งานศพ เป็นต้น จะมีการส่งข่าวสารเพื่อบอกกล่าว พร้อมกับนำผลผลิตที่แตกต่างกันไป
ช่วยงานซึ่งกันและกัน ปัจจุบันระบบเกลอได้ลดความสำคัญลง เนื่องจากมีปัจจัยต่างๆ เข้ามา
เช่น ความสะดวกทางด้านการคมนาคม ความเจริญทางการสื่อสาร การเคลื่อนย้ายที่อยู่
ของชาวบ้านในชุมชนมากขึ้น เป็นต้น

3. ด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ ด้านระบบภูมิทัศน์ ด้านระบบนิเวศ และด้านทรัพยากร
ธรรมชาติ

3.1 ด้านระบบภูมิทัศน์ จากสภาพโดยทั่วไปของเทือกเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง
ประกอบด้วยภูเขาน้อยใหญ่ที่สลับซับซ้อนมากมาย และมีป่าไม้ซึ่งมีลักษณะเป็นป่าดงดิบปกคลุม
พื้นที่ทั้งบนภูเขาและบริเวณเชิงเขาตลอดแนว เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ไม้
และสัตว์ป่านานาชนิด เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่ไหลลงจากภูเขาผ่านพื้นที่ราบลงสู่ทะเล
สาบสงขลา ดังที่ เลี่ยม จันใจ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า จากลักษณะของพื้นที่ดังกล่าวทำให้
พื้นที่ราบที่อยู่ระหว่างเทือกเขาบรรทัดกับทะเลสาบสงขลา มีน้ำสำหรับการเกษตรได้อย่าง
เพียงพอ ทำให้พื้นที่ราบที่อยู่ถัดจากเชิงเขาเป็นพื้นที่ทำนาและสามารถทำได้ทั้งนาปีและนาปรัง
น้ำตกที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งน้ำที่ทำให้เกิดแม่น้ำลำธารและยังแสดง
ถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ทำให้สัตว์ป่าได้อาศัยและหากินอย่างครบวงจรของระบบนิเวศ
ตามธรรมชาติ น้ำตกที่ไหลตลอดปี เช่น น้ำตกเหวี่ยงทอง น้ำตกพระยานคร น้ำตกเขาคราม
น้ำตกสามชั้น น้ำตกโดนแพรทอง น้ำตกนกกร้า น้ำตกโดนปลิว น้ำตกโนรา น้ำตกหม่อมจู้ย
น้ำตกไพรวัลย์ เป็นต้น ส่วนลำคลองที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัดไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา เช่น

¹ เลี่ยม จันใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 140
หมู่ที่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544

คลองป่าพะยอม เกิดจากเขาหินกลิ้ง อยู่ในเขตอำเภอบาพะยอม คลองปากประ เกิดจากคลองเมืองกับคลองปากคลอง มารวมกันที่บ้านท่าสำเภานือ คลองนาท่อม เกิดจากโดนเขาคราม โดนลำโน โดนนาว ตำบลบ้านนา คลองหานโพธิ์ เกิดจากโดนไพรวัลย์ โดนไร่เหนือ ไหลผ่านอำเภอกงหรา อำเภอยะรัง อำเภอบางแก้ว ออกสู่ทะเลสาบสงขลา คลองท่ามะเค็ด เกิดจากโดนเหมืองตะกั่ว อำเภอบาบอน คลองป่าบอน เกิดจากโดนแม่แดง คลองพรุพ้อ คลองหลง เกิดจากโดนสามชั้น อำเภอบาบอน เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการถางป่าเพื่อทำไร่และปลูกพืช ทำให้ระบบนิเวศน์บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ที่ถูกทำลาย มีการปลูกพืชเศรษฐกิจขึ้นมาทดแทน ทำให้ลักษณะของป่าเปลี่ยนแปลงไป

3.2 ด้านระบบนิเวศ เชือกเขาบรรทัดมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพราะมีผลกระทบโดยตรงทั้งด้านวิถีชีวิต และด้านผลผลิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก ที่สามารถนำมาบริโภคและเป็นสินค้าส่งออกจำหน่ายได้มากมาย กล่าวคือมีไม้เนื้ออ่อนและไม้เนื้อแข็งที่มีค่ามากมาย เช่น ไม้ยูง ไม้ยาง ไม้หลุมพอ ไม้เคี่ยม ไม้ตะเคียน ไม้ไข่เขียว ไม้บากบุด ไม้สะทัง ไม้มะขามเทศ เป็นต้น เป็นแหล่งผลิตของป่า เช่น หวาย ไม้ไผ่ สมุนไพร ผัก ผลไม้ พวงน้ำผึ้ง ตัวต่อ เป็นต้น และยังเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่านานาชนิดที่ผู้คนล่าเพื่อนำมาบริโภคและส่งไปขาย เช่น หมูป่า หมี เสือ สมเสร็จ กวาง ลิง ค่าง จง กระรอก งู เป็นต้น ผลผลิตจากป่าเหล่านี้เป็นผลที่ได้จากความสมดุลในระบบนิเวศ ซึ่งชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดได้หาเลี้ยงชีพมาช้านาน ต่อมาเมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ได้มีการทำลายระบบนิเวศ จึงทำให้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้องทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่ลดลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางการผลิต ที่ส่งผลทำให้ชาวบ้านมีการจับจองพื้นที่และโค่นถางป่าเพื่อทำสวน ทำไร่ การสร้างที่อยู่อาศัย จึงทำให้ป่าเหลือน้อยลง สัตว์ป่าก็ได้ลดจำนวนลงไปด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ป่าก็ยังคงมีอยู่ไม่ถูกทำลายมากนัก เมื่อชาวบ้านทิ้งช่วง ไม่เข้าไปโค่นถางป่า ต้นไม้ก็จะเติบโตขึ้นเป็นป่าอีก ทำให้ระบบนิเวศยังไม่เสียหายไปมากนัก ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ได้มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการทำลายธรรมชาติได้อย่างรวดเร็ว พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้เปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมอย่างมาก ทั้งพืชและสัตว์ได้ลดจำนวนลง บางชนิดก็สูญพันธุ์ไป

3.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่มีอยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการผลิตของชาวบ้าน ดังที่ ชลุด คงแสง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สามารถแบ่งทรัพยากรธรรมชาติเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 4 ประเภท คือ ที่ดิน แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้และพันธุ์พืชต่าง ๆ สัตว์

3.3.1 ที่ดิน มีความสำคัญในการตั้งถิ่นฐาน การทำมาหากิน และมีผลต่อการผลิตของชาวบ้าน สรุปประเด็นสำคัญได้ 2 ลักษณะ คือ ด้านลักษณะและคุณภาพของที่ดิน และด้านปริมาณของที่ดิน

3.3.1.1 ด้านลักษณะและคุณภาพของที่ดิน เป็นพื้นที่สูง ในบริเวณเชิงเขามีสภาพเป็นป่าดงดิบ เหมาะแก่การทำสวน แล้วค่อยลาดต่ำลงมาเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำงานไปถึงบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา เมื่อชาวบ้านเข้าไปอยู่อาศัยมากขึ้น มีการทำไร่ ทำสวน ทำนา ทำให้ลักษณะและคุณภาพของที่ดินเปลี่ยนไป

3.3.1.2 ด้านปริมาณของที่ดิน พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดก่อนปี พ.ศ. 2480 มีชาวบ้านเข้าไปอยู่ไม่มากนัก ยังมีพื้นที่ว่างมาก สามารถจับจองพื้นที่ได้ด้วยวาจา เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและทำมาหากิน ยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ชาวบ้านที่เข้าไปทำกินอยู่ในบริเวณใด ๆ ก็ถือว่ามีความสิทธิ์ในบริเวณนั้น ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 มีชาวบ้านเข้าไปทำกินมากขึ้น มีการจับจองพื้นที่สำหรับทำไร่ ทำสวน ทำให้พื้นที่ว่างลดน้อยลง แต่ความต้องการพื้นที่ทำกินของชาวบ้านมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้มีการแย่งชิงที่ดินทำกิน ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2490 รัฐบาลได้ออกกรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดิน ทำให้ชาวบ้านมีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดิน และมีการซื้อขายที่ดินมากขึ้น

3.3.2 แหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นแหล่งน้ำที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัด ส่วนใหญ่จะเป็นน้ำตก ไหลจากพื้นที่สูงบริเวณเชิงเขาบรรทัดลงสู่ทะเลสาบสงขลา ทำให้พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ต่อมาเมื่อมีการถางป่าทำไร่ ทำสวนในพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ทำให้แหล่งน้ำธรรมชาติลดน้อยลง

3.3.3 ป่าไม้และพันธุ์พืชต่าง ๆ มีลักษณะเป็นป่าดงดิบ มีพันธุ์พืชที่ชาวบ้านสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย เป็นอาหาร เป็นยารักษาโรค เพื่อการค้า ต่อมาเมื่อมีการโค่นถางป่าเพื่อทำไร่ ทำสวนมากขึ้น ทำให้ป่าไม้และพันธุ์ไม้บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงลดจำนวนลง

¹ ชลุด คงแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 4 ตำบลตะแพน อำเภอสcriบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2544

3.3.4 สัตว์ มีสัตว์ป่ามากมายหลายชนิด ดังที่ เสวียง ชูปลอด¹ กล่าวไว้ว่าสรุปได้ว่า ชาวบ้านสามารถล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหารและเพื่อการค้าได้ ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2500 เมื่อมีการการโค่นถางป่า จับจองที่ดิน เพื่อทำการเกษตร ทำให้สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ลดจำนวนลง

¹เสวียง ชูปลอด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 5 ตำบลตะแพน อำเภอสcriบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2544

บทที่ 4

พลวัตการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง

ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช

ถึงก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ.2439-2503)

การศึกษาถึงการผลิตของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงระยะเวลา ระหว่างการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือระหว่างปี พ.ศ. 2439-2503 ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการผลิตทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต ดังสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยการผลิต แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1.1 ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต หรือปัจจัยการผลิตพื้นฐาน ที่เกี่ยวข้องอยู่กับเงินทุน ที่ดิน และแรงงาน

1.2 ปัจจัยการผลิตอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ได้แก่ สภาพการเมืองและการปกครอง สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ถนนหนทาง การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น

2. วิธีการผลิต

2.1 การผลิตแบบเสาะหา ได้แก่ การเก็บหาของป่า และการล่าสัตว์

2.2 การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ได้แก่ การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ วิธีการผลิตดังกล่าวนี้รวมไปถึงลักษณะของพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องร่วมอยู่ ทั้งในรูปแบบการผลิตแบบเสาะหาและการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น

3. ผลกระทบจากการผลิต โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงความสัมพันธ์ในชุมชนและในระหว่างชุมชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่ด้วยกัน

ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพของความเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตของชุมชนได้อย่างเป็นพลวัต การศึกษาในครั้งนี้จึงได้แบ่งช่วงเวลาออกตามลักษณะของปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต นับตั้งแต่มีการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงก่อนการเข้ามาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ออกได้เป็น 2 ช่วงเวลาคือ ยุคของการผลิตแบบยังชีพ (ช่วงเวลา

ก่อนทศวรรษ 2480) และยุคการผลิตแบบกึ่งยังชีพ (ระหว่างทศวรรษ 2480 จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ดังรายละเอียดที่จะได้กล่าวต่อไป

1. ยุคการผลิตแบบยังชีพ : พลวัตการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดก่อนทศวรรษ 2480

1.1 ลักษณะและบริบทชุมชน

ในพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดมีชุมชนต่างๆ ปรากฏอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นชุมชนเกิดใหม่เมื่อไม่กี่สิบปีที่ผ่านมา ไปจนถึงชุมชนดั้งเดิมที่มีความเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป กล่าวเฉพาะชุมชนดั้งเดิมเหล่านี้ต่างยังคงดำรงสถานะของความเป็นชุมชนหลักหรือศูนย์กลาง ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และการผลิตของชุมชนบริเวณนี้ เราสามารถยืนยันความเป็นมาของชุมชนเหล่านี้ได้จากหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ตำนาน และคำบอกเล่าของผู้คนท้องถิ่น ได้อย่างชัดเจน จารึกในเพลาเมืองสทิงพระ¹ ระบุว่าในจำนวนเมืองบริวารทั้ง 11 เมืองของเมืองพัทลุงเมื่อสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ปรากฏชื่อเมืองชะรัดอยู่ในฐานะของเมืองบริวารด้วย ส่วนชุมชนงหราที่อยู่ใกล้เคียงกัน ก็อาจจะมียุขไม่ต่ำกว่า 300 ปี เมื่อสังเกตจากความเก่าแก่ของฐานพระพุทธรูปหินทรายแดงในวัดเขาวงก์หรือวัดกงหราเก่า น่าเชื่อว่ามีอายุอยู่ในช่วงระหว่างยุคกลางถึงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา

กรณีของชุมชนตะโหนด ก็เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ชาวบ้านนับถือศาสนาอิสลามชาวมุสลิมก่อนที่จะเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธเมื่อช่วงเวลากว่า 100 ปีที่ผ่านมา แม้แต่ชื่อนามของชุมชน "ตะโหนด" อาจจะมาจากคำว่า "โตะโหนด" และปัจจุบันนี้ยังคงปรากฏนามสถานที่สอดคล้องกับชื่อแบบอิสลามอยู่ทั่วไป เช่น นายะเจ๊ะ หนองโตะโล่ง นาโตะโศบ และห้วยโตะเร็น เป็นต้น แม้แต่บริเวณของวัดตะโหนดในปัจจุบันนี้ แต่เดิมก็เรียกกันว่า "โคกสุเหว่า" และยังคงมีหลุมฝังศพของโตะโหนดอยู่ในบริเวณนั้น เหตุการณ์ช่วงที่มีการเปลี่ยนศาสนานั้น ส่งผลให้ชาวมุสลิมบางส่วนที่ยังคงยึดมั่นในศรัทธาแบบของตน ต้องโยกย้ายออกจากบ้านตะโหนดไปตั้งชุมชนมุสลิมแห่งใหม่ เช่น ชุมชนท่าเชียด และเหมืองตะกั่ว¹

ส่วนชุมชนที่เกิดขึ้นจากการอพยพหนีโรคระบาด เช่น ชุมชนคลองหะหลัง พบว่ามีอายุในช่วงประมาณ 130 ปีที่ผ่านมา เมื่อนายหิม นะแหละ ซึ่งนำครอบครัวอพยพมาจากอำเภอปะ

¹ สมเสริม ชูรักษ์. ท้องถิ่นของเรา 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุงและเครื่องเขียน. 2539.

¹ สวาท ทองรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมูสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2544.

เหลียน จังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงแรกเริ่มมาตั้งหลักแหล่งที่บริเวณชุมชนป่าแก ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิมเก่าแก่แห่งหนึ่งในอำเภอกงหรา ต่อมาเมื่อทราบข่าวการเกิด "ไข้ฉี่หนู" อยู่ในเขตชุมชนทุ่งราบของกลุ่มทะเลสาบสงขลา จึงได้นำเมียและลูกอีก 8 คน หลบหนีขึ้นสู่ทางเหนือเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านคลองหะหลัง²

อย่างไรก็ตาม ในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา ชุมชนบริเวณนี้ยังไม่ได้ขยายออกไปมากนัก ในหลายๆ ชุมชนปรากฏผู้คนอาศัยอยู่เพียงไม่กี่ครัวเรือนเท่านั้น เช่น บ้านนาบอน เมื่อช่วงทศวรรษ 2450 มีครัวเรือนอาศัยอยู่เพียง 4-5 ครัวเรือนเท่านั้น ส่วนชุมชนทำเหมืองในช่วงก่อนทศวรรษ 2500 ปรากฏว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ประมาณ 9 ครัวเรือน ขณะที่บางชุมชนได้มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญมานานแล้ว เช่น ชุมชนบ้านนา ตะโหมด กงหรา ชะริด และป่าแก เป็นต้น

1.2 กิจกรรมการผลิต

การผลิตแบบยังชีพจะประกอบไปด้วยกิจกรรมการผลิตใน 2 ลักษณะ ได้แก่ "กิจกรรมการผลิตแบบเสาะหา" นั่นคือการหาของป่าและการล่าสัตว์ อันเป็นรูปแบบการผลิตที่อยู่บนพื้นฐานของการเก็บหาอาหาร เช่น ผัก ผลไม้ และรากไม้ใบหญ้าจากธรรมชาติ ตลอดจนการล่าสัตว์ด้วยเครื่องมืออย่างง่าย เช่น หอก ธนู เป็นต้น และ "กิจกรรมการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น" นั่นคือการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ อันเป็นการปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรมและปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีการผลิตจากรูปแบบเดิมหรือกิจกรรมการผลิตแบบเสาะหาสู่กิจกรรมการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้นที่มีการผลิตในรูปแบบพื้นฐานไม่มีความซับซ้อนในวิธีการผลิตมากนัก และยังคงมีเป้าหมายในการผลิตอยู่บนพื้นฐานของการผลิตแบบยังชีพ เช่น การเพาะปลูกแบบการทำไร่เลื่อนลอยหรือการทำไร่แบบหมุนเวียน (shifting cultivating) และการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน เป็นต้น ถึงแม้ว่ารูปแบบการผลิตดังกล่าวนี้จะก้าวพ้นมาจากกิจกรรมการผลิตแบบเสาะหาแล้วแต่ก็ยังคงเป็นกิจกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติอยู่เช่นเดิม การผลิตในลักษณะที่พึ่งพาธรรมชาติดังนั้นก็จะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของฤดูกาลอย่างเข้มข้น ดังคำอธิบายถึงลักษณะฤดูกาลของชุมชนเชิงเขาบรรทัด ดังต่อไปนี้

สภาพฤดูกาลของชุมชนเชิงเขาบรรทัด สามารถแบ่งออกได้เป็นช่วงเวลา ดังนี้

1) เดือนสิบเอ็ดถึงเดือนอ้าย (ประมาณเดือนตุลาคม-ธันวาคม) เป็นการเข้าสู่หน้าฝน ตลอดช่วงเวลาสามเดือน จนเมื่อเข้าสู่ช่วงเดือนอ้ายจึงมักจะเกิดน้ำท่วมหนักขึ้นในพื้นที่บางส่วนของบริเวณเชิงเขาบรรทัด แม้ว่าเป็นพื้นที่สูงและปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาสามารถไหลลงสู่สายน้ำ

² เอ็ม เจริญนุ้ย. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2544.

ลำคลองที่มีอยู่เป็นระยะ ได้ก็ตาม แต่เมื่อลำคลองเหล่านี้นั้นต้องรองรับน้ำป่าที่เกิดจากปริมาณน้ำฝนที่ตกบนเทือกเขาบรรทัดเป็นจำนวนมากอยู่ด้วย จึงมักเกิดการเอ่อท้นจนท่วมพื้นที่ต่างๆ อยู่เสมอในทุกช่วงเดือนอ้ายของแต่ละปี

2) เดือนยี่ (ประมาณเดือนมกราคม) ฝนเริ่มหยุดซึ่งชาวบ้านมักเรียกกันว่าเข้าสู่ช่วงหางฝน นับตั้งแต่ก่อนช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมาอากาศช่วงนี้จะหนาวมาก ตอนเช้าผู้คนต้องก่อไฟผิงกันทุกบ้าน สภาพอากาศที่หนาวเหน็บเช่นนี้มักทอดระยะนาน ไปจนถึงช่วงเดือนสามหรือบางปีก็กินไปถึงช่วงเดือนสี่

3) เดือนสามถึงเดือนห้า (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน) เป็นช่วงของหน้าแล้ง ต่อเมื่อปลายเดือนห้าฝนจะเริ่มตกอีกครั้ง

4) เดือนหกและเดือนเจ็ด (ประมาณเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน) เข้าสู่ช่วงหน้าฝนอีกครั้งหนึ่ง

5) เดือนแปด (ประมาณเดือนกรกฎาคม) เป็นหน้าแล้งซึ่งจะแล้งพอๆ กับหน้าแล้งในช่วงเดือนห้าเลยทีเดียว ต่างกันที่เดือนแปดจะมีลมพัดแรงทำให้ช่วงเดือนนี้ น้ำจะเหือดแห้งลงเร็วกว่าในช่วงเดือนห้าเสียอีก และ

6) เดือนเก้าและเดือนสิบ (ประมาณเดือนสิงหาคม-กันยายน) เป็นช่วงเวลาของหน้าแล้งอีกครั้งหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ในช่วงหน้าแล้งหนึ่งๆ อาจมีสายฝนโปรยปรายอยู่ในบางวันหรือจนติดต่อกันถึงหลายวันก็ได้ ทั้งนี้เป็นผลจากสภาพป่าไม้และภูเขาในพื้นที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก เช่นเดียวกันเมื่อเข้าสู่ช่วงหน้าฝนแล้ว จะพบเห็นว่าท้องฟ้าเหนือบริเวณเชิงเขาบรรทัด ได้ถูกปกคลุมอยู่ด้วยเมฆฝนมืดครึ้มตลอดวัน ช่วงหน้าฝนของพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัด จึงเป็นช่วงเวลาที่หมีสายฝนเทกระหน่ำอยู่เกือบตลอดวันและคืน จนนำไปสู่การเกิดน้ำท่วมขึ้นได้ในหลายพื้นที่ของชุมชนเชิงเขาบรรทัดบริเวณนี้ และไปจนถึงพื้นที่ราบลุ่มทางตอนล่างที่ล่อๆ ลาดต่ำลงไป

กิจกรรมการผลิตแบบเสาะหา : การหาของป่าและการล่าสัตว์

สภาพพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก ดังที่คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าสภาพชุมชนในยุคประมาณ 100 ปีที่ผ่านมาว่า ในอดีตชุมชนแถบนี้เต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ บางต้นขนาดหลายๆ คนโอบเลยทีเดียว ส่วนสัตว์ป่าจำพวกหมีป่า กวาง อีเก้ง กระซัง ฯลฯ รวมทั้งสัตว์ร้ายอย่างเสือ หมี และช้างป่าก็สามารถพบเจอได้บ่อยครั้ง ความอุดมสมบูรณ์ดังว่านี้เองได้นำผู้คนในบริเวณเชิงเขาบรรทัดเข้าสู่กิจกรรมการผลิต ในรูปแบบดั้งเดิมที่สุดของมนุษย์นั่นคือ กิจกรรมการผลิตแบบเสาะหา ที่ประกอบด้วยการหาของป่าและการล่าสัตว์ ซึ่งในยุคต้นกิจกรรมเหล่านี้อาศัยเพียงพละกำลัง และเครื่องมือที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรืออาจรวมถึงต้องอาศัย

ความชำนาญ อันเกิดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีธรรมชาติที่อยู่ภายใน และรายรอบชุมชนของพวกเขาเองด้วย

ลักษณะของกิจกรรมการผลิตแบบเสาะหานั้น ชาวบ้านสามารถหาพวกพืชผักผลไม้และของป่ามาบริโภคได้ตลอดปี ทั้งนี้การเข้าหาอาหารประเภทนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่ช่วงหน้าแล้งระหว่างเดือนสี่เดือนห้า พวกผู้ชายในแทบทุกชุมชนของบริเวณเชิงเขาบรรทัด จะเข้าป่าหาน้ำผึ้งป่ากันเป็นกลุ่มๆ พวกผู้ชายเหล่านี้มักรู้เป้าหมายกันคืออยู่แล้วว่า ต้นไม้ต้นไหนที่จะมีผึ้งทำรังอยู่ และก่อนหน้านี้อาจมีการแหวะเวียนไปเฝ้าดูอย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในช่วงนี้จะไม่มีการซื้อขายน้ำผึ้งป่ากัน แต่การหาน้ำผึ้งจากป่าเขานี้จะทำกันเป็นประจำทุกปี เนื่องจากน้ำผึ้งป่าพวกนี้ถูกถือเป็นของดีมีสรรพคุณทางยาสูง นอกจากเอาเก็บไว้ประจำบ้านเรือนแล้วพวกเก็บหาน้ำผึ้ง มักจะแบ่งปันไปให้เพื่อนบ้านได้เก็บไว้กินอย่างทั่วหน้า แต่ละบ้านเรือนของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดจึงต้องมีน้ำผึ้งป่าเหล่านี้ติดไว้ไม่เคยขาด รวมทั้งมีการนำน้ำผึ้งป่าเหล่านี้ไปฝากญาติมิตร หรือผู้ที่เคารพนับถือที่อยู่ในชุมชนภายนอกอยู่เสมอ

นอกจากน้ำผึ้งป่าแล้วเมื่อถึงเดือนแปดเดือนเก้าก็เป็นช่วงเวลาสำหรับขึ้นไปหาสะตอ ลูกประ ลูกหี และไม้ผลอื่นๆ ที่ได้ทยอยกันให้ผลออกมา เช่น พุริณ ลงสาด มังคุด ของจำพวกนี้ นอกจากใช้บริโภคกันในชุมชนแล้ว ยังมีราคาพอสำหรับการแลกเปลี่ยนและเป็นสินค้าหลัก ที่ชาวบ้านบริเวณนี้สามารถนำไปขายยังตลาดนัดต่างๆ เช่น ตลาดควนขนุน ตลาดห้วยหมาก ตลาดนาท่อม ตลาดหารเทา ตลาดบางแก้ว ตลาดปากพะยูน รวมทั้งตลาดในจังหวัดตรัง เช่น ตลาดนาโยง และตลาดทับเที่ยง เป็นต้น

ส่วนกิจกรรมการเสาะอีกลักษณะคือการล่าสัตว์ ถือเป็นกิจกรรมสำหรับพวกผู้ชายที่เพียงก้าวออกไปนอกบ้านก็สามารถหาสัตว์ต่างๆ มาเป็นอาหารได้แล้ว เนื่องจากสัตว์ป่าหลายชนิดมิให้พบเห็นอยู่ทั่วไปแม้แต่ในเขตหมู่บ้าน แต่ก็ยังมีกลุ่มพรานป่าอยู่บ้างที่ใช้ชีวิตประจำวันอยู่กับการล่าสัตว์เป็นหลัก ซึ่งชาวบ้านแยกออกเป็น "พรานธนู" และ "พรานปืน" พรานธนูที่ว่าก็คือพวกที่มีฝีมือในการใช้คันธนูที่มักทำจากไม้ไผ่ขนาดพอเหมาะมือ และใช้ก้อนดินเหนียวปั้นกลมตากแดดไว้ให้แข็งเป็นกระสุนสำหรับยิงสัตว์ ส่วนพรานปืนในอดีตก็มีเพียง "ปิ่นนาคี" เป็นอาวุธเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีวิธีการล่าสัตว์อื่นๆ ที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การดัก เช่น ดักแร้ว ดักหลุมพราง ดักโป๊ะ และดักนกด้วยยาง
2. การล่อ เช่น การต่อ การเรียก และการอ่อยเหยื่อ และ
3. การล่า

อย่างไรก็ตามสัตว์ที่ได้มานั้นชาวบ้านเล่าว่าจะไม่มีการซื้อขายกัน พวกที่ล่าสัตว์มาได้จะเอามากินเป็นอาหารเท่านั้น โดยจะมีการแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงภายในชุมชนเท่านั้น

กิจกรรมการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น

1) การทำไร่ทำนา : การผลิตของชาวไร่

ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะอาศัยเวลาช่วงเดือนแปดถึงเดือนสิบที่เป็นช่วงหน้าแล้งเริ่มต้นกระบวนการผลิตที่มีความหมายอย่างยิ่ง สำหรับการดำรงชีวิตของผู้คนในบริเวณเชิงเขาบรรทัด โดยเริ่มขั้นตอนการเพาะปลูกข้าวด้วยการทำไร่ ซึ่งเป็นวิธีการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นเขตพื้นที่เชิงเขา ซึ่งขาดแคลนพื้นที่ราบลุ่มที่เหมาะสมสำหรับการทำนามากกว่าการทำไร่ของชาวบ้านในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด อยู่ในประเภทของการทำไร่เลื่อนลอย หรือการทำไร่หมุนเวียน (shifting cultivating) ซึ่งเป็นการเพาะปลูกในแบบเดียวกับหลายๆ แห่งทั่วโลก ที่ใช้วิธีการเริ่มต้นเตรียมเนื้อที่ที่เรียกว่า "การตัดและเผา" (slash and burn) ซึ่งก็คือการหักล้างถางพงที่ดินเล็กๆ สักแปลง หลังจากนั้นจะมีการเผาปรนให้ที่ดินโล่งเตียน ก่อนจะเข้าสู่ขั้นตอนการเพาะปลูกด้วยการใช้ไม้ทิ่มผืนดินเพื่อหยอดเมล็ดพันธุ์ แต่ที่ดินแปลงที่ว่านี้จะถูกปล่อยให้รกร้างไปอีกระยะหนึ่ง ภายหลังจากถูกใช้ทำการเพาะปลูกอยู่เพียงหนึ่งถึงสองครั้งเท่านั้น ทั้งนี้เป็นการเว้นระยะให้ผืนดินมีโอกาสฟื้นสภาพความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้งด้วยตัวมันเอง โดยที่ระหว่างนี้ชาวไร่จะหันไปทำการหักโค่นที่ดินแปลงอื่นสำหรับการเพาะปลูกแทน¹

ในการมองหาที่ดินว่างเปล่าสักแปลงสำหรับการผลิตของชาวบ้าน จะอยู่ภายใต้เหตุผลว่าผืนดินแปลงนั้นต้องมีความอุดมสมบูรณ์ หรือเรียกว่า "ดินดี" และอยู่ไม่ห่างไกลออกไปจากชุมชน ซึ่งในอดีตนั้นที่ดินยังคงรกร้างว่างเปล่าอยู่อีกมาก ชาวบ้านยังไม่ต้องออกไปทำกินไกลจากชุมชนมากนัก และการมองหาที่ดินเพื่อทำไร่สักแปลงก็เพียงแค่จับจองปากเปล่า ก็บอกกล่าวให้รับรู้กันเฉพาะคนในชุมชนก็ได้แล้ว หรือหากจะให้มันคงขึ้นก็จับจองด้วยการบุกเบิกแผ้วถางไว้ก็เป็นที่ยอมรับกันในสิทธิแล้ว

อย่างไรก็ตาม การจะทำไร่สักแปลงนั้นเป็นงานที่หนักหนาเอาการ และการผลิตของชุมชนเกษตรในอดีตจะเป็นการผลิตแบบรวมหมู่ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันเป็นกลุ่ม การทำไร่ก็เช่นเดียวกันชาวบ้านมักจะเลือกบุกเบิกที่ดินใกล้เคียงกันหลายๆ แปลง เพื่อจะสามารถช่วยเหลือใน

¹ ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2540. หน้า 50.

การผลิตและดูแลผลผลิตร่วมกันได้ นับตั้งแต่ขั้นตอนของการบุกเบิกแผ้วถาง ที่จะต้องหักโค่นต้นไม้ใหญ่บางต้นมีขนาดหลายๆ คน โอบเลยทีเดียว การจะ โค่นต้นไม้ขนาดใหญ่เช่นนี้จะต้องทำนั้งร้านขึ้น ไป และอาจต้องใช้เวลาเป็นวันๆ ถึงแม้จะมีการเข้าช่วยเหลือกันแล้วก็ตาม การ โค่นไม้และหักร่างถางพงเป็นงานใช้กำลัง จึงต้องเป็นหน้าที่ของพวกผู้ชายโดยเฉพาะ แต่สำหรับพวกหนุ่มๆ แล้วตลอดช่วงฤดูการผลิตที่ยากลำบากเช่นนี้ นับเป็นโอกาสอันดีที่หนุ่มสาวหลายคู่จะได้เรียนรู้ลักษณะนิสัยของกัน ไปด้วย โดยเฉพาะคู่ที่ได้หมั้นหมายกันไว้แล้ว

สำหรับบางปี ถ้าหากว่าเนื้อที่สำหรับทำไร่แปลงเดิมยังคงมีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอ ก็สามารถลดขั้นตอนการหักร่างถางพงเหล่านี้ลงไปได้ เพียงแต่ช่วยกันจัดการกับต้นไม้ใบหญ้าขนาดเล็กที่เติบโตใหญ่ขึ้นมาในช่วงไม่กี่เดือนที่ปล่อยไว้เท่านั้นเอง ส่วนเรื่องของขนาดเนื้อที่ไร่ที่เหมาะสมแปลงหนึ่งๆ นั้น นางเขียว อักษรเนียม¹ หญิงชราวัยกว่า 91 ปี เล่าให้ฟังว่า แต่ก่อนมักทำกันครอบครัวละไม่เกินจำนวน 20 แล่ง (ประมาณ 1 แล่งก็ราว 1 ไร่) หรือประมาณราว 1 ไร่ นอกจากคนที่พอมีฐานะก็อาจทำกันถึง 100 แล่ง ซึ่งคนมีฐานะในความหมายของชาวบ้านก็มักเป็นผู้มีอำนาจในชุมชน ส่วนมากก็คือผู้นำท้องถิ่นอย่างผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน คนกลุ่มนี้มีฐานะจากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงจำนวนมากอยู่แล้ว เมื่อผนวกกับอำนาจทางการเมืองที่สามารถให้คุณให้โทษได้เข้า ไปอีก จึงสามารถระดมแรงงานในการผลิตได้อย่างที่ต้องการ

ดังกล่าว่าแล้วว่าช่วงเวลาระหว่างเดือนแปดถึงเดือนสิบเป็นหน้าแล้ง หากเป็นกรณีของที่ดินแปลงที่บุกเบิกขึ้นมาใหม่ในปีนั้น ก็ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการกำจัดท่อนไม้ที่โค่น ไว้ และเนื่องจากในยุคนั้นแม้แต่ไม้เนื้อแข็งๆ ก็ไม่ได้มีราคาค่างวดอันใดจนถึงกับต้องซื้อขายกันดังในยุคลงมานี้ เศษไม้ใหญ่น้อยที่กองอยู่ในที่ดินจะต้องถูกเผากำจัดจนหมดซึ่งก็ต้องใช้เวลานับเดือน ขั้นตอนนี้เรียกกันว่า "ปรน ไร่" ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่านอกจากทำให้พื้นที่ไร่โล่งเตียนแล้ว ยังเป็นประโยชน์ทำให้ดินดีและร่วนซุยเหมาะสำหรับการเพาะปลูกเป็นอย่างดี

นับจากนี้ไปผู้หญิงจะต้องเก็บกวาดบรรดาเศษไม้ออกไปจากไร่และทำการปรับระดับพื้นที่ด้วยการตากกับจอบให้สม่ำเสมอทั้งแปลง พร้อมกับเตรียมเมล็ดพันธุ์ที่เรียกว่า "ข้าวปลูก" เอาไว้เมื่อถึงเดือนสิบข้างแรมจึงเป็นเวลาในการเพาะปลูกที่เรียกว่า "น้ำ ไร่" ซึ่งจะมีการระดมแรงงานในหมู่บ้าน และกลุ่มชาวบ้านที่ทำไร่อยู่ใกล้เคียงกันเข้ามาช่วยเหลือกัน โดยมักกำหนดวันให้หลั่นกันไปในกลุ่มที่ทำไร่ใกล้เคียงกัน เพื่อจะได้หมุนเวียนเข้าช่วยเหลือกันได้ทุกแปลง เมื่อถึงวัน

¹ เขียว อักษรเนียม. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง สิริมูสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 127 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2545.

นำโรบิ่นที่ดินแปลงหนึ่งจึงดูเหมือนคล้ายกับมีงานเลี้ยงเฉลิมฉลองขึ้น เนื่องจากจะมีผู้เข้าร่วมทั้งผู้ชายและผู้หญิง ในบางครั้งอาจมีจำนวนถึงห้าสิบคน ซึ่งทางเจ้าภาพต้องเตรียมข้าวปลาอาหารให้เพียงพอสำหรับมือที่ขยันที่จะมีขึ้น

การนำไร่จะเริ่มตั้งแต่เช้าตรู่และมักจะเสร็จกันก่อนเที่ยง พวกผู้ชายจะทำหน้าที่ "แทงสั๊ก" คือใช้ไม้ซึ่งเหลาปลายให้แหลมทิ่มลงบนผืนดินทั้งสองมือในทุกอย่างก้าว ส่วนพวกผู้หญิงจะเดินหยอดเมล็ด "พันธุ์ข้าวปลูก" ลงในหลุมเล็กๆ นั้น จำนวนประมาณ 10 เมล็ดต่อหลุม ซึ่งก็เป็นปริมาณไม่น้อยทีเดียวด้วยเหตุที่เมล็ดข้าวเหล่านี้มักถูกรบกวนโดยมดแมลง บรรดานกชนิดต่างๆ จนถึงสัตว์ป่าอย่างหมาป่าไปจนตลอด จากนั้นไปอีกไม่กี่วันก็จะเข้าสู่เดือนสิบเอ็ดซึ่งเป็นหน้าฝนแล้วระหว่างนี้ชาวไร่จะต้องหมั่นดูแลข้าวที่ปลูกไว้ในไร่ ซึ่งก็ตกเป็นภาระสำหรับผู้หญิงที่จะต้องดูแลไม่ให้ต้นหญ้าออกงอกขึ้นมาท่ามกลางกอข้าวได้เป็นอันตราย และเมื่อข้าวไรสุกขึ้นก็ต้องคอยเฝ้าระวังพวกนกกาจะเข้ามากินรวงข้าวไว้ให้ดีด้วย ภาระเหล่านี้จะสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวที่จะมีขึ้นในราวเดือนสามของปีถัดไปแล้ว

ปัญหาและอุปสรรคในการทำไร่

ชาวบ้านมักจะกล่าวตรงกันว่า การผลิตในยุคการทำไร่นี้ นับเป็นช่วงเวลาแห่งความทุกข์ยากของชาวไร่ในบริเวณเชิงเขาบรรทัด เมื่อข้าวที่ได้จากการผลิตหาได้มีมากพอสำหรับการกินอยู่ไปตลอดปี ทุกวันนี้หากสอบถามเรื่องในอดีตกับผู้คนที่มีอายุช่วงห้าสิบปีขึ้นไปแล้ว เราอาจจะได้ยินเรื่องราวไม่น่าเชื่อเกี่ยวกับความอดอยากของยุคการผลิตนี้อยู่ทั่วไป ดังกรณีของคำกลอนที่ว่า "อยู่ตะพานแสนยากลำบากเหลือ มีแต่ลูกเขมือบหัวมันพระฉันทไม่วาย" กล่าวกันว่า คำกลอนนี้ถูกเขียนขึ้นจากก้อนถ่านทั้งไว้ที่ฝักกุฎีในวัดตะพาน เมื่อประมาณต้นทศวรรษที่ 2480 เป็นช่วงเวลาที่ "พระเนียม" พระภิกษุจากวัดผู้มาจากต่างถิ่น ได้จากไป¹ ไม่เพียงแต่กลอนบทดังกล่าว ได้สะท้อนสภาพความอดอยากของชุมชนบ้านตะพานเท่านั้น แต่ยังอาจกล่าวได้ว่าสามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความอดอยากและขาดแคลนของชาวบ้านที่ต้องทำไร่ในยุคการผลิตแบบดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี

¹ แคล้ว สุกหอม. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดตะพาน ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2544. และ สมุหพ้อง, พระครู. วัดตะพาน ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2544.

ในชุมชนแถบตะพานนั้นการทำนาถือเป็นเรื่องยากเย็นอย่างมาก แม้ว่าจะมีลำคลองขนาดใหญ่ไหลผ่านแต่ตลิ่งก็สูงมาก จึงไม่สามารถใช้ประโยชน์จากสายน้ำดังกล่าวสำหรับการทำนาได้เลย ชาวบ้านแถบนี้บางคนลงไปทำนาถึงเขตทุ่งราบ ข้าวเปลือกที่ได้ก็จะถูกหาบขึ้นมาถึงที่นี่ แม้กระนั้นก็ยังมิมีข้าวเพียงพอกินในครอบครัวเท่านั้น หากมีเพื่อนฝูงต่างถิ่นมาเยี่ยมเยือนถึงบ้านจะต้องยกหา "หัวมัน" ให้กินก่อนถึงมืออาหาร เพื่อว่าแขกจะรู้สึกอิ่มจนกินข้าวได้ไม่มากนัก

ในอำเภองกงหาพื้นที่ทำนาก็มีอยู่ไม่มากนัก นอกจากในแถบชุมชนกงหรา ป่าไผ่ นาทหาร เกาะขัน ซึ่งมีทุ่งนาอยู่รายรอบคือนาป่าไผ่ นาขวน และนาโหนด ทำให้ทางแถบชุมชนบ้านกงหราสามารถมีข้าวกินเพียงพอตลอดปี ถ้าหากว่าไม่ต้องประสบกับภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วมนาข้าวจนเสียหาย ซึ่งก็จะเกิดขึ้นได้ไม่บ่อยครั้งนัก ส่วนชุมชนบริเวณอื่นแทบจะไม่มีพื้นที่ทำนาอยู่เลย ชาวบ้านในชุมชนเหล่านี้ต้องพึ่งพาข้าวจากการทำไร่ เมื่อถึงช่วงเดือนอ้ายข้าวไร่เหล่านี้ก็มักพบกับภาวะขาดแคลนข้าวกินแล้ว แม้ในช่วงที่ผ่านมาก็มีการกินข้าวแบบอดออมกันมาตลอด ส่วนใหญ่จะกินข้าวเฉพาะในมือเทียบกับมือเย็นเท่านั้น ส่วนมือเช้าจะมีกินก็เฉพาะอาหารจำพวกเผือกมัน กระนั้นก็ตามเมื่อเข้าสู่ช่วงเดือนอ้ายข้าวก็แทบไม่เหลืออยู่ใน "เรือนข้าว" หรือยุ้งฉางเล็กๆ อีกต่อไป บางวันยังต้องกินมันแทนข้าวมือเที่ยง โชคดีอยู่บ้างที่ช่วงนี้ "มันขี้หนู" ที่ชาวไร่ปลูกไว้ในพื้นไร่ซึ่งปีนั้นๆ ต้องเว้นระยะการนำข้าวให้ผืนดินฟื้นความสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง สามารถถอนมันขี้หนูขึ้นมากินได้ในช่วงเดือนอ้ายพอดี ส่วนการหุงข้าวทุกมือยังต้องใส่พวกเผือกมันผสมลงไป เรียกว่า "ข้าวเนามัน" เพื่อประหยัดข้าวไว้กินให้นานที่สุดนั่นเอง¹

แต่กว่าจะเก็บเกี่ยวข้าวไร่ได้ก็ต้องรอไปอีกจนกว่าจะถึงเดือนสาม ทางออกของชาวไร่ก็คือการทำได้จากน้ำมันยางเอาไปแลกข้าวจากจากชุมชนทำนาในละแวกใกล้เคียง หรือบางทีก็ต้องล่องเรือตามลำคลองลงไปแลกข้าวกับชาวทุ่งราบ ซึ่งก็ต้องใช้เวลาเป็นวันๆ บางครั้งกว่าจะกลับถึงบ้านก็ในวันรุ่งขึ้น คนที่รออยู่ทางบ้านอาจต้องกินกล้วยประทังหัวไป สร้างความลำบากเดือดร้อนให้กับครอบครัวอย่างมาก และการนำได้มาแลกข้าวครั้งหนึ่งๆ ก็ได้ข้าวกลับมาไม่มากนัก เนื่องจากของที่นำไปแลกไม่สามารถนำไปได้จำนวนมากนัก และการขนข้าวที่ได้กลับมาก็ไม่สะดวกนัก รวมทั้งการแลกเปลี่ยนกันก็ออกไปในทางารขอแลกเพื่อขอแบ่งสิ่งของระหว่างกัน มากกว่าที่จะเป็นการแลกเปลี่ยนอย่างถือเป็นสิ่งของมีมูลค่าทางราคา ที่จะก่อให้เกิดการละ โอบขึ้นเพื่อถักตุนสิ่ง

¹ สติมาเหริยม มีมุสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 123 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองทรายขาว อำเภองกง จ.พัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2545.

ของเขาไว้ทีละมากๆ จนเกินความจำเป็น เพียงไม่กี่วันพวกที่ขาดแคลนข้าวก็ต้องนำไปแลกข้าวกินอีก

ความยากลำบากในยุคการผลิตแบบทำไร่ดังที่กล่าวมา ทำให้ชุมชนหลายๆ แห่งต้องแสวงหารูปแบบการผลิตที่ให้ผลผลิตได้มั่นคงกว่าการทำไร่ที่ให้ผลผลิตน้อยและไม่แน่นอน ทางออกที่ชุมชนเหล่านั้นเห็นได้ก็คือการปรับปรุงพื้นที่ทำไร่ให้เปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำนา ช่วงปลายทศวรรษ 2450 ชาวบ้านไร่เหนือซึ่งมีเนื้อที่นาอยู่เล็กน้อยที่เคยอาศัยน้ำจากลำห้วยเล็กๆ ได้คิดขยายพื้นที่ทำนา ด้วยการรวมกลุ่มกันขุด "เหมืองรางวังตอ" ถายนํ้ามาจากธารน้ำตกบนเทือกเขาบรรทัดลงสู่ที่นาได้สำเร็จ¹ หลังจากนั้นชุมชนคลองหรั่งที่อยู่ใกล้เคียงกันนั้น ชาวบ้านได้ช่วยกันขุด "เหมืองกอกวาง" เป็นทางส่งน้ำเข้าที่นาผืนใหม่ที่เคยเป็นพื้นที่ทำไร่ของชาวบ้านมาก่อน ซึ่งต่อมาเหมืองแห่งนี้ถูกขุดเชื่อมต่อกับลำห้วยส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่ของชาวมุสลิมบ้านทอนตรนที่อยู่ถัดไปอีกด้วย² ขณะที่ชุมชนอื่นๆ ก็ใช้วิธีการเดียวกันในการแก้ปัญหาการเพาะปลูก เช่น ชาวบ้านในชุมชนท่าเรือร่วมกันขุด "เหมืองท่าเขียด" และช่วงทศวรรษ 2460 ชาวในชุมชนบ้านนอกได้ร่วมกันขุด "เหมืองนาคอน" ส่งผลให้การผลิตของชุมชนเหล่านี้ดำเนินเป็นไปอย่างมั่นคงมากขึ้น

2) การทำไร่นา : การผลิตของชาวนา

การทำนาของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะเริ่มด้นขึ้นในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม ถึงแม้ว่าช่วงเดือนนี้ถือเป็นช่วงหน้าแล้ง แต่จะมีช่วงเวลาที่ฝนฟ้าตกอยู่บ้างเป็นระยะเสมอ จังหวะเช่นนี้พวกผู้ชายจะเตรียมที่นาส่วนหนึ่งไว้สำหรับทำแปลงหวานต้นกล้า ในกรณีของนาเล็กซึ่งอยู่ในที่ลุ่ม การเตรียมดินจะอาศัยควายไถเข้า "เวียนเทือก" คือใช้ฝูงควายทีละหลายๆ ตัวเข้าย่ำที่นาจนเป็นดินโคลน ส่วนที่นาอีกแบบหนึ่งเรียกว่านาโคกหรือนาคอน เป็นที่นาซึ่งอยู่บนพื้นที่สูงกว่านาเล็กจะต้องใช้วัวไถที่นาสองรอบ ในรอบหลังเป็นการไถทำเทือกให้เป็นดินโคลนเตรียมไว้สำหรับการหวานต้นกล้าเช่นกัน พันธุ์ข้าวสำหรับนาเล็กนั้นต้องใช้พันธุ์ข้าวหนัก เช่น ข้าวสวานน้อย ข้าวนาป้อม ข้าวศรีมายัง นาเล็กจะต้องเร่งทำกันแต่เนิ่นๆ สักหน่อยเพื่อให้ข้าวโคกก่อนฤดูน้ำหลาก ช่วงเวลาที่เหมาะสมต้องเป็นระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม ส่วนนาคอนจะหวานใกล้หน้าฝนเข้าไปอีก

¹ เนือง ช่วยเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 4 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545.

² แสง อัมรเนียม . เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านไม่มีเลขที่ หมู่ที่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545.

คือช่วงเดือนสิบเข้าไปแล้ว โดยใช้พันธุ์ข้าวเบาที่จะให้ผลเร็วกว่า ที่ชาวบ้านนิยมกันมาก ได้แก่ ข้าวเบาอุเด็น ข้าวเบานางงาม ข้าวเบาปรี้ง ข้าวสังหยด และข้าวนางเกิด เป็นต้น

หลังจากนี้ผู้ชายยังต้องเตรียมที่นาแปลงที่เหลือ เมื่อเข้าสู่เดือนสิบเอ็ดซึ่งเป็นต้นหน้าฝน ชาวนาจึงจะเริ่มดำนา โดยเริ่มจากนาลึกในช่วงต้นเดือนส่วนนาดอนจะดำนากันถัดออกไป ซึ่งอาจเป็นช่วงต้นเดือนสิบสองก็ไม่ถือว่าช้าเกินไปนัก การดำนาจะเริ่มจากที่ปล่อยน้ำเข้านาจนท่วม ก่อนที่พวกผู้หญิงจะถอนต้นกล้าจากแปลงหวานมาปักดำเป็นระยะอย่างสวยงาม เมื่อดำนาในที่นาเหล่านี้เสร็จแล้ว จะมีการถอนต้นกล้าที่กันไว้ในแปลงหวานออก เพื่อที่พวกผู้ชายจะลงมือไถหรือใช้ควายเวียนเทือกที่นาแปลงนั้นอีกครั้ง แล้วให้พวกผู้หญิงเอาต้นกล้าที่ปักรอไว้ลงปักดำในที่นาแปลงนั้น จากนั้นไปชาวนาก็จะเฝ้าเอาใจใส่ไม่ให้ต้นข้าวเหล่านี้ถูกรบกวนโดยสัตว์น้อยใหญ่ นก หนู และแมลงบางชนิด เพื่อว่าเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสามสำหรับนาลึก และระหว่างเดือนสามถึงเดือนสี่สำหรับนาดอน พวกเขาจะได้ผลผลิตอย่างคุ้มค่ากับวันเวลาและแรงงานที่ได้ทุ่มเทลง

ดังนั้น หากจะดูถึงความยากลำบากในกระบวนการผลิต ระหว่างการผลิตแบบทำไร่กับการทำนาแล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่านอกจากการทำนาจะให้ความมั่นคงทางอาหารได้มากกว่าแล้ว การทำนายังยุ่งยากน้อยกว่าการทำไร่ในแง่ของการจัดเตรียมที่ดินในการผลิตอีกด้วย อย่างไรก็ตามการผลิตบนพื้นที่นาเมื่อทำไประยะหนึ่ง ความสมบูรณ์ของดินอาจไม่ดีเหมือนเดิม เพราะต้องถูกใช้เป็นพื้นที่สำหรับการผลิตซ้ำกันทุกปี ชาวนาบริเวณเชิงเขาบรรทัดจึงต้องพึ่งพาปุ๋ยจากธรรมชาติที่เรียกว่า "ขี้ดิน" ซึ่งเกิดจากมูลค้างคาวทับถมกัน พวกผู้ชายต้องออกไปหาบมาจากในส่วนลึกของถ้ำอย่างยากลำบากและเสี่ยงอันตราย แต่ก็นิยมทำกันเพื่อให้ผืนนาได้คงความอุดมสมบูรณ์ไว้ดังเดิม¹

3) การเลี้ยงสัตว์

เนื่องจากการทำนาต้องพึ่งพาแรงงานสัตว์เลี้ยงอย่างวัวควายเป็นเครื่องมือสำคัญในขั้นตอนการผลิตการผลิตรายการ ครบครันชาวนาส่วนใหญ่จะต้องเลี้ยงวัวหรือควายไว้สักตัวสองตัวเสมอ ใน

¹ มาเหริยม หลงขาว . เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2545. และครอบครัว รุ่งกลิ่น. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, 139 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2544.

กลุ่มผู้มีฐานะดีซึ่งต้องหมายรวมถึงต้องมีที่นามากกว่าชาวบ้านทั่วไปจะต้องมีวัวหรือควายเป็นจำนวนมากด้วย โดยเฉพาะควายในบางครอบครัวอาจมีอยู่หลายสิบตัวเพื่อว่าในยามฤดูทำนาจะสามารถเร่งจัดเตรียมท้องนาได้อย่างทันฟ้าทันฝน ส่วนหน้าที่ในการเลี้ยงดูวัวควายพวกนี้จะเป็นภาระหลักของผู้ชาย โดยเฉพาะพวกเด็กผู้ชายจะเติบโตขึ้นในท้องทุ่งท่ามกลางบรรดาวัวควายของพวกเขาคนเดียว ส่วนพวกผู้หญิงในชุมชนชาวพุทธก็จะมีหน้าที่ดูแล "หมูขี้พริ้ว" ซึ่งเป็นหมูพันธุ์พื้นเมือง เช่นเดียวกับเป็ด และไก่ที่มักเลี้ยงกันไว้ทุกครัวเรือน สัตว์เลี้ยงเหล่านี้จะถูกใช้เป็นอาหารเมื่อมีการจัดงานพิธีกรรมขึ้นภายในครัวเรือนหรืองานประเพณีของชุมชน หรืออาจใช้ในการแลกเปลี่ยนซื้อขายที่มักเกิดขึ้นในระหว่างชุมชน

1.3. ความสัมพันธ์ทางการผลิต

ไม่ว่าในชุมชนที่มีการผลิตแบบทำไร่หรือทำนา ชาวบ้านในชุมชนจะถือเป็นภาระร่วมกัน และด้วยเหตุที่ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดนับตั้งแต่ในเขตป่าพะยอม ศรีบรรพต ศรีนครินทร์ กงหรา ตะโหนด และป่าบอน มักเป็นสังคมเครือญาติในชุมชนหนึ่งๆ ผู้คนมักเกี่ยวดองสัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่งระหว่างเป็นญาติพี่น้องทางสายเลือดโดยตรง การผูกสัมพันธ์จากการแต่งงานหรือมาจากพื้นเพเดียวกันในกรณีของชุมชนใหม่ แม้หากจะมีความสัมพันธ์ที่ห่างออกไปโดยเฉพาะในระหว่างชุมชน ก็จะมีระบบอ้ายเกลอ-อ้ายเฒ่า เข้ามาผูกกันไว้ ระบบความสัมพันธ์ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้ ภาระในการผลิตของครัวเรือนหนึ่งๆ จะถูกถ่ายเทออกไปสู่ชุมชนทั้งหมด หรืออาจข้ามออกไปสู่ชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกันเสมอ

ระบบความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่ได้จำกัดอยู่ในเพียงชุมชนชาวพุทธเท่านั้น ในชุมชนชาวมุสลิมก็อยู่ในลักษณะนี้ ตลอดถึงมีความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะเดียวกันด้วย เช่น ในท้องที่อำเภอกงหรา ชาวมุสลิมบ้านนาบอนและคลองหะหลัง ที่อยู่ห่างออกไปจะเข้ามาขนมะพร้าวไปทำขนม จากบ้านอ้ายเกลอ-อ้ายเฒ่าในบ้านเกาะขันยามเมื่อมีงานสำคัญทางศาสนา¹ ขณะที่ชาวมุสลิมบ้านนาบอนจะมีเครือญาติเป็นชาวพุทธอยู่ในบ้านกงหรา เมื่อมีงานบุญเกิดขึ้นทางญาติฝั่งใดอีกฝ่ายก็จะมาร่วมและช่วยจัดการภาระอย่างเต็มที่ ซึ่งภาพแบบนี้ยังคงมีให้เห็นได้อยู่จนทุกวันนี้ ในชุมชนตะโหนดที่ยังคงมีการจัดงานบุญร่วมกันระหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิมอยู่เช่นเดียวกัน²

¹ หมัด สะแหละ . เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมูสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2545.

² สวาท ทองรักษ์ . เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมูสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2544.

ส่วนความสัมพันธ์ทางการผลิตในแรงงานระหว่างชายหญิงนั้น ในยุคการผลิตแบบยังชีพของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ได้แบ่งแยกบทบาทในการผลิตระหว่างชายหญิงไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ พวกผู้ชายจะรับผิดชอบกิจกรรมการผลิตที่ต้องใช้กำลังหนัก เช่น การตัดโค่นต้นไม้ แปรรูปไม้ตลอดถึงการปลูกสร้างบ้าน การออกล่าสัตว์หรือการหาของป่าบนภูเขา งานเหล่านี้พวกผู้หญิงแทบไม่มีส่วนร่วมด้วยเลย นอกจากอาจช่วยจัดหาสัมภาระและอาหารการกินให้เท่านั้น ในส่วนของการทำไร่ทำนาดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้วว่าพวกผู้ชายจะรับภาระในงานหนัก เช่น การตัดโค่นต้นไม้ในพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นท้องไร่ เช่นเดียวกับการรับน้ำที่ไถนา หรือควมคุมฝูงควายเข้าเวียนเทือกในนาถัก และเมื่อพวกผู้หญิงรับภาระในการเก็บเกี่ยวข้าวหรือผลผลิตอื่นๆ การแบกหามผลผลิตเหล่านี้เข้าสู่ทุ่งนาจะเป็นเรื่องของผู้ชายฝ่ายเดียว แต่ถึงเวลาที่เอาข้าวเปลือกเหล่านั้นออกมาวัดไปจนถึงตำเป็นข้าวสาร ตลอดถึงงานครัวจะเป็นภาระของผู้หญิงเท่านั้น งานของพวกผู้หญิงอาจดูเป็นกิจกรรมที่ไม่หนักหนานัก แต่นั่นก็ต้องอาศัยความอดทนและความละเอียดละออที่พวกผู้ชายทำไม่ได้เลย

กิจกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ก็มีการแบ่งงานของพวกผู้ชายกับผู้หญิงไว้ ขณะที่พวกผู้หญิงต้องดูแลให้ข้าวให้น้ำสัตว์เลี้ยงที่อยู่กับบ้านอย่างหมูขี้พรว้า เป็ด ไก่ พวกผู้ชายจะต้องดูแลฝูงวัวควายเป็นภาระหลัก โดยเฉพาะพวกเด็กผู้ชายมักใช้เวลาช่วงกลางวันอยู่ในทุ่งนาหลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว หรือ ไม่ก็ท้องทุ่งที่ใช้เลี้ยงวัวควายของชุมชน วัวควายจะถูกล่อมหรือปล่อยรวมกันไว้โดยมีพวกเด็กผู้ชายไปจนถึงหนุ่มๆ คอยดูแล ต่อเมื่อค่อนวัวควายของตัวเองกลับถึงบ้านตอนใกล้มืด ช่วงเวลาค่ำคืนที่เหลือวัวควายเหล่านี้จึงจะตกอยู่ในสายตาของพวกผู้ใหญ่ตลอดทั้งคืน เนื่องจากเพราะวัวควายนั้นมีมูลค่าสูงอย่างยิ่งในการผลิต จึงมักถูกหมายปองจากพวกโจรลักวัวลักควายอยู่เสมอ โดยเฉพาะวัวถึกคู่ไถที่มักเลี้ยงไว้ครอบครัวยุคสองตัวนั้น หากปล่อยให้พลาดสายตาเพียงครู่เดียวอาจไม่เหลือติดคอกได้ทุนบ้านอยู่เลย

ในช่วงที่มีข่าวเรื่องลักวัวอยู่บ่อยๆ เจ้าของยิ่งต้องระวังอย่างหนัก เพราะหากหายไปอาจต้องเสียเวลาตามรอยกันตั้งแต่เช้า และอาจต้องใช้เวลาสืบหาอยู่อีกหลายวัน ในกรณีของคนที่มีพรรคพวกเพื่อนฝูงหรืออ้ายเกลอ-อ้ายเฒ่าอยู่มากสักหน่อยอาจไม่เสียหายอะไรมากนัก หากถูกพวกโจรเด็กๆ จากต่างถิ่นทะเร่ทะร่าเข้ามาหยิบฉวยไป เพราะความไม่รู้เหน็ดรู้ได้ สืบทราบได้ก็พอจะอาศัยให้वानพรรคพวกให้เจรจาเอาคืนมาได้ แต่สำหรับคนที่ไม่กว้างขวางอะไรนักส่วนใหญ่ก็มักจะไม่ได้คืนหรืออาจต้องเสียเงินไถ่คืนมา พวกผู้ชายในชุมชนแถบนี้จึงต้องเรียนรู้เรื่องทางนรกเลง

ไว้บ้างไม่อย่างนั้นแล้ว อย่างว่าแต่วัวควายเลยแม้แต่ลูกเมียก็เลี้ยงดูได้อย่างลำบากทีเดียว¹ การลักวัวควายนอกจากแสดงถึงวิถีนักเลงได้อย่างดีแล้วแต่ยังมีราคาดีด้วย โดยเฉพาะควายจะมีราคาสูงกว่าวัวอยู่มาก

ชาวบ้านเล่ากันว่าเป็นเวลานับร้อยปีมาแล้ว ที่มีพวกผู้ชายแถบนี้นิยมนำวัวควายไปขายแถวเมืองไทรบุรี รวมทั้งในเขตหาดใหญ่และปาดังเบซาร์ โดยมีร่วมกันด้อนวัวควายลงไปขายกันเป็นฝูงขนาดใหญ่ ตามเส้นทางทะเลที่เอกเขนบรรทัดจนถึงเขตอำเภอรัษฎา จังหวัดสงขลา ที่เรียกกันว่า "ทางโจร" ซึ่งสามารถหลบหลีกด่านตรวจของทางการได้ เนื่องจากการล้าเลียงวัวควายเหล่านี้ชาวบ้านไม่ได้ไปยื่นขออนุญาตกับทางการที่เมืองพัทลุงไว้ อันมีเหตุผลมาจากเห็นเป็นเรื่องเสียเวลา หรือไม่ก็เป็นวัวควายที่ลักขโมยมา¹

เรื่องการค้าวัวควายของผู้คนทางพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลาในอดีตยังได้ปรากฏอยู่ในเอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราชเมื่อปี ร.ศ. 115 หรือ พ.ศ. 2439² (2520, 63) ความว่า "...โคกระบือที่มีผู้ไปขายทางเมืองไทร เกะหมาก แต่ก่อนปีหนึ่งประมาณ 2 พัน 7 พัน มาจากเมืองนครบ้าง เมืองพัทลุงบ้าง ในเมืองสงขลาบ้าง แต่คิดตามส่วนมาจากนครอยู่ในไม่ต่ำกว่า 80 เปอเซนต์ ครั้นเมื่อ ร.ศ. 110 เปนโรคตายเสียเปนอันมาก ลดลงเพียง 1 พันบ้าง 2 พันบ้าง ครั้นต่อมาก็ทวีมากขึ้นเปนลำดับ จนถึงศก 114 อยู่ใน 4,000 ตัว ในศก 115 นี้ พระวิจิตรวราสารักษ์เสพระยาวิเชียรคีรีประมาณอยู่ใน 6,000 ถึง 8,000 บรรดาโคกระบือที่พ่อค้ามาแต่เมืองนครก็ดี เมืองพัทลุงก็ดี หรือโคในเมืองสงขลาที่ดี ก่อนจะไปเมืองไทรต้องขออนุญาตจากผู้ว่าราชการเมืองก่อน ต้องเสียค่าตัวตัวละ 96 อัฐ"

ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าตัวเลขของทางการช่วงนี้ยังคงต่ำกว่าความเป็นจริงอยู่มาก อันเนื่องมาจากบรรดาพ่อค้าวัวควายจากแถบพื้นที่ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดโดยส่วนมากแล้ว จะใช้เส้น

¹ เอ็ม เจริญนุ้ย. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง สิริมูลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2544.

¹ แจ้ง เส้นหิม. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง สิริมูลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านไม่มีเลขที่ หมู่ที่ 8 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2544. และเหยี่ยม ชายเกตุ. บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 5 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2544.

² เอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยเจ้าพระยาบรมราช (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ร.ศ. 115-125. (พ.ศ. 2439-2449). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมประยูร โสณกุล ณอยุธยา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส. 23 มีนาคม 2520.

ทางที่ไม่ผ่านด่านตรวจของทางราชการเป็นจำนวนมาก เป็นเส้น อันเนื่องมาจากการลักลอบค้าที่ไม่ได้ขออนุญาต เป็นเหตุผลมาจากวัวควายที่ถูกนำไปขายมักจะเป็นวัวควายที่ถูกลักขโมยมาเป็นจำนวนมากนั่นเอง

1.4. วัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในช่วงเวลานี้ แบ่งออกได้เป็น วัฒนธรรมชุมชนด้านความเชื่อและพิธีกรรม และวัฒนธรรมชุมชนด้านสิทธิชุมชน สามารถแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1) ความเชื่อและพิธีกรรม

เช่นเดียวกับสังคมอยู่ในยุคการผลิตแบบยังชีพทั่วไป การผลิตแบบยังชีพของชุมชนในบริเวณเชิงเขาบรรทัด จะผูกพันอยู่กับพิธีกรรมและความเชื่ออยู่ในทุกระบวนการผลิต ในหลายๆ กิจกรรมการผลิตของชุมชน สามารถอธิบายได้ด้วยชุดเหตุผลด้านความเชื่อ เช่น อธิบายเรื่องเลี้ยงวัวควายและใช้แรงวัวควายในการทำนาของคนว่า "แต่แรกมีข้าวเต็มไปหมด วัวควายกินแต่ข้าวจนเจ็ดพัน เลยรับอาสาขอทานาให้คนกิน ส่วนคนก็ต้องหว่านหญ้าให้วัวควายกิน"¹ เช่นเดียวกันชาวบ้านมักอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือชื่อนามสถานที่ในท้องถิ่นไว้ในรูปของความเชื่อ เช่น ดำนานเขาปู่เขาย่ากับนิทานท้องถิ่น นามบ้านคลองเฉลิมกับตำนานเรื่องนางเลือดขาว หนองน้ำที่บ้านทุ่งนารีและถ้ำที่บ้านเขาป่าแหร้ถูกเชื่อมโยงกับตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช บางกรณีผูกพันกับเรื่องของสังข์ทอง ดังชื่อกลุ่มภูเขาที่มีทั้งเขาไกร (ตะไกร) เขาเลือดแล่น และเขาศพ (นางพันธุรัตน์) ในบริเวณบ้านกงหรา หรือการอธิบายถึงเทือกเขาบรรทัดให้เชื่อมโยงกับถนนพระรามสู่เมืองลงกาในเรื่องรามเกียรติ์

ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นของอำเภอกงหราเรื่อง "เมืองลิด (ขุนแก้ว) แหะเว" (สละมว เวศัสะอาศ 2514, 39-40) ความว่า "ครั้นถึงชายคางคกหาสมุทร ก็ยังหยุดพักพลไม่ห่มหมอง ให้สุครีพรีบทำถนนของ ได้กะกองเกณฑ์กันตามบัญชา มีหัวหน้าหนุมารชาญไพรีน ขนก้อนหินอมทางกลางมหา จนสูงสิ้นพินมหาสมุทรสุดสายตา ได้ไปปราบลงกาเป็นผดคลี ได้สิดาบัญชาให้เลิกทัพ แล้วรีบกลับหมายมุ่งยังกรุงศรี นั้นแหละ...น้องถนนของคีรี โสดแฉนี้สมการนิทานมา"

¹ หวัค อินุรักษ์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเชิง ศิริมูสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 7 ตำบลลำสินธุ์ ถึงอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2544.

ในสังคมชาวพุทธของบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ผู้คนจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนาแบบชาวบ้านอย่างเหนียวแน่น ในชุมชนชาวพุทธจะมีวัดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้ ในชุมชนเก่าแก่จะมีวัดที่นับอายุขึ้นไปได้เป็นเวลานับร้อยปี วัดไม่ได้เป็นเพียงศูนย์กลางของความเชื่อและพิธีกรรมเท่านั้น แต่กล่าวได้ว่าวัดเหล่านี้ก็คือผลิตผลอันเกิดจากความเชื่อและพิธีกรรมในทางพุทธศาสนาด้วย อย่างไรก็ตาม การทำบุญของชาวบ้านไม่ได้ยึดติดอยู่กับพระสงฆ์เท่านั้น ดังเช่น การนิยมนิยมนสร้างศาลาริมทางสำหรับคนผ่านทางได้แวะพักอาศัย และมีการขุดบ่อน้ำไว้เพื่อให้ใช้ดื่มอาบดับกระหาย ด้วยถือว่าเป็นทางหนึ่งของการสร้างบุญกุศลเช่นเดียวกัน และในอดีตนั้นชาวพุทธบริเวณนี้ยังให้ความสำคัญกับพิธีกรรมแบบพราหมณ์ควบคู่กันไป พิธีกรรมบางอย่างที่มีการเชิฐพราหมณ์จากแถบตัวเมืองพัทลุงเข้าทำพิธีเพ็งหายไ้เมื่อช่วงต้นทศวรรษ 2520 นี้เอง¹ ขณะที่ความเชื่อในเรื่องผีและเจ้าป่าเจ้าเขาจะมีอยู่อย่างเข้มข้นทั้งในกลุ่มชาวพุทธและชาวมุสลิมเช่นกัน

2) สิทธิชุมชน

นอกจากความเชื่อและพิธีกรรมแล้ว วัฒนธรรมชุมชนของชาวบ้านบริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัดในยุคการผลิตแบบยังชีพ ยังสะท้อนผ่านแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างเด่นชัดในสองประการ ได้แก่ ระบบการจัดการเหมืองฝาย และการผลิตในรูปแบบสวนร่วม

ระบบการจัดการเหมืองฝาย

ระบบการจัดการเหมืองฝาย เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำของชาวบ้าน ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการผลิตจากการทำไร่สู่การบุกเบิกพื้นที่นา โดยการร่วมกันขุดเหมืองส่งน้ำลงสู่พื้นที่ทำนาของกลุ่มชาวบ้าน เช่นที่พบเห็นในพื้นที่บางชุมชนของอำเภอกงหรา โดยเฉพาะ "เหมืองรางวังตอ" ของชุมชนบ้านไร่เหนือหรือบ้านตอคอกหัก เมื่อช่วงปลายทศวรรษ 2450 และ "เหมืองกอกวาง" ของชุมชนบ้านคลองหรั่งในช่วงทศวรรษ 2490 ซึ่งได้รับรูปแบบการขุดเหมือง และการจัดการระบบเหมืองมาจากเหมืองรางวังตอของชุมชนไร่เหนือนั่นเอง ดังได้กล่าวแล้วว่าการขุดเหมืองส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่นา เกิดขึ้นจากความต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากการผลิตแบบทำไร่มาสู่การทำนา ซึ่งให้ผลผลิตมากกว่าและสามารถประกันความมั่นคงของการยังชีพ ได้ดีกว่าการพึ่งพาข้าวที่เพาะปลูกแบบทำไร่ การขุดเหมืองจึงเป็นเรื่องของผู้ที่เป็นเจ้าของพื้นที่

¹ เจื้อ นวลเปียน. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บันเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2544.

ซึ่งมีการบุกเบิกเพื่อทำนาโดยตรง ที่จะต้องร่วมมือกันขุดเหมืองส่งน้ำจากต้นน้ำผ่านลงมาตลอดพื้นที่ทำนา และเป็นหน้าที่ของเจ้าของที่นาแต่ละแปลงที่จะต้องรับผิดชอบการขุดทางส่งน้ำเข้าสู่ที่นาของตนเอง ทั้งนี้ในเหมืองแต่ละแห่งได้มีการกำหนดตัวผู้นำที่เรียกกันว่า "เจ้าเหมือง" ซึ่งมีบทบาทในการควบคุมแรงงานขุดเหมือง เมื่อเหมืองเปิดใช้แล้วเจ้าเหมืองจะต้องคอยควบคุมการใช้น้ำอย่างเป็นธรรม และสามารถตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำเมื่อเข้าสู่ฤดูกาลทำนาได้อย่างเด็ดขาด รวมทั้งมีหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมเช่น สรงเจ้าป่าเจ้าคลองเมื่อเข้าสู่เดือนยี่ของแต่ละปีด้วย¹

ลักษณะการผลิตแบบสวนร่วม

กรณีของการผลิตแบบสวนร่วม เป็นอีกรูปแบบในการจัดการทรัพยากรร่วมกันที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด สวนร่วมที่กล่าวนี้จะมีลักษณะเป็นสวนป่าแบบผสมผสานหรือสวนสมรม ซึ่งประกอบด้วยไม้ผลหลากหลายชนิดบนเนื้อที่เดียวกัน เช่น มักจะมีทั้งทุเรียน มังคุด ลำไย สะตอ ลูกเนียง ส่วนเหตุที่เรียกสวนแบบนี้ว่าสวนร่วมไม่ได้หมายความว่าความถึงการเป็นสวนสมรมแต่อย่างใด หากมีที่มาจากที่สวนร่วมเป็นสวนที่มีหลายคนเป็นเจ้าของร่วมกัน คำว่า "สวนร่วม" จึงหมายถึงสวนไม้ผลที่หลายคนเป็นเจ้าของร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม สวนร่วมก็หาได้เป็นของชุมชน โดยรวมทั้งหมดดังเช่นที่สาธารณะ แต่มีลักษณะเป็นสมบัติของสายตระกูลหนึ่งๆ เท่านั้น ซึ่งจะถือกันว่าลูกหลานของตระกูลนั้นๆ สามารถจะเข้าไปเก็บเอาผลผลิตจากพืชผลภายในเนื้อที่สวนมากินหรือขายได้อย่างเสมอภาคกัน โดยมักจะมีการแบ่งสายญาติออกเป็นสองกลุ่มขึ้นไปเข้าสลับกันเก็บพืชผล เช่น เมื่อถึงช่วงทุเรียนที่เป็นพันธุ์พื้นบ้านสุกก็อาจสลับวันกันเฝ้าเก็บผลที่ร่วงหล่น ทั้งนี้การดูแลแผ้วถางสวนร่วมก็ถูกถือเป็นการรับผิดชอบร่วมกันในหมู่กลุ่มญาติที่มีสิทธิในสวนร่วมอยู่ด้วย ในบางชุมชนสวนร่วมแห่งหนึ่งอาจมีชาวบ้านร่วมเป็นเจ้าของอยู่เกือบทั้งชุมชนก็ได้ หากว่าเป็นชุมชนที่ประกอบไปด้วยเครือญาติด้วย

¹ เนื่อง ช่วยเทศ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเชิง ศิริมูสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 4 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545. และ แสง อัยรเนียม. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเชิง ศิริมูสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านไม่มีเลขที่ หมู่ที่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545.

กันเป็นกลุ่มใหญ่ เช่น สวนน้ำทะเลเขา และสวนห้วยกินน้ำของชาวบ้านในชุมชนตะพาน เพียงสวน
รวมทั้งสองนี้ก็ครอบคลุมไปเกือบทุกครัวเรือนในชุมชนแล้ว¹

2. ยุคการผลิตแบบกึ่งยังชีพ: พลวัตการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในทศวรรษ 2480-2500

2.1 ลักษณะและบริบทชุมชน

นับตั้งแต่ทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา มีเหตุการณ์หลายประการเกิดขึ้นในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ที่ได้ส่งผลกระทบต่อลักษณะการผลิตของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด โดยเฉพาะระหว่างช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2500 มีกระแสการอพยพเพื่อบุกเบิกที่ดินทำกินขึ้นในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา บางพื้นที่ของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ก็ได้ปรากฏการอพยพของผู้คนจากภายนอกเข้ามาบ้าง ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นกับชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่เหล่านั้นในหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะได้ก่อให้เกิดชุมชนใหม่รวมทั้งมีการขยายขนาดของชุมชนดั้งเดิมขึ้นในหลายพื้นที่ ถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้ชุมชนบริเวณนี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนอื่นโดยทั่วไป นั่นคือชุมชนหาได้หยุดนิ่งโดยไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงใดๆ ขึ้นในแต่ละช่วงเวลา เช่นเดียวกันนั้นชุมชนบริเวณนี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ด้วยปัจจัยเงื่อนไข ทั้งภายในและภายนอกชุมชนตลอดเวลา แต่การขยายหรือเพิ่มขึ้นของชุมชนไม่ได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง และเกิดผลกระทบอย่างขนานใหญ่เหมือนเช่นการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้

คลื่นการอพยพที่ว่ามีมากจะมีสาเหตุมาจาก ความต้องการแสวงหาที่ดินทำกินแหล่งใหม่เพื่อให้เพียงพอสำหรับการผลิต ซึ่งมีเป้าหมายเปลี่ยนแปลงไปจากการผลิตแบบยังชีพในยุคดั้งเดิมแล้ว กล่าวได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการอพยพไปหาที่ทำกินในแถบพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัด ได้ปรากฏขึ้นมาอย่างช้าก้นับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2470 โดยมีเริ่มชาวบ้านจากภายนอก เช่น ชาวบ้านจากแถบควนขนุนเข้ามาจับจองและซื้อหาที่ดินจากชาวบ้านแถวอำเภอศรีบรรพตบ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่ปรากฏการเข้ามาตั้งหลักแหล่งอย่างถาวรของผู้คนภายนอกมากนักสันนิษฐานได้ว่าการเข้ามาทำมาหากินของคนภายนอกในลักษณะเช่นนี้ได้สร้างความสนใจให้กับกลุ่มคนอื่นๆ ได้มากทีเดียว เมื่อสอบถามชาวบ้านผู้เข้ามาในยุคนี้เรามากได้คำตอบว่านับตั้งแต่ทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา การ

¹ ประสบ รักขาว. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมูสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านพักครูโรงเรียนตะพานวิทยา ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2545.

อพยพเข้ามาในบริเวณเชิงเขาบรรทัดเกิดจากการชักจูงกันมาเป็นส่วนใหญ่¹ อย่างไรก็ตาม การอพยพที่มีขึ้นในขณะนี้ไม่ได้มีเพียงการเข้ามาของผู้คนภายนอกเท่านั้น ยังปรากฏการอพยพอยู่ภายในพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัด เช่น ผู้คนจากอำเภอองครักษ์หลายครอบครัวอพยพออกไปบุกเบิกที่ดินและตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตตำบลท่าช้าง อำเภอดุสิต และในเขตอำเภอเมือง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้หาได้เป็นไปอย่างราบรื่นไม่ แต่กลับก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งขึ้นในหลายพื้นที่ ระหว่างกลุ่มผู้อพยพที่เข้ามาใหม่กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่เดิมหรือชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง ส่วนมากแล้วเป็นปัญหาเกี่ยวกับผู้อพยพถูกก่อกวนจากเจ้าถิ่น ผู้อพยพหลายกลุ่มมักถูกบุกเข้าปล้นทรัพย์สิน หรือถูกลักวัวควายอย่างต่อเนื่อง วิธีการก่อกวนหรือรังควานในลักษณะนี้ถูกเรียกขานว่า "การอุกยิก" นั่นคือการลักปล้นที่มีเป้าหมายเพื่อขับไล่กลุ่มผู้อพยพออกไป โดยเฉพาะผู้อพยพที่สามารถบุกเบิกที่ดินและลงพืชปลูกผลไว้บ้างแล้ว มักจะถูก "อุกยิก" อย่างรุนแรงรวมถึงอาจมีการเงินฆ่ากันบ้าง ทั้งนี้เพื่อผู้ก่อกวนจะได้เข้าครอบครองพื้นที่เหล่านั้นไว้ได้อย่างไม่ต้องลงแรงอะไรนัก ปัญหาเรื่องความไม่ปลอดภัยเหล่านี้ ส่งผลให้กลุ่มผู้อพยพต้องรวมกลุ่มกันตั้งบ้านเรือนไว้ใกล้เคียงกันเพื่อให้สามารถดูแลช่วยเหลือกันได้ ทั้งด้านความปลอดภัยและการผลิตในพื้นที่ทำกินด้วย

2.2 กิจกรรมการผลิต

เช่นเดียวกับในช่วงเวลาของยุคการผลิตแบบยังชีพ ชาวบ้านในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดยังคงมีวิถีชีวิตที่ขึ้นอยู่กับ กิจกรรมการผลิตซึ่งต้องพึ่งพาฐานทรัพยากรสำคัญของชุมชนสำหรับการยังชีพ ภายใต้กิจกรรมการผลิตในสองลักษณะหลักคือ กิจกรรมการผลิตในแบบสละหาและกิจกรรมการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น หากแต่พลวัตของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน ได้ค่อยๆ ชักนำผู้คนของบริเวณนี้ออกจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ที่มีเป้าหมายอยู่แค่เพียงการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตในเชิงการค้ามากยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹ ครอบ รุ่งกลิ่น. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, 139 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2544. และมี หนูแสน. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 129 หมู่ที่ 5 ตำบลนางหลง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์เมื่อ 21 กรกฎาคม 2545.

กิจกรรมการผลิตแบบเสาะหา : การหาของป่าและการล่าสัตว์

กิจกรรมการผลิตที่เป็นการหาของป่า และการล่าสัตว์ของชาวบ้านในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากก่อนหน้านี้มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าเขายังคงเป็นเช่นเดิม ชาวบ้านจึงสามารถเข้าไปดำเนินกิจกรรมการผลิตแบบเสาะหา เหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา ผลผลิตหลายอย่างจากป่า เช่น หวาย และผลไม้จำพวกทุเรียน มังคุด ลำสาคร รวมทั้งลูกหิี ลูกประ สะตอ ลูกเนียง ลูกเหรียง ยังคงเป็นสินค้าที่ถูกนำไปขายยังตลาดนัดต่างๆ เพื่อให้ได้เงินเพียงพอ สำหรับการซื้อหาสิ่งของจำเป็นกลับมาใช้ในครัวเรือน ของป่าบางอย่างจากที่เคยไม่มีราคาอย่างน้ำผึ้งป่า ก็เริ่มมีการซื้อขายกันบ้าง การล่าสัตว์จากในยุคต้นชาวบ้านอาศัยเพียงเครื่องมือง่ายๆ หรือไม่ก็ใช้ "ปิ่นนกดี" ที่มีอนุภาพไม่รุนแรงนัก มาถึงช่วงช่วงทศวรรษ 2490 ปรากฏมีการใช้ปืนลูกซองยาวที่หาซื้อได้จากตัวเมืองสงขลาในราคา 3,500 บาทกันบ้างในกลุ่มผู้อพยพ¹ เชื่อได้ว่าอาวุธปืนแบบอื่นสำหรับใช้ล่าสัตว์ที่ทันสมัยกว่าปืนแบบเก่าก็คงจะสามารถหาไว้ใช้ได้เช่นเดียวกัน ส่วนสัตว์ป่าที่ได้มายังคงใช้เพื่อบริโภคกันเป็นหลัก แต่ก็ปรากฏมีการซื้อขายเนื้อสัตว์เหล่านี้กันบ้างภายในชุมชนด้วยราคาไม่มากนัก

กิจกรรมการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น

การปลูกยางพารา

จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นแบบเขาควน ทำให้พื้นที่แถบนี้มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกยางพารามากยิ่งกว่าพื้นที่ส่วนอื่นของจังหวัดพัทลุง นอกจากนี้ตลอดแนวด้านทิศเหนือ-ใต้ของพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ได้ทอดขนานไปกับเทือกเขาบรรทัด เว้นไว้แต่เพียงทางด้านทิศใต้บางส่วนแล้ว พื้นที่ส่วนเกือบทั้งหมดจะอยู่ห่างจากจังหวัดตรังอยู่เพียงแค่เขตเทือกเขาบรรทัดกั้นไว้เท่านั้น ผู้คนทั้งสองฝั่งสามารถเดินทางไปมาหาสู่กัน โดยผ่านเส้นทางข้ามเทือกเขาบรรทัดที่มีอยู่เป็นระยะ เริ่มจากทางด้านทิศเหนือชาวบ้านชุมชนลานข่อย จะใช้เส้นทางผ่านช่องเขาอ้ายหมี่ ผ่านไปทางบ้านในเตา และออกสู่เขตตลาดห้วยยอดในจังหวัดตรัง ชาวบ้านแถบชุมชนตะแพน เดินทางไปจังหวัดตรังโดยการตัดออกทางเขาแก้ว ชาวบ้านแถบชุมชนบ้านนา และชุมชนกงหรา จะข้ามไปจังหวัดตรังโดยใช้เส้นทางผ่านช่องเขาพับผ้า ชาวบ้านแถบชุมชนคลองหวะหลังเดินทางผ่านช่องนกร้า และชาวบ้านจากแถบชุมชนตะโหมดใช้เส้นทางจากบ้านโหละจังกระ ออกสู่บ้านควนไม้คำในเขตอำเภอปะเหลียนของจังหวัดตรัง เส้นทางเหล่านี้จะถูกใช้ไปมาสู่

¹ ครอบ รุ่งกลิ่น. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง สิริมูลิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, 139 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2544.

หากันระหว่างชาวบ้านของสองจังหวัด ไม่เพื่อเดินทางไปเยี่ยมเยือนญาติมิตรก็เพื่อการแลกเปลี่ยน
ค้าขายระหว่างกันอยู่เสมอ

จากการที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ได้ริเริ่มนำยางพารามาปลูกในจังหวัดตรัง และส่งเสริม
ให้ชาวตรังหันมาปลูกยางพาราเมื่อช่วงทศวรรษ 2440 ซึ่งสามารถชักจูงให้กลุ่มชาวจีน และชาว
บ้านในจังหวัดตรังลงมือปลูกยางพารามากขึ้นเรื่อยๆ แม้ว่าชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในเขต
จังหวัดพัทลุงจะไปมาหาสู่กับผู้คนในเขตจังหวัดตรังอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีชาวบ้าน
ในจังหวัดพัทลุงหันมาให้ความสนใจกับยางพาราในยุคแรกๆ แต่อย่างไรก็ดี จนเมื่อถึงช่วงทศวรรษ
2460 จึงมีผู้นำลูกยาง (เมล็ดพันธุ์ยางพารา) จากประเทศมาเลเซียมาปลูกในพื้นที่ชุมชนตะโหมด
บ้าง แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงไม่ให้ความสนใจ จนถึงช่วงทศวรรษ 2470 จึงมีการนำลูกยางมา
ปลูกในพื้นที่อื่น เช่น บ้านเหมืองตะกั่ว บ้านท่าเขียด บ้านทุ่งนาซีซึ่งมีการปลูกกันกระจายไปใน
หลายพื้นที่ของบริเวณเชิงเขาบรรทัด แม้ว่าในช่วงต้นทศวรรษ 2470 ราคายางพาราจะตกต่ำอยู่และ
ค่อนข้างย่ำราคาขึ้น คือมีราคาจากราคาโลกรัมละประมาณ 15, 25, 75 สตางค์ จนถึงราคาเกิน 1 บาท
ในช่วงกลางทศวรรษ 2470 แล้ว¹

เมื่อดูจากปริมาณการปลูกยางพาราของพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดแล้วในช่วงระหว่าง
กลางทศวรรษ 2470 เป็นต้นมา การปลูกยางพาราได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ราคาของยางพาราที่สูงจึง
น่าจะเป็นแรงผลักดันสำคัญ ทำให้ชาวบ้านมั่นใจในการผลิตแบบใหม่นี้โดยหันมาปลูกยางพารากัน
อย่างจริงจัง แต่เรื่องของราคายางพาราคงไม่ใช่ปัจจัยเดียวสำหรับการปลูกยางพาราเท่านั้น ยังคงมี
เหตุผลประการอื่นอยู่ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในกรณีของบางชุมชนที่มีพื้นที่ทำนายน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่
ยังต้องมีกิจกรรมการผลิตแบบทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งต้องพบกับภาวะขาดแคลนข้าวอยู่ทุกปี การ
ปลูกยางพาราจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจ เนื่องจากไม่ต้องอาศัยน้ำสำหรับการผลิตเป็นปริมาณมาก
เท่ากับการทำนา และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่แถบเชิงเขาเป็นอย่างดี เหตุผลของการปลูกยางพารา
ที่สำคัญอีกประการก็คือเรื่องของการจับจองที่ดิน นั่นคือการปลูกยางพาราเป็นการจับจองที่ดินไป
ในตัวด้วย หากเป็นพื้นที่ป่าที่รกหรือเป็นป่าบนที่สูงชาวบ้านเหล่านี้จะใช้ลูกยางเป็นกระสุนธนู
ยิงเข้าไปให้ไกลที่สุด ถือกันว่าลูกยางไปตกและงอกอยู่ถึงบริเวณไหนก็ถือเป็นเนื้อที่ของตนเองไป

การปลูกยางพาราในยุคแรก ชาวบ้านบริเวณนี้จะไม่ทำในลักษณะเป็นการเพาะปลูกแบบ
เชิงเดี่ยว แต่จะปลูกผสมปะปนไว้กับไม้ชนิดอื่น หากมีไม้ผลหรือต้นไม้ใหญ่อยู่แล้วก็เว้นเสียไม่มี

¹ สวาท ทองรักษ์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บันเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 26
หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2544.

การตัดโคนลง ส่วนที่ได้จึงไม่เป็นระเบียบมีทั้งต้นยาวพารา ไม่ผลจำพวกทุเรียน มังคุด ฝรั่ง และต้นไม้ใหญ่อื่นๆ รวมกันอยู่ในเนื้อที่เดียวกันและมีลักษณะเหมือนป่ามากกว่าที่สวน ซึ่งก็สอดคล้องกับการที่ชาวบ้านเรียกที่สวนนี้ว่า "ป่ายาง" ไม่ใช่สวนยางอย่างของชาวจีน ดังปรากฏเป็นคำคำหนึ่งว่า "สวนยางโดยมากที่เป็นลำเป็นสันเป็นสันเป็นของจีนโดยมาก ส่วนของคนไทยก็เป็นไทยอยู่เช่นเดิม"¹ และกว่าจะโตได้ขนาดพอกรีดก็ต้องใช้เวลาเป็นสิบปี ขณะที่ปัจจุบันใช้เวลาระหว่างหกปีครึ่งถึงเจ็ดปีเท่านั้น และแต่ละสวนการกรีดยางได้น้ำยางน้อยด้วยเนื่องจากมีต้นยางอยู่ไม่เต็มเนื้อที่ ประกอบกับเป็นพันธุ์ที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง รวมทั้งต้องใช้เวลาในการกรีดยางในปัจจุบันเพราะมีการปลูกไม่เป็นระเบียบ น้ำยางที่ได้มาทำเป็นเศษยางหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าขี้ยางต่อมาได้มีการใช้ตะกงใส่น้ำยางผสมน้ำส้ม แล้วเหยียบให้เป็นแผ่นซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ยางแท่น" ซึ่งจะถูกนำไปขายยังตลาดที่มีอยู่หลายแห่งในที่ต่างๆ ด้วยตนเอง ยุคที่ผลผลิตจากยางพารามากขึ้นแล้วในช่วงหลังทศวรรษ 2480 เริ่มมีระบบพ่อค้าคนกลางขึ้นในชุมชนเพื่อรับซื้อยางแท่นและขี้ยางจากไปขายต่อที่ตลาด ซึ่งส่งผลให้เกิดความสะดวกกับชาวสวนยางพาราในชุมชนมากขึ้น กล่าวได้ว่านับตั้งแต่ทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา กิจกรรมการผลิตแบบการเพาะปลูกยางพารา ได้ค่อยๆ นำชาวบ้านในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด เข้าสู่วงจรการผลิตที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ในรูปของเงินตราอย่างเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ

การทำไร่ทำนา

ถึงแม้ว่าชาวบ้านชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ได้หันมาให้ความสนใจกับการเพาะปลูกพืชชนิดใหม่อย่างยางพารากันอย่างกว้างขวาง แต่ในชุมชนทำนาชาวบ้านส่วนใหญ่แล้ว พวกเขายังคงยึดมั่นกับการเพาะปลูกข้าวอยู่อย่างเหนียวแน่น เว้นแต่บางครัวเรือนพอจะมีที่ทางและแรงงานเพียงพอสำหรับจะทำการผลิตแบบใหม่ ก็อาจทำสวนหรือ "ป่ายาง" ควบคู่ไปกับการทำนาอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม ชาวนาจะไม่ทำการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำนาไปทำการปลูกยางพารา เหมือนเช่นกรณีของพื้นที่ทำไร่ อันมีเหตุผลอยู่หลายประการ เช่น ชาวบ้านยังไม่มั่นใจในพืชชนิดใหม่นี้ และการทำนาสามารถประกันความมั่นคงด้านอาหารได้ รวมทั้งเรื่องของสถานะของการทำนา ที่ไม่ได้เป็นเพียงการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานต่างๆ ไปเท่านั้น แต่ถูกแฝงอยู่ด้วยความเชื่อและพิธีกรรมมากมาย ในยุคต้นของการปลูกยางพาราชาวนาส่วนมาก จึงทำการผลิตแบบเดิมอยู่นั่นคือ ยังคงทำนาควบคู่ไปกับเลี้ยงวัวควายอยู่เช่นเดิม ซึ่งแตกต่างกับชุมชนทำไร่ที่ผู้คนหันมาปลูกยางพารากันเป็นจำนวนมาก แต่ส่วนหนึ่งก็จะทำสวนยางพาราควบคู่กับทำไร่ไปด้วยเช่นกัน

¹ บรรจง ชูสกุลชาติ. ภูมิศาสตร์อำเภอภูทอก. ใน พัทลุงวิทยา. หน้า 144-172. ม.ป.ท. 2479.

2.3. ความสัมพันธ์ทางการผลิต

ความสัมพันธ์ทางการผลิตภายในชุมชน

ภาพของความสัมพันธ์ทางการผลิตภายในชุมชนเชิงเขาบรรทัดช่วงระหว่างยุคการผลิตแบบกึ่งยังชีพเปลี่ยนแปลงไปไม่น้อย ทั้งนี้เป็นผลมาจากกิจกรรมการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง จากยุคการผลิตแบบยังชีพซึ่งชาวบ้านดำเนินกิจกรรมการผลิตหลักๆ อยู่กับการทำไร่ทำนา ส่งผลให้รูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบช่วยเหลือกัน อาศัยเพียงการออกปากไหว้วานกันในกลุ่มญาติพี่น้องและเพื่อนพ้อง ขณะที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชายหญิง ถูกแบ่งแยกออกจากกันในทุกรูปแบบและขั้นตอนของกิจกรรมการผลิตอย่างชัดเจน แต่ในยุคการผลิตแบบกึ่งยังชีพกิจกรรมการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้นที่เปลี่ยนแปลงไป จากกิจกรรมการผลิตแบบทำไร่ทำนา มาสู่การทำสวนยางพาราอย่างกว้างขวางทั่วพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัด ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้น ถึงแม้ว่าในขั้นตอนแรกๆ ของการปลูกยางพารา จะเป็นภาระหน้าที่ของพวกผู้ชายอยู่มาก แต่ก็ไม่ได้เป็นงานหนักหนานักหากเปรียบเทียบกับภาระการบุกเบิกพื้นที่ทำไร่ทำนาในอดีต ซึ่งเน้นการหักโค่นแผ้วถางพื้นที่อย่างหนัก เนื่องจากการปลูกยางพาราไม่จำเป็นต้องทำบนพื้นที่โล่งเตียนอย่างการทำไร่ และไม่ต้องอาศัยน้ำเป็นปริมาณมากอย่างการทำนา โดยเฉพาะในยุคต้นๆ ของการปลูกยางพาราที่ยังไม่เข้าสู่การผลิตแบบเชิงเดี่ยวอย่างเข้มข้นเช่นทุกวันนี้

เมื่อถึงช่วงของการกรีดยางแล้วเราสามารถเห็นได้ว่า ไม่มีการแบ่งงานออกเป็นหน้าที่ผู้ชายหรือผู้หญิงอีกต่อไปแล้ว การกรีดยางในยามย่ำรุ่งจะอาศัยทั้งแรงงานของพวกผู้หญิงและผู้ชายร่วมกัน ส่วนการเก็บน้ำยางหรือบางสวนจะเก็บเป็นเศษยางที่จะทำกันช่วงสายไปแล้วนั้นอาจจะมีพวกเด็กๆ เข้าช่วยด้วย แต่หากจะเว้นเรื่องของการผลิตเกี่ยวกับยางพาราออกไปแล้ว ความสัมพันธ์ทางการผลิตอื่นๆ ในชุมชนก็คงไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ในการผลิตแบบทำไร่ทำนาที่ยังคงมีอยู่หรือกิจกรรมอื่นๆ ก็ยังคงรูปแบบของความสัมพันธ์ทางการผลิตเช่นเดียวกับในยุคที่ผ่านมา

เส้นทางก้านและการแลกเปลี่ยน

ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดไม่ใช่ชุมชนปิด ที่ผู้คนสามารถยังชีพอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้เลย เราสามารถพบร่องรอยของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเหล่านี้ด้วยกันเอง หรือกับชุมชนภายนอกนอกจากการใช้เส้นทางน้ำผ่านลำคลองสายหลัก ที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัดแล้วไหลผ่านชุมชนชาวนา และชุมชนชายทะเลลงสู่ทะเลสาบสงขลาแล้ว ยังพบว่ามีเส้นทางเดินเท้าซึ่งชาวบ้านสามารถใช้ร่วมกันได้ปรากฏอยู่ทั่วไป เรียกว่า "ทางพลี" อันหมายถึงทางสาธารณะซึ่งมักเกิดขึ้นเองจากการใช้เส้นทางไปมาหาสู่กันเป็นประจำ รวมทั้งจะเป็นเส้นทางสัญจรสำหรับสัตว์เลื้อยจำพวกวัวควายด้วย บางแห่งหรือบางช่วงที่มีคนใช้น้อย ทางพลีก็อาจถูกปล่อยให้รกเรื้อหรือเล็กลง แต่เมื่อถึงช่วงที่มีผู้คนใช้เป็นประจำก็จะเป็นเส้นทางเดินโล่งกว้างขวางขึ้น เราอาจพบเห็นทางพลีที่มีการใช้

กันมากมีลักษณะเป็นร่องลึกท่วมศรียะคนได้เลย ทางพลีเช่นนี้เมื่อถึงช่วงฤดูฝนจะมีน้ำขังหรือเป็นทางน้ำหลาก เมื่อหมดหน้าฝนก็จะเปลี่ยนสภาพเป็นคูแห้งลึกอีกครั้ง

ทางพลีที่มีอยู่มากมายในพื้นที่ชุมชนเชิงเขาบรรทัด อาจแบ่งออกได้เป็นสองลักษณะ ภายใต้อารมณ์ของเส้นทางกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน กล่าวคือ ทางพลีที่ทอดขนานไปกับทิวเทือกเขาบรรทัดในแนวทิศเหนือ-ใต้ เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดด้วย หากทางพลีคือรูปธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในยุคก่อน ก็กล่าวได้ว่าทางพลีแบบนี้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความสัมพันธ์ ที่เกี่ยวข้องกับระบบเครือญาติหรือระบบย้ายเกลอ-ย้ายเฒ่าเป็นหลัก และความสัมพันธ์ทั้งสองแบบนี้ก็ไม่ได้ถูกกีดกันอยู่ด้วยความแตกต่างด้านศาสนาอยู่เลย เนื่องจากเราสามารถพบได้ว่าในระหว่างชุมชนชาวพุทธกับชุมชนชาวมุสลิมไม่เพียงแต่มีความสัมพันธ์กันอยู่ด้วยระบบย้ายเกลอ-ย้ายเฒ่าเท่านั้น แต่ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติก็มีให้พบเห็นกันอยู่ทั่วไป ส่วนกรณีที่ทางพลีระหว่างชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในแนวเหนือ-ใต้ จะถูกใช้สำหรับความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจอยู่บ้าง ก็มักจะอยู่ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเท่านั้น ดังเช่นการนำได้แลกข้าวระหว่างชาวบ้านในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดด้วยตนเอง

ส่วนทางพลีอีกลักษณะซึ่งแตกต่างออกไป กล่าวคือเป็นเส้นทางที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระหว่างชุมชนในบริเวณเชิงเขาบรรทัดกับชุมชนภายนอกอื่นๆ โดยเฉพาะชุมชนชาวนาและชุมชนบริเวณชายฝั่งทะเลสาบสงขลา เช่นเดียวกับเส้นทางสัญจรตามสายน้ำลำคลอง ทางพลีลักษณะนี้จะเป็นเส้นทางในแนวทิศตะวันตก-ตะวันออก และมักมีการใช้เพื่อตอบสนองความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในแบบการค้าขายเป็นหลัก จะว่าไปแล้วนอกจากทางพลีเหล่านี้ถูกใช้ในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแบบค้าขายแล้ว การใช้เป็นเส้นทางสำหรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างรัฐกับชาวบ้านในบริเวณเชิงเขาบรรทัดก็มีความสำคัญไม่น้อย เนื่องจากชาวบ้านแถบนี้จำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับทางการมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นการเสียภาษีและการเกณฑ์แรงงานในอดีต และการติดต่อราชการในช่วงหลังก็ตาม ส่วนในระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติกับระบบย้ายเกลอ-ย้ายเฒ่าจะมีความสำคัญรองลงไป แม้จนเมื่อมีกลุ่มผู้คนจากพื้นที่อื่นอพยพเข้าไปบุกเบิกที่ดินในเขตเชิงเขาบรรทัดแล้วก็ตาม ทางพลีลักษณะนี้จึงมีอยู่เป็นระยะนับตั้งแต่เขตชุมชนทางตอนเหนือ จนถึงตอนล่างของพื้นที่จังหวัดพัทลุง ดังเช่น ทางพลีจากชุมชนลานข่อย-ไม้เลียบและอำเภอชะอวด ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช, ทางพลีจากชุมชนในเตา-ป่าพะยอม, ทางพลีจากชุมชนเขาปู่-หัวถนน, ทางพลีจากชุมชนท่ายูง-เขาแก้ว-ตันชะ ในเขตจังหวัดตรัง, ทางพลีจากชุมชนตะแพน-แพรกหา-ปรางหมู่, ทางพลีจากชุมชนนาท่อม-กูหาสวรรค์ และจากนาท่อม-บ้านนา-เขาบรรทัด-นาโยง-ทับเที่ยง ในเขตจังหวัดตรัง, ทางพลีจากชุมชนกงหรา-หวัง-ทุ่งเลียบ, ทางพลีจากชุมชนตะโหนด-แม่

ขรี, ทางพลีจากชุมชนเหมืองตะกั่ว-ป่าบอน-ห้วยทราย, ทางพลีจากชุมชนเขาจัน-ยางขาคิม-ป่าบาก, ทางพลีจากชุมชนทุ่งนารี-ควนหินแท่น เป็นต้น

การค้าและการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน

ทางพลีส่วนใหญ่ได้ถูกใช้สำหรับติดต่อและแลกเปลี่ยนซื้อขาย ระหว่างชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดกับชุมชนภายนอกมานานแล้ว บางเส้นทางได้ถูกขยับขยายและปรับปรุงให้ดีขึ้นในเวลาต่อมา จุดหมายของทางพลีเหล่านี้จะสิ้นสุดลงที่ตลาดซึ่งมักเป็นตลาดนัด อันเป็นสถานที่นัดพบของผู้คนจากชุมชนต่างๆ ของลุ่มทะเลสาบสงขลาเลยทีเดียว ชาวบ้านจากชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะหาบหิน หรือบางกรณีอาจใช้วัวควายลากจูง "หนวน" ที่เพียบไปด้วยสินค้าของชุมชนส่วนมากแล้วได้แก่ ผลไม้ จำพวกทุเรียน มังคุด ลำไย ส้ม กล้วย สะตอ ลูกเนียง ลูกประ หมากแห้ง ขมิ้น ดีปลี หรือได้จากน้ำมันยาง และแน่นอนว่าหลังทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา สินค้าหลักของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะรวมถึงยางพาราอยู่ด้วย การเดินทางไปตลาดของหลายๆ ชุมชนชาวบ้านต้องออกจากบ้านกันไปเป็นกลุ่มๆ ตั้งแต่กลางวัน โดยมีกะระยะเวลาให้ไปถึงตลาดหรือจุดพักแรมเอาตอนเย็น เพื่อให้ทันซื้อขายสินค้าในเช้าวันรุ่งขึ้น เช่น ชาวบ้านกงหราเดินทางไปตลาดนาท่อมต้องพักค้างคืนที่บ้านเรือนคนรู้จักในตลาดก่อน หรือหากไปตลาดนาโยงในจังหวัดตรังก็ต้องพักค้างคืนบนเทือกเขาบรรทัด หากไปถึงตลาดทับเที่ยงจากนั้นก็ต้องพักที่อีกคืนหนึ่ง ชาวบ้านเหมืองตะกั่วเดินทางไปตลาดหารเทาก็ต้องค้างคืนที่บ้านน้ำตก เป็นต้น

ถึงแม้ว่าการไปตลาดแต่ละครั้งลำบากมากก็ตาม แต่นับเป็นเรื่องจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากชาวบ้านจากชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ต้องออกไปซื้อหาสินค้าที่ไม่สามารถผลิตหรือซื้อขายแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนได้ โดยเฉพาะเคย (กะปิ) เกล็ด ปลาจากทะเล และด้ายสำหรับทอหูก ซึ่งหลายๆ มานี้ชาวบ้านนิยมซื้อหาจากตลาดมากกว่าจะปั่นฝ้ายเอง และโดยปกติแล้วในตลาดจะ ไม่มีการแลกเปลี่ยนกันโดยตรง อย่างน้อยก็ได้รับการยืนยันว่านับเป็นเวลากว่า 70-80 ปีมาแล้วที่ในตลาดใหญ่ๆ เช่น สี่ก๊ก ท่ามิหรำ นาท่อม นาโยง และทับเที่ยง แต่ละฝ่ายจะต้องซื้อขายกันด้วยเงินตราเท่านั้น¹ หลังทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา รายได้จากการปลูกยางพาราทำให้บรรยากาศของการซื้อขายระหว่างชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดกับชุมชนภายนอก ผ่านจุดนัดพบที่เรียกว่าตลาดนัดเหล่านี้ จะดุจคลึงมากกว่าในยุคการผลิตแบบเก่าที่ต้องอาศัยสินค้าตามฤดูกาลเป็น

¹ หวัค อินนุรักษ์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บ้านเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 7 บ้านแกลูกนก ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2544.

หลัก สภาพเช่นนี้สามารถยืนยันได้จากคำบอกเล่าผ่าน "นิราศนายชิต" ที่บรรยายบรรยากาศของ ตลาดนาท่อมและตลาดคันไทรเมื่อช่วงประมาณทศวรรษ 2580 ความว่า "...เที่ยวดูตลาดเรียงราย สองฝ่ายทาง มีทุกอย่างสิ่งของที่ต้องใจ ของที่ขายรายเรียงเคียงเป็นแถว อีกด้วยแก้วชามฝรั่งยัง ใหม่ ๆ ทั้งเสื้อผ้าแพรสีควิวไล ล้วนใยไหมตั้งขายดูกำยกอง จีนไทยแขนงนั่งดูอยู่เป็นหลั่น สารพัน หญิงชายที่ขายของ พวกสาว ๆ แม่ค้า น่าประคอง เนตรชมมองชมเพลินพลางเงินดู หญิงคนหนึ่ง สวยจิ้งข้างพูดพลอด มานั่งทอดขนมขายขายอดสู หญิงคนหนึ่งงามหลากขายหมากพลู ใส่ขวด โหลฝาปิดน่าชืดชม อีกคนหนึ่งยังสาวขายข้าวแกง เนื้อคำแดงรูปรวยดูสวยสม สองถนัด ครัดเครื่องตั้งแต่งกลม ข้างตักเกลื่อนลื้อมนมดูกลมเกลี้ยง....บัดเดียวใจถึงตลาดสะอาดองค์ ตลาด คันไทรเคยไปมาหยุดพัก แวะสำนักซื้อของต้องประสงค์ ทั้งจีนไทยนั่งดูอยู่เป็นวง บังคมลงไหว วอนขอกรลา

โอื่อนางชลเนตรกระจายพลัด หลาดที่นัดคันไทรไปก่อนหนา นับวันนายชิตต่อได้มา ลาเสื้อผ้าสิ่งของที่ต้องใจ อีกเจ้าร้านฉานเอ๋ยลาเลยลับ ถันไม่กลับอย่าเพ้อขายให้กับชายคนไหน เก็บใส่หีบจีบพับให้เรียบร้อย กุศลใส่ไม่ตายคงได้มาฯ"

นอกจากตลาดนาท่อมและตลาดคันไทร ซึ่งเป็นตลาดที่อยู่ทางตอนกลางของพื้นที่ จังหวัดพัทลุงแล้ว ในบริเวณนี้ยังพบว่ามีตลาดถาวรและตลาดนัด ซึ่งเป็นจุดนัดพบสำหรับการแลกเปลี่ยนและซื้อขายสินค้าระหว่างชาวบ้านจากบริเวณเชิงเขาบรรทัด ที่อยู่ในบริเวณอำเภอกงหรา ถึง อำเภอศรีนครินทร์ และอำเภอศรีบรรพต กับพ่อค้าแม่ขายและชาวบ้านจากพื้นที่ท่านา หรือท่า ประมงจากบริเวณทะเลสาบสงขลาอีกหลายแห่งด้วยกัน อาทิเช่น ตลาดสี่กั๊ก ตลาดท่ามิหรำ ตลาด วังปริง (หรือตลาดนัดม่วง หรือม่วงชีผิว) ตลาดนัดชะรัด รวมทั้งตลาดที่อยู่ในเขตจังหวัดตรังคือ ตลาดคันแซ ตลาดนาโยง และตลาดทับเที่ยง เป็นต้น พื้นที่ทางที่ตอนเหนือขึ้นไปคือ ชาวบ้านใน อำเภอป่าพะยอม และอำเภอศรีบรรพต ก็จะมีตลาดควนขนุน ตลาดหลาปราง ตลาดนัดหรือบ่อน ห้วยหมาก รวมทั้งตลาดชะอวดในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และตลาดห้วยยอดในเขตจังหวัด ตรัง ส่วนพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดทางตอนใต้ลงมาคือชาวบ้านในเขตอำเภอตะโหมด และอำเภอ ป่าบอน ก็จะมีตลาดหารเทา ตลาดบางแก้ว ตลาดป่าบอน ตลาดปากพะยูน รวมทั้งตลาดนัดท่าม่วง ในพื้นที่อำเภอรักขุมิ จังหวัดสงขลา เป็นต้น เห็นได้ว่าตลาดหรือตลาดนัดที่เป็นจุดหมายสำหรับ แลกเปลี่ยนซื้อขายผลิต ระหว่างชุมชนต่างๆ ได้มีปรากฏอยู่จำนวนไม่น้อยทีเดียว แม้ว่าตลาด หลายแห่งเป็นตลาดเก่าแก่ ซึ่งเกิดขึ้นมาก่อนช่วงทศวรรษ 2480 แล้วก็ตาม แต่ด้วยเงื่อนไขจากการ ที่ชุมชนได้เข้าสู่การผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบดั้งเดิม เปลี่ยน

² สมยศ เพชรรา ผู้เรียบเรียง. นิราศนายชิต. เอกสารอัดสำเนา. 2541. หน้า 3-5.

แปลงมาสู่รูปแบบของความสัมพันธ์ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายระหว่างกัน ซึ่งได้ส่งผลในทางที่ดีต่อ กิจกรรมการค้าขาย ระหว่างชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดกับชุมชนภายนอกโดยตรง

2.4 วัฒนธรรมชุมชน

เช่นเดียวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลักษณะการผลิตด้านต่างของชุมชน ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากช่วงเวลาที่ผ่านมาอย่างสามารถพบเห็น ได้ชัดเจน ในด้านของวัฒนธรรมชุมชน ก็ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากเหตุผลของปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากภายนอก จนสามารถอธิบายถึงพลวัตความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลักษณะทางด้านวัฒนธรรมชุมชนได้ ดังต่อไปนี้

1) พิธีกรรมและความเชื่อ

ในยุคการผลิตแบบยังชีพของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด พิธีกรรมและความเชื่อแบบชาวบ้าน จะแฝงอยู่แทบทุกขั้นตอนของกิจกรรมการผลิตและวิถีชีวิตของผู้คน แน่แน่นอนว่าความเชื่อ และพิธีกรรมดังกล่าว ไม่อาจเสื่อมคลายลงไปได้ง่ายคายนัก สำหรับยุคแรกๆ ที่ชาวบ้านเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการผลิตเชิงการค้ามากขึ้น โดยเฉพาะพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องอยู่กับกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมของชุมชน ส่วนกิจกรรมการผลิตแบบใหม่ดังเช่นยางพารานั้น จะอยู่นอกเหนือไปจากข้อจำกัดของเงื่อนไข ที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมแบบเดิมอย่างน่าสนใจ เนื่องจากการปลูกยางพาราเป็นกิจกรรมการผลิตแบบใหม่ และมีลักษณะเพื่อการค้าขายอย่างชัดเจน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยางพาราจึงไม่ปรากฏสัญลักษณ์ ที่จะสามารถโยงใยมาถึงพิธีกรรมและความเชื่อ ทั้งในด้านจิตวิญญาณ ฤกษ์ยาม เทพเจ้าหรือผีสง่าอื่นใด อันเป็นชุดความเชื่อในแบบดั้งเดิมรวมอยู่ด้วยเลย อย่างไรก็ตาม เหตุผลดังกล่าวนี้ก็หาได้ส่งผลให้เกิดความเสื่อมคลายลง ของพิธีกรรม และความเชื่อในส่วนของลักษณะการผลิตแบบอื่นๆ แต่อย่างใด

2) ลิทธิชุมชน

กล่าวได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ของชาวบ้านในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดต้องถูกท้าทายจากนโยบายรัฐอยู่เสมอ โดยเฉพาะการที่รัฐไทยให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิต ด้านการเพาะปลูกอย่างจริงจังในช่วงหลังมานี้ นับตั้งแต่การออกพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พ.ศ. 2477 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2479) นับว่าเพื่อการส่งเสริมให้ราษฎรหันมาปลูกยางพาราตามแบบแผนที่ถูกต้อง ให้สมกับฐานะพืชเศรษฐกิจของภาคใต้ แต่แนวทางตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ไม่สามารถกำหนดลักษณะการผลิตยางพาราแบบชาวบ้าน ในการปลูกยางพารารุ่นแรกๆ มากนัก ดังที่เห็นได้จากการปลูกยางพาราแบบชาวบ้าน ที่นิยมปลูกกันในแบบผสมผสานกับไม้ยืนต้นชนิดอื่น ส่วนการปลูกข้าวของชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาโดยทั่วไปซึ่งเคยเป็นเรื่องที่ล้ำหลังในสายตาของรัฐไทยและชนชั้นปกครองมานานแล้ว ดังเรื่องการเก็บเกี่ยวข้าวด้วย "กะ" ของชาวนา

บริเวณนี้ และการผลิตได้อย่างไม่เต็มที่นักเนื่องจากปัญหาของการขาดแคลนน้ำ ในช่วงทศวรรษ 2490 รัฐไทยจึงค่อยเบาใจลงเมื่อสามารถจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่ง และ "ออกปาก" ให้ชาวบ้าน ช่วยกันปรับปรุงเหมืองฝายของชุมชน เช่น บุคลอกเหมืองท่าเขียด เหมืองรางวังค้อ และเหมืองกอกวาง พร้อมกับนี้รัฐก็ได้เข้ามาควบคุมดูแลเหมืองทั้งหมดนี้เสียเองด้วย

เช่นเดียวกับเรื่องของการจัดการเหมืองฝาย ที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากนโยบายส่งเสริมการผลิตของรัฐ การกำหนดให้ชาวบ้านต้องทำเอกสารสิทธิที่ดินตามพระราชบัญญัติที่ดิน พ.ศ. 2497 ได้ส่งผลกระทบต่อการผลิตแบบสวนร่วมในชุมชนอย่างรุนแรง ลักษณะการเป็นเจ้าของร่วมกันของสวนร่วม ไม่อาจจะมีพื้นที่อยู่ในเนื้อหาของกฎหมายฉบับนี้ได้เลย เนื่องจากรัฐกำหนดให้มีการแจ้งการครอบครองในที่ดิน ซึ่งจะมีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่สามารถมีสิทธิที่รัฐรับรอง พื้นที่สวนร่วมเหล่านั้นจึงต้องถูกแบ่งให้ใครคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ถือกรรมสิทธิไว้ ซึ่งสวนร่วมเหล่านั้นได้ค่อยๆ คลายฐานะจากเป็นทรัพย์สินสมบัติของสวนรวม ไปสู่เป็นที่ดินสำหรับเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายเท่านั้น หากจะเว้นอยู่บ้างก็ในกรณีที่สวนร่วมแห่งนั้น บังเอิญอยู่ในเขตที่รัฐกันเอาไว้ เช่น สวนน้ำทะเลภูเขา และสวนห้วยกินน้ำ ของชาวบ้านในชุมชนทำยางที่ติดอยู่ในเขตป่าสงวน ซึ่งบุคคลไม่สามารถยื่นขอออกเอกสารสิทธิในที่ดินได้ ทำให้ชาวบ้านทำยางเกือบครึ่งชุมชนยังคงสามารถมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของอยู่จนถึงปัจจุบัน ขณะที่สวนร่วมของชุมชนส่วนใหญ่กลับสูญเสียสถานะดั้งเดิมไป นับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

การศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า และวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าไว้ ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) โดยกำหนดประเด็นศึกษาไว้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต
2. วิธีการผลิต
3. ผลกระทบจากการผลิต

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาค้นคว้านี้จะศึกษาชุมชนที่อยู่บริเวณพื้นที่เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในเขตพื้นที่ 5 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ ดังนี้
 - 1.1 อำเภอป่าพะยอม
 - 1.2 อำเภอศรีบรรพต
 - 1.3 กิ่งอำเภอศรีนครินทร์
 - 1.4 อำเภอกงหรา
 - 1.5 อำเภอตะโหมด
 - 1.6 อำเภอป่าบอน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) ในประเด็นต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต

2.1.1 ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ

2.1.2 ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การเมือง การปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม ภาวะเศรษฐกิจ เป็นต้น

2.2 วิธีการผลิต จะกล่าวถึงวิธีการผลิตแต่ละชนิดโดยจำแนก ดังนี้

2.2.1 การผลิตแบบเสาะหา ได้แก่ การเก็บของป่า และการล่าสัตว์ โดยมีวิธีการการผลิต เช่น เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ การร่วมมือกันของชุมชนในการประกอบการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ เป็นต้น

2.2.2 การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ได้แก่ การปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ โดยมีวิธีการผลิต เช่น เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น การร่วมมือกันของชุมชนในการประกอบการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น

2.3 ผลกระทบจากการผลิต

2.3.1 ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ รายจ่าย และความจำเป็นพื้นฐานของครอบครัว และชุมชน เป็นต้น

2.3.2 ด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน ระบบลงแขก ระบบเกลอ เป็นต้น

2.3.3 ด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่างๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยในการกำหนดแนวทางการศึกษา จัดทำเค้าโครงวิจัยและประกอบการเสนอผลวิจัย

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกตและถ่ายภาพประกอบ เช่น ภาพภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการผลิต เป็นต้น การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการบันทึกเสียง และ/หรือจดบันทึกตามความเหมาะสม การสังเกตจะใช้วิธีการจดบันทึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้บอกข้อมูล ดังนี้

2.1 บุคคลที่มีภูมิปัญญาและมีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ไม่จำกัดเพศ ชุมชนละ 10 คน จำนวน 6 ชุมชน

2.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ปลัดอำเภอ ป่าไม้อำเภอ เกษตรอำเภอ ตำรวจ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา เป็นต้น จำนวน 10 คน

2.3 ประชาชนทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จำนวน 20 คน

3. ขั้นตอนการจัดกระทำกับข้อมูล

3.1 นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อหาความสัมพันธ์สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้

3.2 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้บันทึกในแถบบันทึกเสียงมาถอดความ โดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา

3.3 นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการผลิตในสมัยก่อน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ และข้อมูลจากการศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

2.4 วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

4. ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และมีภาพประกอบ

สรุปผล

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต และปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิต

1. ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ

1.1 ที่ดิน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่อยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการผลิต แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ทรัพยากรที่ดิน มีความสำคัญเกี่ยวกับการผลิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 ทรัพยากรที่ดิน มีความสำคัญเกี่ยวกับการผลิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1.1 ด้านลักษณะและคุณภาพของที่ดิน มีลักษณะเป็นที่สูงเชิงเขาแล้ว

ค่อยลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออกสู่ทะเลสาบสงขลา ทางธรณีวิทยาเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยหินที่มีอายุตั้งแต่ยุคออร์โดวิเซียน หรือประมาณ 450 ล้านปีมาแล้ว และมีภูเขาหินปูนที่กระจายอยู่ทั่วไป ทั้งที่อยู่เป็นกลุ่มและโดด ๆ มีหน้าผาสูงชัน และมียอดเขาตะปุ่มตะป่ำมากมาย ลักษณะดินประกอบด้วยดินตะกอนที่ยังไม่แข็งตัว ที่เกิดจากการผุพังสลายของหิน และถูกพัดพามาสะสมกันในบริเวณที่ต่ำกว่าเป็นชั้นหนาขึ้นในบริเวณหุบเขา ไหล่เขา เิงเขา ตะกอนเหล่านี้ประกอบด้วยกรวด ทราย ทรายแป้ง ลูกกรัง ซึ่งเป็นบริเวณที่มีแร่ดิบที่สำคัญ บริเวณเขตที่ราบสูงระนาบ อยู่ถัดจากเขตภูเขาสูงมาทางทิศตะวันออก เป็นพื้นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ เรียกว่า “ลอน” เป็นพื้นที่ที่นิยมปลูกพืชสวน เขตที่ราบลุ่มดินตะกอน เป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่างภูเขาบรรทัดกับทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วยดินตะกอนและดินทราย เหมาะแก่การทำการเกษตรและปลูกผัก

1.1.1.2 ด้านปริมาณของที่ดิน พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในช่วงปี พ.ศ. 2439 - 2500 สภาพของพื้นที่ยังเป็นป่าที่สมบูรณ์ มีชาวบ้านอาศัยอยู่ไม่ถี่ชุมชน มีพื้นที่ว่างมาก สามารถจับจองพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินได้อย่างอิสระ หากพื้นที่ไม่เหมาะสมก็จะละทิ้งไปหาที่ทำกินใหม่ ปล่อยให้พื้นที่นั้นรกร้างเช่นเดิม

1.1.1.3 ด้านกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2470 ยังไม่มีสิทธิในการถือครองที่ดิน ชาวบ้านมีหลักง่าย ๆ ว่าใครทำกินบริเวณใดก็มีสิทธิในการครอบครองพื้นที่บริเวณนั้น หรือหากพื้นที่ใกล้เคียงกันจะมีการตกลงกันเองฉันทัญญัติมิตรในการแบ่งปันกัน ในบางครั้งอาจมีการใช้อำนาจเพื่อเข้าครอบครองพื้นที่ที่มี

สิทธิในทรัพย์สินที่ดิน หมายถึง การมีสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินที่ดินที่เป็นลายลักษณ์อักษร ประมาณปี พ.ศ. 2478 ชาวบ้านเริ่มได้เอกสารสิทธิเป็น สด. 1 ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2490 ชาวบ้านได้เอกสารเป็น นส. 3 ในการถือครองที่ดิน

การสืบทายะสมบัติ หมายถึง การมอบสิทธิในการครอบครองให้กับผู้อื่น แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ทรัพย์สินที่ดินส่วนตัว มอบให้โดยการโอนกรรมสิทธิ์ บอกกล่าวด้วยวาจา หรือให้ผู้เชื่อถือได้เป็นผู้จัดการ ทรัพย์สินที่ดินที่เป็นส่วนรวม จะสืบทอดโดยยึดถือตามกฎหมายของคณะกรรมการที่ได้มาจากการเลือกตั้ง หรือแต่งตั้ง

1.1.1.4 กรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน ซึ่งเกิดจากการแย่งชิงที่ดิน เนื่องจากที่ดินมีผลประโยชน์หรือต้องการขยายอิทธิพล

1.1.2 ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิต ได้แก่ น้ำ ป่าไม้ สัตว์ และแร่ธาตุ

1.1.2.1 น้ำ บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีแหล่งน้ำที่สำคัญ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ น้ำฝน และแหล่งน้ำธรรมชาติ น้ำฝน ลักษณะภูมิอากาศอยู่ในแบบ มรสุมเขตร้อน มี 2 ฤดู คือฤดูร้อน และฤดูฝน จากสถิติค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝนในจังหวัดพัทลุง ประมาณ 2,304.96 มิลลิเมตร/ปี แหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นแหล่งน้ำตกที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัด มารวมกันเป็นลำธาร ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา ทำให้พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์

1.1.2.2 ป่าไม้ บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีลักษณะป่าไม้เป็น ป่าดิบชื้น ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่หลากหลาย เขียวชะอุ่มอยู่ตลอดปี สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ กับพื้นที่ จึงเป็นแหล่งรวมพรรณพืชที่สำคัญที่ให้คุณค่าประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อประชากร โดยส่วนรวม

1.1.2.3 สัตว์ บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีสัตว์ป่ามากมาย ที่ชาวบ้านสามารถล่ามาเป็นอาหารได้ ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านมีการโค่นถางป่า เพื่อปลูกพืชสวน ทำให้ป่าลดน้อยลง ประกอบกับการล่าสัตว์ป่าเพื่อเป็นอาหารและขายมากขึ้น จึงทำให้จำนวนสัตว์ป่าลดลงตามลำดับ จนในปัจจุบันสัตว์บางชนิดสูญพันธุ์ไปแล้วก็มี

1.1.2.4 แร่ธาตุ หมายถึง สารประกอบอินทรีย์ที่อยู่ในดิน หิน น้ำ และอากาศ ในบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จากการสำรวจมีแร่อยู่หลายชนิด เช่น ตะกั่ว ดีบุก เหล็ก วุลแฟรม ยิบซัม หินปูน เป็นต้น แต่ที่มีมาก ได้แก่ ตะกั่ว และดีบุก

1.2 แรงงาน หมายถึง สิ่งที่ใช้เป็นแรงงานในการผลิต แบ่งเป็นหลายลักษณะ คือ

1.2.1 รูปแบบแรงงาน สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ แรงงานบริการ แรงงานที่มีผลตอบแทนเป็นเงินตรา และแรงงานที่ได้รับผลตอบแทนเป็นสิ่งของ

1.2.2 ประเภทของแรงงาน แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ แรงงานจ้าง แรงงานที่ไม่มีการจ้างและแรงงานเกณฑ์

1.2.3 การแบ่งงานกันทำ เป็นการแบ่งแยกแรงงานอย่างง่ายที่สุด และเป็นไปตามธรรมชาติ โดยจะแบ่งตามเพศ และอายุ คือ ผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ

1.2.4 ความชำนาญเฉพาะอย่างของแรงงาน ได้แบ่งตามความถนัด ความสามารถ ความชอบ และความสนใจในการทำงานของแต่ละบุคคล

1.3 ทุน หมายถึง สิ่งของหรือทรัพย์สินที่ใช้เป็นปัจจัยในการผลิต แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.3.1 ทุนประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการผลิต คือเครื่องมือที่ใช้ในการหาอาหาร เครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ เครื่องมือที่ใช้ในการปลูกพืช และเครื่องมือที่ใช้ในการเลี้ยงสัตว์

1.3.2 เงินทุน คือเงินที่ใช้ในการซื้อหาสิ่งของเครื่องใช้ในการผลิต

1.4 ผู้ประกอบการ หมายถึง การคิดวางแผนและตัดสินใจ รวมทั้งการเลือกใช้ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ มาใช้ในการผลิตสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า “การจัดการ” สามารถแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1.4.1 ผู้จัดการจัดการเกี่ยวกับการเก็บของป่า โดยสามีภรรยาจะเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันในการเก็บหาอาหาร ซึ่งเป็นรูปแบบแรกของการผลิตเพื่อยังชีพ

1.4.2 ผู้จัดการจัดการเกี่ยวกับการล่าสัตว์ เป็นการประกอบกรของครัวเรือน โดยสามีและภรรยาเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน

1.4.3 ผู้จัดการจัดการเกี่ยวกับการปลูกพืช เป็นการประกอบกรของครัวเรือน โดยสามีและภรรยาเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน

1.4.4 ผู้จัดการจัดการเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ เป็นการประกอบกรของครัวเรือน โดยสามีภรรยาเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน

1.2 ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิต สรุปได้ดังนี้

1.2.1 โครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ชาวบ้านยังไม่มีถนนในการสัญจร ต้องใช้ทางพลีเพื่อการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน ระบบชลประทาน ชาวบ้านเริ่มขุดคลองเพื่อท่อน้ำในการปลูกพืช

1.2.2 การเมืองการปกครอง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ได้มีการเปลี่ยนแปลงปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล ทำให้มีผลกระทบต่อการผลิตของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง

1.2.3 การคมนาคมสื่อสาร ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด มีการเดินทางติดต่อกันโดยการเดินเท้า เรียกว่า “ทางพลี” ส่วนวิธีการสื่อสารจะใช้วิธีการบอกต่อ ๆ กันไป

1.2.4 สังคมและวัฒนธรรม ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงจะนับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ในอดีตชุมชนทั้ง 2 ศาสนา จะแยกกันอยู่ แต่ก็มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ชุมชนขยายตัวขึ้น ทำให้ทั้ง 2 ชุมชนอยู่ร่วมกัน มีลักษณะความเป็นอยู่ทางด้านสังคมที่คล้ายกัน แต่วัฒนธรรมและประเพณีจะแตกต่างกันตามศาสนาที่ตนเองนับถือ

1.2.5 ภาวะเศรษฐกิจ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะมีรูปแบบเศรษฐกิจแบบหาเลี้ยงชีพ กล่าวคือชาวบ้านจะมีการผลิตแบบการเก็บของป่า การล่าสัตว์ มีการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เพื่อเลี้ยงตนเอง ที่เหลือจึงจะนำไปขาย ต่อมาหลังปี พ.ศ. 2500 ได้มีการผลิตเพื่อขายมากขึ้น มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และเลี้ยงสัตว์เพื่อขายมากขึ้น ลักษณะการแลกเปลี่ยน ชาวบ้านจะทำกัน 2 วิธี คือ

1.2.5.1 การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ โดยจะแลกเปลี่ยนผลผลิตส่วนเกินกับชาวบ้านหรือชุมชนที่ใกล้เคียงกัน

1.2.5.2 การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง ซึ่งเป็นการผลิตที่ชาวบ้านได้ผลิตเพื่อการค้ามากกว่าการผลิตเพื่อยังชีพ

วิธีการผลิต หมายถึง วิธีการที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่มาทำการผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิต สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. การผลิตแบบเสาะหา แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การเก็บของป่า เป็นวิธีการที่ชาวบ้านใช้หาเลี้ยงชีพมาช้านาน โดยการหาของป่า ได้แก่ ผลไม้ ไม้ (ไม้ไผ่ หวาย) สมุนไพร น้ำผึ้ง ซึ่งชาวบ้านมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1.1 เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการเก็บของป่า เครื่องมือที่ชาวบ้านใช้ในการเก็บของป่า ส่วนใหญ่จะใช้เครื่องมือที่ผลิตขึ้นเองจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อใช้ในการหา การขนย้าย การเก็บรักษา วิธีการในการผลิตแบบการเก็บของป่า ชาวบ้านจะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา การแปรรูปผลผลิตเพื่อให้เก็บได้นาน การทำทุเรียนกวน สะตอดอง ลูกเนียงเพาะ ทำได้ เป็นต้น

1.1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบการเก็บของป่า ชาวบ้านจะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งเร้นลับ ดังนั้นในการหาของป่าชาวบ้านจึงมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการบวงสรวง หรือบอกกล่าวให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษา เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

1.1.3 ความร่วมมือของชุมชนในการผลิตแบบการเก็บของป่า ในการผลิตแบบการเก็บของป่าชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะมีความร่วมมือกันในการประกอบกิจกรรมที่ไม่สามารถกระทำได้เพียงคนเดียว เช่น การหาผลไม้ การหาผึ้ง เป็นต้น

1.2 การล่าสัตว์ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารและเพื่อขาย ซึ่งในการล่าสัตว์จะมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.2.1 เครื่องมือและวิธีการในการล่าสัตว์ เครื่องมือที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดใช้ในการล่าสัตว์ ส่วนมากชาวบ้านจะผลิตขึ้นเอง โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เพื่อให้เหมาะสมกับชนิดของสัตว์นั้นๆ แบ่งออกเป็น 3 วิธี คือ

1.2.1.1 การดัก เครื่องมือที่ชาวบ้านใช้ในการดัก คือ แร้ว หลุมพราง โป๊ะ กับดัก ขางดักนก เป็นต้น

1.2.1.2 การล่อ ชาวบ้านจะใช้วิธีการ คือ การเรียกด้วยเสียง การอ่อยเหยื่อ

1.2.1.3 การล่า ชาวบ้านจะใช้อาวุธ เช่น ปืน ขวาน มีด ไม้ เป็นต้น

1.2.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการล่าสัตว์ ในการล่าสัตว์ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด จะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเงินลับ ดังนั้นก่อนจะมีการล่าสัตว์จึงมีการทำพิธีบวงสรวง เพื่อไม่ให้เกิดภัยอันตรายขึ้นได้ หรือเพื่อให้ล่าสัตว์ได้เป็นจำนวนมาก

1.2.3 ความร่วมมือของชุมชนในการล่าสัตว์ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะล่าสัตว์โดยการออกไปคราวละหลาย ๆ คน จำเป็นต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อล่าสัตว์ได้แล้วก็จะแบ่งปันกัน

2. การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตจากการหาของป่าและล่าสัตว์เพื่อยังชีพ มาเป็นการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น คือ การปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ เพื่อการค้ามากขึ้น ประมาณในช่วงปี พ.ศ. 2480 มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหาร หากเหลือจะมีการขาย ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ชาวบ้านจะมีการผลิตเพื่อการค้ามากกว่าการบริโภคในครัวเรือน การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้นสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้คือ

2.1 การปลูกพืช ช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะมีการทำไร่เลื่อนลอย ต่อมาจึงมีการปลูกพืชสวน เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น ได้แก่ ข้าว ยางพารา ซึ่งในการปลูกพืช ชาวบ้านจะมีขั้นตอนดังนี้คือ

2.1.1 เครื่องมือและวิธีการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะใช้เครื่องมือที่ประดิษฐ์ขึ้นเองและมีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำไร่ จะมีการโค่นถางป่า ปลอຍให้แห้งแล้วใช้ไฟเผา เรียกว่า “ปรน” การทำนาจะใช้แรงงานวัว ควายในการไถนา เป็นต้น

2.1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด จะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นเมื่อจะทำการเพาะปลูกชาวบ้านจะทำพิธีบวงสรวงเจ้าที่ เจ้าทาง เพื่อที่จะให้เกิดความสำเร็จในการปลูกพืชนั้น ๆ ด้วย

2.1.3 ความร่วมมือของชุมชนในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะช่วยเหลือซึ่งและกันในการผลิต ได้แก่ การออกปาก การขอแรงงาน

2.2 การเลี้ยงสัตว์ ก่อนปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อไว้เป็นการค้ามากขึ้น ในการเลี้ยงสัตว์ชาวบ้านมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.2.1 เครื่องมือและวิธีการในการเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านจะมีเครื่องมือในการเลี้ยงสัตว์แบบง่าย ๆ ที่ทำจากวัสดุในท้องถิ่น ได้แก่ การทำโรงเรือน การทำที่สำหรับสัตว์ออกลูกใหม่ วิธีการเลี้ยงจะเลี้ยงแบบวิถีธรรมชาติ ให้สัตว์อาหารเอง

2.2.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านจะมีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของพันธุ์สัตว์ที่อุดมและโทษ

2.2.3 ความร่วมมือของชุมชนในการเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านจะให้ความช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงสัตว์เป็นฝูง การใช้แรงงานสัตว์

3. ผลกระทบจากการผลิต ในช่วงปี พ.ศ. 2439 - 2503 ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด ยังมีการผลิตแบบเพื่อยังชีพ ผลกระทบจากการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้คือ

3.1 ด้านเศรษฐกิจ เป็นผลกระทบที่เกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย มาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวบ้านและชุมชน แรกเริ่มการผลิตของชาวบ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภคในครัวเรือน มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับชุมชนใกล้เคียง ชาวบ้านจะหาของป่าและล่าสัตว์ ต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2480 เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ลักษณะการผลิตก็เปลี่ยนเป็นการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์มากขึ้นตามลำดับ มีการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ได้มีการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของชาวบ้านดีขึ้นตามลำดับ

3.2 ด้านสังคมวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.2.1 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ในช่วงที่มีการผลิตแบบยังชีพสมาชิกในครอบครัวของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด จะมีหน้าที่ในการช่วยเหลือครอบครัวที่ชัดเจน การผลิตทุกขั้นตอน สมาชิกในครอบครัวจะมีการช่วยเหลือแรงงานกันอย่างเต็มที่ และมีความสัมพันธ์

กันในระบบเครือญาติ ทำให้เกิดความอบอุ่นและมั่นคงในครอบครัว แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง การผลิตที่ผลิตเพื่อการค้าเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจึงลดลงไปด้วย

3.2.2 ความสัมพันธ์กับชุมชน แต่เดิมชาวบ้านมีการผลิตแบบเลี้ยงตนเอง คือ การหาของป่า และการล่าสัตว์ การทำเกษตรแบบเบื่องต้น การผลิตดังกล่าวข้างต้น จำเป็น ต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนี้

3.2.2.1 ระบบลงแขก เป็นระบบการช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน ซึ่งจะขอความช่วยเหลือกับคนที่สนิทสนมกัน เรียกว่า “ออกปาก” หรือ “วาน” จากการเปลี่ยน การผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองเป็นเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้ระบบการช่วยเหลือนี้นี้ด้อยลง มีการว่าจ้างแรงงานแทนการลงแขกมากขึ้นตามลำดับ

3.2.2.2 ระบบเกลอ เป็นระบบการพึ่งพาอาศัยกันของชาวบ้านต่างชุมชน ที่มีความสัมพันธ์กัน มีความจำเป็นในการพักแรมระหว่างเดินทาง ทำให้เกิดความสนิทสนมกัน เป็นเหตุให้มีการรู้จักกัน เรียกว่า “เพื่อนเกลอ” “อ้ายเกลอ” “อีเกลอ” หรือ “อ้ายคอ” ปัจจุบัน ระบบเกลอได้ลดลง เนื่องจากการคมนาคมสะดวกมากขึ้น ไม่จำเป็นต้องมีการพักแรมระหว่าง การเดินทาง

3. ด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ แบ่งเป็น 4 ลักษณะ คือ

3.1 ด้านระบบภูมิทัศน์ สภาพทั่วไปของบริเวณพื้นที่เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ปกคลุมไปด้วยป่าดงดิบ ทำให้พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วย พันธุ์พืช และสัตว์ป่า เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากที่เลี้ยงตนเองเป็นการค้ามากขึ้น มีการถางป่าทำไร่ปลูกพืชทำให้ระบบ ภูมิทัศน์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย

3.2 ด้านระบบนิเวศ เมื่อระบบการผลิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลง มีการโค่นถาง พื้นที่เพื่อปลูกพืชทางเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ระบบนิเวศถูกทำลายลงไปด้วย

3.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผลิตของชาวบ้าน เมื่อการผลิตเปลี่ยนเป็นเพื่อการ ค้ามีการโค่นถางป่า จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ พืช สัตว์ ลดจำนวนลง

3.3.1 ที่ดิน ด้านลักษณะและคุณภาพของที่ดิน มีลักษณะที่เปลี่ยนไปด้าน ปริมาณของที่ดิน ชาวบ้านได้มีการจับจอง มีกรรมสิทธิการครอบครองที่ดิน ทำให้พื้นที่ว่าง ลดน้อยลง

3.3.2 แหล่งน้ำธรรมชาติ เมื่อมีการถางป่าทำไร่ ทำสวนมากขึ้น ทำให้แหล่ง น้ำธรรมชาติลดลง

3.3.3 ป่าไม้และพืชต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นป่าดงดิบลดลง กลายเป็นพืชไร่ พืชสวน เพิ่มขึ้น

3.3.4 สัตว์ เมื่อสภาพป่าเปลี่ยนไปทำให้สัตว์เปลี่ยนไปด้วย

อภิปรายผล

จากศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑล นครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) ประเด็น ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต ผลจากการศึกษาในแต่ละประเด็น มีเรื่องที่น่าสนใจและนำมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลให้พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะการผลิตแบบเสาะหาและการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้นมีหลายประการดังนี้ ที่ดินที่มีความเกี่ยวข้องกับการผลิต คือ ทรัพยากรที่ดิน ซึ่งมีความสำคัญในด้าน ลักษณะและคุณภาพของที่ดิน ซึ่งมีลักษณะเป็นที่สูงแล้วค่อยลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออกสู่ ทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีลักษณะคุณภาพของดินที่ดี ด้านปริมาณของที่ดินยังเป็นพื้นที่ที่เป็น ป่าดิบชื้น รกร้างว่างเปล่า ด้านกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ใช้วิธีการแบ่งปันพื้นที่กัน ตกลง ฉันทัญญาติมิตรและการใช้อำนาจเพื่อเข้าครอบครองพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ น้ำแบ่งเป็นน้ำฝน และแหล่งน้ำธรรมชาติที่เกิดจากน้ำตก ป่าไม้จัดเป็นป่าดิบชื้นที่มีพันธุ์ไม้หลากหลายที่สุดกว่าป่าชนิดอื่น สัตว์มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายทั้งสัตว์เล็กและ สัตว์ใหญ่ และแร่ธาตุที่มีมากได้แก่ แร่ตะกั่ว และแร่ดีบุก แรงงาน แบ่งเป็นหลายลักษณะ ได้แก่ รูปแบบแรงงาน คือ แรงงานบริการ แรงงานที่มีผลตอบแทนเป็นเงินตรา และแรงงานที่ได้รับผลตอบแทนเป็นสิ่งของ ประเภทของแรงงาน คือ แรงงานจ้าง แรงงานไม่มีค่าจ้าง และแรงงานเกณฑ์ การแบ่งงานกันทำจะแบ่งตามเพศและอายุ คือ ผู้ชายจะเป็นผู้หาอาหาร ผู้หญิง เด็กและผู้สูงอายุ จะช่วยเหลืองานบ้านและดูแลบ้าน ความชำนาญเฉพาะอย่างของแรงงานจะแบ่งตามความถนัด ความสามารถ ความชอบ และความสนใจในการทำงานของแต่ละบุคคล ทุน แบ่งออกเป็นทุนประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการผลิต ที่ใช้ในการหาอาหาร ลำสัตว์ ปลุกพืชและเลี้ยงสัตว์ และเงินทุน ซึ่งมีไว้เพื่อซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำไม่ได้ ผู้ประกอบการ แบ่งเป็นประเภทต่างๆ คือ ผู้จัดการเกี่ยวกับการเก็บของป่า สามเษกและภรรยาจะเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน ผู้จัดการเกี่ยวกับการล่าสัตว์ จะเป็นหน้าที่

ของผู้ชาย ผู้จัดการเกี่ยวกับการปลูกพืช สามีและภรรยาจะเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน และผู้จัดการเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ สามีและภรรยาจะเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน

1.2 ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน ยังไม่มีถนนและเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ การเมืองการปกครอง มีการปกครองโดยเมืองพัทลุงซึ่งขึ้นกับมณฑลนครศรีธรรมราช การคมนาคมสื่อสารยังไม่มีความสะดวก สังคมและวัฒนธรรมชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม และภาวะเศรษฐกิจมีลักษณะเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง มีการแลกเปลี่ยนกันบ้าง ซึ่งมีวิธีแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ และการแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางหรือการค้าขาย

2. วิธีการผลิต

2.1 การผลิตแบบเสาหา ได้แก่ การเก็บของป่า แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการเก็บของป่า ชาวบ้านจะใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบเก็บของป่า ชาวบ้านมีความเชื่อว่าต้นไม้ทุกต้นมีรุกขเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาอยู่ และความร่วมมือของชุมชนในการผลิตแบบการเก็บของป่า แต่ละคนจะมีหน้าที่รับผิดชอบในการร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ การล่าสัตว์ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ เครื่องมือและวิธีการในการล่าสัตว์ ชาวบ้านจะประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการล่าสัตว์ขึ้นเองเป็นส่วนใหญ่ ความเชื่อและพิธีกรรมในการล่าสัตว์ ชาวบ้านจะมีความเชื่อในสิ่งเร้นลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองสัตว์อยู่ และความร่วมมือของชุมชนในการล่าสัตว์ ชาวบ้านจะแบ่งหน้าที่ในการล่าสัตว์และจะแบ่งปันเนื้อสัตว์กันตามที่ตกลงกันได้

2.2 การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ เครื่องมือและวิธีการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ชาวบ้านจะประดิษฐ์เครื่องมือในการปลูกพืชขึ้นใช้เอง ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ชาวบ้านจะมีการทำพิธีทางไสยศาสตร์ในการปลูกพืชและเก็บพืชผล และความร่วมมือของชุมชนในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ชาวบ้านจะใช้วิธีการออกปาก (วาน) หรือการขอ (เป็นการแลกเปลี่ยนแรงงาน) การเลี้ยงสัตว์แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ เครื่องมือและวิธีการในการเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือที่มีอยู่ในท้องถิ่นและประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง ความเชื่อและพิธีกรรมในการสัตว์ ชาวบ้านมักมีความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของสัตว์เลี้ยง ความร่วมมือของชุมชนในการเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านจะมีการร่วมกันเลี้ยงสัตว์ เช่น ควายฝูง และแบ่งปันสัตว์เลี้ยง เพื่อช่วยเหลือกัน

3. ผลกระทบจากการผลิต

ผลกระทบจากการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2503 มีหลายประการซึ่งจำแนกออกได้ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพ เป็นการผลิตแบบการค้ามากขึ้น โดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ส่งผลให้เศรษฐกิจของชาวบ้านดีขึ้นตามลำดับ ด้านสังคมและวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ในช่วงที่มีการผลิตแบบยังชีพครอบครัวจะมีการช่วยเหลือแรงงานกันอย่างเต็มที่ จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์อบอุ่นและมั่นคงในครอบครัว แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตเพื่อค้ามากขึ้น ทุกอย่างตีราคาเป็นเงินจึงทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลงไปด้วย ความสัมพันธ์ของชุมชนแต่เดิมชาวบ้านมีการผลิตแบบเลี้ยงตนเอง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ในชุมชนที่ดี แต่เมื่อการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้นมีการใช้เงินในการแลกเปลี่ยนทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนลดลง ระบบการลงแขกเมื่อมีการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้มีการว่าจ้างแรงงานแทนการลงแขกมากขึ้นตามลำดับ ระบบเกลือเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นไม่จำเป็นต้องมีการพักแรมระหว่างเดินทาง ทำให้ระบบเกลือลดความสำคัญลง ระบบภูมิทัศน์เมื่อรูปแบบการผลิตได้เปลี่ยนจากการผลิตแบบเสาะหาเป็นการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ทำให้ระบบภูมิทัศน์ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย ด้านระบบนิเวศน์ เมื่อมีการโค่นถางป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นเหตุให้ระบบนิเวศน์ถูกทำลายลงไปด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมีการโค่นถางป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดจำนวนลงไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503)

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะได้มีการชี้แจง แนะนำแก่ชาวบ้านผู้ผลิตให้เห็นความจำเป็น ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง และช่วยกันรักษาอย่างถูกวิธี

1.2 ควรมีการส่งเสริมด้านปัจจัยการผลิตของชาวบ้านในบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เช่น การจัดระบบที่ดิน ป่าไม้ น้ำ เป็นต้น ซึ่งจะมีผลต่อการผลิตของชาวบ้านในพื้นที่ให้มีผลผลิตที่พอเพียง และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

1.3 ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ที่อยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัดใน จังหวัดพัทลุง ได้มีบทบาทและหน้าที่ในการวางแผนและส่งเสริมการผลิตของชาวบ้านให้ถูกต้อง

1.4 ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านรู้จักเลือกใช้วิธีการผลิต โดยการปรับใช้ วิธีการผลิตแบบดั้งเดิมผสมผสานกันกับการผลิตแบบสมัยใหม่ เพื่อให้การผลิตของชาวบ้านมี ประสิทธิภาพ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัด พัทลุง ที่ใช้ในการผลิตแล้วนำมาวิเคราะห์ เลือกสรร ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาใช้หรือนำมา ปรับใช้ให้เหมาะสมกับการผลิตของชาวบ้านในปัจจุบัน

2.2 ควรได้มีการศึกษาวิจัยถึงระบบการศึกษาในปัจจุบันว่ามีผลกระทบต่อการเรียนรู้ และวิธีการผลิตที่จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ตามธรรมชาติมากน้อยเพียงใด

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบถึงผลกระทบจากการผลิตของชาวบ้านแบบ ดั้งเดิมและการผลิตของชาวบ้านแบบสมัยใหม่ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับชาวบ้านได้ส่วนหนึ่ง

บรรณานุกรม

- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. เอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราชในสมัยที่เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ร.ศ. 115 – 125 (พ.ศ. 2439 – 2449). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมประยูร โสณกุล ณ อรุณยา ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์วัดเทพศิรินทราวาส 23 มีนาคม 2530.
- กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, 2542.
- กองบรรณาธิการ โดยหม่อมราชวงศ์นครินทร์ จักรพงษ์ และไพศาล เปี่ยม – เมตตาวัฒน์. สมุดภาพรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2535.
- กองบรรณาธิการแลได้. “พิกัดป่าและคนบนภูเขาบรรทัด,” ใน แลได้. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2538.
- กาญจณี พลจันทร์. ภูมิเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519.
- กิ่งอำเภอศรีนครินทร์, สำนักงาน. บรรยายสรุปกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง. พัทลุง : สำนักงานกิ่งอำเภอศรีนครินทร์, 2541.
- จรินทร์ เทศวานิช. หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, 2531.
- จังหวัดพัทลุง, สำนักงาน. บรรยายสรุปจังหวัดพัทลุง ประจำปี 2542. พัทลุง : สำนักงานจังหวัดพัทลุง, 2542.
- _____. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดพัทลุง. โรงพิมพ์พัทลุง, 2527.
- จิตร เสนะ. การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพการทอเสื่อ : ศึกษากรณีบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสัมพีนธ์ จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญาโท ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2534. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. “กงหรา, อำเภอ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____. “ตะโหนด, กิ่งอำเภอ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____. “ป่าบอน, อำเภอ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____. “พัทลุง, จังหวัด,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. หน้า 2449 – 2461. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2529.

- ดำรงสสิริ อุทยานานนท์ และกัลยา ชินพันธุ์. วิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, 2524.
- ทวี ทองสว่าง. หลักภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป.
- ทวี มาระเสนะ. การศึกษาสภาพการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิเภา ที่ศูนย์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราช. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2537. ถ่ายเอกสาร.
- ทำนอง สิงคาลวนิช. พัฒนาการเกษตร. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523.
- นคริสศรี แววด้ายหงษ์. การศึกษากระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2539. ถ่ายเอกสาร.
- นราทิพย์ ชูติวงศ์. หลักเศรษฐศาสตร์ 1 : จุลเศรษฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สหมิตรออฟเซต, 2536.
- ปก แก้วกาญจน์. การค้าทางเรือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2540.
- ประเสริฐ วิทยารัฐ. “พัทลุง : สภาพภูมิศาสตร์,” ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง. พัทลุง : โรงพิมพ์พัทลุง, 2528.
- ปลัดกระทรวงมหาดไทย, สำนักงาน. ข้อมูลสถิติสำคัญจังหวัดพัทลุง. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย, 2538.
- ผ่องศรี วนาสิน. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- พรเทพ รั้วพลเรือน. “ป่าไม้และที่ดินทำกิน,” ใน แลได้หมายเลข 15. กรุงเทพฯ : ที พี พรินท์, 2537.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2523.
- มณเฑียร ประจวบดี. การบริหารการผลิต. พิมพ์ครั้งที่ 10. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช, 2530.
- มาสิน ข่างเสียง. การผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าแก่อำเภอเมือง สงขลา จังหวัดสงขลา. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2539. ถ่ายเอกสาร.

- ขงยุทธ ชูแว่น. การดำรงอยู่ของวิถีการผลิตแบบ “ไร่เลื่อนลอย” ใน หมู่บ้านเชิงเขาบรรทัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง (พ.ศ. 2518 – 2529). รายงานการวิจัยจากชมรม สังคมศาสตร์ภาคใต้, 2529. ถ่ายเอกสาร.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2530.
- วรภรณ์ มาเกิด. ภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านตุม ตำบลบัวบาน อำเภอ ยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2538. ถ่ายเอกสาร.
- วินัย สุกใส. “ภูเขา หุบเขาและทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน รอบลุ่มทะเลสาบสงขลา,” ใน โลกของกลุ่มทะเลสาบ. กรุงเทพฯ : นาค, 2541.
- สงบ ส่องเมือง. “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุงพุทธศตวรรษที่ 20 – 25,” ใน ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีพัทลุง. พัทลุง : โรงพิมพ์พัทลุง, 2528.
- _____. ท้องถิ่นนิยมกับปัญหาการรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่มีต่อปัญหา การเมืองการปกครองปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีภาคใต้. สงขลา : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2525.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารธุรกิจ. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2530.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก. กรุงเทพฯ : พีรพัฒน์, 2524.
- สวาท เสนาณรงค์ และคนอื่น ๆ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2533.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สาม พ.ศ. 2515 – 2519. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2515.
- สุกัญญา นิธิกร และหงษ์ฟ้า ทรัพย์รุ่งเรือง. หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาคเชิงฝึกฝน. กรุงเทพฯ : มหาธรรมศาสตร์, 2540.
- สุนิตย์ เป็นนามอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, 2527.
- เสนีย์ สุวิวัฒน์ และรัชพิน รัชตนาวิน. เศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520.

อภิรักษ์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
วิ.เจ.พรินติ้ง จำกัด, 2537.

อัมพร วิจิตรพันธ์. หลักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : รามคำแหง, 2522.

อารีย์ สิกขมาน. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, 2537.

อำเภอองครักษ์, สำนักงาน. แผนพัฒนาอำเภอองครักษ์ จังหวัดพิจิตร. พิจิตร : สำนักงาน
อำเภอองครักษ์, 2542.

อำเภอตะพานหิน, สำนักงาน. ข้อมูลบรรยายสรุป โครงการจังหวัดเคลื่อนที่
(ผู้ว่าฯ พบประชาชน) และโครงการตลาดนัดสัญจร. พิจิตร : สำนักงาน
อำเภอตะพานหิน, 2542.

อำเภอป่าบอง, สำนักงาน. ข้อมูลพื้นฐานระดับอำเภอ. พิจิตร : สำนักงาน
อำเภอป่าบอง, 2541.

อำเภอป่าพะยอม, สำนักงาน. ข้อมูลพื้นฐานอำเภอป่าพะยอม. พิจิตร : สำนักงานอำเภอ
ป่าพะยอม, 2542.

อำเภอศรีบรรพต, สำนักงาน. แผนพัฒนาอำเภอศรีบรรพต จังหวัดพิจิตร ประจำปี 2542.
พิจิตร : สำนักงานอำเภอศรีบรรพต, 2542.

อุดม หนูทอง. “ศรีบรรพต : กิ่งอำเภอ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8.
กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2529.

บุคลากรกรม

กรร รตนานุกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4

ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

กลัป ศรีทะมุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 2

ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2543

ไกรทอง แก้วคง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 7

ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2543

ขลุค คงแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 4

ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2544

จำ เจียดนิล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 178 หมู่ที่ 2

ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2543

จิน บุญสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17/1

หมู่ที่ 1 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม

พ.ศ. 2543

เจียด เจียวคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 5

ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

เจียว ชุมเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198/1

หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหมอย จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

เจียว อักษรเนียม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12

หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน

พ.ศ. 2543

กล้อย โยธาพริก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 398

หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหมอย จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

กลาย มณีพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 159

หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหมอย จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

กลิ้ง คงแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 4

ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2544

เคลื่อน อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28

หมู่ที่ 5 ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม

พ.ศ. 2543

แคล้ว จันทรแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 5

ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหมอย จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

แคล้ว ปานแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 5

ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

จิ่ง จันศรีพานิช และหุม อินขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้าน

เลขที่ 3 หมู่ที่ 6 ตำบลลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม

พ.ศ. 2543

จวน กรังทองด้วง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 34

หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2543

จาง เขียวคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 5

ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

จำปี พิบูลศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7

ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2543

จิตร เกื้อหนู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 195 หมู่ที่ 2

ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544

เจิม นวลเปียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7

ตำบลลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

เจียม เขียวคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 2

ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543

แจ้ พงษ์ตุค และจิ่ง คงเกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 7 ตำบลลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน

พ.ศ. 2544

ฉะ ลากานัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 2

ตำบลลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ฉ้าย หมี่แดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7

ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2543

- ชอบ หมั่นเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 5
ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2544
- ชุ่น อึ้งทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 5
ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2544
- ชุม ทิดเตื้อ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 5
ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543
- ชู เศรษฐสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 94 หมู่ที่ 1
ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2543
- เข้ม กงช่วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 188 หมู่ที่ 5
ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544
- ดลละ ลำชู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3
ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543
- ดลเหลาะ หวัดแท่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 67
หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเจลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม
พ.ศ. 2543
- ดาโหด พลนุ้ย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 8
ตำบลคลองเจลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2543
- ดำ อินทสระระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 108
หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2544
- เต็ม นะແທ່ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 1
ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2543
- แดง ชายเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไร่เหนือ
ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544
- แดง ชูแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 2
ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543
- แดง ราชแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 2
ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544
- แดง ดูกหอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 2
ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543

แดง โสมสาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 3

คำบลลำสินธุ์ ถึงอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2543
 ต้วน ชูจิตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 10

คำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544
 ตั้ง ชัยลึก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 5

คำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544
 เต็ม ขาวทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 9

คำบลลำสินธุ์ ถึงอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543
 เต็ม หมั่นเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 5

คำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2544
 ทอง จุลนิต และตัน จุลนิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 311/4 หมู่ที่ 5
 คำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2542

นวล พงษ์สุด และเพิ่ม เกลี้ยงสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 4 คำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2544

นุ้ม พรหมทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 5
 คำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

บ่าว หลงขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 1
 คำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ปิ่น พลเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 147 หมู่ที่ 5
 คำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544

เปลี่ยน แยมรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142
 หมู่ที่ 7 คำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

เปลื้อง สวนแก้ว และหลง ชูสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่บ้านเลขที่ 135 หมู่ที่ 10 คำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2544

เปลี่ยน แยมรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 114
 หมู่ที่ 7 คำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

พอม เยาว์นุ่น และชาย กงเกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัด
 กงหรานอก อำเภอองหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2544

เผือ แก้วเจียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 2
 ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2543

แผ้ว ทองรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4
 ตำบลตะโหนด อำเภอดะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

พร้อม ขอบธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 112
 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอดะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544

พราก เพชรสัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 1
 ตำบลกงหรา อำเภอองหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2543

พ่วง กรณ์ย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 357 หมู่ที่ 5
 ตำบลแม่ขรี อำเภอดะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

พิน ทองขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 9
 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543

พิน สมศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 9
 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2543

พุม จิตณรงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 132 หมู่ที่ 10
 ตำบลแม่ขรี อำเภอดะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

พุ่ม ขุหว่าง และสัง ราชเล็ก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
 18 หมู่ที่ 1 ตำบลกงหรา อำเภอองหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2544

พุ่ม อินนุรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 3
 ตำบลกงหรา อำเภอองหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2544

เพ็ง เศรษฐสุข และเริ่ม ขูแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัด
 กงหรานอก อำเภอองหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544

เพชร ลำแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 1
 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

เพ็อม ขุนเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198
 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอดะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

ภักดี ชุกฤต และพวง สุดใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 5 ตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน

พ.ศ. 2544

มณี สุ่มห๊ะ และสระรือ แทะปะนแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5

กันยายน พ.ศ. 2543

มัย เขาว์แสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 8 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2543

มู ลำซุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 3

ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

ยงยุทธ ชูแว่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนตะโหมค

ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

ย่อง ช่วยทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 2

ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2543

ยูซูป สาบวซ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 3

ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

รักษ์ แสงมณี และว่อง แสงมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25

มิถุนายน พ.ศ. 2544

รีสะ ลำซุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3

ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

รุ่น เจียวคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 5

ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2543

ลบ ชูศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 6

ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2543

ลิมะ หวดแท่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 67

หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเจติม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม

พ.ศ. 2543

เลี่ยม จันไข่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 2

ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544

เลื่อน หุ้งแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 3

ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

วัน เกื้อพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 4

ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2543

วัน ขุนจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 4

ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

วิรัตน์ ส่งแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 197 หมู่ที่ 7

ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

เศียร สุขเกษม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 1

ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2543

สงบ เมืองแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 219 หมู่ที่ 8

ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

สมนึก เพชรสังข์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22

หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

สมบูรณ์ คงสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 3

ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544

สวน ทองศรีนุ่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 50

หมู่ที่ 7 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2543

สว่าง เพชรเรืองสุด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16

หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2543

สว่าง อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11

หมู่ที่ 5 ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน

พ.ศ. 2543

สวาท ทองรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4

ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2543

สุนทร กิจจานุโชค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดตะโหมด

ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

สุบ ไหลละหมาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142

หมู่ที่ 3 ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม

พ.ศ. 2543

แสง ชุศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145

หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน

พ.ศ. 2544

ไสว อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 5

ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2543

หนูรัก หมั่นศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 426

หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2544

หมัดสาเร๊ะ สาบวซ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17

หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม

พ.ศ. 2543

หมุก ประชุมทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 41

หมู่ที่ 3 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม

พ.ศ. 2543

หมุน สุขทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 5

ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

หม่า ชูจางวาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 1

ตำบลเหมืองตะกั่ว อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2543

หมัก อินนุรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 7

ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2543

หมั่นนิ รังรงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 227 หมู่ที่ 1

ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2543

หม่อง ชายเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 127 หมู่ที่ 7

ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

หมะฮิฮาด เดชอรัญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7

หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม

พ.ศ. 2543

หมื่นญ นวลเปียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12

หมู่ที่ 12 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน

พ.ศ. 2542

อุทัย วรศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 203 หมู่ที่ 2

ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544

เอี่ยม มากคิง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 30

หมู่ที่ 2 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม

พ.ศ. 2543

เอื้อน เพชรสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2

หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

เอื้อน เรืองยิ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 400 หมู่ที่ 5

ตำบลแม่ขรี อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

เอื้อม สุขน่วม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 4

ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2544

เฮียง เมืองแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 219 หมู่ที่ 8

ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง
ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช
จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503)

บทคัดย่อ
ของ
บรรเทิง ศิริมุสิกะ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
กรกฎาคม 2545

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ ตลอดจนบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

ในช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2503 การผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะการผลิตเพื่อยังชีพ เนื่องจากมีปัจจัยการผลิตที่สมบูรณ์เพียงพอ และเหมาะสมกับจำนวนประชากร ปัจจัยการผลิตดังกล่าว คือ ที่ดิน แรงงาน ทุน น้ำ และผู้ประกอบการ หากมีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยการผลิตบ้าง ผู้ผลิตก็สามารถจัดการปรับเปลี่ยนวิธีการจนสามารถที่จะทำการผลิตเพื่อยังชีพได้มาเป็นเวลายาวนาน จากการที่มีปัจจัยการผลิตที่สมบูรณ์จึงทำให้ผู้ผลิตสามารถใช้วิธีการผลิตและกำหนดขั้นตอนการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ และจะพึงตนเองเป็นหลัก แต่ถ้าหากการผลิตขั้นตอนใดที่ไม่สามารถใช้แรงงานในครอบครัวได้ ชาวบ้านจะใช้วิธีการแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกันโดยระบบ “ลงแขก” เป็นวิธีการขอความช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่มีความสนิทสนม เรียกว่า “ออกปาก” หรือ “วาน” การผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้นตามลำดับ อันเนื่องมาจากปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน การเมืองการปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม และภาวะเศรษฐกิจ ทำให้วิธีการผลิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลง จากการผลิตแบบเสาะหาคือการเก็บของป่าและล่าสัตว์ มาเป็นการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้นคือการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ลักษณะการดำเนินการ เครื่องมือและวิธีการในการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิต และความร่วมมือกันของชุมชนในการผลิต ได้เปลี่ยนแปลงการผลิตเป็นเพื่อการค้าทำให้เกิดผลกระทบในด้านต่างๆ คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน ระบบลงแขก ระบบเกลือ ด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ได้แก่ ด้านระบบภูมิทัศน์ ด้านระบบนิเวศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ที่ดิน แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้ พืชต่างๆ และสัตว์มีจำนวนลดลงไปด้วย

A STUDY OF THE PRODUCTION OF COMMUNITIES AT THE FOOT OF
THE BANTHAT RANGE IN PHATTALUNG PROVINCE FROM THE SETTLEMENT OF
NAKHON SI THAMMARAT COUNTY TO THE PROCLAMATION OF THE NATIONAL
ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT PLAN (1896 –1960)

AN ABSTRACT
BY
BANTUENG SIRIMUSIKA

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Arts degree in Thai Studies
Thaksin University
July 2002

This research was a study of the production of the communities at the foot of the Banthat Range in Phattalung Province from the settlement of Nakhon Si Thammarat County to the proclamation of the National Economic and Social Development Plan (1896 –1960). Data were collected from documents and interviews. The study result was presented by using descriptive analysis method, which could be summarized as follows.

During 1896 – 1960, the production of villagers living at the foot of the Banthat Range was for their daily life basis. There were sufficient production resources; these were appropriate to the number of population. Those resources consisted of land, labor, capital, water and producers. If there were any problems or obstacles concerned with production resources, the villagers could adapt the methods of production so that these resources could last for a long time. As there were sufficient production resources, producers could, therefore, independently used appropriate methods and processes of production to the natural conditions. If there were times when they could not depend only on family labor, villagers exchanged their labor by helping each other through '*Long Khaek*' (labor sharing) system. In this system, villagers asked for labor helps from their intimate neighbors by '*Ok Paak*' or '*Waan*' (asking for help). The production of villagers at the foot of the Banthat Range in Phattalung Province had gradually been developed to commercial purposes because of other factors effecting the production such as the infrastructure, politics and governance, communication and transportation, society and cultures, and economic conditions. All of these had changed the villagers' methods of production from collecting wild products and hunting to doing agriculture such as growing crops and raising animals. Methods of production, equipment and processes, beliefs and rites, community co-operating, as well as purposes of production which had been changed to commercial basis effected the economic, social and cultural aspects. These were the family member relationship, community relationship, sharing system, and comradeship system. As for the natural environmental aspects, the changes had effected the landscape, ecology and natural resources which resulted in the decrease of land, natural water resources, forests, plants and the numbers of wild animals.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายบรรเทง ชื่อสกุล ศิริมุสิกะ
 เกิดวันที่ 3 เดือนมีนาคม พุทธศักราช 2500
 สถานที่เกิด ตำบลฝายละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 133/28 หมู่ที่ 8 ตำบลโคกลัก
 อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง
 ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน อาจารย์ 2 ระดับ 7
 สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนบางแก้วพิทยาคม อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2522	ป.กศ.สูง (ดนตรีศึกษา) จากวิทยาลัยครูสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2528	กศ.บ. (ดนตรีศึกษา) จากวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เขตธนบุรี กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2545	ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา) จากมหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา